

Lezingen bij de Gewone Catechismus

Inhoudsopgave

Inleiding

Tot geluk gedoopt	Vr.& antw.	Pag.
1. Geluk <i>Dolf te Velde</i>	1-5	5
2. De doop <i>Arnold Huijgen</i>	6-12	13
Vertrouwen op God		
3. Wat is geloven? <i>Theo Pleizier</i>	13-17	21
4. Geloven in de Drie-enige God <i>Gertjan Glismeyer</i>	18-23	30
5. God de Schepper is ook mijn Vader <i>Wim Dekker</i>	24-30	41
6. Bidden, een oefening in vertrouwen <i>Sjaak van den Berg</i>	31-46	50
Volgen van Jezus		
7. Wie is Jezus Christus? <i>Willem Maarten Dekker</i>	47-50	60
8. Jezus Christus, de weg tot God <i>Henk van den Belt</i>	51-54	68
9. Jezus Christus, Gods waarheid <i>Maarten Wisse</i>	55-58	78
10. Jezus Christus, het leven <i>John van Eck</i>	59-62	87
11. Hoe Jezus volgen gelukkig maakt <i>Maarten Kater</i>	63-77	95
Verwachten van Gods nieuwe wereld		
12. Door de kracht van de Heilige Geest <i>Paul Visser</i>	78-83	104
13. De Kerk, gemeenschap van gelovigen <i>Wim Dekker</i>	84-93	114
14. Avondmaal vieren tot Christus komt <i>Maarten Verduin</i>	94-100	121
Tot besluit		128

Inleiding

Op dinsdag 27 november 1618 bepaalde de Dordtse Synode tijdens haar veertiende zitting: *'Men zal op de Zondagen, des namiddags, altijd catechetische predikatiën doen, waarin de Heidelbergsche Catechismus, in onze kerken aangenomen, naar die orde verklaard zal worden, gelijk in het voornoemde artikel belast wordt. Deze namiddagpredikatiën zullen om het kleine getal toehoorders, dat eerst voor weinige toehoorders, ja slechts alleen voor hunne familiën zouden moeten prediken, dewijl, zonder twijfel, indien de herders met het voorbeeld hunner familie voorgaan, en anderen, in het bijzonder hen, die de Gereformeerde Religie toegedaan zijn, naarstiglijk vermanen, mettertijd, velen genoeg tot die predikatiën zullen komen.'*¹

Eerlijk gezegd kon ik een glimlach moeilijk onderdrukken, toen ik dit de eerste keer las. Ik vroeg me namelijk af hoe vaak het is voorgekomen dat een predikant uit de Heidelbergse Catechismus (HC) preekte, met – naast de kerkenraad – slechts één toehoorder, namelijk zijn eigen vrouw. Ik heb me afgevraagd: zou ik mijn vrouw mee naar de kerk krijgen, als zij van tevoren zou weten dat zij naast de kerkenraad het enige gemeentelid zou zijn?

Identity marker

Nu kwam de bepaling van de Dordtse Synode niet uit de lucht vallen. De Nationale Synode in Den Haag had in 1586 al bepaald dat elke zondagmiddag gepreekt diende te worden uit de HC. In één jaar zou zo de hele geloofsleer behandeld worden; tenslotte bevat de Catechismus 52 zondagen.² Kennis van de geloofsleer achtte men van groot belang. Het kerkvolk diende immers kennis te hebben van de inhoud van het geloof en wat inzake de geloofsleer de gereformeerde kerk onderscheidde van de Romeins Katholieke kerk en de tal van doperse stromingen. Zo werd de HC een *identity marker*, die de grenzen en de ruimte van het gereformeerde belijden verwoordde, waarbij de ruimte centraal staat. *Dit geloven wij, dit belijden wij*. Een belijdenis is dan ook een lofzang.

Drie formulieren

Eeuwenlang is de traditie van de catechismuspraak binnen de Nederduits-gereformeerde kerk en later binnen de Nederlands Hervormde Kerk en de Protestantse Kerk volgehouden, al moet ik er direct bij zeggen dat er vanaf het begin ook verzet is geweest. Er waren predikanten die weigerden uit de Heidelberger te preken, vanuit de gedachte: je preekt toch vanuit de Bijbel, dat is toch de enige Bron?³

¹ J.H. Donner, S.A. Van den Hoorn, *Acta of handelingen der Nationale Synode, in den naam Onzes Heeren Jezus Christus, gehouden door autoriteit der Hoogmogende Heeren Staten-Generaal der Vereenigde Nederlanden te Dordrecht, ten jare 1618 en 1619: Hier komen ook bij de volledige beoordeelingen van de Vijf artikelen en de Post-acta of nahandelingen; In de tegenwoordige spelling naar de oorspronkelijke nederduitsche uitgave onder toezicht*, Leiden: D. Donner, 1887, pag. 24.

² *'De Dienaers sullen alomme des Sondaeghs ordinaerlick in de namiddaeghsche Predicatie, de Somma der Christelijcke Leere inden Catechismo, die teghenwoordigh inde Nederlandtsche Kercken aenghenomen is, vervatet, cortelijek uytlegghen, alsoo dat de selve iaerlijcx magh gheeyndight worden, volghende de af-deelinghe des Catechismi selfs, daer op ghemaect.'* F.L. Rutgers, *Acta van de Nederlandsche Synoden der zestiende eeuw, 's-Gravenhage*: Martinus Nijhoff, 1889, pag. 501.

³ Zie bijvoorbeeld ook L. Kievit, 'De catechismusprediking' in J. van der Graaf e.a., *In het midden van de zeven kandelaren. Ter nagedachtenis aan ds. L. Kievit*, Maassluis-Hellevoetsluis: Maassluis-Drukkerij, 1990, pag. 43 e.v..

Ondertussen fungeerden de HC, de Nederlandse Geloofsbelijdenis en de Dordtse Leerregels als de 'drie formulieren van enigheid'. Een gezamenlijke basis voor de ene kerk van de Reformatie. Ook na de Afscheiding en de Doleantie bleef dit zo. Ondanks de verschillen die reden gaven tot afscheiding van de Hervormde Kerk, bleven de 'drie formulieren' een basis, het gereformeerd belijden waar men elkaar op aan kan spreken en aanspreekt. Dit is waar we voor staan. Vanzelfsprekend zijn daarbij wel accentverschillen. Sommige kerkverbanden lezen de Catechismus vooral door de bril van Dordt, anderen niet.

Bezwaren

Binnen de Gereformeerde Bondsgemeenten⁴ werd standaard uit de Heidelberger of de Nederlandse Geloofsbelijdenis gepreikt. Soms ook uit de Dordtse Leerregels. De laatste jaren merk ik echter de catechismusprediking ook in GB-kringen aan het verdwijnen is. Veel kerkenraden achten het ondoenlijk vanwege allerlei praktische bezwaren. Bij preekafspraken voor avonddiensten wordt dan ook niet *vermeld* 'In de avonddienst staat Zondag X op het rooster, dus we verwachten dat u die zondag ook een plaats geeft in de liturgie en terug laat komen in de preek...' Er is wat betreft de leerdiensten ook geen nationaal leesrooster, waardoor landelijk elke zondagavond overal een bepaalde zondag bepreekt wordt.

Het is de vraag of kerkgangers dat erg vinden. Veelal wordt de catechismus en de catechismuspreek een beetje als achterhaald, stoffig, saai of moeilijk gezien. Al die bakken dogmatiek, het leidt slechts tot 'gezeur' over de leer. 'Niet de leer, maar de Heer!' Mensen willen vandaag een praktische preek waarin vragen als 'Hoe houden we het vol?', 'Hoe leef ik als navolger van Jezus?' urgenter en belangrijker worden geacht, dan verhandelingen over de geloofsleer.

Lacune

Toch kun je je afvragen of er geen lacune ontstaat nu de catechismuspreek en de gereformeerde belijdenisgeschriften buiten beeld raken. De vraag is namelijk wat ervoor in de plaats komt. Veelal een preek die een predikant in zijn eigen gemeente op een ochtend heeft gehouden, dus geen leerdienst. En dat roept de vraag op of onze jongeren en hun ouders daardoor iets gaan missen. Namelijk: systematisch onderwijs over de kernzaken van het geloof. Onze gereformeerde vaders hamerden juist op de catechismusprediking, omdat zij het onderwijs belangrijk vonden.

Kinderen moesten de vragen en antwoorden 'domweg' leren. Schoolmeesters dienden de catechismus uit te leggen en aan te leren. Ook al begrepen de kinderen niet alles, eenmaal volwassen geworden was er wel 'een bodem gelegd' waarop de verkondiging in de kerk kon resoneren. Het kwartje viel - of niet.⁵

⁴ De Gereformeerde Bond werd opgericht in 1906.

⁵ Vergelijk W. ter Horst zegt daarover in *Wijs me de Weg! Mogelijkheden voor een christelijke opvoeding in een post-christelijke samenleving*, Kampen: Kok, 1995, 110-111: 'Wie geloofswaarheden zondermeer van buiten wil laten leren, moet oppassen voor twee valkuilen. De eerste is die van de genoemde schijnkennis, het verbalisme. De tweede is dat iets van buiten is geleerd, niet vanzelf naar binnen dringt. Soms werkt van buiten leren zelfs als een belemmering. Daaraan zal de nodige aandacht moeten worden besteed. Geloofswaarheden mogen nooit verworden tot zinnetjes die reflexmatig worden opgezegd om de opvoeders en de goegemeente gerust te stellen. Wie geloofswaarheden aanziet als symbolen, die een persoonlijke betekenis moeten hebben en daar overheen naar het geheim verwijzen, verplicht zich om er voortdurend samen met de kinderen van binnenuit mee bezig te zijn: inleidend, inwijdend.

In de praktijk blijkt soms dat daarvan weinig of niets terecht komt. Het kost te veel energie en men weet er ook niet goed raad mee. Het gevolg kan zijn dat geloofswaarheden dan maar van nul en generlei waarde worden geacht. Pedagogisch is dat zeer gevaarlijk. Dan kan men ze nog beter betekenis- en

Basis

Hetzelfde geldt voor het aanleren van Psalmversjes. Ik merk dat op veel plaatsen de nieuwe, jonge generatie de Psalmen op school en thuis niet meer leert. Noch de berijming van 1773, noch in de berijming van 1967, noch de GKV-berijming die overgenomen is in Weerklank, noch de Nieuwe Psalmberijming. Afhankelijk van wat de ouders belangrijk vinden, leren ze thuis wel andere liederen. Als je vervolgens een Psalm in de oude berijming op geeft, worden daar vraagtekens bij gezet. 'Moet dat nou nog, die oude taal? De eenheid die Datheen probeerde in te zetten met zijn Psalmberijming met de catechismus en de formulieren daaraan toegevoegd, is verdwenen. Zo die er ooit echt geweest is. Toen ik godsdienst gaf op het vmbo-basis, kader en lwoo op een reformatorische school, kon je al snel merken wie wel de oude berijming en de catechismus geleerd hadden. Je pikte al snel de kinderen uit de Gereformeerde Gemeenten, de Oud-Gereformeerde Gemeenten en de Gereformeerde Gemeenten in Nederland eruit. Eerlijkheidshalve moet erbij gezegd worden dat velen vaak een hekel aan dat leren hadden gehad (leren was sowieso geen hobby), maar er was wel een basis gelegd. Een kader aangelegd, een klankkast gecreëerd waarin ook preken kunnen resoneren.

Kern

Die klankkast verdwijnt. Dat maakt het ook wel spannend, want het dwingt je tot de vraag: wat is nu wezenlijk? Blijkt niet de oer-belijdenis - *Jezus Kurios* - Jezus is Heer - veel meer de kern te pakken? Neem de pioniersgemeente *Cross Culture Nieuwegein*, waar tientallen nieuwe Nederlanders een thuis hebben gevonden. Mensen uit Irak, Syrië, Kenia en Ethiopië hebben helemaal niets met de gereformeerde belijdenisgeschriften, maar zoveel te meer met de inhoud die daarin beleden wordt. Toen ik een keer preekte over Zondag 1 ('Mijn houvast is dat Hij mij vasthoudt') riep dat herkenning op. Tegelijkertijd merk je wel tal van verschillen als het gaat over de viering van de doop en het avondmaal. Zo'n multiculturele gemeente dwingt je terug te keren naar de kern '*Jezus Kurios*'. Maar hoe zit het dan met de geloofsleer?

In 2019 verscheen de *Gewone Catechismus (GC)* van de hand van de theologen Arnold Huijgen (CGK), Theo Pleizier (PKN) en Dolf te Velde (GKV). In 100 vragen en antwoorden behandelen zij de kernthema's van het christelijk geloof. Evenals dat in de Heidelberger het geval was, komen het geloof (de Twaalf Artikelen), het gebod (de Tien Geboden) en het gebed (het Onze Vader) aan de orde, aangevuld met de sacramenten (doop en avondmaal). De vragen en antwoorden zijn van deze tijd, dat wil zeggen vragen die jongeren, twintigers en dertigers vandaag stellen.

Nieuwe drieslag

Waar de HC is ingedeeld in het drieluik ellende-verlossing- dankbaarheid, kent ook de GC een drieslag: vertrouwen-volgen-verwachten. Overigens is de GC niet geschreven om de HC te vervangen. Wel om de gemeente te laten leren, dat wil zeggen te stimuleren na te denken over wat er nu geloofd wordt. Dat laatste lijkt mij alleen maar winst. Daarom organiseerde de Hervormde Gemeente Vreeswijk (Nieuwegein) in het seizoen 2019-2020 het Hervormd Vreeswijk College. In veertien avonden werden de vragen en antwoorden van de GC doorgenomen. Niet op

belevingsloos van buiten laten leren, in de hoop dat ze ooit vanzelf verinnerlijken. Dat lijkt mij in dit post-christelijke tijdperk een ijdele hoop, maar goed, je weet maar nooit. De werkelijkheid – ook die van het Evangelie – is overstelpend, chaotisch en beangstigend als ze niet geordend wordt aangeboden.'

zondagmiddagen, maar op woensdagavonden. In de hoop dat het ‘geloven, hopen en liefhebben’ versterkt wordt, of – om het met deze catechismus te zeggen – het vertrouwen, het volgen en het verwachten gestimuleerd.

Lezingen

In dit boek vindt u de 14 lezingen die op deze avonden zijn gehouden. Er klinken lovende woorden over de GC, maar kritiek wordt niet geschuwd. Dat lijkt me winst. Elke menselijke verwoording van het heil is gebrekkig.⁶ De apostel Paulus schrijft aan de gemeente van Korinthe: ‘Nu ken ik ten dele, maar dan zal ik kennen, zoals ik zelf gekend ben. En nu blijven geloof, hoop en liefde, deze drie, maar de meeste van deze is de liefde.’⁷

De lezingen, die weergaven zijn van gesproken woorden, zijn bedoeld om in samenhang met de vragen en antwoorden van de GC, in de gemeente door te spreken. Dat kan op gemeenteavonden, in kringen, op mannen- of vrouwenverenigingen, op jongerenkringen, LEV-kringen, enzovoorts. Met het oog hierop zijn na elke lezing daarom enkele gespreksvragen toegevoegd. Ongetwijfeld weet menig kringleider daar nog vragen aan toe te voegen. Hopelijk zullen velen deze lezingen in boekvorm bestellen, zodat iedere deelnemer aan een kring de tekst ook vanaf papier kan lezen, aantekeningen kan maken, enzovoorts.

Gezocht en gevonden

De zijn gebundeld onder de titel ‘*Gezocht en gevonden*’. Niet alleen omdat Jezus zegt ‘zoek, en u zult vinden’⁸, maar vooral vanwege het eerste antwoord: ‘Mijn geluk is dat Jezus Christus mij gevonden heeft’. Dat eerste antwoord heeft dus direct een sterk gereformeerd accent. Niet wat ik moet, maar wat Hij doet! Al voordat ik iets kan, is Hij mij genadig.

De auteurs van de GC benadrukten, zoals reeds gezegd, dat deze Catechismus niet gezien moet worden als vervanger van de Heidelbergse. Na veertien avonden bekwam ik dan ook het gevoel dat dankzij deze GC, de Heidelbergse weer afgestoft kan worden en met nieuwe ogen gelezen kan worden. Waarom zouden beide catechismi niet beiden besproken kunnen worden in onze gemeenten?

Tenslotte een woord van dank aan Gerard Buitenweg, die de foto’s tijdens de avonden maakte en aan de kerkenraad van de Hervormde Gemeente van Vreeswijk (Nieuwegein). Zij ondersteunde het initiatief voor de veertien avonden maakte deze mogelijk. Mijn hoop daarbij is dat de inhoud voor huidige en nieuwe generaties tot zegen zal zijn.

⁶ Vgl. W. Dekker, *Vaste grond. Werkboek bij de Dordtse Leerregels*, 's Gravenhage: Boekencentrum B.V., 1984, 192.

⁷ 1 Kor. 13:12b-13 (HSV).

⁸ Mattheus 7:7.

1. Tot geluk gedoopt

1. Waarin vind jij je geluk?

Mijn geluk is dat Jezus Christus mij gevonden heeft.¹ Hij offerde zichzelf op om mij thuis te brengen in de liefde van God². Zijn Geest maakt in mij de hoop wakker op Gods nieuwe toekomst, voor mij en heel de wereld.³

¹ Luk. 15:1-7; Ps. 84:1-5.

² 1 Joh. 4:9.

³ Rom. 8:20-25.

2. Ga jij niet zelf over je geluk?

Gelukkig niet! Wij zouden ons vergissen, wanneer God ons de keuze liet. Daarom heeft Jezus gezegd: Wie voor zichzelf leeft, zal het leven verliezen, maar wie zijn leven kwijtraakt aan Mij, zal behouden worden.¹

¹ Mat. 16:25.

3. Zoekt ieder mens dan niet zelf het geluk?

Nee, want met alle andere mensen deel ik in gebrokenheid, tekort en schuld. De mooiste dingen in het leven zijn vluchtig¹ en zelf het beste is moeite en verdriet.² Echte vreugde ligt in God, de bron van het leven³, en in Jezus Christus, het licht van de wereld.⁴

¹ Pred. 1.

² Psalm 90:10.

³ Psalm 36:10.

⁴ Joh. 8:12.

4. Wat bedoel je met schuld?

Dat ook in mij verzet leeft tegen God en mijn medemens. Vervreemd van God zijn wij schuldig aan veel lijden en onrecht, lijden wij aan onszelf, aan elkaar en aan het vele kwaad in deze wereld.

5. Hoe gaat God om met zonde en kwaad?

God zal eens alle kwaad en zonde oordelen, zoals Hij de wereld ooit schoonmaakte met de zondvloed. En zoals Noach ooit alleen in de ark veilig was, zo ben ik alleen in Jezus Christus veilig. Dat beeldt mijn doop uit.¹

¹ 1 Petr. 3:18-22; Hebr. 11:7.

Dr. R.T. (Dolf) te Velde

Docent systematische theologie aan de Theologische Universiteit Kampen en mede-auteur van de GC

Hoe breng je het christelijk geloof vandaag onder woorden? Dat was de vraag die ons geleid heeft bij het werken aan de GC. Is dat eigenlijk wel nodig, het geloof onder woorden brengen speciaal voor vandaag? Ik vermoed dat we dat verschillend aanvoelen. We zijn allemaal gevormd door hoe we het geloof hebben meegekregen. In veel gevallen zal daar de HC een rol in hebben gespeeld. Daarna gaat ieder er een eigen weg mee. Je loopt tegen vragen aan, ervaringen in het leven doen soms je geloof op z'n grondvesten schudden. Je vindt houvast in de vertrouwde antwoorden van vroeger, of je moet op zoek naar nieuwe antwoorden die je verder helpen, of je moet sommige dingen misschien wel helemaal openhouden.

Relativisme

Dat laatste – *openhouden* – is typerend voor de tijd waarin wij leven. Onze cultuur is niet vriendelijk voor een samenhangend geloofsverhaal. Velen namen al afscheid van het dogmatische geloof van hun jeugd. Relativisme viert hoogtij: ieder z'n eigen waarheid, als jij gelukkig bent met jouw geloof, laat mij dan met rust in mijn geloof. In het postmoderne klimaat komt daar nog bij, dat we niet meer geloven in 'grote verhalen'. Geloven gaat 'in stukken en brokken' – zo heet een bundel opstellen die in 1995 verscheen onder redactie van de bekende prof. H.M. Kuitert. Mensen sprokkelen hun geloof bij elkaar uit allerlei bronnen, van internet tot conferenties. Je bent allang blij als je een klein stukje kunt overzien. Jonge christenen hoeven niet meer persé bij een kerk te horen, ze spannen zich liever in voor één project om iets goeds te doen; de rest is toch te groot en het levert alleen maar keuzestress op.

Met de GC gaan we hier ontspannen mee om. Het zijn 'maar' 100 vragen en antwoorden. Je kunt er met gemak veel meer stellen. Een nieuwe Catechismus hoeft niet 'dekkend' te zijn. Soms stellen we de vragen ook maar 'gewoon' zoals ze opkomen. Een aardig voorbeeld van zo'n spontane vraag vind ik nummer 35 '*Is bidden makkelijk of juist moeilijk?*' Of nummer 88 '*Is het erg dat er verschillende kerken zijn?*' De bedoeling is niet geweest om een kleine dogmatiek te persen in zo min mogelijk vragen en antwoorden. Wij wilden gewone vragen aan de orde stellen die mensen in het echt tegenkomen.

Algemeen besef

Tegelijk is onze overtuiging wel, dat het christelijk geloof een 'verhaal' is dat helpt, dat richting geeft in het leven, dat genezing en verlossing aanreikt voor alles wat we aan falen, schuld, onmacht en gebrokenheid ondervinden. Om zo'n verhaal te vertellen met het oog op God is helemaal niet vanzelfsprekend. Daarin zit een fundamenteel verschil met geloofsteksten die honderden jaren geleden werden geschreven, zoals bijvoorbeeld de HC uit 1563. Ik geloof niet dat het leven van de mensen toen makkelijker was, integendeel: oorlog, ziekte, vervolging en honger bedreigden voortdurend hun bestaan. Toch was er een algemeen besef van Gods aanwezigheid: Hij is de goede Schepper die in goede en kwade dagen voor je zorgt;

Hij komt in Jezus Christus ons met genade en verlossing tegemoet; Hij verbindt ons door zijn Geest zo nauw aan zich dat wij als zijn kinderen gaan leven. Dat vanzelfsprekende is er voor ons niet meer. Het lijkt alsof je net zo goed door het leven kunt gaan zonder God. God lijkt steeds minder 'nodig'. Waarom zou je dan nog geloven? Nu kun je dit zien als een 'verwendheid' van onze westerse cultuur: juist omdat we niet meer voor ons lijfsbehoud hoeven te vrezen, maar in luxe en overvloed leven, kunnen we onszelf wijsmaken dat alles prima draait zonder God. Intussen is het wel het levensgevoel dat wij net zo goed inademen als onze seculiere burens. De grens tussen kerk en wereld is vloeiender dan ooit.

Kernstukken

Met onze GC willen wij met name de twintigers en dertigers iets in handen geven. Mensen die online de hele wereld binnen handbereik hebben. Mensen die over ongekend veel opties beschikken en niet meer meegaan met hoe het altijd is geweest, maar een persoonlijk en authentiek leven willen leiden. Mensen die ontdekken hoe waardevol het is om ergens bij te horen – maar dan wel graag op hun eigen voorwaarden. Mensen die na een fase van vrijheid – blijheid verantwoordelijkheid krijgen voor een baan – huis – gezin. Wat ga je straks aan je kinderen vertellen over God en over Jezus? Dan moet je dat wel eerst voor jezelf helder krijgen. Waar sta je qua geloof? Hoe geef je woorden aan wat voor jou wezenlijk is, en hoe leg je aan anderen uit waarom geloven zo gek nog niet is? Met de GC willen we de kernstukken van het christelijk geloof aanreiken aan mensen die midden in het leven van vandaag staan.

Geluk

Als aangrijpingspunt daarvoor kiezen we het thema 'geluk'. Is dat niet een veel te platte insteek? Om je heen zie je vaak dat mensen 'geluk' invullen met welvaart, spullen, het kunnen volgen van je eigen verlangens. Van onze consumptiemaatschappij gaat sterk de suggestie uit dat je recht hebt op geluk. Als je huwelijkspartner je niet langer gelukkig maakt, dank je diegene zomaar af. Wat je ook heel sterk ziet, is dat we alles wat ons geluk belemmert óf ontkennen óf vermijden. Het is wel wat cynisch wanneer wij in het rijke Westen spreken over 'gelukszoekers' die in hun gammele bootjes proberen de Middellandse Zee over te steken. Wij zijn immers zelf de gretige afnemers van de geluksindustrie.

Toch is dit niet het niveau waarop wij met de GC het thema 'geluk' aansnijden. Dan zouden we het christelijk geloof degraderen tot een spirituele bevrediging van onze behoeften. Dan zouden we vooral God enorm tekortdoen, alsof Hij de leverancier is van ons geluk. Geluk ligt veel dieper: Wanneer is er vrede in je hart? Waar haal je ten diepste voldoening uit? Hoe word je gevormd tot een mooi mens die ook iets betekent voor je naasten? Wat geeft je een blijvende vreugde? Op die diepere laag stellen we de beginvraag: Waarin vind jij je geluk?

Gevonden

Het antwoord bevat meteen de radicale omkering die de clou is van het christelijk geloof: Jezus Christus heeft mij gevonden. Dus niet: wij jagen naar geluk, en dan is God de trofee waar wij mee thuis komen. Maar het is fundamenteel passief, iets wat ons overkomt en dat we alleen maar kunnen ontvangen. We *zoeken* niet allereerst het geluk, maar we *zijn gevonden*. Theologisch gesproken kun je hier denken aan de uitverkiezing: al voordat ik iets kan, is God mij genadig. Bijbels gezien denk je aan de

verhalen waarin Jezus uitbeeldt hoe Gods hart uitgaat naar het verlorene: het verloren schaap, de verloren drachme, de verloren zoon.

‘Mijn geluk is ...’ Door het zo te zeggen formuleren we iets totaals, wat alles omvat. Het geluk is niet in hoeveelheden af te meten. Je kunt niet het geluk van Jezus Christus hebben en dan nog een paar andere dingen ernaast. Hier zit alles in. Omdat het Jezus Christus is die mij heeft gevonden, is dit een geluk dat me ook niet zomaar weer ontglipt – Hij heeft immers zelf gezegd dat Hij zal bewaren wie door de Vader aan Hem gegeven zijn, zodat niemand ze uit zijn hand rooft. Het is een bodem waar je niet doorheen zakt.

Als het antwoord verder gaat, zie je dat ons geluk een plek heeft en een richting. Een plek: we worden thuisgebracht in de liefde van de Vader. Hoe belangrijk is dat voor een gelukkig leven, dat je ergens thuis bent. Er klinkt ook in mee dat we ver van huis geraakt zijn. We moeten immers thuisgebracht worden. Daarvoor is het offer nodig van Gods eigen Zoon die zijn leven prijsgeeft. Geen goedkoop geluk dus.

Hoop

In het geluk zit ook een richting: het gaat over de Geest die hoop geeft. Dat woordje ‘hoop’ kun je in een christelijk leven niet missen. Geluk is niet opgesloten in het platte vlak van hier en nu. Hoop trekt je boven jezelf en je eigen leven uit. Daarom hoort hoop ook helemaal in dat beroemde drietal van Paulus: Geloof – hoop – liefde. Laat dit een eyeopener mogen zijn voor oververzadigde postmoderne mensen, die zich afvragen: is dit nou alles? Nee dus! We zijn geschapen voor meer dan ons natje en droogje. God heeft ons bestemd voor een nieuwe wereld. Daar is de Heilige Geest voor gegeven als een voorschot op wat gaat komen. Let even op: het gaat om hoop voor mij en de hele wereld. Vragen naar geluk hoeft je niet egoïstisch te maken, als je gaat zien dat Gods reddingsplan gaat over de hele wereld waarin wij als mensen een plek mogen hebben. Als Gods ‘sjaloom’ wereldwijd is, dan kunnen wij ook pas gelukkig zijn wanneer alle dingen nieuw worden.

Even voor de fijnproevers: als je goed kijkt, zie je hoe in het eerste antwoord al de Drie-eenheid van God wordt aangegeven. Het gaat over Christus – de Zoon – die ons bij de Vader brengt, en over de Geest die hoop geeft. Dat wij God zo mogen kennen, beheerst de hele structuur van de GC. Daarom hebben wij de drie onderdelen van de Apostolische Geloofsbelijdenis die over de Vader, de Zoon en de Geest gaan, gebruikt als driedeling voor de hele Catechismus, met daaraan gekoppeld de andere grote onderwerpen als gebed, gebod, kerk en sacramenten. Hoe God zich in zijn heilswerk laat kennen, van schepping via verlossing naar voleinding, dat is het overkoepelende kader en de rode draad van het verhaal dat we willen vertellen over ons grote ‘geluk’.

Zélf

Toch blijven de vragen komen: is dat ‘geluk’ niet een te mooi plaatje? De volgende paar vragen en antwoorden steken wat dieper af, om af te tasten hoe dit eigenlijk zit met ons geluk en ons geloof. Ga je niet zelf over je eigen geluk? Dat gevoel hebben we vaak wel. Naar twee kanten toe: in de eerste plaats dat we zelf willen bepalen wat ons geluk inhoudt. We willen zelf de richting van ons leven kiezen. Het tweede zit daar meteen aan vast: dan verwachten we vaak ook van onszelf dat we dit geluk gaan realiseren. Leven is voor veel mensen een project waarin je hoge doelen stelt, waar je alle mogelijke ‘resources’ voor inzet, en dan moet je natuurlijk ook wel je

‘targets’ halen. Anders is het mislukt – of misschien wel erger: dan ben jij mislukt. Lees maar eens een blad als *Happinez*, daar spat van alle bladzijden af dat je het geluk eigenlijk al hebt klaarliggen in je eigen binnenste. Maar dan dus ook: wee je gebeente als je faalt, als je het geluk niet naar boven weet te halen!

Het woord van Jezus over ‘je leven verliezen als je het tenminste wilt behouden’, neemt ons dat uit handen; zowel de pretentie dat we zelf de baas zijn om te bepalen hoe we het geluk gaan nastreven, als de torenhoge verwachting die we dan moeten waarmaken. Het kan niet radicaal genoeg, en het kan ons ook niet vaak genoeg gezegd worden. Wat Jezus hier vraagt van degenen die achter Hem aan willen gaan, gaat zo in tegen onze reflexen van zelfbehoud en zelfrechtvaardiging. Je leven verliezen – hebben we eigenlijk wel een idee van hoe diep dat gaat? Het gaat maar niet om een stukje van je leven opgeven, maar alles. Wat Jezus vraagt, moeten we niet verwarren met het psychologische mechanisme waardoor mensen – vooral vrouwen? – zichzelf wegcijferen voor de ander – maar juist zo blijf je onmisbaar en kun je anderen aan je binden. Het is ook niet hetzelfde als wat tegenwoordig zo mooi heet ‘jezelf kwetsbaar opstellen’ – want juist daarin houdt jij zelf de regie.

Waagstuk

De weg van Jezus is de weg van het kruis, en daar is niets moois aan. Om op die weg achter Jezus aan te gaan, dat is het grote waagstuk van het christelijk geloof: dat je alles uit handen geeft, dat je niet meer vasthoudt aan je eigen leven en je eigen ‘ik’, en dat je juist zo het leven terugontvangt uit de handen van Jezus. Hier raakt het begin van de GC toch wel heel sterk aan de inzet van de HC: ik ben *niet mijn*, maar *mijns getrouwen Zaligmakers Jezus Christus eigen*. ‘Niet mijn’ – dat is makkelijk gezegd, maar moeilijk om echt te leren en te beleven. Het is maar goed om zo direct aan het begin eerlijk te zijn over de consequenties van je geloof. Christelijk geloof laat zich inkapselen in de suggestie dat geluk maakbaar is. Je kunt het niet inzetten als de zoveelste hulpbron bij je project ‘ik’. Wat Jezus van ons vraagt, is om letterlijk een kruis door dat ‘ik’ te zetten. Dat doet pijn. Maar de apostel Paulus getuigt er op meerdere plaatsen van hoe hij vreugde vindt in het lijden. Ik geloof niet dat dit een soort masochisme is van ‘pijn is fijn’. Paulus kan dat zo zeggen – en ik kan het leren meemaken – omdat in situaties van lijden, verlies, afwijzing, pijn en sterven je dicht bij Jezus bent. Pas als je alles kwijtraakt, voel je dat Hij de enige is. Het woordje ‘zelf’ blijkt hardnekkig: twee vragen achter elkaar gaan erover. Stilistisch is dat niet zo fraai. Maar zo gaat dat wel met ons: we willen het zelf regelen, en het draait om onszelf.

Lucht en leegte

De GC rekent af met de gedachte – je kunt het een wens noemen, of misschien wel een illusie – dat geluk binnen handbereik ligt. Er is niet een paradijs om de hoek waar je zo even binnen stapt. Van die eerste vraag over ‘waarin vind jij je geluk?’ zijn we binnen de kortste keren bij het tegendeel beland: gebrokenheid, tekort en schuld. Wat de GC hier doet, kun je vergelijken met hoe de HC als eerste over ‘onze ellende’ spreekt. Kennis van die ellende is nodig om in de troost van het evangelie te leven. Evenzeer is het negatieve verhaal over gebrokenheid, tekort en schuld nodig om het beeld van ‘geluk’ scherp te stellen. Zolang we onszelf voorspiegelen dat het nog wel wat meevalt en dat we er best wat van kunnen maken, lopen we het echte geluk voorbij. In het Oude Testament kunnen we hiervoor terecht bij Prediker. De meester van het ontmaskeren, kun je Prediker noemen. Alles waar wij achteraan jagen, is

‘lucht en leegte’. Die les hebben wij telkens weer nodig, want we blijven het maar proberen ...

Met een beetje goede wil kun je in antwoord 3 iets ontwaren van de leer van de ‘erfzonde’, als het zo begint: ‘met alle mensen delen wij in...’ Er is in ons bestaan, en ook in alles wat daar scheef in gaat, iets dat uitstijgt boven de dimensie van individuele verantwoordelijkheid en persoonlijk falen. Niet om persoonlijke schuld goed te praten, maar juist om duidelijk te maken hoe in onze wereld het kwaad om zich heen grijpt. Er is geen stukje van het leven waar je hieraan ontkomt. Dat de zonde universeel doorwerkt – dat alles en iedereen erdoor wordt aangetast – is echt een stuk van de christelijke leer.

Geschonden

Om uit te leggen wat er dan misgaat, gebruikt de GC een paar woorden naast elkaar. Allereerst ‘gebrokenheid’. Het is wel goed om daar te beginnen. Tegenover de droom van een perfect leven is het al heel wat om te erkennen dat heel veel dingen niet lukken en ook niet zo zijn als ze zouden moeten zijn. Mensen die het toch al zwaar hebben, gaan nog eens extra kapot aan de hoge verwachting dat het eigenlijk wel anders kan. Dan is het nuchter en menselijk en barmhartig om te zeggen: wij staan in een geschonden wereld en ook in ons eigen leven zien we daar de brokken van. Jezus zelf heeft zorg voor het zwakke en het gebrokene: de kwijnende vlaspit zal Hij niet uitdoven, en het geknakte riet niet breken.

We moeten ook spreken over ons ‘tekort’. Dat tekort is tastbaar in ons leven. We missen zoveel van wat we eigenlijk zouden willen. We doen andere mensen tekort, soms opzettelijk maar vaak ook ongewild. Dit werkt diep door: veel mensen reageren onbewust vanuit die gekwetstheid die ze hebben opgedaan, en dat levert niet veel moois op. Kun je ook zeggen: mensen missen God? Vaak zal het niet bewust zijn, en je kunt bijvoorbeeld in een gesprek met buitenkerkelijken maar beter niet zeggen: ik weet wel wat jij mist, jij hebt eigenlijk God nodig! Toch geloof ik dat op de bodem van elke ziel een grondverlangen ligt dat alleen door God vervuld kan worden. Vandaar dat antwoord 3 op die tegenstelling uitloopt: de dingen van het leven geven alleen maar verdriet, en je raakt ze zo weer kwijt; maar echte vreugde ligt in God. Wat er achteraan komt laat zien dat die vreugde in God maar niet een algemeen, filosofisch principe is: alleen Jezus, het Licht der wereld, kan ons in die vreugde binnenleiden.

‘Schuld’ – het derde woord uit het rijtje van antwoord 3 heb ik even apart gehouden omdat er nog weer een volgende vraag aan gekoppeld is. ‘Schuld’ is misschien wel een van de moeilijkste woorden in het christelijk geloof. Binnen en buiten de kerk roept het weerstand op.

Toch zit er iets onopgeefbaars in het christelijke spreken over ‘schuld’. Mijn nood wordt gepeild tot daar waar het misgaat tussen mij en God. Mijn zonde stelt mij schuldig. Dat betekent ook dat verzoening en vergeving er alleen komen door het offer van Christus. Als mijn schuld wordt weggedaan, kan ik echt een nieuw begin maken.

Verzet

Er horen een paar woorden bij: verzet en vervreemding. Vanouds zijn er in de theologie meerdere woorden gebruikt om het karakter van de zonde aan te geven:

wetteloosheid, hoogmoed, ongeloof, begeerte. In al die woorden zit de actieve beweging tegen God en tegen zijn Woord. We keren ons van Hem af en we richten ons naar onszelf als de hoogste maatstaf. De paradijsgeschiedenis van Genesis 2-3 maakt duidelijk dat deze keuze niet maar een tragische vergissing is, maar een daad die ons schuldig stelt. God had het nog zó gezegd!

Daarom houdt God de eerste mensen ook aansprakelijk. De schuld voor onze ongehoorzaamheid kunnen we niet afschuiven. David peilt dit als geen ander, wanneer hij in Psalm 51 tot de belijdenis komt, dat zijn leven al met schuld begonnen is. Niet om een alibi te geven, maar om juist te erkennen: zo diep steken wij erin.

Ervaring

Tegenwoordig hebben wij niet zo veel op met abstracte en juridische begrippen. Daarom moet je het Bijbelse spreken over 'schuld' door vertalen. Wij meten alles veel meer af aan de emotionele en relationele waarde. Ook dan weten we uit ervaring dat schuld heel veel kapot kan maken. Wat je een ander hebt aangedaan, is niet zomaar terug te draaien. Onrecht maakt van binnen iets kapot, en wil het tot verzoening en herstel komen, dan moet daar iets mee gebeuren. Ook hier geeft David een voorbeeld: Psalm 32, over de last van onbeleden schuld. Zoals het blokkeert tussen mensen, zo belemmert het ook de omgang met God en het ervaren van zijn gunst. Schuld werkt vervreemdend – kijk als voorbeeld maar naar wat Genesis 4 vertelt over Kaïn: Hij maakt zich schuldig aan moord op zijn broer, en raakt dan ook meteen iedereen kwijt, zijn ouders, God, en zichzelf.

Zou daar niet een oorzaak liggen voor de eenzaamheid die veel mensen ervaren, namelijk dat 'schuld' en het proces van schuld en verzoening geen plek krijgen? De onuitgesproken boodschap van onze samenleving is: Geen schuld erkennen! Je moet jezelf groothouden, je rechten met hand en tand verdedigen, een ander niet te dichtbij laten komen, geen gezichtsverlies lijden. Laat dan in ieder geval de kerk een plek zijn waar dat grote en pijnlijke woord 'schuld' nog gebruikt wordt, en waar er met onze schuld en alle ballast die daarin meekomt iets gedaan kan worden.

Dat is dan ook de volgende stap: Wat gebeurt er met het kwaad dat zo diep in ons zit? Als gebrokenheid en vervreemding en schuld uiteindelijk ons menselijk bestaan typeren, is dan ons geluk niet in de knop gebroken? Had de Bijbel dan na het drama van Genesis 3 niet kunnen stoppen?

Vraag 5 begint over God. In de vorige stukjes leken we wel aan onszelf overgeleverd. En dat brengt niet veel goeds. De oplossing is niet dat wij het beter gaan doen. Of dat we de doelen wat omlaag schroeven, alsof je met ongeluk en falen maar moet leren leven. Dat is wel een strategie, maar het is niet wat je van God kunt verwachten.

Oordeel

Als God op het toneel verschijnt, gaat Hij letterlijk schoon schip maken. Het antwoord spreekt over God die oordeelt. Dat is een heftig woord. De Bijbel vertelt in Genesis 6-9 hoe heftig het eraan toe gaat: de hele aarde is schoongespoeld met water vanwege alle slechtheid van de mensen. Gods oordeel wil zeggen: God vindt er iets van hoe wij leven en hoe wij ons van Hem afkeren. Hij mág er ook iets van vinden, want Hij heeft ons immers zelf gemaakt en ons bestemd om met Hem verbonden te zijn. Al dat kwaad waarin wij ons verloren hebben, keurt God hartgrondig af, want het

vloekt met zijn innerlijke goedheid en heiligheid. Aan die afkeuring verbindt God consequenties: Hij straft ons om te laten merken dat je niet zomaar Hem de rug kunt toekeren. In het verhaal van de zondvloed krijgt de toorn van God kosmische afmetingen.

Zo'n alomvattend oordeel gaan we nog eens tegemoet. De apostel Petrus ziet in 2 Petrus 3 een oordeel met vuur naderen, dat nog ingrijpender is dan het eerste oordeel met water. Alles zal uit elkaar gehaald en schoongebrand worden. Dat is de enige manier om af te rekenen met het kwaad dat zich op alle niveaus in de wereld genesteld heeft: van de boze gedachten in ons mensenhart tot de sociale structuren die onrecht en uitbuiting in stand houden en de enorme rampen waarin de machten van de natuur zich tegen ons keren.

We komen niet vanzelf in Gods nieuwe wereld. Alles moet door het oordeel heen. Dat geldt voor de schepping als geheel, het geldt voor ons als mensen in het bijzonder. Wij hebben de zonde toegelaten in ons hart, en daarmee het kwaad doortocht verleend. Daarom pakt Gods oordeel ons ook extra aan. Alleen door het diepe water van de doop heen, waarin het vuil van ons oude bestaan achterblijft, kunnen wij voet aan land zetten. Maar dat is voor de volgende keer.

Gespreksvragen:

1. Is 'geluk' wel een goede insteek om over het christelijk geloof te spreken? Zo niet, welk woord zou beter zijn?
2. *'We zoeken niet allereerst het geluk, maar we zijn gevonden. Theologisch gesproken kun je hier denken aan de uitverkiezing: al voordat ik iets kan, is God mij genadig.'*
Roept zo'n woord 'uitverkiezing' nu verwondering en lofprijzing bij je op of juist vragen?
3. Hoe kun je het woord van Jezus over 'je leven verliezen' handen en voeten geven? Of blijft het een vage kreet?
4. *'Pas als je alles kwijtraakt, voel je dat Hij de enige is.'* Wat roept die uitspraak bij je op?
5. *'Schuld' is misschien wel een van de moeilijkste woorden in het christelijk geloof. Binnen en buiten de kerk roept het weerstand op.'* Ook bij jou? Zouden dominees meer of minder over 'schuld' moeten (s)preken?
6. Voor onze schuld worden twee woorden gebruikt: verzet en vervreemding. Welk van beide herken je bij jezelf het meest?

2. De doop

6. Je bent gedoopt. Wat betekent dat?

Jezus Christus heeft recht op mij. God zegt mij toe dat ik deel in Christus' dood en opstanding. Hij belooft mij dat mijn oude leven met Christus ondergaat in de dood en ik met Christus een nieuw leven zal leiden in het Koninkrijk van God.

7. Met Christus een nieuw leven leiden. Hoe kom je erbij om dit te zeggen?

Alleen door te geloven wat God mij in de doop belooft. Anders zie en ervaar ik niets van dat nieuwe leven. Omdat ons geloof vaak zwak is, heeft God de doop ingesteld als teken en onderstreping van zijn belofte.

8. Waarom wordt er met water gedoopt?

Het water is een teken: zoals je een bad neemt om schoon te worden, zo is de doop 'het bad van de wedergeboorte'.¹ We worden gewassen om schoon Gods nieuwe dag in te gaan.

¹ Tit. 3:5.

9. Hoe vaak moet je gedoopt worden?

Eén keer. Je wordt ook maar één keer geboren. De doop markeert de radicale overgang naar het nieuwe leven. Ook al duurt die verandering van oud naar nieuw zolang ik leef.

10. Waarom worden kinderen ook gedoopt?

God wil vanaf het allereerste begin van ons leven onze God zijn.¹ Hij verbindt zich al aan mij voordat ik voor Hem kan kiezen.² En Hij werkt van generatie op generatie in de gemeente die bestaat uit mensen van alle leeftijden.

¹ Jes. 43:1.

² Ef. 1:3-4.

11. Wie heeft de doop ingesteld?

Na zijn opstanding heeft Jezus de opdracht gegeven om nieuwe volgelingen te dopen in de Naam van de Vader en van de Zoon en van de Heilige Geest.¹ Daarom heeft de kerk altijd nieuwelingen gedoopt.

¹ Mat. 28:19.

12. Hoe word je als gedoopte een gelukkig mens?

Door de weg te gaan van geloof en bekering.¹ Dat is: leren om God te vertrouwen als mijn hemelse Vader, om Jezus te volgen als mijn Heer en om door de kracht van de Heilige Geest samen met andere gelovigen de nieuwe wereld te verwachten, vol gerechtigheid² en zonder verdriet.³

¹ Mark. 1:14-15; Ps. 84:12-13.

² 2 Petr. 3:13

³ Op. 21:4.

Prof. dr. Arnold Huijgen

Hoogleraar systematische theologie aan de Theologische Universiteit Apeldoorn en mede-auteur van de GC.

Wanneer je in Nederland binnen het gereformeerd protestantisme een catechismus opstelt, kun je er vrij zeker van zijn dat iedereen die tekst gaat vergelijken met de HC. Dat gebeurde ook bij de publicatie van de GC. Verscheidene kritische recensies kwamen eigenlijk neer op de conclusie ‘Het is niet de HC.’ En dat klopt, omdat we iets *nieuws* wilden maken. We zijn daarvoor teruggegaan naar de tekentafel. Als je een catechismus schrijft dienen in iedere geval de Apostolische Geloofsbelijdenis, de Tien Geboden, het Onze Vader en de sacramenten aan de orde te komen. Maar hoe vul je dat dan in? De belangrijkste beslissing die we toen hebben genomen is de plaatsing van de doop aan het begin en het avondmaal aan het einde. Verschillenden onder u die vertrouwd zijn met de HC, weten dat daarin doop en avondmaal in het midden zijn geplaatst. Na de vragen over de rechtvaardiging. Daarbij bouwt de Heidelberger vragen bij doop en avondmaal parallel op, bij beide dezelfde vragen. Tussendoor klinkt de – later toegevoegde – vraag naar de Paapse mis (‘vervloekte afgoderij’). Maar goed, dat is een ander thema.

Wij hebben het bewust anders gedaan en we denken dat het nodig is in onze tijd, dat je begint bij de doop. De GC begint met een vaststelling: ‘Je bent gedoopt’. Dat is eigenlijk de vooronderstelling van een catechismus. Een catechismus, catechisatie, dat is onderwijs tussen doop en avondmaal. De gedoopten krijgen onderwijs om uiteindelijk opgevoed te worden om deel te kunnen nemen aan het sacrament van het avondmaal. En daarmee heeft de doop dus een nieuwe functie gekregen als echt het begin van het christelijke leven. Het is een Luthers accent. Als je aan Maarten Luther zou vragen: Waarom word je een christen genoemd? dan zou hij niet de HC citeren over de zalving van Christus, maar hij zou zeggen: ‘Ik word christen genoemd, want ik ben gedoopt!’ Iets van dat accent hebben we op willen pikken.

Seculier

Wij leven vandaag in ‘een seculiere tijd’. Dat is voor ons zo vanzelfsprekend dat we dat niet eens doorhebben. Vergelijk dat eens met iemand die leefde in de Middeleeuwen. Dat was een totaal andere wereld. Hij had het idee dat het bos waarin hij leefde, min of meer bezielde was. Dat daar krachten in huisden. Er schuilen ook krachten in de aarde en krachten in de lucht. Temidden daarvan had je zelf een plek. Je was niet zozeer een individu, maar je leefde je leven als onderdeel van het grote geheel. Het levensgevoel toen was dus echt heel anders. Sowieso leefden de mensen meer bij de dag, Gepland werd er dus niet zoveel. Ondertussen was die tijd wel veel meer bepaald door de gang van het kerkelijk jaar met de verschillende heilige dagen en dergelijke. Dat structureerde het leven van de mensen. Mensen hadden geen horloges. Ze hadden nauwelijks besef van hoe het met de tijd zat zoals wij. Ter verduidelijking: voor de lezing die de basis vormt voor dit hoofdstuk, had ik 40 minuten. Geen 50, want dan worden de mensen onrustig. Ook geen 30, want dan voelen ze zich bekocht. Zo werkt het bij ons.

Wat is er nu gebeurd? Wij, seculiere mensen, verstaan onszelf als individu. Ik ben ik, u bent u. Wij zijn elk een individu. En de wereld is onttoverd. Die heeft geen geheimen meer voor ons. Met onze techniek dringen we er zo ver mogelijk in door tot in het diepste DNA. En dat kunnen we beheersen. En de tijd? Ja, de tijd die is er gewoon. Niks 'heilige tijd' of 'heilige week'. In de kerk proberen we dat nog wel, maar een minuut is een minuut. Dat is het moderne, seculiere verstaan.

Geheim

In de GC stellen we daar zoiets als heiligheid tegenover. Wij leven niet in een gesloten wereld zonder geheimen, een wereld van: je ziet wat je ziet en dat is alles wat er is. Nee, God bestaat, God regeert en onze tijd is in zijn hand. De werkelijkheid waarin wij leven heeft een geheim dat je met de beste technieken niet op het spoor komt. God heeft namelijk deze wereld gemaakt.

Nu naar doop en avondmaal. Dat zijn sacramenten. Een sacrament is een teken bij het Woord van God. Doop en avondmaal zijn momenten, met een heel speciale betekenis. Onze geboorte en onze verjaardag zijn bijzondere momenten die we vieren. Maar de doop is minstens zo belangrijk. Er zijn culturen waarin de doopverjaardag wordt gevierd. Daar zit wat in, want de doop betekent namelijk: God werkt in jouw leven en grijpt zo in dat heel jouw leven nieuw wordt gemaakt. Er komt een eind aan het oude, je gaat het nieuwe binnen en dat heeft een effect. Niet alleen voor jezelf, want dan is het nog een heel individueel, maar ook voor de wereld waarin wij leven. We leven in een wereld waarin wordt gedoopt en waarin het avondmaal wordt gevierd. En daarmee communiceren we met elkaar dat er een geheim is in deze werkelijkheid: God bestaat.

Argwaan

Ter illustratie noem ik twee dingen. De islam heeft goed begrepen dat doop en avondmaal inbreuk maken op onze normale manier van denken en verstaan van de tijd. Als islamitische mensen geïnteresseerd raken in het christelijk geloof, doet dat uiteraard wenkbrauwen fronsen. Maar als je je laat dopen, dan is dat het moment van overgang en van breuk. Soms zie je soms dat families iemand juist ná de doop de rug toekeren. Dat zien ze dus scherp.

Tweede voorbeeld. Het communisme bekeek de viering van het avondmaal met argwaan. Want als je avondmaal viert, erken je dat we niet onderweg zijn naar de socialistische heilstaat, maar naar het koninkrijk van God. En als dát zo is, als waar is wat er in dat avondmaal gebeurt, dan ziet de hele wereld er anders uit. Dan heeft de wereld een nieuwe toekomst. Dan is het waar dat midden in de tijd Jezus Christus is gekomen, Die de toekomst openbreekt. Welnu, dat staat haaks op de communistische boodschap. En ook dat was scherp gezien.

Identiteit

Als auteurs van de GC denken wij dat het nodig is, juist tegen het seculiere in, te ontdekken dat er dat heilige is van de doop en van het avondmaal. Onze aanpak is dus totaal anders dan die van de HC, maar die ontstond dan ook in een totaal andere tijd. Dat als inleiding op het geheel.

Vraag 6: Je bent gedoopt, wat betekent dat? Jezus Christus heeft recht op mij. God zegt mij toe dat ik deel in Christus' dood en opstanding. Hij belooft mij dat mijn oude leven met Christus ondergaat in de dood en ik met Christus een nieuw leven zal

leiden in het Koninkrijk van God. Samengevat: het gaat hier over identiteit. Dat je gedoopt bent, dat betekent dat je een nieuwe identiteit hebt. Daarmee zit je, wat mij betreft, midden in het hart van waar het vandaag de dag overgaat. Wie ben je? Er zijn allerlei vormen van identiteitspolitiek. Of dat nou *Bij1* is van Sylvana Simons of *Forum voor Democratie* van Thierry Baudet.

In het moderne leven is identiteit belangrijk. Ieder probeert zijn eigen identiteit vorm te geven. Daarbij moet je zelf weten welk pad je door het leven kiest en wie jij bent en wie je wilt zijn. Niemand mag je daarbij een strobreed in de weg leggen. Intussen is identiteitspolitiek aan het overwaaien vanuit de Verenigde Staten, met een tussenstop in Groot-Brittannië. Aan Amerikaanse universiteiten is het inmiddels gebruikelijk dat je in je e-mailhandtekening je *preferred pronouns* opgeeft. Wil je 'hij' of 'zij' genoemd worden, of misschien wel geen van beide? Vaak wordt in dat laatste geval 'they' gebruikt, wat eigenlijk een meervoudsvorm is en dus verwarring schept. Maar pas op: wie niet meebeweegt met deze identiteitspolitiek, geldt als de agressor en kan vrezen voor zijn baan. Je komt namelijk aan de identiteit van de ander.

Nu verdienen mensen die worstelen met hun identiteit elke vorm van respect, ook (misschien wel juist) als het om gender gaat. Het wordt ingewikkeld waar ieder zelf zijn identiteit mag bepalen en algemene definities niet meer gelden. Laatst zag ik een filmpje van een mevrouw die zichzelf identificeerde als *non-binary*. Dat betekent 'niet te definiëren als man of vrouw', maar ze leefde wel in een lesbische relatie. Ze wilde dan ook door de lesbische gemeenschap aanvaard worden. Maar de lesbische gemeenschap zei: 'Dat kan niet. Je bent of *non-binary* of je bent lesbisch'. En toen voelde ze zich gediscrimineerd; haar identiteit mocht er niet zijn. Ik twijfel geen moment aan haar oprechte verontwaardiging, want het past helemaal in de huidige Westerse cultuur. Maar ik begrijp ook dat anderen haar wens moeilijk te honoreren vonden.

Oud-nieuw

Tegen deze achtergrond zegt vraag 6: Je identiteit ligt in Jezus Christus en de doop is daarvan een teken. Wie ik ben, dat ben ik in Christus. Jezus Christus is mijn leven. Dat betekent ook dat mijn oude leven voorbij is. We moeten het er nog over hebben wat dat dan precies betekent, maar je bent een nieuw leven begonnen.

Toen Jezus Christus zijn discipelen uitzond, zond Hij hen uit om te dopen: 'Ga dan heen, onderwijs al de volken, hen dopend in de naam van de Vader, de Zoon en de Heilige Geest, hun lerend alles wat Ik u geboden heb, in acht te nemen.' (Mat. 28:19). Het is de climax van het evangelie. Jezus is nog een keer op de berg van de Bergrede, waar Hij zijn discipelen onderwijs heeft gegeven. Wat valt er nog na de Bergrede te zeggen? Nu, de mensen moeten worden gedoopt want ze moeten delen in het koninkrijk van God en ze moeten leren te leven naar de Bergrede.

Als auteurs hebben we de nodige discussie gevoerd over het woord 'recht' uit het zinnetje 'Jezus Christus heeft recht op mij'. Dat klinkt namelijk niet echt aantrekkelijk: iemand anders heeft recht op mij. Niet alleen op mijn tijd. Mijn werkgever heeft tot op zekere hoogte recht op mijn tijd. En mijn kinderen hebben recht op mijn aandacht, ook tot op zekere hoogte. Jezus Christus heeft recht op mij, punt. Dat klinkt als een vorm van slavernij. Daar is een echo te horen van de HC, die in de eerste vraag en antwoord stelt dat mijn enige houvast in leven en sterven is dat ik het eigendom ben van Jezus Christus, mijn Zaligmaker. Daarom heeft Hij recht op mij. Je identiteit

maak je niet zelf, maar die ontvang je. Net zo goed als je niet over je eigen geluk gaat, maar je door Hem gevonden bent. Identiteit is ondergaan en weer opnieuw opstaan.

Nu komt het erop aan dat je identiteit in Christus de meest fundamentele identiteit is. Dat je in Christus bent, is belangrijk dan de vraag of je man bent of vrouw, Jood of Grieks, slaaf of vrije (Gal. 3:28).

Automatisch?

Hoe werkt dat dan in de doop? Er is reden om op te passen voor automatisme: 'Ik ben gedoopt, dus het is met mij helemaal voor elkaar'. Dan gaat het te makkelijk, dan heb je nog niet door hoe diep de doop gaat. Omdat het een werkelijkheid is die *geloofd* wil worden, niet een soort christelijke magie, geen automatisme. Het is ook geen levensverzekering, zoals sommigen dachten toen het christelijk geloof in deze streken kwam: als de doop de zonden afwast, dan wacht ik tot vlak voor mijn sterven, voor maximaal rendement.

Geen automatisme dus, maar hoe dan wel? Het antwoord spreekt over 'toezeggen en beloven'. Dat zijn eigenlijk twee woorden voor hetzelfde. Wat is een belofte? Je zou kunnen denken: een voorzegging van wat er gaat gebeuren, een voorspelling haast. Ik beloof u een reep chocola en dan moet ik hem ook geven of heel goed uitleggen waarom het me niet gelukt is. God kan alles, dus wat Hij belooft, dat komt ook – automatisch. Dat zou je althans denken. Toch werkt het anders. Als God belooft, wil Hij namelijk dat we daar ook op reageren. Dat we mee gaan doen. Dat we gaan geloven. Gods belofte ziet er dan ook vaak heel erg anders uit dan wat ik net zei. In het Oude Testament is Gods belofte: 'Ik ben jullie God, jullie zijn mijn volk'. En dat wil zeggen dat het volk bij alles wat er hen gebeurt, moet bedenken: 'Hij heeft gezegd dat Hij onze God is. Dus zo roepen wij Hem aan en zo roepen wij Hem erbij'. Zo is de belofte bedoeld om *geloofd* te worden. De belofte is dus geen voorzegging, waardoor alles automatisch goed komt. Anderzijds is de belofte ook niet een soort lot uit de loterij – zoals er soms wel over gedacht wordt.

In antwoord 6 wordt ook iets aangehaald over het oude leven dat ondergaat in de dood en over het nieuwe leven en opstaan met Jezus Christus. Dat vind je ook in Romeinen 6.

Nieuw leven

Vraag 7, 'Met Christus een nieuw leven leiden. Hoe kom je erbij om dit te zeggen?' Een nieuw leven beginnen, dat willen veel mensen wel. Liefst met de kennis die je in je oude leven hebt opgedaan. Op een zekere leeftijd gekomen, kijk je terug en vraag je je af: 'Wat zou ik opnieuw zo doen? Wat zou ik anders doen?' Als je verstandig bent, weet je dat je bij een nieuw begin opnieuw fouten zou maken, maar dan weer andere. Hoe kom je er dan bij om te spreken over 'een nieuw leven leiden'? Alleen door te geloven wat God mij in de doop belooft.

Belofte rijmt op geloof. Geloof rijmt op beloften. Zonder geloof zie en ervaar ik niets van het nieuwe leven, zegt het antwoord. Dat is sterk gezegd. Als ik naar mijn eigen leven kijk en ik geloof om Christus' wil dat ik een christen ben, dan zie ik wel eens wat van het nieuwe leven, maar ik zie helaas ook heel andere dingen. Als gedoopt christen gaat het niet op de manier van 'Oei, ik groei', waarbij je met streepjes op de muur kunt aangeven hoe hard je afgelopen jaar weer bent gegroeid. Sommige dingen gaan wel beter, maar andere dingen niet. En dan toch geloven: 'Maar in

Jezus Christus ben ik een geliefd kind van God, want dat heeft Hij mij beloofd in de doop. Hij heeft gezegd: 'Ik ben jouw God'.'

De doop is niet alleen een teken, dat Gods belofte onderstreept. De gereformeerde traditie spreekt vaak met twee woorden: teken én zegel. Ik betwijfel of u nog veel brieven met de hand schrijft en verstuurt, maar ik ben er vrij zeker van dat u geen lakzegels meer gebruikt. Postzegels nog wel, maar het woord 'zegel' zelf is voor ons onduidelijk geworden. In de zestiende eeuw was een zegel een teken van echtheid, iets als een handtekening. Tegenwoordig zouden we zeggen: een onderstreping of een bevestiging. De doop is een teken en bevestiging van Gods belofte.

Die bevestiging hebben we ook nodig, want in een technisch en meetbaar geworden wereld is het nieuwe leven dat de christen leidt, niet zomaar aan te wijzen of te meten. Het is een kwestie van geloof. Maar daarmee is het niet onzeker. Als het waar is dat Jezus Christus uit de dood is opgewekt, dan is geloof niet raar of onwaarschijnlijk. Dan spoort het met de feiten. Dan is de werkelijkheid anders dan deze er nu uitziet: niet zo gesloten als in het seculiere denken.

Water

Vraag 8: Waarom dopen met water? Er zijn hoofdzakelijk twee theorieën waarom water wordt gebruikt. Ze corresponderen met twee manieren van dopen. Aan de ene kant wordt er gezegd: 'Je moet kopje-onder in de doop, want het betekent met Christus sterven en opstaan. Je gaat ten onder, dat is sterven, en dan kom je uit het water als teken van de opstanding'. Geen onlogisch gedachte, maar het Griekse woord voor 'dopen' betekent niet 'onderdompelen', maar eerder 'wassen.' Dat is de tweede lijn, die spoort met de praktijk van proslytisme onder het Jodendom. Als er mensen van buiten het Jodendom wilden toetreden, werden ze gedoopt. De mannen werden daarnaast ook besneden, maar allen werden gedoopt door middel van besprenkeling. Dat was een vorm van reiniging, van ritueel wassen. Vandaar wordt de doop in Titus 3:5 het bad van de wedergeboorte genoemd. Ook al wijst het teken op sterven en opstaan, het teken zelf is één van wassen, reiniging. Het water is een teken, zoals je een bad neemt om schoon te worden. We worden gewassen om schoon Gods nieuwe dag in te gaan. Daarmee stel ik me een stel kindertjes voor die met gewassen haartjes beneden komen. Lekker fris. Zo komen wij uit de doop. Wij zijn buiten geweest en vuil geworden, vuiler dan we dachten. Moeten we echt in bad? Jazeker, want alleen schoongewassen kunnen we Gods nieuwe dag tegemoet.

Denk nog even terug aan het verschil tussen de moderne kloktijd, die gewoon 'is', en de beslissende tijd van het evangelie. De doop leert ons dat het christelijk gesproken altijd vandaag is. Sinds Jezus Christus naar de hemel opvoer is het vandaag en Hij komt morgen. Vandaag is het de aangename tijd. Vandaag is het de dag van de zaligheid, zegt het Nieuwe Testament. En morgen, dat is Gods nieuwe dag. En dan zullen we zien hoe alles nieuw wordt in Zijn licht. Heel de wereld zal gewassen zijn, schoon in alle betekenissen van het woord.

Wedergeboorte

Hier moet ik iets zeggen over 'wedergeboorte'. Wedergeboorte is een traditioneel begrip voor het begin van het geestelijke leven, dat volgens sommigen zelfs nog voorafgaat aan het geloof. Het is het antwoord op de vraag hoe het komt dat mensen gaan geloven: omdat God begint. Zo is het troostvol: mijn geloof is niet van eigen

makelijk, maar het komt van God. Maar als de vraag wordt, of je wedergeboren bent en hoe je dat weet, wordt het ingewikkeld. Het effect van de wedergeboorte, het geloof, kun je wel zien, maar de wedergeboorte zelf niet. Nu is het opvallend dat dit traditionele begrip wel in de Bijbel voorkomt, maar niet altijd in deze betekenis. In de Bijbel is er maar één plek waar Jezus spreekt over de wedergeboorte. Dat is niet als Nicodemus bij Hem komt. Dan heeft Hij het over dat mensen van boven geboren moeten worden (Joh. 3:3). Inhoudelijk is dat wel wat de traditie wedergeboorte noemt. Maar het *woord* wedergeboorte gebruikt Jezus alleen in Mattheüs 19:28. Daar spreekt Jezus over de wedergeboorte als de Zoon des mensen komt dan zullen de discipelen van Hem zitten op tronen om te oordelen. Ze zullen koning zijn en rechter zijn. De wedergeboorte gaat over Gods nieuwe wereld. In die zin is de doop bad van de wedergeboorte: God maakt alles nieuw en ik deel er nu al in. Vandaar ga je verlangen naar de nieuwe wereld. Want de huidige wereld is niet zoals die moest zijn.

Dooperkenning

Vraag 9: Hoe vaak moet je gedoopt worden? Je wordt maar één keer geboren. Wedergeboorte betekent ook: nog eens op dezelfde manier geboren worden. Zo vatte die Nicodemus het wel op: alsof iemand voor de tweede keer in de schoot van zijn moeder moest gaan en vandaaruit geboren worden. Maar zo werkt het niet. Het is geboren worden in een compleet nieuwe wereld. Eén keer geboren, één doop. Zo staat het ook in Efeze 4: 'Er is één Heer, één geloof, één doop, één God en Vader van allen'. Omdat er maar één doop is, erkennen kerken elkaars doop. Er moet aan minimale vereisten voldaan worden: er moet gedoopt worden door (1) een wettige dienaar in die kerkelijke gemeenschap, (2) met water en (3) in de naam van de Drie-enige God. Of je nu gedoopt wordt in een Rooms-Katholieke kerk of in een Pinkstergemeente, dat maakt op dit punt niet uit. Er is dus niets zo oecumenisch als de doop. Er bestaan geen christenen die zeggen: je moet helemaal niet dopen, en er zijn nauwelijks christenen die de doop van andere kerkgemeenschappen niet erkennen. Maximaal oecumenisch dus. Intussen betekent de ene doop wel dat je niet kunt overdopen. Eigenlijk is 'overdopen' een verkeerde term, want daarmee wordt gezegd: 'Mijn doop als klein kind vind ik niet echt.'

Kinderdoop

Vraag 10: Waarom worden kinderen ook gedoopt? In het begin, ten tijde van het Nieuwe Testament, kwamen uiteraard volwassenen tot geloof. Zij werden gedoopt. Er kwamen niet overal peuters vandaan met de vraag of ze gedoopt mochten worden. Toch werden waar mogelijk ook kinderen gedoopt. Het heel eenvoudige voorbeeld is in Handelingen 16, Lydia werd gedoopt 'en haar huis'. (Hand. 16:15). Er ging geen water over het dak, maar 'huis' betekent hier: familie. Dus Lydia wordt met haar familie gedoopt. Nu staat er niet bij of er kinderen bij waren. Het kunnen ook slaven zijn geweest. Maar wie erbij was, werd meegenomen in de doop. Want zo werkt God: familiegewijs. En, zo zegt vraag 10, God wil vanaf het allereerste begin van ons leven onze God zijn. Vanaf het begin zit het namelijk met ons al niet goed. Wij hebben redding nodig.

Dat God de eerste is in de doop, is een heel gereformeerd accent. De doop is niet de expressie van mijn keuze voor God. Onze keuzes zijn feilbaar en veranderlijk. Als alles afhangt van mijn keus voor God, dan kan het ook nog een keer anders worden.

Maar het begint met Gods keus voor mij en dat biedt mij houvast. Ook als ik twijfel of als het moeilijk wordt in mijn leven. Ik weet: God vraagt naar mij. Het is niet bij mij begonnen, maar bij Hem. En als dat zo is, dan kan Hij zich dus ook aan mij verbinden voordat ik voor Hem kan kiezen. Ik moet wel voor Hem kiezen en ik moet zeker ook geloven, maar Hij begint. Een mooi punt dat daarbij komt, is dat dat God van generatie op generatie werkt. In de kerk geven we door, dat is traditie. Dat vergt toe-eigening en op een nieuwe manier doorgeven.

Geloof-gebed-gebod

Vraag 12: 'Hoe word je als gedoopte een gelukkig mens?' Het antwoord biedt uitzicht op wat volgt; een driedeling in vertrouwen, volgen, verwachten, oftewel Vader, Zoon en Geest. We vertrouwen de Vader. Dat gaat over het geloof en komt ook het gebed ter sprake. 'Onze Vader' zeggen we immers. We volgen Jezus Christus en daarbij horen de geboden. De oudtestamentische geboden maar in nieuwtestamentisch licht. En we verwachten door de Heilige Geest Zijn komst en Koninkrijk. Door de Geest Die het volle licht op Jezus zet en ons leert roepen: 'Abba, Vader'.

De weg van geloof en bekering is God vertrouwen als mijn hemelse Vader, is Jezus volgen als mijn Heer en samen met andere gelovigen door de kracht van de Heilige Geest de nieuwe wereld te verwachten, vol gerechtigheid en zonder verdriet.

Gespreksvragen:

1. Wat betekent het voor jou eigenlijk dat je gedoopt bent?
2. *'Jezus Christus heeft recht op mij.'* Hoe komt die uitspraak op je over?
3. Wat heeft de Drie-enige God jou eigenlijk bij de doop beloofd? Zoek het doopformulier eens op.
4. We hebben elkaar als christenen zo hard nodig. Kunnen we het ons nog wel veroorloven om het oneens te zijn over kinderdoop / volwassendoop?
5. *'De verandering van oud naar nieuw, dat kost wel een leven lang.'* Is er daarin sprake van geloofsgroei? Of is het weinig vruchtbaar om daarover na te denken?
6. Maakt de doop je tot een gelukkiger mens?

3. Geloven: vertrouwen op God

13. Wat maakt geloven voor verschil in je leven?

Zoals de oer-gelovige Abraham zich liet leiden door Gods belofte,¹ zo richt mijn hart zich op Christus. Mijn denken, willen en doen worden bepaald door het nieuwe leven waarin ik door de opstanding van Christus mag delen.²

¹ Hebr. 11:8.

² Ef. 4:20-24; Kol. 3:1-4.

14. Wat maakt geloof in Christus zo uniek?

Christus brengt de zegen die in Abraham aan Israël en aan alle volken was beloofd.¹ Eerst openbaarde God zijn verlossende Naam aan Israël. Nu is er voor alle mensen redding in de Naam van Jezus Christus.²

¹ Gen. 12:3; Gal. 3:13-14.

² Hand. 4:12.

15. Hoe werkt geloven?

Geloof is Gods geschenk waardoor ik ga luisteren naar zijn stem die in het evangelie tot mij komt. Gods Geest richt mijn hoofd, hart en handen op Jezus Christus. Zo raak ik steeds meer aan Hem gehecht¹ en wil ik Hem volgen, met heel mijn leven.²

¹ Ps. 63:9.

² Kol. 2:6.

16. Hoe kun je zeker zijn van je geloof?

Alleen door mij met vertrouwen vast te houden aan wat God belooft. Zo raak ik overtuigd van de waarheid die ik niet zie.¹ Bovendien werkt de Heilige Geest in mij de overtuiging dat ik Gods kind ben.²

¹ Hebr. 11:1.

² Rom. 8:16.

17. Kun je in je eentje geloven?

Ja, want ik sta persoonlijk voor God. Hij ziet mij zoals ik ben.¹ Door te geloven ben ik verbonden aan het lichaam van Christus, de wereldwijde kerk. Samen met alle heiligen begrijp ik meer van het geheim van Gods liefde in Christus² en vind ik steun voor mijn vaak zwakke geloof.³

¹ Ps. 139:1-3.

² Ef. 3:18.

³ Ef. 4:16.

Dr. Theo Pleizier

Universitair docent praktische theologie aan de Protestantse Theologische Universiteit (PThU) Groningen en mede-auteur van de GC.

Toen we ruim zes jaar geleden begonnen met dit project, hielden we onze eerste vergaderingen in een kerk in Houten. Na een eerste oriënterende bijeenkomst met de uitgever, streken Arnold, Dolf en ik neer op een terrasje bij de kerk. Van de vele gesprekken die we met z'n drieën over deze catechismus hebben gevoerd, staat dit gesprek mij nog wel heel goed bij. We spraken over de vraag welke opbouw de catechismus zou moeten krijgen en wat er precies in zou moeten komen. Om aan te sluiten bij thema's die in onze tijd sterk spelen, hebben we gekozen voor het woord 'geluk'. Wat gebeurt er met de vraag naar geluk, als we daar vanuit het christelijk geloof naar kijken. Heeft het christelijk geloof een eigen opvatting over geluk; of geeft het misschien een ander, verrassend, antwoord op onze zoektocht naar geluk? Dit werd de doorgaande lijn. De thematiek 'gelukkig zijn' komt daarom een aantal keer terug. Het laatste antwoord eindigt niet voor niets met 'als Christus terugkomt is mijn geluk volkomen.' Maar, hoe bouw je vervolgens een catechismus op?

Driedeling

Velen van u zijn vertrouwd met de opbouw van de HC, ellende - verlossing - dankbaarheid. Toen wij op dat terrasje overlegden hoe we de nieuwe catechismus - zo heette die toen nog - wilden opbouwen, waren we het over de plaatsing van doop en avondmaal snel eens. Daarna kwamen de vragen: waar komt de geloofsbelijdenis, het gebed en het gebod? Al pratend kwamen we op een nieuwe driedeling: Vertrouwen - Volgen - Verwachten. Die drie woorden bleken heel goed aan te kunnen geven waar voor een christen het geluk uit bestaat.

Wij bezitten het geluk niet. Geluk ligt buiten ons, en staat ook nog open. Deze wereld is niet de plaats waar het echte geluk gevonden wordt. Daarom is, om het theologisch te zeggen, een eschatologische oriëntatie nodig. Een oriëntatie op de toekomst, op de laatste dingen, een oriëntatie op de geschiedenis die open is: heil dat er enerzijds is, als het geschenk van Christus en van de Heilige Geest als een tegoed op wat komt; aan ook, de toekomst en het heil zijn er in de verwachting. Wij verwachten geluk. Verwachting, zo ontdekten we tijdens ons gesprek, hoort bij het avondmaal, bij de kerk als gemeenschap van gelovigen die wachten op Christus, maar vooral bij de Heilige Geest. De Geest die ons als tegoed is gegeven, zegt Paulus. Als voorschot op de toekomst.

Ineens vielen de puzzelstukjes in elkaar: wij verwachten in het Avondmaal, wij leren Jezus volgen door de geboden van God, en Jezus leerde ons bidden, het gebed als oefening van vertrouwen. Vertrouwen en bidden, navolgen en geboden, verwachten en avondmaal vieren.

Geloofsbelijdenis

Maar waar plaats je dan de geloofsbelijdenis? We ontdekten: als verwachten hoort bij de Geest, en volgen bij Christus, dan hoort bij vertrouwen het geloof in God de Vader. Vertrouwen - volgen - verwachten, zijn niet alleen drie mooie christelijke woorden, maar ze ontvouwen als het ware ook het hele christelijke verstaan van wie God is. Verderop in deze bundel gaat het over God de Drie-ene. Voor nu vind ik van belang aan te geven dat de geloofsbelijdenis niet zomaar ergens een plaats heeft gekregen, maar dat de hele GC als het ware is opgebouwd vanuit het geloof in God de Drie-ene, God als Vader, als Zoon en als Heilige Geest.

Daarmee krijgt de geloofsbelijdenis een andere plaats als in de HC. Daar zijn de 12 artikelen de inhoud van het christelijk geloof: wat is voor een christen nodig om te geloven? (HC 22) In de GC helpen de 12 artikelen ons om ons het geloof toe te eigenen vanuit drie praktijken: we oefenen ons in vertrouwen, we oefenen de navolging, we oefenen het verwachten. En elke keer krijgen we vanuit de geloofsbelijdenis een duwtje in de rug, beter gezegd: worden we in de goede richting gestuurd. Is dat niet precies wat we vandaag nodig hebben? Een duwtje in de goede richting, omdat er zoveel keuzemogelijkheden zijn. Er zijn zoveel opties... Hoe weet je wat de goede richting is?

In de GC hebben we deze lijn uitgezet: de doop is ons startpunt. Wij zijn niet van onszelf, maar van Christus. In de doop wordt zichtbaar dat we bij een andere werkelijkheid horen. En vanuit de doop ontdekken we wat geloven inhoudt. De geloofsbelijdenis duwt ons de goede kant op: vertrouwen op God, de Vader van Jezus Christus.

Van doop naar geloof

Dat is wel een spannende keuze. We hebben daar ook wel wat kritiek op gehad. Want is het niet éérs geloven en dan dopen? Nu moeten we ook niet te veel ophangen aan die volgorde. Ik weet niet hoe het u vergaat, maar als ik moet wachten tot mijn geloof goed genoeg is om gedoopt te worden, dan weet ik niet of het er ooit wel van zou komen. Ik ben als kind gedoopt. En als kind groeide ik op in het geloof. In die weg leer je vanuit je doop jezelf aan God toe te vertrouwen. Maar geldt zoiets ook niet voor wie op latere leeftijd gedoopt wordt? Vanuit de doop leren we het geloof te verstaan.

Denk aan de Romeinenbrief van de apostel Paulus. Hoofdstukken lang gebruikt Paulus om de gemeente onderwijs te geven. Hoe is het om bij God te horen? Om werkelijk in de genade te leven, het leven vanuit de rechtvaardiging. Niet de wet geeft leven, maar het evangelie. Romeinen 6 (wat betekent de doop?), Romeinen 7 (over de dubbelheid in het christelijk leven), Romeinen 8 (het gebed om de Geest). Moesten de vroege christenen dat eerst horen om daarna gedoopt te worden? Nee. Zij werden gedoopt, en van daaruit gingen zij de inhoud van het geloof verder doordenken.

Onderweg-zijn

Vanuit de doop ontvouwt het geloof zich. De dopeling voegt zich bij de kerk en het geloof van de kerk, maar de doop is ook een beginpunt. Opgenomen in de familie, leer je deel te worden van deze nieuwe gemeenschap. En zo gaan we vanuit de doop spreken over het geloof. Niet: je bent nu binnen, je bent er al, maar: nu gaat het

beginnen. Zo sloot de vorige keer af met vraag en antwoord 12: hoe word je als gedoopte een gelukkig mens?

Daar is ons thema geluk weer. Hoe zijn doop en geluk dan aan elkaar verbonden? We geven een nieuwe definitie van geloof en bekering. Het tweetal dat in het Nieuwe Testament ook wordt gebruikt door Jezus zelf: hij predikte het evangelie, schrijft Markus, en Jezus zei: 'Het Koninkrijk is nabijgekomen, bekeer u en geloof het evangelie' (Mk. 1:15). In deze lijn spreken wij over bekering. Niet als iets geheimzinnigs, waar je je hele leven op kunt wachten. Ook niet als een keuze die je even maakt ('zo dat was de bekering, die laat ik nu achter me'). Nee, je gaat de weg van geloof en bekering. En die weg bestaat uit vertrouwen, volgen en verwachten. Dat is het christelijke leven in een notendop.

Persoonlijk vind ik antwoord 12 één van de mooiste van de GC. Niet alleen omdat vanuit dit antwoord het hele boekje opengaat, maar ook omdat het voor mij kernachtig samenvat waar het in mijn leven als gelovig mens om gaat: dat ik er nog niet ben, maar dat ik onderweg ben. Het leven van de gedoopte is het leven van de pelgrim, de mens onderweg.

De weg van geloof en bekering gaan is 'leren om God te vertrouwen als mijn hemelse Vader'. Dat drukt voor mij iets heel fundamenteels uit voor mijn christelijk leven: God vertrouwen is een leerproces. Niet dat *Hij* niet te vertrouwen is, integendeel. Maar *ik* moet mij steeds weer opnieuw aan Hem moet leren toevertrouwen. Daarmee zijn we het thema van dit hoofdstuk: het geloof.

Vertrouwen op God

Vraag 13 gaat direct naar de kern: wat maakt het voor jou uit dat je gelooft? Wat voor verschil maakt geloven eigenlijk? Voor ik nader inga op het antwoord, eerst nog iets bij de vraag. We gebruiken hier een werkwoord: geloven. Daarmee leggen we een relatie met het eerste hoofddeel van de catechismus: vertrouwen op God wordt direct in vraag 13 weergegeven als 'geloven'. Ik heb me afgevraagd: Zetten we die stap niet iets te snel? Laten we het niet teveel over aan de lezer om dat verband te leggen? In elk geval zit hier een belangrijke aanwijzing: vertrouwen en geloven gaan hand in hand. Die keus voor het werkwoord vraagt om een toelichting. In onze tijd zeker.

Ben jij gelovig? Onder die vraag hangt vaak een andere vraag: je hebt gelovigen en niet-gelovigen. Gelovigen zijn van de kerk, horen bij het christendom. Tenminste, dat was lange tijd zo. Veel mensen nuanceren de vraag daarom ook gelijk: ja ik ben wel gelovig, maar ik hoor niet bij de kerk. Of: ik geloof wel, maar ik ga eigenlijk nooit naar de kerk. Gelovig-zijn zegt iets over een levenshouding.

In de vraag of je een gelovige bent, klinkt nog iets anders door: Gelovigen zijn mensen die allerlei buitenissige ideeën aanhangen. Een gelovige is iemand die gelooft dat God bestaat, dat er leven na de dood is, dat je van alles moet en heel veel niet mag. 'Geloof' heeft dan te maken met allerlei ideeën die gelovigen erop na houden. Geloof gaat dus in ons dagelijkse spraakgebruik vooral over inhouden: je gelooft het ene wel en het andere niet.

Door nu te kiezen voor een werkwoord, willen we juist proberen de aandacht wat te verleggen. Want gaat het bij geloof niet om iets anders? Tenminste, in het christelijk

geloof. Als we geloven gebruiken als een werkwoord, dan gaat het om een activiteit. Misschien is het woord *praktijk* wel beter. Het is een praktijk van jezelf toevertrouwen. Het geloof heeft betrekking op een vertrouwensband. Dat maakt geloven ook heel kwetsbaar, want vertrouwen moet je durven geven, vertrouwen kan ook ineens onder heel veel spanning komen te staan. Ga er maar aanstaan: geschaad vertrouwen is niet zomaar hersteld. Vertrouwen komt te voet, en gaat te paard - zo is het spreekwoord. Daar zit iets in van: je moet het opbouwen, je vertrouwt jezelf niet zomaar aan iemand toe; en als vertrouwen is geschaad is het ook direct helemaal weg. Vertrouwen is iets heel kwetsbaars. Eigenlijk is geloven dat ook. Het is niet zomaar een serie waarheden aannemen. Nee, het is *jezelf toevertrouwen* aan een ander. Aan Christus.

Geloven-beloven

In de protestantse traditie is geloven altijd verbonden met een ander werkwoord, het werkwoord 'beloven'. Wie dat theologisch ergens wil plaatsen, komttoch vooral bij de reformator Johannes Calvijn terecht. In de theologie van Calvijn speelt Gods belofte een grote rol. Waarom draait het in het protestantse, het gereformeerde geloof, om het Woord van God? Omdat woord en belofte met elkaar samenhangen. Nu ging het daar de vorige keer ook al wat over toen het ging over de doop. Antwoord 7: omdat ons geloof vaak zwak is, heeft God de doop ingesteld als teken en onderstreping van Zijn belofte.

Geloven en belofte hangen in het christendom nauw met elkaar samen. Wat is nu een belofte? Het klinkt gek, maar een belofte bestaat alleen in taal. Ik kan niet iets tonen en zeggen: kijk, hier heb je nu een belofte. Een belofte is geen ding. Een belofte is een woord. Daar komt nog iets bij: een belofte bestaat ook direct op het moment dat ze is uitgesproken. Met dat ik iets beloof, is de belofte er. Vanaf dat moment kun je zeggen: er is een belofte gedaan. Wie de belofte doet, verbindt zich aan zijn/haar woord. Dus als je je niet aan je belofte houdt, of de belofte simpelweg ontkent, dan maakt je dat tot een onbetrouwbaar persoon. De belofte is dus een ding in taal, dat bestaat tussen personen. Iemand die een belofte uitspreekt en een ander (of een groep anderen) aan wie die belofte is gedaan. En het draait allemaal om vertrouwen en betrouwbaarheid: is degene die de belofte doet betrouwbaar?

Als christenen zeggen 'ik geloof', dan is dat niet zomaar een uitspraak over een paar waarheden. Nee, dan is dat een uitspraak over Góð. Ik geloof in God, daarmee zeg je: ik geloof dat God betrouwbaar is. Ik houd mij vast aan Zijn belofte. Dat is dus aan de ene kant heel kwetsbaar, want houd ik dat vol om mij aan Gods woord vast te houden? Aan de andere kant: hoe weet ik eigenlijk dat God betrouwbaar is?

Abraham

Wat maakt geloven nu voor verschil in je leven? (vr. 13). Zoals de oer-gelovige Abraham zich liet leiden door Gods belofte, zo richt mijn hart zich op Christus. Die oer-gelovige, is natuurlijk een woordspeling. Als we het hebben over de oertijd, dan is dat lang geleden. Maar 'oer' wil ook zeggen: oorsprong, begin. Abraham wordt ook wel de vader van alle gelovigen genoemd.

Waarom beginnen we nu eigenlijk bij Abraham? Daarmee sluiten we ons aan bij het geloof van Israël. Abraham als vader van alle gelovigen laat ook zien hoe een gelovige zich opstelt tegenover God: hij laat zich leiden door de belofte van God. Dat

ging voor Abraham zo ver dat hij letterlijk op weg ging. God was voor hem de God die spreekt, en hij liet zich door dat spreken van God leiden. Nu zegt een christen daar iets bij: dat wat Abraham laat zien, dat is precies wat ik doe als ik mijn vertrouwen stel op Christus. Mijn hart richt zich op Hem: Christus is de inhoud van Gods belofte. Wat voor verschil maakt geloven? Ik laat mij leiden door het woord van God en dat houdt voor mij in dat ik mij richt op Christus.

Dat klinkt misschien nog iets te algemeen en daarom maken we het in de volgende zin concreet: Mijn denken, mijn willen en mijn doen worden bepaald door het nieuwe leven waar ik door de opstanding van Christus in mag delen. Concreter kan haast niet: mijn denken, mijn willen, mijn doen. Met heel mijn bestaan laat ik mij dus leiden door wat God belooft. En zijn belofte is werkelijkheid geworden in de opgestane Heer. Het nieuwe leven van Jezus, wordt mij beloofd. En als gelovige richt ik mij daarop. Het vult mijn denken, het bepaalt mijn verlangens en mijn keuzes en het geeft richting aan hoe ik mijn leven inricht.

Geloven maakt dus een behoorlijk verschil in je leven. Niet zomaar Jezus nadoen, precies doen wat Hij deed. Niet zomaar bepaalde feiten voor waar houden. Ja, ik geloof in de opstanding en de werkelijkheid daarvan. Ja, Jezus volgen heeft ook hele concrete gevolgen in het leven. Maar *geloven* gaat verder: ik laat mij leiden door iets wat ik niet zie, wat mij is toegezegd, maar wat zo diep betrouwbaar is, dat ik mijn leven er helemaal door laat bepalen. Als iemand betrouwbaar is dan is God het wel, de Vader die Jezus opwekte uit de dood. Christus zegt: Mijn nieuwe leven is jouw nieuwe leven. 'Ik ben de opstanding en het leven, wie in Mij gelooft, zal leven.' Vanuit deze kern, gaan we door naar de andere vragen door.

Post-christelijk

Vraag 14: Wat maakt geloof in Christus zo uniek? We leven in een post-christelijke, seculiere, plurale samenleving. Met deze drie begrippen typeren sociologen onze westerse samenleving. Het christendom is niet langer de religie van de meerderheid van de bevolking. Alle vormen van religie, inclusief het christendom, worden argwanend bekeken. Omdat het christendom dan toch nog een beetje 'van ons' is, bejegenen wij als Westerlingen 'nieuwe' religies vaak met iets meer openheid en nieuwsgierigheid. Het christendom kennen we wel zo'n beetje en dat is achterhaald, dat hoort bij de vorige generaties. Interessanter zijn natuurlijk de niet-westerse religies. Dan denk ik niet alleen om de Boeddhabeeldjes bij tuincentra, maar ook aan bijvoorbeeld een nieuwe hoogleraar hindoe-spiritualiteit in Amsterdam. Aan een faculteit religie en theologie is dat natuurlijk goed te verdedigen. Maar de nieuwe hoogleraar liet ook weten dat zij allerlei cursussen geeft over hindoe-spiritualiteit aan overheidsdiensten en bij bedrijven. Je zou niet zo snel verwachten dat een hoogleraar Christendom gevraagd wordt voor een cursus christelijke spiritualiteit.

We leven in een post-christelijk land, dat betekent dat we in meerderheid afscheid hebben genomen van het christendom. Dat betekent echter niet dat we minder spiritueel of niet meer religieus zijn. De begrippen seculier en pluraal werken dit nog wat uit. We kunnen prima zonder God en op de markt van religies en levensbeschouwingen kan ieder zijn of haar ding doen.

Uniek?

In deze context stellen we dus de vraag: Waarom is het geloof in Christus zo bijzonder? Wat maakt het zo uniek? Het antwoord verwijst naar twee teksten die bijbelvaste christenen bekend in de oren klinken: Genesis 12 en Handelingen 4. Tegelijk positioneren we het christelijk geloof in dit antwoord in drie richtingen: allereerst in de richting van Israël en de volken. Wij erkennen het primaat van Israël: het geloof in Christus komt voort uit het geloof van Abraham en Israël, maar het is niet particulier - maar universeel: voor iedereen.

Ten tweede verbinden we het christelijk geloof met de gang door de tijd. Christendom is ten diepste geen *mindfulness*, geen totale aandacht voor het nu - en dan kun je weer verder. Het christelijk geloof komt voort uit de geschiedenis: God heeft zich geopenbaard. Wat er is geschied, heeft betrekking op ons. Nu is er voor alle mensen redding in de Naam van Christus. Het christelijk geloof heeft een verankering in de geschiedenis, het begint particulier, maar raakt heel de wereld. Alle mensen, zonder onderscheid.

Hier zitten natuurlijk nog een paar andere gedachten ingevouwen. Het is niet mogelijk om in kort bestek dat allemaal uit de doeken te doen. Ik noem toch maar twee elementen:

- (1) God heeft zijn Naam geopenbaard, nu is er redding voor allen in de naam van Christus. Hier zit de menswording van God in: de Naam van Christus en de Naam van Israëls God zijn van even groot gewicht. God kennen wij door Jezus Christus.
- (2) Alle mensen zonder onderscheid, daar zit een fundamentele nivellering in: ieder mens is voor God van gelijke waarde. Gender, ras of afkomst - het christelijk geloof kent geen kaste-systeem, geen hiërarchie van verlichte gelovigen en beginners. Hier zouden we langer bij stil moeten staan, maar hier ligt iets van het unieke van het christelijk geloof dat wij in een post-christelijke en plurale cultuur opnieuw moeten ontdekken en verwoorden.

Commitment

Vraag 15: Hoe werkt geloven? Aanvankelijk hadden we de vraag iets anders geformuleerd: Hoe zit je geloof in elkaar? Daarmee wilden we de lezer uitnodigen om eens goed te kijken naar wat geloven inhoudt. Maar het klinkt ook wel wat mechanisch, alsof je persoonlijke geloof iets is dat je uit elkaar kunt halen om te zien hoe het in elkaar zit. Vandaar: Hoe werkt geloven? Een vraag die ook vandaag wel belangrijk is. Want het is mooi dat het jou helpt, maar hoe werkt dat dan, geloven? We omschrijven het in het antwoord als een proces. Een proces dat begint met God en uiteindelijk heel mijn persoonlijk leven raakt. God Geest richt mijn hoofd, hart en handen op Jezus Christus. Zo raak ik aan Hem gehecht en wil ik Hem volgen.

Geloven is een genadig geschenk, maar ik word er zelf helemaal bij ingeschakeld. Het is niet alleen iets geestelijks, maar het gaat over heel mijn bestaan. We geven hier geen definitie van wat geloven is. We zoeken naar een uitleg hoe geloven in je leven werkt. Er klinkt de erkenning in door dat het genade is. Ik houd mij vast aan Gods belofte, maar dat komt niet uit mijzelf op, het is Gods geschenk. Het gaat niet om mijzelf, maar in mijn denken, voelen en doen raak ik gericht op Christus. En het is vanuit die verbinding aan Christus - zoals Jezus zegt: blijf in Mij en Ik in u - dat ik bewogen word om in Zijn spoor te gaan. Het gaat niet om een klein stukje, een compartiment van mijn leven: er is een stukje voor Christus en de rest voor mijzelf. Maar geloven betekent een 'commitment' van mijn hele zelf.

Een paar alinea's terug ging het over de belofte: een belofte creëert een verplichting van de kant van degene die belooft. Geloven is je vertrouwen geven aan Hem die werkelijk te vertrouwen is. Maar door te geloven, ga je zelf ook een verbinding aan: het is heel relationeel. God geeft Zijn belofte en wij vertrouwen ons daaraan toe. Daarover gaan de twee volgende vragen.

Geloofszekerheid

Vraag 16: Hoe kun je zeker zijn van je geloof? Geloven heeft in ons dagelijks taalgebruik vaak met onzekerheid te maken. Komt hij nog langs vanavond? Ik geloof het wel, maar ik weet het niet zeker. 'Geloven doe je maar in de kerk, hier moet je het zeker weten', zei de docent in de klas toen de leerling op een vraag aarzelend antwoordde: 'Ik geloof het wel...'

We komen op het punt dat we ons afvragen: Kan ik er ooit wel zeker van zijn dat dat geschenk van God voor mij bestemd is, en dat de Geest van God mij verbindt aan Christus? Die onzekerheid kan uit allerlei bronnen gevoed worden. Bijvoorbeeld dat je helemaal niet het gevoel hebt dat je steeds meer Jezus volgt en dat heel je leven erdoor wordt gestempeld. Er is te veel dat daar tegenin gaat. Zou het geloof bij mij dan niet werken? Daarom vragen we nu naar de zekerheid. Hoe kun ik er zeker van zijn?

Het antwoord begint bij mijzelf. Maar vreemd genoeg gaat het niet om iets wat ik moet doen of moet verbeteren. Het antwoord richt ons opnieuw op de betrouwbaarheid van God zelf. Zekerheid in het geloof krijg ik door mij met vertrouwen vast te houden aan wat God belooft. Méér krijgen we niet voor elkaar. Zekerheid zien we als een innerlijke overtuiging. We kunnen behoorlijk aan het twijfelen raken. Vooral omdat het gaat om dingen die we niet zomaar zien. Gods betrouwbaarheid zit opgesloten in zijn belofte. En daar houden we ons maar aan vast. Meer niet. En dan ligt het ook nog eens niet aan ons. Want de zekerheid van ons geloof is een product van de Heilige Geest. Er zit iets in van de man die bij Jezus komt: 'Heer, ik geloof, maar kom mijn ongeloof te hulp'. Wij kunnen niet zomaar op onze zintuigen aan.

Ons wordt van alles voorgehouden. Met 'special effects' kunnen films ons alles doen geloven: we zien het voor onze ogen, maar we weten: het is nep. En wat te denken van al het nep-nieuws, berichtgeving die niet stoelt op feiten. Hoe kun je nog weten wat wáár is? Is het leven voor veel in onze tijd niet fundamenteel onzeker? Het enige wat we kunnen doen is ons vasthouden aan de belofte van de meest betrouwbare persoon ooit, van wie we geloven dat hij zelf in staat is om ons innerlijk gerust te stellen. We gaan er in dit antwoord niet verder op in, maar hier speelt natuurlijk ook de prediking een rol, of het bezig zijn met de Schrift. Want hoe komt de belofte van God anders tot ons, dan dat in de prediking van het evangelie ons wordt voorgehouden? Zodat we vaster zouden vertrouwen dat de God van Israël ook onze hemelse Vader is. En daarmee zitten we midden in vraag 17.

Lichaam van Christus

Kun je in je eentje geloven? Geloof is een persoonlijke zaak. Je kunt niet voor een ander geloven. Die gedachte zit heel diep in het protestantisme dat we van Maarten Luther hebben geërfd. Ik sta persoonlijk voor God. Het antwoord op vraag 17 start heel individueel. Je kunt je afvragen of het toch ook niet mogelijk is om voor een

ander te geloven. De belofte die God aan ons mensen doet, kunnen wij die ook aanvaarden namens een ander. Bijvoorbeeld een ander met verminderde cognitieve vermogens, of een ander die een heel laag bewustzijn heeft, vanwege een handicap of een comateuze toestand. Allerlei ingrijpende situaties kunnen we ons hierbij voorstellen. Hoe zit het met het geloof van iemand die dement is geworden? Kun je namens je demente moeder geloven en vasthouden aan de belofte van God voor haar, zoals zij deed voor jou toen je als baby de cognitieve vermogens niet had om je toe te vertrouwen aan Gods belofte? Dat zijn relevante pastorale vragen. Alleen al om die reden kunnen we niet zomaar stoppen na het eerste zinnetje van het antwoord. Ja, ik sta persoonlijk voor God. Hij ziet mij zoals ik ben, daarmee wordt ondertussen ook iets anders ingebracht. Ja, ik geloof in mijn eentje, maar de last ligt niet op individuele schouders. Omdat God mij ziet zoals ik ben, doet mijn individualiteit, mijn persoon ertoe. Maar geloven verbindt mij ook aan het lichaam van Christus. Het antwoord op de vraag luidt dus óók: Nee. Ik kan niet alleen geloven. Het geheim van de liefde van God in Christus is te groot en te diep om in mijn eentje te kunnen bevatten. Wat het precies betekent wat God ons belooft, dat ontdekken we alleen in de ruimte van de gemeente. Net als dat mijn geloof te zwak is om het altijd maar uit mijzelf te halen. Zoals doop en avondmaal er zijn om mijn zwakke geloof te versterken, zo is er de gemeente, de gemeenschap van gelovigen. We spreken dus met twee woorden. Individueel en gezamenlijk.

Dat roept natuurlijk de vraag op hoe dat zit met dat gezamenlijk geloven. Wat geloven we dan? Daarmee komen we eindelijk op het punt dat de oude woorden van de geloofsbelijdenis klinken. Dat gezamenlijke geloof is ook mijn geloof. Maar daarmee zitten we in het thema van het volgende hoofdstuk.

Gespreksvragen:

1. Welk antwoord spreekt je het meest aan op de vraag 'kun je in je eentje geloven'? Ja of nee?
2. Vind je het belangrijk om zeker te zijn over je geloof? Waarom wel/niet?
3. Hoor je in de antwoorden van de GC iets terug van het antwoord 21 van de HC? *'Een waar geloof is niet alleen een stellig weten of kennis, waardoor ik alles voor waarachtig houd, wat ons God in Zijn Woord geopenbaard heeft, maar ook een vast vertrouwen, hetwelk de Heilige Geest door het Evangelie in mijn hart werkt, dat niet alleen anderen, maar ook mij vergeving der zonden, eeuwige gerechtigheid en zaligheid van God geschonken is, uit louter genade, alleen om der verdienste van Christus wil.'* Leg uit.
4. *'Zekerheid in het geloof krijg ik, door mij met vertrouwen vast te houden aan wat God belooft.'* Hoe zeker ben jij van die belofte?
5. *'Zo werkt geloven: het is een genadig geschenk, maar ik word er zelf helemaal bij ingeschakeld.'* Wat merk jij van dat 'inschakelen'?
6. De antwoorden in de GC over geloven hebben een sterke focus op Christus. Wat herken jij daarvan in je eigen geloofsleven?
7. Stelling: het is in onze tijd belangrijk om als christen het unieke van het christelijk geloof helder onder woorden te kunnen brengen. Reageer daar eens op.

4. Geloven in de Drie-enige God

18. Wat geloof je dan, samen met de wereldwijde kerk?

De eeuwenoude woorden van de Apostolische Geloofsbelijdenis zijn ook mijn geloof. Samen met alle andere christenen in de wereldwijde kerk geloof ik in God de Vader, die de wereld gemaakt heeft; in Jezus Christus, de Zoon van God die mens werd om ook mij te redden; en in God de Heilige Geest, die alles nieuw maakt.

19. Je gelooft in God. Hoe weet je dat Hij er ook echt is?

God heeft zich bekendgemaakt aan Abraham, Izak en Jakob, aan Israëls profeten en aan Jezus' leerlingen. Wereldwijd inspireert zijn Geest mensen om de weg van Jezus te volgen. Gelukkig laat God zich nog steeds kennen als de Levende.

20. Is er echt maar één God?

Ja, want er kan er maar één zijn die de bron van leven en liefde is en die bepaalt wat goed is. In zijn wijsheid doorziet Hij alles,¹ zelfs de meest verborgen plaatsen zijn niet buiten zijn bereik.²

¹ Ps. 139.

² Joh. 28:20-25.

21. Als er maar één God is, waarom spreek je dan over de Vader, de Zoon en de Heilige Geest?

God is één, maar Hij is niet eenzaam. In zichzelf is Hij vol liefde en leven, een eenheid van Personen die we in Gods Woord ontmoeten als Vader, Zoon en Geest.

22. Hoe zit het nu: geloof je in één God, net als joden en moslims, of zijn er toch meer goden?

Ja, er is één God. Jezus houdt vast aan het geloof van Israël: 'De HEER, onze God, de HEER is de enige'.¹ Gods volheid wordt zichtbaar en hoorbaar als de Geest neerdaalt op Jezus en de Vader over Hem zegt: 'Hij is mijn geliefde Zoon'.² Zo maakt God zich bekend als de Drie-enige.

¹ Deut. 6:4; Mark. 12:29.

² Mat. 3:17.

23. Wat heb je eraan dat God de Drie-enige is?

Als Vader heeft God mij lief, in Jezus Christus is Hij mij genadig, en door de Heilige Geest verbindt Hij mij aan zichzelf en aan de andere gelovigen.¹

¹ 2 Kor. 13:13

Ds. G.J. (Gertjan) Glismeijer

Predikant Hervormde Gemeente Vreeswijk

Geloven doe je samen'- daarmee eindigde het vorige hoofdstuk. De vraag 'Waarin vind jij je geluk?' ook zou kunnen veranderen in 'Waarin vinden jullie je geluk?', of 'Waarin vinden wij ons geluk?'. Al gaat het er natuurlijk om, dat je het geluk jezelf toe-eigent: 'Waarin vind ik mijn geluk'. Maar samen zeggen we 'ons geluk'. En ons geluk is dat Jezus Christus ons gevonden heeft. Hij offerde zichzelf op om ons thuis te brengen in de liefde van God. Zijn Geest maakt in ons de hoop wakker op Gods nieuwe toekomst, voor ons en heel de wereld.

Ik geloof

Wat geloof je dan, samen met de wereldwijde kerk? (vraag 18). Het antwoord valt in twee delen uiteen. Er wordt namelijk gezegd: De eeuwenoude woorden van de Apostolische Geloofsbelijdenis zijn ook mijn geloof. En: Samen met alle andere christenen in de wereldwijde kerk geloof ik in God de Vader, die de wereld gemaakt heeft; in Jezus Christus, de Zoon van God die mens werd om ook mij te redden; en in God de Heilige Geest, die alles nieuw maakt.

Op dat eerste deel, op de Apostolische Geloofsbelijdenis, kom ik later terug. Maar in dat tweede deel van dit antwoord zit al een belijdenis:

Ik geloof in God de Vader, die de wereld gemaakt heeft.

Ik geloof in Jezus Christus, de Zoon van God die mens werd om ook mij te redden.

Ik geloof in God de Heilige Geest, die alles nieuw maakt.

In die belijdenis klinkt de drieslag door die ook bij de doop worden gebruikt. U weet dat de discipelen aan het einde van het Mattheüs-evangelie de opdracht krijgen: 'Ga dan heen, onderwijs al de volken, hen dopend in de Naam van de Vader en van de Zoon en van de Heilige Geest, hun lerend alles wat Ik u geboden heb, in acht te nemen'.

Wereldwijd

Met Pinksteren worden discipelen apostelen, uitgezonden, gezanten. Ze gaan daadwerkelijk op pad. Andreas gaat naar het huidige Turkije, Bulgarije en Rusland. Bartholomeüs naar Noord-Oost-Turkije, Perzië, Mesopotamië en wellicht zelfs India. Filippus naar het huidige Turkije. Jacobus naar Egypte. De andere Jacobus, de broer van Johannes, bleef in Jeruzalem, waar hij wordt gedood en Petrus wordt bevrijd. Johannes gaat naar Klein-Azië, west-Turkije, Efeze. Thaddeüs naar Perzië. Mattheüs naar Egypte en Ethiopië. Matthias naar Macedonië. Petrus in ieder geval naar Syrië en Italië. Simon Zelotes naar Egypte en Perzië. En Thomas naar Oost-Azië en India. Ze zijn er dus echt op uitgegaan en hebben zo gehoor gegeven aan de opdracht 'Ga dan heen..., onderwijs..., doop..., leer...'. Uiteindelijk is het evangelie ook hier gekomen. Of Willibrord en Bonifatius daadwerkelijk ooit in Utrecht geweest zijn, wordt tegenwoordig betwist, maar er is wel een doopgelofte bekend uit de achtste eeuw, die de naam 'Utrechtse doopgelofte'

draagt. En ik acht het heel aannemelijk dan onze voorouders met die doopgelofte zijn gedoopt.

Afgoden

Je ziet het ook voor je. Zendelingen vertellen van Jezus Christus, de enig ware God, en zeggen wellicht iets á la Paulus ooit in Athene: 'Jullie moeten niet denken dat de Godheid gelijk is aan goud, zilver of steen, of een boom, of een eik, of een product van de kunstzinnigheid en gedachten van een mens. God verkondigt, met voorbijzien van de tijden van de onwetendheid – jullie dienen Donar, Wodan, Saxnot, of hoe die Germaanse goden ook maar heten mogen, maar jullie weten niet beter – maar nu verkondigt de ene ware God overal aan alle mensen, en dus ook aan jullie hier, dat eenieder zich moet bekeren tot die God. Waarom? 'Hij heeft een dag vastgesteld, waarop Hij de wereld rechtvaardig zal oordelen door een Man Die Hij daartoe aangesteld heeft. Daarvan heeft Hij aan allen het bewijs geleverd door Hem uit de doden te doen opstaan: Jezus de Christus, Gods Zoon.'

Afgoden moeten worden 'goden af'. De ware God moet gediend worden. Daarom moesten die voorouders van ons eerst de duivel, Donar en Wodan en Saxnot en al de afgoden afzweren. Daarvoor in de plaats komt het geloof in de Drie-ene God, de almachtige Vader, Christus Gods Zoon en de Heilige Geest.

Afzweren

Zo luidde de doopgelofte:

Verzaak je de duivel?

Ik verzaak de duivel.

en alle duivelsoffers?

en ik verzaak alle duivelsoffers.

en alle werken van de duivel?

ik verzaak alle werken en woorden van de duivel,

Donar en Wodan en Saxnot en

al de afgoden die hun gezellen zijn.

Geloof je in God de almachtige Vader?

Ik geloof in God de almachtige Vader.

Geloof je in Christus Gods Zoon?

Ik geloof in Christus Gods Zoon.

Geloof je in de Heilige Geest?

Ik geloof in de Heilige Geest.

Hoe dat allemaal precies gegaan is, weet ik niet. Maar een goederenlijst van de Utrechtse Sint Maartenskerk (van de huidige Dom) maakt in ieder geval duidelijk dat er in de negende eeuw sprake is van kerken, ook in Fresdore (Vreeswijk?) waar de Utrechtse kerk beschikt over een kerkgebouw en vier hoeven. De geschiedenis van Hervormd Vreeswijk gaat terug naar de achtste en negende eeuw.

Drie-enige God

Wij zijn hier niet de eersten die geloven in de Drie-enige God. Wij zijn – geloof ik, dat is: ik weet het zeker en ik vertrouw erop – , ik geloof dat wij hier ook niet de laatsten

zijn. En we zijn zeker ook niet de enigen. Wat ons bindt is de Drie-enige God, de belijdenis:

Ik geloof in God de almachtige Vader.

Ik geloof in Christus Gods Zoon.

Ik geloof in de Heilige Geest.

Vanuit deze belijdenis is de Apostolische Geloofsbelijdenis ontstaan. Tussen twee haakjes: de GC plaatst een accolade om de vragen 18 tot met 23: Geloven in de Drie-enige God. God is de Drie-enige. Wij dienen niet drie Goden, maar één God, Die Zich openbaart als Vader, Zoon en Heilige Geest. Of om het met de kerkvader Tertullianus (ca. 160 - ca. 230) te zeggen: 'God is de Almachtige die heerst over alles. God is Jezus die sterft aan het kruis. God is de Heilige Geest die mensen vervult met zijn genade en kracht. God is één'.

Eenheid

Nu is de leer van de Drie-eenheid wel eentje die de hersenen doet kraken. Daarom ook vraag 21: 'Als er maar één God is, waarom spreek je dan over de Vader, de Zoon en de Heilige Geest?' en vraag 22: 'Hoe zit het nu: geloof je in één God, net als joden en moslims, of zijn er toch meer goden?'

Want, om met die laatste groep te beginnen, moslims verwijten christenen dat ze van Jezus God maken. Hun belijdenis 'Er is geen God dan God en Mohammed is zijn profeet', moet je mijns inziens ook zien als reactie op het christelijk geloof.

Christenen hebben van de profeet Isa (zo wordt Jezus in de Koran genoemd) God gemaakt. Van een profeet God gemaakt. Dat is de ketterij van christenen volgens de Islam, waarbij aangesloten wordt bij het Jodendom: 'Luister, Israël! De HEERE, onze God, de HEERE is één!'. Wat de Islam verder dan doet is Mohammed belijden als de laatste en grote profeet. De profeet die in Deuteronomium 18:15 e.v. beloofd wordt, zou volgens de Islam op Mohammed slaan. Niet op Jezus. Mohammed zal de volledige openbaring geven, de Koran. Maar dat terzijde.

Godsbeeld

Ook voor ons hier is het goed te beseffen dat wij God als de Drie-enige belijden. Om het met het antwoord van vraag 20 te zeggen: Er is maar één God, want er kan er maar één zijn die de bron van leven en liefde is en die bepaalt wat goed is. In zijn wijsheid doorziet Hij alles, zelfs de meest verborgen plaatsen zijn niet buiten zijn bereik.

De leer van de Drie-eenheid is niet door filosofen bedacht. Die zouden zeggen: Nee, dat kan niet. Er is één Opperwezen en Die is onafhankelijk, éénvoudig, eeuwig, alomvattend, alwetend, onveranderlijk, enz. Nee, de leer van de Drie-eenheid is geen een uitvinding van filosofen, ze is ontstaan door het lezen van de Bijbel. De leer van de Drie-eenheid is daaruit opgekomen.

Het lijkt me erg belangrijk dat allereerst te zeggen, omdat ook onder ons best wel een filosofisch Godsbeeld kan leven. Ik merk dat ook op catechisatie bijvoorbeeld, waar de Vader gezien wordt als de eigenlijke God en Jezus dan als een vriend en dan is er nog een soort kracht, dat (!) we Heilige Geest noemen. En omdat leraren nu eenmaal zeggen 'Drie-enig' wordt dan maar mee gemurmeld: 'Deze drie zijn één'.

Maar de kerkvader Tertullianus (160-230) zei het anders. 'God is de Almachtige die heerst over alles. God is Jezus die sterft aan het kruis. God is de Heilige Geest die mensen vervult met zijn genade en kracht. God is één.' Het luistert hier nauw.

Vanuit de kerkgeschiedenis moet ik hier iets zeggen, maar tegelijkertijd mezelf ook niet verliezen in de details over adoptianisme (dat Jezus niet God is, maar door de Vader geadopteerd, bij de doop bijvoorbeeld) of docetisme (dat Jezus niet echt mens was, maar een schijnlichaam had en dus niet echt geleden heeft). Ik noem slechts de naam van Arius (ca. 250-336), een presbyter (ouderling) uit Alexandrië. Arius wist uit de Bijbel dat er maar één God is. Dus stelde hij, zijn er maar twee mogelijkheden: of Christus is die God Zelf, of Christus is die God niet. Hij koos voor het laatste, al wilde hij Christus ook weer niet alleen maar mens noemen. Maar God was Jezus niet, want dan zou je twee goden hebben en er is er maar één. Daarom noemde hij Jezus het hoogste schepsel. Volgens Arius was God ook niet altijd Vader geweest. Er is volgens hem een tijd geweest dat God geen Vader was. God is Vader geworden. De Zoon was er dus ook niet altijd al, Die is geschapen en niet eeuwig. De bisschop van Alexandrië, Alexander, reageert hierop door te zeggen dat de Zoon, Jezus, God Zelf is.

Nicea

Uiteindelijk loopt het uit op het concilie van Nicea (325), waar de leer van Arius wordt veroordeeld. Kerkvader Athanasius (ca. 295-373) is daar als ouderling bij en bestrijdt de leer van Arius door te benadrukken dat Jezus wel God is. Was Hij niet God, dan kan Hij onze verlosser niet zijn, maar slechts een inspirerend voorbeeld. Dankzij zijn werk wordt de geloofsbelijdenis van Nicea in Constantinopel (381) uitgebreid tot de geloofsbelijdenis van Nicea-Constantinopel, waar beleden wordt:

Wij geloven in...

 één Heer Jezus Christus,
de eniggeboren Zoon van God,
uit de Vader geboren voor alle eeuwen,
licht uit licht,
waarachtig God uit waarachtig God,
geboren, niet gemaakt,
 één van wezen met de Vader: door wie alle dingen geworden zijn;
die om ons mensen en om ons behoud is neergedaald uit de hemelen,
en is vleesgeworden uit de Heilige Geest en de maagd Maria,
en is mens geworden;
die voor ons ook is gekruisigd onder Pontius Pilatus,
geleden heeft en begraven is
en op de derde dag is opgestaan naar de Schriften;
is opgevaren naar de hemelen
en zit aan de rechterhand van de Vader,
en die zal wederkomen in heerlijkheid, om te oordelen levenden en doden;
en zijn rijk zal geen einde hebben.

Van de genoemde Athanasius hebben we ook een geloofsbelijdenis. Deze belijdenis is echter wel in de geest van Athanasius, maar is pas na zijn sterven ontstaan. Maar door de belijdenis op naam van Athanasius te zetten, kreeg de belijdenis wel meer gezag. De belijdenis is waarschijnlijk ontstaan in de vijfde en zesde eeuw in Zuid-Gallië (Lyon, Orange), of Spanje, of Noord-Afrika.

Antwoorden

Bij de tekst wijk ik af van de versie zoals die op de site van de PKN staat, omdat daar bij het eerste punt staat 'Al wie behouden wil worden...'. Dr. John van Eck wees mij erop dat daar moet staan: 'Al wie behouden wil zijn...' (salvus esse). De zaligheid van het geloof ligt in het geloof, de band met de Drie-enige Zelf. Niet in een dogma dat je moet onderschrijven om later in de hemel te komen. Dat laatste is een wijdverbreid misverstand, namelijk dat je een bepaalde waarheid moet onderschrijven om zalig te kunnen worden. En als je dan de juiste leer hebt, dan zit je safe. Geloven heeft echter met overgave te maken, antwoorden op de roepstem van God: 'Mens, waar ben je?'. Of om het met gezang 484 te zeggen: 'Waarom moest ik uw stem verstaan? Waarom, Heer moet ik tot U gaan, zo ongewende paden? Waarom bracht Gij die onrust mij in 't bloed is dat genade?'. Al dien je God met heel je verstand en schakel je als gelovige het verstand absoluut niet uit, uiteindelijk is geloven niet slechts rationeel. Blaise Pascal (1623-1662) zei al 'Het hart heeft zijn redenen die de rede niet kent'. Geloofsbelijdenissen zijn dan ook altijd lofzangen!

Geloofsbelijdenis van 'Athanasius'

- 1 Al wie behouden wil zijn moet voor alles erop toezien dat hij het katholieke geloof vasthoudt:
- 2 tenzij hij dit volledig en ongeschonden zal bewaren, zal hij zonder twijfel voor eeuwig verloren gaan.
- 3 Het katholieke geloof is dit, dat wij één God in Drievuldigheid en de Drievuldigheid in eenheid vereren,
- 4 zonder de personen te vermengen of het wezen te delen.
- 5 Verschillend is immers de persoon van de Vader, verschillend die van de Zoon, verschillend die van de Geest;
- 6 maar Vader, Zoon en Geest zijn één in godheid, gelijk in heerlijkheid, gelijk van eeuwigheid hun majesteit.
- 7 Zoals de Vader, zo is de Zoon, zo is ook de Heilige Geest.
- 8 Ongeschapen is de Vader, ongeschapen de Zoon, ongeschapen de Heilige Geest;
- 9 Onmetelijk is de Vader, onmetelijk de Zoon, onmetelijk de Heilige Geest;
- 10 eeuwig is de Vader, eeuwig de Zoon, eeuwig de Heilige Geest;
- 11 en toch zijn er niet drie eeuwen, maar één Eeuwige,
- 12 evenals er niet drie ongeschapenen zijn, noch drie onmetelijken, maar één Ongeschapene en één Onmetelijke.
- 13 Evenzo is de Vader alvermogend, alvermogend de Zoon, alvermogend de Heilige Geest,
- 14 en toch zijn er niet drie alvermogenden, maar één Alvermogende.
- 15 Zo is de Vader God, de Zoon God, de Heilige Geest God,
- 16 en toch zijn er niet drie goden, maar één is God.
- 17 Zo is de Vader Heer, de Zoon Heer, de Heilige Geest Heer,
- 18 en toch zijn er niet drie heren, maar er is één Heer.
- 19 Want zoals wij vanwege de christelijke waarheid worden gedwongen elk der personen afzonderlijk te belijden als God en Heer,
- 20 zo worden wij vanwege het katholieke geloof ervan weerhouden te zeggen dat er drie goden of heren zijn.
- 21 De Vader is door niemand gemaakt of geschapen of voortgebracht.

22 De Zoon is door de Vader alleen, niet gemaakt noch geschapen, maar voortgebracht.

23 De Heilige Geest is door de Vader en de Zoon, niet gemaakt, noch geschapen of voortgebracht, maar gaat van Hen uit.

24 Derhalve is er één Vader, niet drie Vaders, één Zoon, niet drie Zonen, één Heilige Geest, en niet drie Heilige Geesten.

25 En in deze Drievuldigheid is er niets eerder of later, geen meer of minder,

26 maar alle drie personen zijn elkaar gelijk in eeuwigheid en hoedanigheid.

27 Zo dient in alle dingen, zoals ook al eerder is gezegd, zowel de Drievuldigheid in de eenheid als de eenheid in de Drievuldigheid vereerd te worden.

28 Laat dus wie behouden wil zijn, aangaande de Drievuldigheid van dit gevoelen zijn.

29 Maar noodzakelijk voor het eeuwig behoud is dat hij ook de vleeswording van onze Heer Jezus Christus getrouw gelooft.

30 Derhalve is het rechte geloof, dat wij geloven en belijden dat onze Heer Jezus Christus de Zoon van God is en evenzeer God als mens.

31 Hij is God, geboren uit de Vader voor alle eeuwen, en mens is Hij, geboren uit zijn moeder in de tijd.

32 Ten volle God, ten volle mens, bestaande uit een redelijke ziel en menselijk vlees,

33 gelijk aan de Vader naar zijn godheid, minder dan de Vader naar zijn mensheid.

34 Ofschoon Hij God is en mens, is Christus toch niet twee, maar één.

35 Eén is Hij, niet doordat de godheid veranderd werd in vlees, maar door de opneming van de mensheid in God.

36 Geheel en al één is Hij, echter niet door vermenging van naturen, maar door de eenheid van persoon.

37 Want zoals de redelijke ziel en het vlees één mens zijn, zo is God en mens één Christus.

38 Die geleden heeft voor ons heil, is nedergedaald in de hel, is opgestaan van de doden,

39 opgevaren naar de hemel, zit aan de rechterhand van de Vader, vanwaar Hij komen zal om te oordelen de levenden en de doden,

40 bij wiens komst alle mensen moeten opstaan met hun lichaam en rekenschap afleggen van hun eigen daden,

41 en zij die het goede hebben gedaan zullen het eeuwige leven ingaan, zij die het kwade hebben gedaan het eeuwige vuur.

42 Dit is het katholieke geloof: wie dit niet getrouw en vast zal hebben geloofd, zal niet behouden zijn.

De kern van deze belijdenis is: één God, één Heer, één God, drie Personen (4). Bij personen moet je dan niet denken aan drie identiteiten, want dan zit je weer op drie goden. Nee, in de oudheid had 'persoon' de betekenis van 'masker' dat een toneelspeler droeg om zijn rol te vertolken. Eén en dezelfde speler kon dankzij maskers meerdere rollen vervullen. Nu, de éne God heeft Zich geopenbaard als Vader, Zoon en Heilige Geest. Vader, Zoon en Heilige Geest kun je wel onderscheiden, maar niet scheiden. Het is de eenheid van de liefhebbende en de geliefde die samengebonden worden door de liefde zelf. De Vader is de liefhebbende, de Zoon is de geliefde en de Geest is de band van de liefde zelf die hen samenhoudt. Daarom ook antwoord 21 'God is één, maar Hij is niet eenzaam. In zichzelf is Hij vol liefde en leven, een eenheid van Personen die we in Gods Woord ontmoeten als Vader, Zoon en Geest.'

Bijbelse basis

Alles wat we over de Drie-eenheid zeggen is terug te leiden naar de Bijbel zelf. Ga maar na: Jezus onderscheidt Zich van de Vader door over Hem te spreken en tot Hem te bidden. Maar tegelijkertijd claimt Hij goddelijk gezag door zonden te vergeven, kwade machten te bestraffen, enzovoorts. 'Hij maakt Zich aan God gelijk' is dan ook de kritiek. Hij wordt geboren dankzij de Heilige Geest, maar geeft de Heilige Geest later aan Zijn discipelen.

Trouwens ook in het Oude Testament komen we de Drie-eenheid tegen. Van den Brink en Van der Kooi bespreken in het derde hoofdstuk van hun Christelijke Dogmatiek met de titel 'de Drie-ene God' ook teksten uit het Oude Testament. Maar dat moet u zelf maar eens nalezen. Of de boeken van Bram Van de Beek, die uitgebreid op de Vroege Kerk ingaat.

Terug naar de GC en die eerste vraag 'Wat geloof je dan, samen met de wereldwijde kerk?' waarop het antwoord is: De eeuwenoude woorden van de Apostolische Geloofsbelijdenis zijn ook mijn geloof.

Jezus Kurios

Die Apostolische Geloofsbelijdenis is ontstaan vanuit de doopliturgie. In de Middeleeuwen werd wel gedacht dat die geloofsbelijdenis door de apostelen zelf opgesteld was na de zendingsofdracht of met Pinksteren. Wat moesten zij immers zeggen en de mensen leren? Petrus zei: 'Ik geloof in God, de almachtige Vader, Schepper van hemel en aarde'. Andreas vulde aan: 'En in Jezus Christus, Zijn eniggeboren Zoon, onze Heer'. Jakobus zei: 'Die ontvangen is van de Heilige Geest, geboren uit de maagd Maria'. Johannes zei: 'Die geleden heeft, onder Pontius Pilatus is gekruisigd, gestorven, en begraven'. Thomas zei: 'Die is neergedaald in de hel; op de derde dag opgestaan van de doden' enzovoorts.

Maar als dat zo zou zijn, dan zouden we die geloofsbelijdenis ook letterlijk teruggevonden hebben in het boek Handelingen of in de brieven. Daar vinden we een andere belijdenis, namelijk: Jezus Kurios, ofwel: Jezus is Heer.

De *Apostolische Geloofsbelijdenis* draagt deze naam omdat de inhoud van de belijdenis teruggaat op, in overeenstemming is met de leer van de apostelen. Want, wat kun je zeggen over God de almachtige Vader? Wat kun je zeggen over Christus, Gods Zoon? Wat kun je zeggen over de Heilige Geest? Om daar een antwoord op te vinden, moet je de Bijbel openen.

Geloofsonderricht

De Apostolische Geloofsbelijdenis wordt het meest in onze avonddiensten gelezen. Vaker dan de geloofsbelijdenis van Nicea-Constantinopel; de geloofsbelijdenis van Athanasius klinkt zelden in een dienst. Dat hangt samen met het feit dat de gereformeerde beweging de Apostolische Geloofsbelijdenis als uitgangspunt nam voor het geloofsonderricht. Zo nemen zowel Luther als Calvijn deze geloofsbelijdenis op in hun catechismus. Ook in de Heidelbergse komt ze terug. Als in zondag 7 de vraag naar het ware geloof gesteld wordt en in vraag 22 gevraagd wordt: 'Wat is dan een Christen nodig te geloven?', dan luidt het antwoord: 'Al wat ons in het Evangelie beloofd wordt, hetwelk ons de Artikelen van ons algemeen en ongetwijfeld Christelijk geloof in een hoofdsom leren'. Als dan in vraag en antwoord 23 de Apostolische Geloofsbelijdenis wordt weergegeven, gaat zondag 8 verder met de vraag 'Hoe worden deze Artikelen gedeeld?'. 'In drie delen. Het eerste is van God den Vader en

onze schepping. Het andere van God den Zoon en onze verlossing. Het derde van God den Heiligen Geest en onze heiligmaking'. En ook hier de vraag 'Aangezien er maar een enig Goddelijk Wezen is, waarom noemt gij den Vader, den Zoon en den Heilige Geest?'. 'Omdat God Zich alzo in Zijn Woord geopenbaard heeft, dat deze drie onderscheidene Personen de enige, waarachtige en eeuwige God zijn'.

Vraag 23: 'Wat heb je eraan dat God de Drie-enige is?'. Het antwoord is een tekst om uit het hoofd te leren: 'Als Vader heeft God mij lief, in Jezus Christus is Hij mij genadig, en door de Heilige Geest verbindt Hij mij aan zichzelf en aan de andere gelovigen'. We horen er de zegenbede van Paulus in terug uit 2 Korinthe 13:13, waarmee ik meestal de eredienst op zondag afsluit: 'De genade van de Heere Jezus Christus, de liefde van God en de gemeenschap van de Heilige Geest zij met u allen. Amen'. In de toelichting merken de auteurs op dat Christus voorop staat, omdat in Hem God Zelf naar ons toe is gekomen. Achter Christus staat de Vader die Hem liefdevol zond, en door Christus is er een gemeenschap van gelovigen door de Heilige Geest.

Projectie?

Dan rest er nog een vraag, die ik tot op heden heb overgeslagen. Je gelooft in God. Hoe weet je dat Hij er ook echt is?' (vr. 19). Is heel dat geloof in God – in de Vader, de Zoon en in de Heilige Geest – geen fictie? Is dat spreken over God niet iets wat mensen zelf bedacht hebben? Is God geen product van het menselijk brein? Ik hoef u niet te vertellen dat velen onze tijd zo denken. 'God bestaat niet en Jezus is Zijn Zoon', schreef een predikant. Kuitert zei '...alles wat wij over boven zeggen komt van beneden, ook als we zeggen dat het van boven komt'. En dan krab je je toch achter de oren en vraag je jezelf af: 'Geloven wij, omdat wij dat willen? Omdat we houvast zoeken in een chaotische wereld? Geloven wij omdat wij anders het leven niet aankunnen, omdat het dan zinloos zou zijn?'

Ik kan niet bewijzen dat er een God is. Ik kan zeggen dat het een groter geloof vergt moet hebben als je gelooft dat alles per ongeluk is ontstaan, dan dat je gelooft in een Schepper. Maar bewijzen. Al eeuwenlang is het bestaan van God bewezen, maar net zoveel eeuwenlang zijn die bewijzen weer bestreden. Ik kan wijzen op het feit dat God Zich bekend gemaakt heeft aan Abraham, Izak en Jakob, aan Israëls profeten. Ik kan wijzen op Jezus' leerlingen die de wereld zijn ingegaan en hun leven gegeven hebben om de Boodschap van Jezus in die wereld te brengen. Ik kan wijzen op Jezus Zelf. Is Hij wie zij zeiden dat Hij is. Is Hij wie Hijzelf zei dat Hij is?

En toch geloof ik. Ik geloof ook dat Johannes er niet naast zit als Hij in zijn eerste brief schrijft: 'Wat er was vanaf het begin, wat wij gehoord hebben, wat wij gezien hebben met onze ogen, wat wij aanschouwd hebben en onze handen getast hebben van het Woord des levens – want het leven is geopenbaard en wij hebben het gezien, en wij getuigen en verkondigen u het eeuwige leven, dat bij de Vader was en aan ons is geopenbaard – wat wij gezien en gehoord hebben, verkondigen wij u, opdat ook u gemeenschap met ons hebt; en deze gemeenschap van ons is er ook met de Vader en met Zijn Zoon Jezus Christus. En deze dingen schrijven wij u, opdat uw blijdschap volkomen wordt.'

Liefde

Geloven in God is geen slotsom, geen conclusie die je trekt uit van allerlei ingewikkelde redeneringen. Nee, je valt voor Hem, omdat je je door het Woord aangesproken wordt. Tenminste, zo is het bij mij gegaan. Natuurlijk, ik ben godsdienstig, christelijk opgevoed, maar ik heb ook een periode gehad dat ik het allemaal wel geloofde... En toch, alsof plotseling het kwartje viel: 'Wat loop ik toch altijd weg van Hem. Wat duw ik Hem toch weg... En Hij? Hij blijft mij maar achternalopen, met Zijn liefde'. Treffend vond en vind ik dat verwoord in Gezang 395 van het Liedboek voor de Kerken:

*1. O Heer, verberg U niet voor mij,
wanneer ik mij verberg voor U.
Gij weet het, ik ben bang voor U,
ontwijk U en verlang naar U.
O ga niet aan mijn hart voorbij.*

*2. En wees niet toornig over mij,
wanneer ik U geen liefde bied.
Ik noem U, maar ik ken U niet,
ik buig mij, maar ik ben het niet
en mijn gebed is tegen mij.*

*3. Spreek zelf in mij het rechte woord.
Zo vaak ik woorden voor U vond,
heb ik mij in mijn woord vermomd.
Nu wacht ik tot Gij zelve komt
en spreekt, zodat uw knecht het hoort.*

*4. Heer, roep mij als uw dwalend schaap,
dat U niet zoekt en U niet vindt.
Geef mij, als een die Gij bemint,
geef, dat ik als uw eigen kind
uw stem mag horen in mijn slaap.*

En Goddank, God spreekt en roept vandaag nog. Laat ik daarom afsluiten met de woorden van de toelichting die bij vraag 19 wordt gegeven: 'God laat zichzelf kennen, Hij is de Levende en wij willen ons door Hem laten aanspreken. Geloven is vooral leven met God, de weg van Jezus gaan en zo zijn aanwezigheid verlangen en ervaren.'

Gespreksvragen:

1. Herken je de uitspraak 'Geloofsbelijdenissen zijn lofzangen'? Of blijven het toch documenten waarvan je hoofd gaat 'tuten'?
2. In avonddiensten wordt samen het geloof beleden. Vind je dat belangrijk?
3. Hoe merk jij dat God er echt is? Sommige mensen merken er namelijk niets van. Is geloven een kwestie van gevoel?
4. Helpt antwoord 19 van de GC jou om aan anderen uit te leggen dat God er echt is?

5. Lees het antwoord op vraag 23 nog een keer. Wat maakt jou blij in dit antwoord?
6. Stelling: *'De belijdenis 'Jezus is Heer' is de oorsprong en tegelijk de enige legitimatie van de leer van de drie-eenheid, die als zodanig niet in de Bijbel staat'*. Reageer daar eens op.

5. God de Schepper is ook mijn Vader – 'U die mij geschapen hebt'

24. Waarom noem je God jouw Vader?

Omdat de Vader van Jezus Christus, die door zijn machtig Woord licht, land en lucht, ja, al het leven, groot en klein, geschapen heeft, dankzij Jezus Christus ook mijn Vader is.¹

¹ Gen. 1; Ef. 1:5.

25. Wat bedoel je als je zegt dat God de wereld heeft gemaakt – de evolutietheorie zegt toch dat alles spontaan ontwikkeld is?

Ik geloof dat alles wat bestaat, is voortgekomen uit een idee van God, dat alle variatie tussen planten, dieren en mensen door Hem is bedacht. Of het nu kort of lang heeft geduurd, of alle soorten apart zijn gemaakt of dat ze uit elkaar zijn voortgekomen, dat doet niets af van de liefdevolle bedoeling waarmee God deze wereld, maar ook mij, tot zijn eer gemaakt heeft.

26. Staat een gelovige argwanend tegenover wetenschap?

Juist niet, want God heeft ons zo gemaakt dat wij kunnen onderzoeken hoe de wereld in elkaar zit, zodat wij Hem loven om zijn wijsheid en Hem als een goede Vader vertrouwen.

27. Wat voor Vader is God voor jou?

Door Jezus' dood en opstanding bevrijdt Hij mij uit de greep van het kwaad en neemt Hij mij aan als zijn kind. Met zijn Geest is Hij bij mij om voor mij te zorgen en voedt Hij mij op om mens te zijn.

28. Waar komt het kwaad vandaan, als God de wereld toch goed gemaakt heeft?

Het kwaad is in de wereld gekomen toen wij niet langer ons geluk zochten in God, door te luisteren naar de duivel, de grote leugenaar en Gods tegenstander.¹ Wij hebben de onbeheersbare macht van zonde kwaad en dood over onszelf en de hele wereld afgeroepen.

¹ Gen. 3:5.

29. Kan het nog wel wat worden met deze gebroken wereld?

Sinds die ene kwade dag is God blijven toewerken naar de nieuwe dag, de dag van de Heer. Door zijn sterven aan het kruis en opstanding uit de dood heeft Christus de macht van het kwaad gebroken. De Geest zucht met ons mee en doet ons strijden tegen zonde en kwaad.

30. Hoe voedt de Heilige Geest je op tot het echte mens-zijn?

Door het beeld van God in mij te herstellen. Zijn creativiteit inspireert mij tot bouwen in plaats van uitbuiten. Zijn genade leert mij te geven in plaats van te nemen. Zijn liefde maakt mij vergevingsgezind naar anderen en zet mij aan tot gerechtigheid voor heel de schepping.

Dr. W. (Wim) Dekker

Predikant, oud-stafid IZB en auteur van diverse boeken, waaronder 'Marginaal en missionair', 'Tegendraads en bij de tijd' en 'Verbonden en vervreemd'

'Ik geloof in God, de Vader, de Almachtige, Schepper van hemel en aarde.'

Dat is het eerste artikel van de Apostolische Geloofsbelijdenis en daarover gaat het deze avond. In de inhoudsopgave van de GC staat boven de vragen en antwoorden 24-30, die in deze bijdrage aan de orde zijn: God de Schepper is ook mijn Vader. Wanneer we echter vraag en antwoord 24 goed lezen, zouden we het beter om kunnen draaien. Daar luidt de vraag immers niet: 'Waarom noem je God Schepper?', maar: 'Waarom noem je God jouw Vader?'. Het antwoord luidt dan: 'Omdat de Vader van Jezus Christus, die door zijn machtig Woord licht, land en lucht, ja, al het leven, groot en klein, geschapen heeft, dankzij Jezus Christus ook mijn Vader is'. Het 'Schepper' zijn van God is daar ingeklemd tussen zijn Vader zijn.

De gelovige leerling mag dankzij Jezus Christus God als zijn Vader kennen en van deze Vader belijdt hij, dat hij ook de Schepper is. Daarmee gaat de GC geheel in het spoor van de HC. Die begint de uitleg van het eerste artikel van de Apostolische Geloofsbelijdenis ook met te spreken over de eeuwige Vader van onze Here Jezus Christus, die om der wille van zijn Zoon Jezus Christus ook mijn God en Vader wil zijn. Beide leerboekjes beginnen dus niet in algemene zin over de Schepper te spreken als een God in wie we natuurlijk allemaal wel geloven, omdat iedereen toch kan zien, dat alles niet zomaar vanzelf is ontstaan en dat er dus wel een Schepper moet wezen. Integendeel. Beide boekjes gaan uit van een relatie met God als Vader, die wij door en in de gemeenschap met Jezus Christus als zodanig hebben leren kennen. Van deze God belijden wij, dat Hij ook Schepper is.

Algemeen religieus besef

Waarom is deze volgorde zo belangrijk? Dat wil ik illustreren aan de hand van de volgende twee gedichten. Het eerste kent u waarschijnlijk wel. Het is van de Vlaamse 19^e eeuwse dichter Guido Gezelle (1830-1899).

*Mij spreekt de blomme een tale,
mij is het kruid beleefd,
mij groet het altemale,
dat God geschapen heeft!*

Dit gedichtje is in zijn soberheid van een ontroerende schoonheid. De bloemen en de planten spreken van God, die ze geschapen heeft. Prachtig wanneer je zo door de wereld mag gaan. God is niet ver weg, nee Hij is nabij in de groet van de bloemen, in de geur van de struiken. In de tijd van Gezelle konden heel veel mensen in het christelijke Europa dit min of meer meemaken. Lang niet iedereen was een volgeling van Jezus Christus en beleed God als zijn Vader dankzij Jezus Christus. Maar wel bijna iedereen had iets met de Schepper. Gezelle zelf was een zeer vroom Rooms-

katholieke priester, maar in zijn gedichten vertolkte hij gevoelens die de meeste Vlamingen deelden.

In de twintigste eeuw is het algemeen religieuze besef van een Schepper God echter zwaar onder druk komen te staan. Daar zijn veel oorzaken voor te noemen. De doorwerking van de evolutiebiologie van Darwin natuurlijk. Een van de dingen, die in deze benadering sterk naar voren kwam was het feit, dat alle leven is gegroeid en geëvolueerd door de ondergang van ander leven heen. En toen mensen eenmaal die bril opgezet hadden zagen ze steeds meer datgene wat vroeger schepping genoemd werd als één groot slagveld van eten en gegeten worden. Maar misschien nog belangrijker was dat het basisgevoel van de harmonie des levens door alle gebeurtenissen in de afgelopen eeuw totaal verstoord werd. 'Het verstoorde leven', dat is niet alleen de titel van de dagboek aantekeningen van het joodse slachtoffer van de nazi's, Etty Hillesum, het is ook een trefzekere aanduiding voor wat een basisgevoel werd in de twintigste eeuw. Weg met de 19^e eeuwse romantiek. Het leven is keihard, de wereld is een groot raadsel en God, als er al een God is, lijkt afwezig.

Binnen-werelds

Van dat levensgevoel getuigt het tweede gedicht, dat ik als een contrast met dat van Gezelle wil laten horen. Het is van Joost Zwagerman (1963-2015), een bekende schrijver, dichter en essayist, die zwaar leed aan het leven en er uiteindelijk zelf een einde aan maakte. Na zijn dood werd een bundel min of meer religieuze gedichten uitgegeven onder de titel *Wakend over God*. Zwagerman was gelovig opgevoed, maar verloor na zijn puberteit zijn geloof zoals talloos velen met hem dat in de afgelopen eeuw overkwam. In deze dichtbundel blijkt, dat op de een of andere manier het verlangen bleef naar de geborgenheid, die het geloof kan bieden. Maar in de schepping lijkt deze geborgenheid in ieder geval niet gevonden te kunnen worden. Daarvan getuigen de volgende woorden.

Hier

*Al met al stelt de schepping
niet zo heel veel voor.
Een uit Gods hand gevallen
ansichtkaart, een onnauwkeurig schilderij,
een onduidelijk beduimd formulier,
meer is de schepping niet.
Waarom dan toch naar sterren reiken,
waarom graaft in miljoenen tuinen
een en dezelfde mol zich naar omhoog?
Zo mompel ik en mompelt met mij
heel de mensheid, zonder oog voor
portokosten, textuur van verf,
de duimafdrukken op het formulier.
De schepping is al tijden door
God in de steek gelaten, bestaat
niet meer, hooguit nog hier.*

Dit gedicht is nog niet zo gemakkelijk te vatten, je zou heel lang over de interpretatie kunnen spreken. Maar voor nu wil ik een paar dingen onderstrepen. Zwagerman

ontkent niet zoiets als schepping, maar vindt, dat wij er weinig mee kunnen. De groet van God, die het al geschapen heeft, leest hij er niet in. Hoewel, het is net alsof hij even aan het gedicht van Gezelle gedacht heeft, want hij heeft het wel over een ansichtkaart. Maar die ansichtkaart is niet goed te lezen: een onnauwkeurig schilderij, een onduidelijk beduimd formulier. Of is het probleem dat wij blinde mollen zijn? Hoe dan ook, de schepping is door God in de steek gelaten, wij klooiën dus maar wat aan en komen zeker niet via de schepping tot de kennis van de Schepper. De schepping bestaat hooguit nog *hier*. Waarschijnlijk bedoelt de dichter daarmee: in het gedicht. De dichter is een schepper. Het woordje 'schepping' gebruiken we nog wel als een verlate echo van wat eens geloof in de Schepper was, maar het is nu een binnen-werelds iets geworden.

Ik zei al, Zwagerman vertolkt hiermee een gebeuren dat zich in de afgelopen eeuwen in onze westerse cultuur heeft voltrokken. Geloof in de Schepper was eens de dragende vooronderstelling van het westerse, door het christendom gestempelde paradigma. Binnen dit paradigma hadden heel veel mensen een persoonlijke religieuze betrokkenheid op deze Schepper, ook al waren ze verder niet praktiserend gelovig. Dat is vandaag anders en daarom is het belangrijk dat we, wanneer we vandaag het geloof in de Schepper belijden, inzetten bij Gods openbaring in Jezus Christus, waardoor wij wedergeboren zijn tot kinderen van God, die we dankzij zijn Zoon nu ook 'Onze Vader' mogen noemen.

Jezus is Heer

Missionair is dat eveneens van belang. Wanneer iemand vraagt wat het betekent om christen te zijn, kun je ongeacht wat deze persoon wel of niet heeft met het begrip schepping, zeggen, dat je leerling bent, discipel, volgeling van Jezus Christus en dat Hij de Heer is van je leven. Wanneer we deze insteek kiezen kan het er even op lijken, dat we een concessie doen aan geseculariseerde Nederlanders, die niet zoveel meer hebben met een Schepper, maar intussen gaan we juist ook een heel oud en vertrouwd spoor. Het is namelijk zo, dat ooit in de vroege kerk alle belijdend spreken over God begonnen is met de belijdenis 'Jezus is Heer' (Kurios).

De twaalf artikelen van de Apostolische Geloofsbelijdenis zijn gegroeid uit de belijdenis: Jezus is Heer. Joodse mensen die tot geloof kwamen in Jezus als de Messias geloofden al in de Schepper. Dat behoefden ze dus bij hun doop niet nog eens specifiek te gaan belijden. Het beslissende en nieuwe was, dat ze Jezus gingen belijden als Heer. Dat woord 'Heer' (Kurios) is hetzelfde woord als in het Oude Testament gebruikt wordt voor de heilige God zelf (Adonai). Het was dus een revolutionaire belijdenis. Er is immers naar Joods besef maar één God? Hoe kan dan ook Jezus God zijn? Dat kan alleen wanneer het zo is, dat in Jezus God zelf, de ene en enige God, naar de mensen is afgedaald. De belijdenis 'Jezus is Heer' is dan ook de oorsprong en tegelijk de enige legitimatie van de leer van de drie-eenheid, die als zodanig niet in de Bijbel staat.

Toen er echter steeds meer christenen uit de heidenen bij kwamen, rees er een probleem. Zij beleden Jezus als Heer, maar zij hadden daarbij niet de vooronderstelling, dat Hij dezelfde was als de Schepper God, de God, die Israël al eeuwen kende. Op zeker moment, in de tweede eeuw, kreeg een zekere Marcion grote invloed in de vroege kerk. Hij leerde, dat de God van het Oude Testament, de Schepper God, een heel andere lagere soort van godheid was dan de God die Jezus vertegenwoordigde. Hij verwierp het Oude Testament en wat betreft het Nieuwe

Testament kende hij vooral gezag toe aan de brieven van Paulus en het evangelie van Lukas. Dit klinkt ons nu als heel ketters in de oren, maar intussen is de invloed van Marcion toentertijd heel groot geweest. Op een gegeven moment waren er in de christelijke kerk zelfs meer aanhangers van de leer van Marcion dan van het geloof, zoals dat in de latere belijdenissen vertolkt zou worden.

Onvanzelfsprekend

Het is goed om hier even bij stil te staan. Het onderstreept dat het geloof in God als Schepper niet vanzelfsprekend of gemakkelijk is. Marcion liep op tegen het feit, waar veel mensen vandaag ook tegenop lopen: ze kunnen het geloof in een God van liefde niet rijmen met een wereld waarin zo ontzaglijk veel mis is. Zo'n gedichtje van Gezelle is mooi, zeggen ze, maar het is ook romantisch alsof het leven één grote lentedag is zonder een vuiltje aan de lucht. Zo is het leven echter niet. Het leven is verrukkelijk, maar ook verschrikkelijk. Ze herkennen zich in het gedicht van Zwagerman: de schepping als 'een uit Gods hand gevallen ansichtkaart'. Dit leidt dan enerzijds tot atheïsme of agnosme: niemand weet hoe het zit met God, dus dan kun je je ook beter maar niet met geloof bezighouden. Anderzijds hebben *christenen* in dit klimaat de neiging hun hele geloof te concentreren op Jezus, die ons Gods liefde openbaarde.

Officieel heeft Marcion vandaag geen aanhang meer, maar officieus heel veel. Dan kun je denken aan de volgende dingen. Christenen lezen weinig of niet in het Oude Testament, zingen niet graag Psalmen, spreken uitsluitend over Gods liefde en niet over zijn rechtvaardigheid en heiligheid, zijn oordelen en een laatste oordeel. Wanneer het gaat over het kwaad in de wereld wijten ze dit kwaad aan mensen of aan de duivel, die dan soms bijna een tweede god lijkt. We kunnen daar in dit verband niet uitvoerig op ingaan, maar het is echt wel iets om op te letten. Bijvoorbeeld: Er gebeurt iets verschrikkelijks en iemand zegt: gelukkig weet ik dat God daar niets mee te maken heeft, want God is een en al liefde. Wie heeft er dan mee te maken? De duivel! We kunnen allemaal aanvoelen, dat dit zo niet kan, want dan maak je de duivel tot een soort tweede god, een tegen-god. En feitelijk zit zo je in het spoor van Marcion, die ook twee goden kende, een boosaardige god en een liefdevolle God. Die laatste was gelukkig dan wel de echte en de machtigste.

Ecologische crisis

Maar marcionisme kan ook nog in andere dingen blijken: christenen beleven de wereld niet als schepping van hun hemelse Vader, waar ze heel zuinig mee om moeten gaan, maar als natuur en materie waar ze eigenlijk net zo mee omgaan als hun niet gelovige tijdgenoten. Mijn stelling is: het marcionisme onder christenen is mede de veroorzaker van de ecologische crisis waar we nu in verkeren. Er zijn te veel christenen, die 's zondags zingen: 'Jezus, U bent mijn Heer', maar die totaal zijn kwijtgeraakt dat die Heer dezelfde is als God de Schepper en dus de eigenaar van al wat bestaat en leeft. Hoe kunnen christenen nu toch ooit met het kunstwerk van hun Vader omgaan als een messentrekker die de Nachtwacht van Rembrandt vernielt? (Koos van Noppen).

Het scheppende Woord

De geloofsblijdenissen van de vroege kerk hebben daarom aan de kernbelijdenis dat Jezus Heer is, het artikel vooraf laten gaan, dat de Vader van deze Jezus de Schepper God is, dat die twee in de grond der zaak een en dezelfde zijn. We kunnen

hier behalve aan dit eerste artikel van de geloofsbelijdenissen ook nog denken aan de toevoeging, die de geloofsbelijdenis van Nicea geeft bij het *tweede* artikel. Als daar gesproken is over Jezus als onze Heer, wordt daaraan toegevoegd: 'door wie alle dingen gemaakt zijn'. Zo worden God de Vader, de Schepper en Jezus Christus opnieuw onlosmakelijk aan elkaar verbonden door te zeggen, dat alle dingen gemaakt zijn door het eeuwige Woord, dat bij God was en dat zelf God was (Joh.1). Het scheppende Woord van de Vader van den beginne (Gen.1) is niemand minder dan Jezus zelf.

Geloof als extraatje

Er zijn ook teveel christenen, die het dagelijkse leven in deze wereld min of meer los van de zondag beleven. Het westerse christendom lijdt aan dualisme, waardoor het voor buitenstaanders erop lijkt, dat het geloof iets heeft van een extraatje. Het christen zijn lijkt dan een niet noodzakelijk plus bij menszijn. Mens zijn we allemaal. Sommige mensen zijn daarbij ook nog religieus en daarvan zijn weer sommigen christen. Mijn leermeester dr. A. A. van Ruler zei echter: je bent geen mens om christen te worden, maar je bent christen om mens te worden. Het gaat erom als christen je geschapen menszijn te vieren voor het aangezicht van God in een wereld, waarin alles verwijst naar deze God, de Schepper van het oneindige heelal, de sterren en planeten die nog steeds ontdekt worden, wellicht ook nog andere planeten waarop leven is. Mochten die ooit ontdekt worden, dan valt ons geloof niet in elkaar, maar zullen we nog meer de grootheid van de Schepper prijzen; het geschapen leven vieren in een wereld waarin alles verwijst naar God de Schepper.

Ja, mooi, maar daar beginnen dan toch ook de problemen. Marcion kreeg niet voor niets aanhang. Mensen worden niet voor niets atheïst of vluchten in een geïsoleerd Jezus geloof. Wanneer je geen dualist wilt zijn, maar deze wereld in alle onderdelen wilt beleven als Gods wereld, loop je dan juist niet helemaal vast met je geloof? Hoe kan een goede God, de Vader van Jezus, deze wereld hebben geschapen, waarin zoveel onheil is? Het klassieke antwoord in de gereformeerde theologie is, dat alle onheil in de wereld is gekomen door de zonde. 'Waren er geen zonden, dan waren er geen wonden'.

Tragiek

Hier zit een kern van waarheid in: door de zonde, het los van God willen leven, halen we nog altijd veel onheil over ons heen. Toch is hier lang alles niet mee gezegd. De opstellers van de GC schrijven in dit verband bij de toelichting op vraag 28 de volgende opmerkelijke zinnen: 'Ergens is het misgegaan tussen God en ons'. Maar: 'Het maakt ons te belangrijk en het is een te grote belediging voor God om de zonde en het kwaad zomaar alleen op ons bordje te schuiven. Tussen God en ons staat een tegenstander die alleen maar op chaos uit is'. Even verderop: 'Het is wel *tragisch* dat de macht van de zonde zo onbeheersbaar is geworden, dat de hele wereld eraan lijdt'. Behalve over onze zonden wordt er dus ook gesproken over de tegenstander en over tragiek. En als je dan door zou vragen, dan kom je op de vraag waar deze tegenstander vandaan komt en of tragiek ook een soort macht is, die door God is toegelaten.

De theoloog in onze tijd, die hier het diepst op in is gegaan, is voor mij dr. Bram van de Beek. Zijn antwoord is, dat God de Schepper en de gekruisigde Jezus onlosmakelijk bij elkaar horen. Daarmee gaat hij nog een stapje verder dan wat ik tot

nu toe aangaf. Ik heb sterk benadrukt, dat God de Vader van Jezus, de Schepper van de wereld is. Door Jezus kennen wij God als Vader en belijden we Hem als Schepper. Maar Van de Beek zegt: als je het over Jezus hebt, heb je het over de *gekreusigde* Jezus. Jezus is Heer, Jezus is God, maar Hij is de *gekreusigde* God. Dan maakt hij deze stap: Toen God de wereld schiep draaide alles al om het kruis. De leermeester van Van de Beek, de bekende Oepke Noordmans, had eerder al gezegd: 'De schepping is een plek licht rondom het kruis'. Van de Beek gaat nog een stap verder en zegt: Aangezien de wereld in en door de gekreusigde is geschapen heeft God zelf van meet af de verantwoordelijkheid voor alle lijden en pijn van de wereld op zich genomen. Het kruis, waar Jezus riep: 'Mijn God, mijn God, waarom hebt Gij mij verlaten', is de enige plek waar al onze 'waarom' vragen tot rust kunnen komen.

Het kwaad in de schepping

Ik vind dit een heel diep en troostrijk antwoord. Op deze manier verwijst de schepping niet alleen in haar schoonheid naar God, maar juist ook in haar pijn en lijden verwijst ze naar God. De wereld in haar pijn en lijden verwijst naar de gekreusigde God en er is geen andere God dan deze.

Waarom is er zoveel kwaad in de wereld? De zonde heeft ermee te maken, maar er is ook het natuurlijke kwaad van vulkaanuitbarstingen en tsunami's, van het ebolavirus en kanker. En als de zonde een oorzaak is, waarom schiep God dan een mens die de mogelijkheid tot zonde had? Als de duivel de grote tegenstander is, waarom schiep God dan zelf deze tegenstander, want als de duivel een gevallen engel is, dan is hij toch ook eerst door God geschapen?

Zo steeds doorvragend zijn er vier mogelijkheden: je raakt in de totale vertwijfeling, of je zegt dat er helemaal geen god is, of je zegt dat je het allemaal niet begrijpt maar dat je wel gelooft in Jezus als een God van liefde (dat is in feite Marcion), óf je gelooft in een God die *de wereld met kruis en al* geschapen heeft, die van meet af het kruis in deze wereld geplant heeft, die zelf al het leed heeft willen dragen om zo in zijn opstanding de weg te banen naar een nieuwe wereld.

Genesis 1-3 en de natuurwetenschap

Nu ben ik bijna aan het einde gekomen van mijn inleiding en heb ik nog niets gezegd over wat toch wel een belangrijk punt is voor de opstellers van de GC, namelijk dat ze ons af willen brengen van moeizame discussies over de vraag of je Genesis 1-3 letterlijk moet lezen en of je dan niet in strijd komt met de hedendaagse natuurwetenschappelijke inzichten, die er allemaal vanuit gaan, dat de aarde miljarden jaren oud is en dat het leven zich in de loop van miljoenen jaren heeft ontwikkeld totdat uiteindelijk zo'n 125.000 jaar geleden de eerste mensen, zoals wij die nu kennen, op aarde verschenen. Dit natuurwetenschappelijke verhaal lijkt zo'n ander verhaal, dat het niet vreemd is, dat het weerstand heeft opgeroepen bij christenen en dat het dat nog steeds doet bij sommigen onder ons. De opstellers van de GC benadrukken echter, dat ook wetenschap van God gegeven is en dat God ons als zijn schepselen zo gemaakt heeft, dat wij alle dingen kunnen onderzoeken. Daar hebben ze gelijk in. Wij moeten daarom ook oppassen voor selectieve verontwaardiging. Wanneer we van alle resultaten van de wetenschap dankbaar gebruik maken, zodat we zonder angst in een vliegtuig durven stappen, de nieuwste medische behandelingen tegen kanker dankbaar aanvaarden en dankbaar zijn wanneer via ivf of icsi onvruchtbare echtparen toch een kind kunnen krijgen, dan

kunnen we niet ineens tegen de evolutiewetenschappers zeggen, dat ze volkomen fout bezig zijn.

De discussie over de vraag of de aannames van de evolutiewetenschappers kloppen moet op wetenschappelijke manier gevoerd worden en niet met het argument dat deze niet kloppen met wat in de Bijbel staat. Dat kunnen we zo ook niet zeggen, want dat is appels en peren met elkaar vergelijken. In hun beschrijvingen van Gods scheppingswerk polemiseerden de bijbelschrijvers niet met wetenschappers, want die waren er niet. Ze polemiseerden wel met de scheppingsverhalen van de omringende volken, maakten daar gedeeltelijk gebruik van, maar gaven er dan op het beslissende punt een wending aan. Niet de zon is god, niet de maan is god, maar zon en maan zijn door God de Schepper, eeuwige bron van licht, als lampjes aan het plafond van de hemelkoepel geplaatst. In de Bijbel vind je geen wetenschappelijke beschrijving van de dingen, dus moet je de Bijbel ook niet laten concurreren met wetenschappelijke beschrijvingen.

Loflied

Boven mijn lezing zette ik als titel: 'U die mij geschapen hebt'. Dat is de eerste regel van een aanbiddingslied (ELB 315). In de lezing heb ik aansluiting gezocht bij de belijdenissen van de vroege kerk. Belijden was voor de vroege christenen een vorm van aanbidden en lofprijzing, doxologie. Zo beleden en aanbadden ze Jezus als Heer en vervolgens ook zijn Vader, de Schepper van alle dingen. Eertijds was het in Israël niet anders gegaan. God had zich geopenbaard als de God van het verbond, JHWH. U bent onze Heer had het gelovige Israël gezegd. Maar toen het in Babel kwam, dacht het dat Hij er niet meer was, dat Hij in het verwoeste Jeruzalem was achtergebleven en misschien wel onder gegaan. In die context gaat dan de profeet Jesaja spreken over de Schepper van de einden der aarde. (Jes. 40). JHWH is niet een kleine God, die het onderspit delft als zijn volk in ballingschap gaat. JHWH is de almachtige Schepper, die over Babel en over alle volkeren regeert. Verreweg de meeste bijbelwetenschappers gaan er daarom van uit, dat het loflied op God de Schepper is geboren als antwoord van het gelovige Israël op de profetie en dat we daaraan dat prachtige loflied Genesis 1 te danken hebben. Zelf geloof ik dat ook en ik laat me dat loflied niet ontnemen wanneer de aarde veel ouder blijkt te zijn dan ik eerst dacht en de mensheid ook.

Lastige vragen

Ik vind het wel ingewikkeld. Ik vind het meest ingewikkelde, dat als de evolutietheorie in grote lijnen klopt er zoveel lijden en verschrikking is geweest, zoveel vernietiging van leven om weer nieuw leven te doen ontstaan. Past dat bij de Schepper zoals we die uit de Bijbel kennen? We kunnen ook vragen: past deze Schepper bij de wereld zoals we die nú kennen? Bij de tsunami's en de vulkaanuitbarstingen? Is deze wereld van ons nu, vol natuurgeweld, Gods wereld? Ik had dus al lastige vragen in dit opzicht. Er komen er hooguit door de evolutietheorie nog een paar bij. Mijn eindconclusie is: ik snap als klein mensje zo ontzettend weinig van God en van de wereld, ik moet het allemaal loslaten. Ik moet alleen gehoorzamen en volgen, God en Jezus en dan tot rust komen aan de voet van het kruis. Of met de woorden van de GC: vertrouwen, volgen en verwachten, Gods *nieuwe* wereld verwachten.

Gespreksvragen:

- 1.** Wanneer iemand aan je vraagt wat christenen nu in feite geloven, begin je dan met iets over Jezus te vertellen of over het feit, dat we geloven in God, die alles heeft geschapen? Waarom? Wat is het sterke punt van de ene en van de andere insteek?
- 2.** Wat vind je van de uitdrukking: 'De schepping is een plek licht rondom het kruis'?
- 3.** Herken je vandaag het gevaar van een nieuw marcionitisme? Waarom is het een gevaar?
- 4.** Is het belangrijk voor je geloof of de evolutietheorie al dan niet klopt? Wat zeg je tegen je kind, dat met de evolutietheorie thuiskomt en zegt: 'Dus dat verhaal in Genesis 1 is niet waar?'
- 5.** 'Ik geloof in God de Schepper'. Dat betekent in de praktijk van elke dag voor mij...

6. Bidden: een oefening in vertrouwen

31. Als God je Schepper is, kun je dan wel contact met Hem hebben?

In het grote heelal ziet Hij mij niet over het hoofd. Al ervaar ik soms een grote afstand tot God, door zijn Woord spreekt Hij tot mij. Door zijn Geest is Hij niet ver bij mij vandaan¹ en spreek ik in mijn gebeden tot Hem.²

¹ Ps. 139:7.

² Rom. 8:26.

32. Wat doe je als je bidt?

Ik spreek met God, ik aanbid Hem en ik vertrouw mij aan Hem toe. In mijn gebeden betrek ik Hem bij alles wat mij bezighoudt, vraag ik Hem om mij op de weg naar zijn Koninkrijk te houden, en dank ik Hem voor zijn voortdurende liefde en zorg.

33. Wat maakt het christelijk bidden uniek?

Wij zoeken niet de verbinding met het universum of mediteren in onszelf. Wij bidden als kinderen die hun Vader aanspreken. Jezus, de eigen Zoon van God, gaat ons daarin voor, en als wij in zijn Naam bidden, zal de Vader ons zeker horen.

34. Waar en wanneer bid je?

In de samenkomst met andere christenen, in de stilte of in de drukte van het dagelijks leven. Jezus heeft gezegd dat wanneer oprecht en in de verwachting van de Heilige Geest gebeden wordt, God onze gebeden hoort.

35. Is bidden makkelijk of juist moeilijk?

Bidden is hard werken, een voortdurende oefening om dwars door alle drukte heen stil te worden voor God. We hebben elkaar nodig om samen 'Onze Vader' te zeggen. Door de Geest van Christus wordt dit ons zo eigen als onze ademhaling. Zo is dit harde werk toch eenvoudig en bijna kinderspel.

36. Welke woorden gebruik je als je bidt?

Ik mag in mijn eigen woorden tegen God zeggen wat in mijn hart leeft. Door samen met anderen te bidden, krijg ik nieuwe woorden om mij te oefenen in bidden. In de Psalmen ontvang ik de gebeden van Israël. Jezus Christus heeft zijn kerk het 'Onze Vader' gegeven als een voorbeeldgebed.

37. Hoe spreek je God dan aan?

'Onze Vader die in de hemelen zijt: Daarmee zeggen wij: U bent de Schepper, de Bron van al het leven. Jezus noemde U Vader, toen Hij in zijn lijden de weg van gehoorzaamheid ging, aan zijn kruis bad om vergeving voor zijn vijanden en zichzelf in zijn sterven aan U toevertrouwde. Zo roepen wij door de kracht van uw Geest tot U vanaf de aarde, in een wereld vol onrecht, in tijden van angst.

38. Waar bid je allereerst om?

Dat God overal en door iedereen aanbeden wordt. Daarom zeg ik: 'Uw Naam worde geheiligd: Laat heel de wereld uw heilige Naam kennen en hoogachten. Help ons voorkomen dat wij uw Naam voor onze eigen belangen inzetten.

39. Wat is er nodig om God te eren?

Dat God zijn heerschappij vestigt in ons leven en in heel de wereld. Daarom bid ik: 'Uw Koninkrijk kome: Laat de wereld vol zijn van uw gerechtigheid. Laat de vrede van Christus ons bevrijden van alle machten die ons willen beheersen.

40. Wat voor Koning is God?

Een Koning die niet heerst met kracht of en geweld, maar die van binnenuit ons hart verovert. Daarom vraag ik: 'Uw wil geschiede', nu al hier op aarde, in ons dagelijks leven, zoals de engelen U loven en dienen in de hemel. Maak ons bereid onszelf opzij te zetten en ons helemaal te richten op wat U van ons vraagt.

41. Bid je ook voor jezelf?

Ja, want ook mijn dagelijks leven, met alle vreugden en zorgen, is in de handen van God. Daarom zeg ik: 'Geef ons heden ons dagelijks brood: Leer ons op weg naar uw Rijk niet op onze eigen voorraden te teren, maar dagelijks de hand op te houden voor wat U ons geeft, tot de laatste dag komt en wij het beloofde land zullen binnengaan.

42. God geeft je hoop op een toekomst. Maar hoe zit het met je verleden?

Jezus leerde ons bidden om vergeving. Als ik bid: 'Vergeef ons onze schulden', dan zeg ik: Bevrijd mij van schuld tegen U en mijn naaste. Reken mij om het verzoenend offer van Christus niet toe wat ik misdaan heb. Laat door uw genade de spiraal van schuld en vergelding stoppen. Leer ons aan anderen vergeving te schenken. Bevrijd mij zo van de last van mijn verleden.

43. Op welke manier helpt bidden als je het moeilijk hebt?

In een wereld vol kwaad en een leven vol strijd en zorgen bid ik dat God mij overeind houdt: 'Leid ons niet in verzoeking, maar verlos ons van de boze: Dat is: uit mijzelf lukt het niet om te blijven geloven. Ik ben mijn eigen tegenstander, door mijn karakter en de keuzes die ik maak; ik word meegetrokken door de verleidingen in de wereld om mij heen. Ik heb uw Geest nodig om mij te beschermen en te bewaren.

44. Hoe eindig je je gebed?

Door mijn diepste vertrouwen en mijn grootste verlangen uit te spreken: 'Want van U is het Koninkrijk en de kracht en de heerlijkheid, tot in eeuwigheid: U bent begin en einde van alles, machtige Schepper, Koning van hemel en aarde. U te loven is mijn leven.

45. Waarom zeg je 'Amen'?

In het 'Onze Vader' heb ik grote woorden gebruikt en hoger gereikt dan ik eigenlijk kan. Mijn gehoorzaamheid en mijn vertrouwen zijn gebrekkig. Gelukkig betekent 'Amen' dat God mij hoort omdat zijn belofte groter is dan mijn verlangens.

46. Waarom zou God je gebeden horen?

Ik bid in de Naam van Jezus. Hij heeft ons het gebed voorgedaan en Hij brengt onze gebeden tot God. Zo bidt Hij voor ons bij zijn en onze Vader die in de hemel is.

Dr. Sjaak van den Berg
Algemeen directeur van de IZB

Meteen nadat in de GC aan de orde heeft gesteld wie God is – Vader, Zoon en Heilige Geest – gaat het over het gebed, als oefening in vertrouwen. Dus niet als ‘sluitstuk van alles wat we geloven’, of als het ‘voornaamste stuk van de dankbaarheid’. Dat is het natuurlijk ook. Maar de opstellers van de GC kiezen een andere invalshoek. Tussen twee haakjes: ik heb me er altijd een beetje over verwonderd, dat

het voornaamste stuk van de dankbaarheid werd gepresenteerd als iets wat God van ons vordert. Ik vond het altijd een enorme hobbel, een soort verplichting. Je moet nu eenmaal bidden en de vervolgvraag zette dat nog eens extra aan: wat behoort tot een gebed dat God aangenaam is? Daarbij kreeg je het idee dat het niet snel genoeg is...

Uiteraard is het belang om goed na te denken over wat je in gebed tot God zegt – daar gaat deze bijdrage óók over. Ik vind het verband waarin het aan de orde komt wel verfrissend: als oefening in vertrouwen. Je moet daarbij weten Wie je vertrouwt, maar je moet ook weten wat eigenlijk de handeling van het vertrouwen is. Het is alsof je plaatsneemt in een kruiwagen gaan zitten en je toevertrouwt aan degene die over het smalle koord heen en weer rijdt. Zo voelt het althans.

Daar komt nog iets bij: als je het gebed als een sluitstuk ziet, het uiteinde van een volmaakt christelijk geloof, dan zie je niet dat het eigenlijk de dragende kracht is onder al die dingen die van je gevraagd worden. Augustinus zei: ‘Geef wat U vraagt (eist) en eis dan wat U wilt’. Dat is een circulaire redenering, maar op deze manier is de GC een goede aanvulling op de HC.

Laten we ons nu concentreren op de vragen 31-33 van de GC, over de essentie van het gebed. ‘Als God de Schepper is. Kun je dan wel contact met hem hebben? In het grote heelal ziet Hij mij niet over het hoofd. Al ervaar ik soms een grote afstand tot God, door zijn Woord spreekt Hij tot mij. Door zijn Geest is Hij niet ver bij mij vandaan¹ en spreek ik in mijn gebeden tot Hem.’

God begint

Verrassend vind ik de vaststelling dat het contact met God niet begint bij ons. Je kunt dat gevoel soms hebben als het dan gaat om het gebed. Wij richten ons tot God, wij zoeken zijn aangezicht. Zo kan het wel eens aanvoelen, in de verlorenheid van je leven. Zeker in onze cultuur, waarbij mensen zich überhaupt al een klein radertje voelen in een wereldwijd netwerk en nauwelijks zin weten te ontleenen aan wat ze doen. Als je niet meer bent ingeschakeld in het arbeidsproces, of door omstandigheden wat aan de zijlijn van de samenleving staat, voelt het nog leger aan. Wie kijkt er eigenlijk naar mij om? Ben ik eigenlijk wel van waarde? Waarom leef ik eigenlijk? Dat eerste zinnetje is dan een verademing: in het grote heelal ziet God mij niet over het hoofd. We hebben een Vader in de hemel. Ook al ervaar je het niet, Hij ziet ons. Hij aanschouwt ons niet vanuit een zwijgende aanwezigheid. Daar zou in

zichzelf ook al enige troost vanuit gaan. Maar het is ook zo dat Hij Zich laat kennen. Door Zijn Woord spreekt Hij tot mij. Ik denk dat je het nog iets verder kunt oprekken. God spreekt tot ons langs verscheidene wegen. In de klassieke theologie heet het dat God iets van Zich laat horen in de wijze waarop de werkelijkheid rondom ons geconstrueerd is. Door de schepping spreekt God Zelf. Dat besef staat vandaag erg onder druk omdat wij de wereld helemaal niet meer ervaren als komend van God. Maar ergens zijn er wel ervaringen in ons leven. Je ziet het vooral op kruispunten van het leven in ons schepselmatige leven, bijvoorbeeld rondom een geboorte. Dan word je overweldigd door een ervaring die ons overstijgt; we kunnen er niet de vinger op leggen. Het is iets groots, iets speciaals. Daarin licht iets op van God, het is een zwijgend spreken. Je kunt soms ook op een heldere nacht, als onze lichten gedoofd zijn, overweldigd worden door de enorme sterrenpracht. Je voelt je klein worden, je raakt onder de indruk van Gods grootheid. God heeft het daar niet bij gelaten, Hij heeft het woord genomen. Vroeger, in Mozes en de profeten. En uiteindelijk heeft Hij gesproken door Jezus Christus (Hebr. 1:1). 'God die voortijds langs velerlei wegen gesproken heeft door de profeten, heeft in deze laatste tijd tot ons gesproken door de Zoon.' God is een sprekende God. Hij spreekt door zijn Woord en Geest. Dat staat ook in het antwoord: 'Door Zijn Geest is Hij niet ver bij mij vandaan'.

Godsbesef

Dat is de eerste 'ingang' tot het gebed. Bidden is zo gezien eigenlijk antwoorden. Het is niet óns woord tót God. Het is evenmin een spreken in de ruimte. Het is altijd op de één of andere manier wakker geroepen door God Zelf. Daarmee zijn we eigenlijk al bij vraag en antwoord 33 aangekomen: Wat maakt het christelijke bidden uniek? In de beantwoording valt alle nadruk op het unieke, maar ik denk dat wel het 'contact met God' heel breed kunnen honoreren. Wij denken soms bij gebeden: 'Zijn dit wel de goede woorden?' Of: Hebben die mensen wel een goed Godsbesef? Het raakt mij altijd dat Paulus tegen de mensen op de Areopagus zegt: 'De God die u dient zonder dat u Hem kent, verkondig ik u'. Ze hadden in Athene een altaar opgericht voor de onbekende God. Het was een ergernis voor de apostelen dat er zoveel verschillende goden werden gediend, maar hij maximaliseert uiteindelijk dat ene sprankje hoop dat er is: een altaar voor een onbekende God die ze voor de zekerheid ook maar hadden, want ze wisten ook niet helemaal zeker of ze geen van de goden over het hoofd hadden gezien. Ze hadden inderdaad de Ene gemist, de onbekende God. Vervolgens schetst Paulus het beeld van de allerhoogste God, Schepper van hemel en aarde.

Ik vind het dus een mooie insteek van de GC. Bidden is een oefening in vertrouwen en God begint altijd waar wij zijn. En als wij ervan uitgaan dat ieder mens door God is geschapen, dus ieder mens kostbaar is in de ogen van de Schepper. Zou Hij dan ook niet heel erg op de uitkijk staan om iedere zucht en iedere kreet die omhoog klinkt op de één of andere manier ook te horen in zich op te nemen? Bij alles wat er verder nog volgt, moeten we dit vertrekpunt goed voor ogen houden: elk beroep dat zijn schepselen op Hem doen, hoort Hij graag.

Je kunt daarbij ook denken aan het gesprek tussen Jezus en de Samaritaanse vrouw over het gebed (Joh. 4). Jezus zit bij een put zit. Hij vraagt de vrouw om water. Dan ontstaat er een gesprek over water. De vrouw stelt steeds interessante vragen, zodat het gesprek niet over haar gaat maar over kwesties, bijvoorbeeld, de verschillen tussen Samaritanen en de Joden. Of over de vraag waar je moet aanbidden, in

Jeruzalem of in Samaria. Dan zegt Jezus: 'Wij weten wat wij aanbidden... ' Daar klinkt in door: 'Jullie aanbidden wel, alleen jullie kennis is niet groot genoeg'. Niet elke Godsvoorstelling is evenveel waard. Daarover gaat vraag en antwoord 33. Als wij bidden, zoeken wij niet de verbinding met het universum, evenmin mediteren we in onszelf. Je kunt te ongeïnformeerd zijn of te eigenwijs om te bidden. Het kenmerkende van een christelijke gebed is dat we het doen zoals Jezus ons heeft geleerd. Op de school van Jezus hebben wij geleerd dat we kinderen zijn van de Vader. Zo mag je jezelf leren kennen. Door het Woord Vader te introduceren schept Jezus iets van vertrouwelijkheid en geeft een verband aan dat je in algemene religiositeit niet kunt leren of aan treffen. Want daarin gaat het over een hoge, onbereikbare god of de god-in-jezelf.

God, onze Vader

Wij spreken God aan als Vader; zo heeft Jezus Hem bij ons bekendgemaakt. Dat geeft ook de grond van het vertrouwen. We bidden niet in het luchtledige, maar tot Hem, Die alles er voor over heeft gehad, om ons te zoeken. Hij is Zelf mens geworden en heeft onder ons gewoond en heeft Zijn Geest uitgestort zodat Hij zelfs in ons kan komen wonen.

Als wij in Jezus' naam bidden, zal de Vader ons zeker horen. Dat is het christelijke gebed. Je hoeft jezelf niet omhoog hoeft te hijsen om je waardig te maken voor God. God is omlaag gekomen, om ons omhoog te heffen.

Daarmee heb ik het dan nog niet gehad over vraag en antwoord 32. Hoe zou je bidden nu definiëren? 'Wat doe je als je bidt? Ik spreek met God, ik aanbid Hem en ik vertrouw me aan Hem toe. In mijn gebeden betrek ik Hem bij alles wat mij bezighoudt, vraag ik Hem om mij op de weg naar Zijn koninkrijk te houden. En dank ik Hem voor Zijn voortdurende liefde en zorg. Wat maakt christelijk bidden uniek? Wij zoeken niet de verbinding met het universum of mediteren in onszelf. Wij bidden als kinderen die hun Vader aanspreken.'

Bidden is spreken met God. Het is in de eerste plaats Hem aanbidden. Je maakt Hem groot, je schat Hem veel hoger in dan jezelf. Als we onze gebedspraktijk daarnaast leggen, schieten we vaak tekort. We komen soms niet verder dan het indienen van onze wensenlijstjes. Alsof we aan het loket staan van iemand die iets voor ons moet fiksen.

Loslaten

Veel mensen hebben een soort 'wegenwacht- geloof'. Zolang alles op rolletjes loopt, hebben ze niks nodig, maar zodra de wagen stilstaat, roepen ze hulp in. 'Help! Ik sta vast, daar en daar...'. Als die wegenwacht niet snel komt, dan worden ze chagrijnig. Ze overwegen hun abonnement op te zeggen, klagen steen en been, etc. Zo kijken mensen ook naar God: je hebt Hem pas nodig als je vastloopt.

Aanbidden is jezelf klein en God groot maken. Het is zoveel méér dan vragen stellen, het is Hem verheerlijken. Dat zien we straks nog bij de uitleg van het Onze Vader.

Naast het aanbidden, gaat het om jezelf toevertrouwen. Je geeft jezelf uit handen. Dat betekent: loslaten, jezelf overgeven aan God. Dat is voor ons autonome Nederlanders een hele opgave, want wij houden graag controle. Met onze spaarrekeningen, levensverzekeringen en pensioenvoorzieningen houden wij graag grip op de zaak.

Vertrouw jezelf toe aan God, de Vader? Hij heeft je gemaakt. Hij houdt van je en Hij heeft alles ervoor over om met jou samen te zijn. Bidden is een oefening om jezelf aan Hem toe te vertrouwen. Je mag Hem betrekken bij alles wat je bezighoudt. Dat is nog weer een les apart. Bij mij ging dat zo. Eerst was ik vooral heel erg gericht op de redding die Christus heeft gebracht. Ik herinner me nog goed dat de uitspraak van Johannes de Doper bij me binnenkwam: 'De bijl ligt al aan de wortel van de boom en iedere boom die geen goede vrucht wordt uitgehouwen, afgehakt, in het vuur geworpen.' Vanuit het gemis aan vruchten ontstond een roepen naar God; en zo groeide het vertrouwen. Op alle levensterreinen ontdekte ik gaandeweg hoezeer ik Hem nodig had: in mijn relatie, bij de opvoeding van mijn kinderen, in gesprek met medemensen. Ik heb veel moeten leren, ook moeten leren gehoorzamen, om op de weg van Zijn Koninkrijk te blijven. Zo heb ik geleerd dat bidden niet alleen vragen is, maar ook danken voor wat God geeft. Nog altijd vind ik dat ik meer vraag aan God dan dat ik Hem loof en prijs voor alle mooie, goede dingen die ik van Hem ontvang. Ik ben nog niet uitgeleerd.

In het voorbijgaan merk ik op dat de GC veel accent legt op 'ik, mij en mijn leven'. Terwijl de Schrift ook een vrucht teksten bevat over het voorbede doen voor andere mensen

Soms word je moe van het bidden voor jezelf. Er zijn zoveel anderen waar je voorbede voor kunt doen. Koningen, vorsten, overheden. Als christenen hebben we een priesterlijke taak te vervullen, in de voorbede. Dat is de roeping die God aan Zijn Kerk heeft toevertrouwd. God, wij zouden het niet hebben verzonnen, God heeft ons de hoge eer verleend. Als priesters vormen we een schakel tussen de hemel en de aarde. Een cruciale rol.

Draadloos

Waar en wanneer bid je? (vraag en antwoord 34). Ik heb het iets groter neergezet. De opstellers benoemen het bidden in de samenkomst met andere christenen, in de stilte of in de drukte van het dagelijkse leven. Jezus heeft gezegd dat wanneer wij oprecht en in de verwachting van of wanneer oprecht en in de verwachting van de Heilige Geest gebeden wordt, God ons gebeden hoort. In alle mogelijke contexten hebben we vrije, onmiddellijke toegang tot God.

Één van de grootste innovaties van de afgelopen twintig jaar is dat we altijd en overal door een onzichtbaar maar zeer doeltreffende netwerk zijn verbonden met de anderen en met de wereld. Wij zijn eraan gewend geraakt dat we niet meer in elkaars fysieke omgeving hoeven te zijn om met elkaar te kunnen communiceren. Draadloos. In het contact met God heeft Hij die innovatieve stap al veel eerder gezet. Voor ons is dat heel vanzelfsprekend geworden, zo vanzelfsprekend dat we haast zouden vergeten dat het eigenlijk wel heel speciaal is.

Waar kun je God aanbidden? vroeg de vrouw bij de put aan Jezus. In Jeruzalem? Of in Samaria? Moet je naar Mekka? Of naar een kerk? In veel religies was en is het contact met God gebonden aan een heilige, gewijde plek een ingezegende plek. Maar God heeft dat veranderd. Vanuit God gezien is het niet zo dat sommige plaatsen heiliger zijn dan andere of meer geschikt om God aan te roepen. Vanuit God geldt dat niet, omdat God Zijn Zoon heeft gezonden, ieder mens zelf een heilige plaats kan worden. En zoals Jezus ook zegt in Johannes 4: 'Er komt een tijd dat jullie noch op deze berg, noch in Jeruzalem de Vader zullen aanbidden. Jullie weten niet

wat je vereert. Maar wij weten het wel. De redding komt van de Joden, maar er komt een tijd in die tijd is nu gekomen, dat wie de Vader echt aanbidt, Hem aanbidt in geest en waarheid. En de Vader zoekt mensen die Hem zo aanbidden. Want God is geest en wie Hem aanbidt moet het doen in geest en waarheid.' God is wireless. God is overal, God is Geest en God zoekt mensen die Hem in geest en waarheid aanbidden.

We kunnen God vinden als we samenzijn in de kerk. Maar ook als we alleen zijn, in de drukte of in de stilte. Je hoeft er niet een speciaal altaartje op na te houden. Je kunt altijd rechtstreeks met God in contact komen. Omdat God ons zelf tot heiligdommen wil maken. De ene plek helpt ons soms beter dan de andere. Soms helpt het om samen te komen om door elkaar meegenomen te worden. Dat zijn allemaal factoren die ons helpen. Maar vanuit God gezien zijn het geen noodzakelijke voorwaarde om te kunnen bidden. Hij kijkt uiteindelijk alleen maar naar ons hart.

Oprechtheid

'Is bidden makkelijk of juist moeilijk?' De opstellers van de catechismus zeggen: 'Bidden is hard werken, een voortdurende oefening om dwars door alle drukte heen stil te worden voor God. We hebben elkaar nodig om samen 'Onze Vader' te zeggen en door de Geest van Christus wordt dit ons zo eigen als onze ademhaling. Zo is het harde werken toch weer eenvoudig en bijna kinderspel.'

We hebben een vrije toegang, maar wij moeten zelf wel voor onszelf de toegang vrij maken door de rommel die we voor de ingang zetten aan de kant schuiven. Dat zit niet in vraag en antwoord 35, maar dat vloeit voort uit de constatering dat wij God oprecht, in de verwachting van de Heilige Geest, moeten aanroepen. Daar klinkt iets door van de woorden uit Johannes 4, waar staat dat 'wie in Geest en waarheid God aanbidden', door de Vader gezocht worden. Juist omdat de toegang vrij is, kan er gemakkelijk rommel in de weg staan. God is laagdrempelig toegankelijk, maar om Hem te bereiken, wordt oprechtheid gevraagd. De keerzijde van de rechtstreeksheid, van de directe aanspraak tot God, is dat wij tegenover Hem transparant moeten zijn. Hij vereist geen rituelen, maar wil graag direct contact. Daarom laat Hij zich ook niet afschepen met een ritueel.

De GC stelt eerlijk dat gebed dan ook hard werken is, omdat we leven in een cultuur van drukte. Het is zelden echt stil in ons leven. Een collega zei: 'Mensen krijgen liever een stroomstoot dan dat ze een kwartier lang echt in absolute stilte overgeleverd zijn aan hun eigen gedachten.' Ik hoef hier niet lang over uit te weiden; iedereen herkent het. Je doet overdag zoveel indrukken op dat het je 's avonds nauwelijks probeert om in alle rust de dag af te sluiten. Je moet echt heel veel geestelijke energie en concentratie opbrengen, om enigszins geordend een aantal gedachten aan God voor te leggen.

Pleitbezorger

Soms hoor ik predikanten in fraaie volzinnen een gebed uitspreken. Dan denk je: als dit bidden is, dan ben ik een stamelaar. Dan zeg ik maar niks... Maar nee, ik mag in mijn eigen woorden tegen God zeggen wat er in mijn hart leeft. Door samen met anderen te bidden krijg ik nieuwe woorden om mij te oefenen in bidden. In de Psalmen ontvang ik de gebeden van Israël. Jezus Christus heeft Zijn kerk het Onze Vader gegeven als voorbeeld gebed. Waar het in elk gebed om gaat is, dat je God oprecht zoekt. Het is natuurlijk wel zo dat als je niet groeit, als je niet meer woorden

aangereikt krijgt, als je voorstellingsvermogen niet gevoed wordt door het Woord van God en door de mensen rondom je, dan komt je gebedsleven ook droog te staan. Omgekeerd kun je ook groeien in gebed (en in vertrouwen), door je te laven aan al die bronnen. Het mooie is dat de Geest je daarin te hulp komt.

Staat dat ook in de GC? Nee, dat staat in Romeinen. Er zijn zaken die je uiteindelijk niet zelf kunt uitzeggen, omdat ze diep op de bodem van je ziel liggen. Je vindt er de woorden niet voor. De Geest Zelf pleit voor ons met onuitsprekelijke verzuchtingen, omdat Hij ons hart nog beter kent, dan dat wij het kennen. Zo helpt God ons in ons gebed. Dus als we zelf aan het eind van ons Latijn zijn, schenkt God ons een advocaat. Een pleitbezorger, die dat wat in ons hart leeft aan de Vader voorlegt. Je hoeft er niet meer aan te twifelen of God wel graag gebeden hoort. Hij stuurt zelfs een advocaat om het namens ons aan Hem bekend te maken.

Samen kom je verder, benadrukte deze catechismus. God heeft ons aan elkaar gegeven, 'om samen met alle heiligen de hoogte, lengte, breedte, diepte van de liefde te kennen van Christus'. En dat gebeurt juist als je samenkomt. Dan hoor je wat God een ander in het hart heeft gelegd, wat Hij aan een ander geleerd heeft. Zo werkt het ook in de opvoeding. Hoe je zelf leert bidden, dat hangt heel erg samen met de voorbeelden die je gehoord hebt. Hardop voorgaan in gebed, heeft echt een functie. Daarin spiegel je je eigen hart aan dat van anderen. Dat zegt iets over hoe je zelf God hebt leren kennen.

We kunnen ook veel leren uit het Woord van God. De Schrift legt ons woorden op de lippen, leert ons God nader kennen. We vinden in de Bijbel veel 'oefenmateriaal'. Onze ziel wordt erin opgerekt, ons voorstellingsvermogen gestimuleerd en ons vertrouwen gevoed. We krijgen beloften aangereikt die we aan God in gebed kunnen voorhouden. Als God iets belooft, dan zal Hij dat waarmaken en Hij wil dat wij Zijn beloften herinneren.

Een zuigeling huult bij een vieze luier of trek in eten. We accepteren dat, omdat het een baby is. Als ouders geef je er graag gehoor aan. Je bent ook een beetje ontroerd; het kind is op jouw zorg aangewezen. Maar als een volwassen vent een keel opzet, omdat hij trek heeft in eten, zeggen: doe 's normaal man.

Zo is het in het geloofsleven ook. Als je gebedsleven alleen maar bestaat uit schreeuwen omdat je je zin niet krijgt, is er iets niet goed gedaan. De Schrift helpt ons te groeien naar geestelijke volwassenheid, ook in wat we aan God voorleggen – en de manier waarop.

Psalmen

Twee gedeelten uit de Schrift zijn daarbij cruciaal. In het Oude Testament: de Psalmen, de gebeden van Israël. Ze zijn heel wat ruiger dan onze keurige beschaafde sjabloontjes. God wordt erin geloofd en geprezen. Er wordt ook gediscussieerd met de Allerhoogste. Hij wordt uitgedaagd: God, wat doet u nu? In vroeger heeft U een wijnstok uit Egypte gehaald. Die hebt U in Kanaän geplant, u zette er een mooie muur eromheen. En dat ging allemaal goed. En nu hebt U een gat in de muur gemaakt en de zwijnen zijn er doorheen gerausd. Alles is stuk! Dat hebt U gedaan!

Zoiets zou ik zelf nooit zo verzinnen. Ik zou het niet durven. U denkt: Staat dat er echt in? Het zijn woorden die de Schrift ons aanreikt om zonder omhaal van woorden uit te zeggen wat je diep van binnen voelt. 'Het klopt niet God.'

Zoals de Psalmisten ons ook voorgaan in het belijden van schuld, als je het helemaal verkeerd gedaan hebt en je hebt gezwezen. 'God zolang ik zwijgen wilde, verdroogden mijn beenderen in mij en eigenlijk ging mijn leven dood. Maar ik heb gezondigd.' Je vindt in de Psalmen woorden over schuldbelijdenis en vergeving. 'Maar neen, daar is vergeving, altijd bij U geweest.' Het zijn liederen om te zingen, maar het zijn ook gebeden om uit te spreken naar God.

Het Onze Vader

De tweede bron van 'oefenmateriaal' die ik wil aanstippen is het 'Onze Vader'. Nog een paar opmerkingen daarover. Je kunt het gebed dat Jezus zijn discipelen leerde zien als een reisgebed; een gebed voor pelgrims. Dat leert ons om onszelf te zien als pelgrims onderweg naar het Koninkrijk van God. Het gebed is door de beknoptheid een oefening om tot de kern te komen. Je zegt meer met minder woorden, je zegt minder om helder zicht te hebben op de kern is van je vraag. Het is een gebed dat het telkens helpt om te reizen naar Jeruzalem. Het leert de bagage licht te maken zodat je het goed volhoudt. Het 'Onze Vader' is een oefening in vertrouwen om Jezus te leren volgen, op weg naar het koninkrijk. Dus ook best wel een ingewikkeld gebed. Het is heel erg kort, maar het is ook wel, er zitten er heel veel lagen in die ons en onze gebeden richting geven. Het Onze Vader verandert daarmee van een oefening in vertrouwen naar een oefening in volgen. En wat het Onze Vader ons in de eerste plaats leert is dat wij moeten beginnen bij God. Het gaat over de aanspraak van God.

Antwoord 37: 'U bent de Schepper, de Bron van al het leven. Jezus noemde U Vader, toen Hij in zijn lijden de weg van gehoorzaamheid ging, aan zijn kruis bad om vergeving voor zijn vijanden en zichzelf in zijn sterven aan U toevertrouwde. Zo roepen wij door de kracht van uw Geest tot U vanaf de aarde, in een wereld vol onrecht, in tijden van angst.'

Jezus heeft ons geleerd om zijn Vader aan te roepen, opdat wij ook in onze aanvechting en angsten God Vader blijven noemen. In vertrouwen op Hem, in Jezus' naam.

Waar bid je dan om? Het 'Onze Vader' gaat ons daarin voor: 'Uw Naam worde geheiligd', opdat God overal en door iedereen aanbeden wordt. Laat heel de wereld uw heilige Naam kennen en hoogachten. Help ons voorkomen dat wij Uw Naam door onze eigen, voor onze eigen belangen inzetten. Vervolgens gaat het over het Koninkrijk van God, 'Uw Koninkrijk kome'. Dat God Zijn heerschappij vestigt in ons leven en in heel de wereld. Laat de wereld vol zijn van Uw gerechtigheid. Laat de vrede van Christus ons bevrijden van alle machten die ons willen beheersen.

Ik roep de inzet van de GC even in herinnering: het begint altijd bij God, bij het groot maken van Zijn Naam. Dat is in zichzelf al een goede oefening, in welke omstandigheden wij ook verkeren. We realiseren ons: waar gaat het eigenlijk om? Zijn Naam worde geheiligd. Zijn Koninkrijk kome. Zijn wil moet geschieden. Daarmee leer je je eigen wensen en verlangens in het perspectief te plaatsen van Zijn prioriteiten te stellen.

Drie v's

Het Onze Vader leert ons ook dat je zaken voor jezelf mag vragen. Samengevat drie dingen:

Voedsel, opdat wij elke dag genoeg hebben voor ons aardse leven.

Vergeving, zodat we gericht op de toekomst, niet vastgeklemd blijven door onze geschiedenis. Eigenlijk ontvullend dat gebed om vergeving. We blijven struikelen.

Veiligheid; Verlos ons van de boze.

Het is goed om ook te onderstrepen: bij elke vraag gaat het om 'ons', niet om 'mij'. Dus niet: 'Geef mij heden mijn dagelijks brood' en 'Vergeef mij mijn zonden', en: 'Leid mij niet in verzoeking.' Zo 'vertalen' we het misschien in ons hoofd, maar er staat toch echt 'ons'. Het kon nog weleens zijn dat anderen in onze stad, in ons land, in de wereld gedragen worden door ons plaatsvervangende gebed.

Oefening

Het Onze Vader eindigt met het uitspreken van ons diepste vertrouwen en grootste verlangen: 'Want van U is het Koninkrijk en de kracht en de heerlijkheid, tot in de eeuwigheid.' U bent begin en einde van alles, machtige Schepper, Koning van hemel en aarde. U te loven is mijn leven.

Bij deze voel je dat dit gebed een oefening is. Deze gebeden trekken onze ziel op en stimuleren ons verlangen. Dit zeg je niet vanuit jezelf. Er zit misschien ook wel de confrontatie in, maar dat is juist goed. Het is een oefenmateriaal voor leerlingen.

Waarom zeg je: Amen? In het 'Onze Vader' heb ik grote woorden gebruikt en heb ik ver boven mezelf uitgerekend. Mijn gehoorzaamheid en mijn vertrouwen zijn gebrekkig. Gelukkig betekent 'Amen' dat God mij hoort omdat Zijn belofte groter is dan mijn verlangens.' Want mijn verlangen is zo vaak verdeeld. Maar Hij wil mijn ziel oprekken.

Waarom zou God je gebeden verhoren? Niet om mijn eigen gelovigheid. Ik bid in de Naam van Jezus. Hij heeft ons het gebed voorgedaan. Hij brengt onze gebeden tot God. Zo bidt Hij voor ons bij Zijn en onze Vader Die in de hemel is. Amen!

Gespreksvragen:

1. Herken je iets van het gevoel van verlorenheid waar de GC op aanhaakt?
2. Wat vind je mooier 'Bidden als voornaamste stuk van de dankbaarheid', of 'Bidden een oefening in vertrouwen'. Waarom?
3. *Alles kun je zeggen, maar het kan beter.* Van wie (dat kan ook iemand uit de Bijbel zijn) heeft u veel geleerd, als het gaat om bidden?
4. We spreken over bidden en vertrouwen: heb je een ervaring van verhoord worden?
5. Hoe ga je om met 'onverhoorde gebeden'?
6. Waarom zou de lofprijzing aan het einde van het Onze Vader zo belangrijk zijn?

7. Wie is Jezus Christus?

47. Wie is Jezus?

Hij is de levende Heer, één met zijn hemelse Vader. In Jezus van Nazareth kwam de God van Israël als medemens bij ons wonen.¹ In spreken en doen brengt Hij Gods koningschap. Aan het kruis legde Hij zijn leven af, om het na drie dagen weer nieuw te ontvangen. Zo rekende Hij af met de machten van zonde en dood en is Gods nieuwe wereld voor ons begonnen.

¹ Joh. 1:14.

48. Waar komt Jezus vandaan?

Jezus komt vanuit de hemel, waar God de Vader woont; Hij is de Zoon van God. Zijn aardse leven ontspringt aan de scheppende kracht van Gods Geest. Geboren uit het Joodse meisje Maria is Jezus een zoon van Abraham. Als de nieuwe Koning van Israël is Hij de Zoon van David. Als Messias is Jezus de Heer van hemel en aarde.¹

¹ Hand. 2:36.

49. Wat betekent het woord 'Messias'?

Messias is Hebreeuws voor 'gezalfde', in het Grieks is dat 'Christus', dat wil zeggen: door God geroepen tot een bijzondere taak. Zo werkte Gods Geest in de roeping van Israëls priesters, profeten en koningen. Nu is Jezus Gods Gezalfde, die Israël en de volken bij God terugbrengt en gelukkig maakt.

50. Hoe maakt Jezus Christus jou gelukkig?

Door voor mij de weg, de waarheid en het leven te zijn.¹

¹ Joh. 14:6.

Dr. W.M. (Willem Maarten) Dekker
*Predikant van de Hervormde
wijkgemeente 'De Morgenster' te
Waddinxveen. Hij publiceerde o.a.
'Provocatie' en 'Dit broze bestaan'*

Wat een goed initiatief, deze reeks besprekingen van de GC. Ik ben niet bij de totstandkoming van de GC betrokken geweest, maar het idee van een nieuwe catechismus juich ik toe. Sterker nog, ik heb zelf ook een nieuwe catechismus in mijn computer zitten, door mijzelf geschreven, die half af is. Ook ontstaan vanuit de praktijk, vanuit het besef dat we niet alleen nieuwe vormen nodig hebben, maar ook nieuwe inhoud.

De catechese, bijvoorbeeld van de HGJB, gaat er nog te veel vanuit dat de inhoud en de structuur wel dezelfde kunnen blijven. Het enige dat echt verandert is de omslag van de catechisatieboekjes en de kleuren van de poppetjes en de filmpjes,

en het taalgebruik. En de vraagstellingen, die in de nieuwe methodes van de HGJB ervan uitgaan dat de catechisant de hele dag met niet-christenen praat. 'Hoe zou jij dit uitleggen aan je niet-christelijke vriend(in)?' Maar het is natuurlijk de vraag of we het op deze manier gaan redden, of dat we toch gewoon ook moeten en mogen proberen het inhoudelijk anders te zeggen, zoals men in de GC probeert. Alleen zou ik die vernieuwing ergens anders zoeken dan de GC doet. Waar, dat is nu niet zo relevant, want het gaat vandaag over de GC.

Uit de voorgaande bijdragen in deze bundel lezingen heeft u al begrepen dat deze catechismus met name op twee punten nieuwe wegen inslaat. Het uittrekken van de sacramenten van doop en avondmaal: doop helemaal aan begin, avondmaal helemaal aan eind. En ten tweede het centraal stellen van het woord 'geluk'. Over dat laatste is al veel gezegd in deze serie, en ook deze keer ontkomen we daar niet aan, maar ik wil daar niet beginnen.

Het gaat in mijn bijdrage over de persoon van Jezus Christus, in vier vragen:

47. Wie is Jezus?

48. Waar komt Jezus vandaan?

49. Wat betekent het woord 'Messias'?

50. Hoe maakt Jezus Christus jou gelukkig?

Ik ga de vragen afzonderlijk na, in iets andere volgorde: 47-49-50-48.

Vraag 47: Wie is Jezus? Hij is de levende Heer, één met zijn hemelse Vader. In Jezus van Nazareth kwam de God van Israël als mede-mens bij ons wonen. In spreken en doen brengt Hij Gods koningschap. Aan het kruis legde Hij zijn leven af, om het na drie dagen weer nieuw te ontvangen. Zo rekende Hij af met de machten van zonde en dood en is Gods nieuwe wereld voor ons begonnen.'

Simon Vinkenoog, Op de man af.

*Openbaar mij een boek.
Toon mij de mensen.
Geef mij dankbare ogen.
Heel en verheel niet.
Doe en doe niet.
Laat mij horen en voelen.
Buit mij uit, onvoorwaardelijk.
Sla mij gade, totaal.
Doorvors mij, knaag aan mijn geweten.
Licht in mij op, verhelder mijn weg.
Laat mij uw naam niet ijdel gebruiken:
Jezus Christus.*

Bij deze vraag 47 begint een nieuw deel van deze catechismus, genaamd het volgen van Jezus. Gelukkig was de naam van Jezus Christus ook al gevallen in antwoord 1, 'waarin vind jij je geluk?' 'Mijn geluk is dat Jezus Christus mij gevonden heeft'. Maar nu gaat het meer specifiek over Hem.

Nut

Nadat eerst gesproken is over de doop, het geloof en het gebed, wordt nu gesproken over Jezus Christus en dan over de tien geboden. De uitspraken over Jezus zullen geordend worden volgens de bekende tekst uit Johannes 14, dat Hij de weg, de waarheid en het leven is. Maar daaraan vooraf gaat een behandeling van de vraag 'Wie is Jezus Christus?' Je zou kunnen zeggen dat de opstellers van de GC hiermee onderscheid maken tussen Jezus' persoon en werk. Eerst wordt gevraagd 'wie is Jezus?', dan 'wat doet Jezus?' en ten slotte 'hoe kan ik Hem volgen?'. Deze structuur heeft oude theologische papieren, maar ik wil er om te beginnen op wijzen dat de HC (voortaan: HC) deze structuur niet volgt. Daar is de vraag steeds 'wat nut ons?' (dit of dit). Dat betekent dat de HC geen onderscheid aanvaardt tussen de betekenis van iets 'op zichzelf', en de betekenis ervan 'voor ons'. Je kunt bijvoorbeeld niet zeggen dat de naam Jezus 'op zichzelf' Redder betekent, maar dat dat nog niet betekent dat Hij dit 'voor mij' is. Betekenis is altijd betekenis voor mij, de werkelijkheid is pas werkelijkheid omdat en voor zover zij voor mij tot 'nut' is. Met 'nut' wordt dan bedoeld: 'betekenis voor mij'.

Narratieve identiteit

Daarom zoek je in de HC ook tevergeefs de vraag 'Wie is Jezus?' Dat is voor de HC een veel te objectieve vraag. Maar voor de GC niet. We moeten blijkbaar ook weten wie Jezus is, zonder direct te weten wie Hij voor ons is. Ik kom hier straks op terug. Als antwoord op de vraag wie Jezus is wordt dan niet eerst naar de betekenis van deze naam verwezen. De naam Jezus betekent letterlijk Redder of, zoals de HC omschrijft 'Zaligmaker'. Deze betekenis van de naam wordt wel genoemd in de toelichting, maar in het antwoord op de vraag gaat men veeleer naar een van de titels van Jezus, namelijk 'Heer'. 'Hij is de levende Heer, één met zijn hemelse Vader.' Jezus wordt direct begrepen vanuit zijn relatie tot God.

En dan wordt daarna de identiteit van Jezus bepaald vanuit de belangrijkste momenten van zijn leven: 'In Jezus van Nazareth kwam de God van Israël als medemens bij ons wonen. In spreken en doen brengt Hij Gods koningschap. Aan het kruis legde Hij zijn leven af, om het na drie dagen weer nieuw te ontvangen. Zo rekende Hij af met de machten van zonde en dood en is Gods nieuwe wereld voor ons begonnen.' Dat zijn dus de momenten van geboorte, leven, dood en opstanding. De GC gaat er blijkbaar van uit dat de identiteit van Jezus een narratieve identiteit is, want zo noemen we dat. Als mensen aan mij vragen wie ik ben, dan komt er ook een verhaal, een kleine biografie: dit zijn mijn ouders, daar ben ik geboren, toen heb ik en dat gedaan, en nu ben ik hier. Het is heel voor de hand liggend en op zich ook goed denk ik om de vraag naar Jezus' identiteit ook zo te beantwoorden en niet bijvoorbeeld door te verwijzen naar de twee naturen: 'Jezus is de Godmens'. Tegelijk: een narratieve identiteit heeft iets opsommerigs. Kun je dan afgezien van je geschiedenis helemaal niet zeggen wie je bent? Ben je dan niet meer dan je biografie? Geldt dat niet zelfs voor Jezus? Hoe belangrijk zijn geboorte, leven, lijden en opstanding ook voor Hem zijn, is Hij niet méér dan dat?

Jezus als brenger van Gods Koninkrijk

Nu hebben de opstellers van de GC zich dat ook gerealiseerd, denk ik. Want zij doen toch in dit antwoord ook iets meer dan alleen de belangrijkste momenten uit Jezus' biografie opnoemen. Zij presenteren Jezus vooral als de brenger van Gods

koninkrijk, ook wel Gods nieuwe wereld genoemd. In de uitleg wordt deze betrokkenheid op het koninkrijk nog onderstreept. Vanuit de drie ambten gezien (profeet, priester, koning) wordt de persoon van Jezus het sterkst gekoppeld aan het koninklijk ambt. Later wordt dat pas uitgewerkt, als gesproken wordt over Jezus die ons leven is, maar hier wordt daar eigenlijk al een voorschot op genomen. Jezus is bovenal de bringer van Gods koninkrijk.

Het verschil met de HC is hier opvallend, want daar wordt de naam Jezus uitgelegd als 'Zaligmaker', 'omdat Hij ons zalig maakt en van al onze zonden verlost; daarbenevens, dat bij niemand anders enige zaligheid te zoeken of te vinden is' (vr 29). Ik heb de indruk dat de HC ons steeds opnieuw terugbrengt bij Golgotha, terwijl de GC ons steeds op het spoor zet van het komende koninkrijk. Nu zijn dat natuurlijk allebei Bijbelse noties, daar kan geen twijfel over bestaan. Maar het bijzonder moeilijke van het schrijven van een catechismus is natuurlijk dat je al die verschillende dingen in balans moet zien te houden.

Troost of geluk?

Ik moet nu toch ook iets zeggen over de grondwoorden van de HC en de GC in vergelijking met elkaar. Die grondwoorden zijn respectievelijk 'troost' en 'geluk'. In denk dat we die moeten begrijpen in de context van die oriëntatie op respectievelijk het priesterlijk en het koninklijk ambt van Christus. Het oude alternatief van kruis en koninkrijk, dat de hele kerkgeschiedenis door aan de orde is, en waar je ook de prediking naast kunt leggen, komt hier terug.

Het gemeenschappelijke is in ieder geval dat zowel de GC als de HC het centrum niet zoeken in Christus' profetisch ambt. Dat riekt voor beiden toch te veel naar de profeten van het OT, denk ik, zo kan het unieke van Jezus niet uit de verf komen. Terwijl de structuur bij alle drie de ambten eigenlijk dezelfde is: vervulling van het OT. Dus iemand zou best eens kunnen proberen een catechismus te schrijven, waarin het profetisch ambt het centrale is, het feit dat Christus niet alleen Gods Woord spreekt (zoals de profeten in het OT), maar ook Gods Woord, Gods Aanspraak, is. Maar goed, die oriëntatie kiezen beide catechismi niet.

De HC kiest voor troost, en dat moet begrepen worden vanuit Christus' dood: 'dat ik met lichaam en ziel, beide in het leven en sterven, niet mijn, maar mijns getrouwen Zaligmakers Jezus Christus eigen ben, die met zijn dierbaar bloed voor al mijn zonden volkomen betaald en mij uit alle heerschappij des duivels verlost heeft' (vr 1). We zien hoe belangrijk het begrijpen van de naam Jezus als 'Zaligmaker' voor de HC is. Dáár ligt de troost en daar gaat het om.

De GC kiest niet voor troost maar voor geluk. Het woord 'geluk' moeten we nu begrijpen in de context van de oriëntatie op het koninklijk ambt, op Christus als koning. Niet voor niets éindigt de GC met de zin: 'Als [Christus] [terug]komt, is ons geluk volkomen.' (vr 100) Het is dan volkomen, omdat het koninkrijk dan volledig is doorgebroken. Geluk heeft dus altijd te maken met de toekomst. En daarom kun je er geen rust in vinden. Het geloof van de GC is een rusteloos geloof, want van het koninkrijk kun je niet zeggen, dat het hét rustpunt van je hart is. Het is er immers nog niet, en misschien wil je niet eens dat het komt. Van de dood van Christus kun je echter zeggen: 'Jezus uw verzoenend sterven is het rustpunt van mijn hart'. En

daarom is daar ook troost. Troost is alleen daar, waar je ook rust vindt. Ik zie op dit punt een fundamenteel verschil tussen de HC en de GC.

Volgelingen of zondaren?

Anders gezegd: De GC benadert Jezus vanuit zijn eigen prediking: 'Bekeer u, want het koninkrijk van God is nabij gekomen'. (uitleg vr 47) Maar in deze prediking onderscheidt Jezus zich niet van Johannes de Doper. Johannes verkondigt exact hetzelfde. Maar deze prediking van Johannes eindigt op de schotel van Herodes. Omdat het in feite niets anders is dan de voortzetting van de oudtestamentische prediking, loopt zij dood. Je zou moeten zeggen: als prediker is Jezus mislukt. En als Jezus dát ontdekt, dat wordt Hij van profeet priester. Dan zegt Hij: goed, omdat de mensen zich niet bekeren, zal ik sterven. Dat is Gethsemané. Je kunt zeggen: dat doet Hij dan toch om het koninkrijk alsnóg te laten komen. Misschien. Maar het zet ons mensen, ook ons gelovigen, wel in een andere positie. Niet die van volgers, maar die van zondaren. Niet voor niets komt het kernwoord 'koninkrijk' bij Paulus niet meer voor (1 uitzondering). Jezus predikte het koninkrijk, maar de apostelen prediken Jezus. En de kerk? Moet de kerk hier niet de apostelen volgen in plaats van Jezus?

Het gaat hier om belangrijke vragen met grote consequenties. Ik kan dat ook nog illustreren aan twee andere grondwoorden, die onze relatie tot Christus aangeven. Voor de HC: eigendom. Voor de GC zijn wij niet zozeer het eigendom van Jezus Christus, als wel volgelingen van Jezus. Zo heet niet voor niets dit hoofddeel: Jezus volgen. Alle opmerkingen over Jezus' persoon en werk lijken toch een aanleiding om het eigenlijke te kunnen zeggen, en dan zeggen we iets over onszelf. Volgeling zijn: de mens in zijn activiteit. Eigendom zijn (HC): de mens in zijn passiviteit.

Messias

Vraag 49: Wat betekent het woord 'Messias'? Messias is Hebreeuws voor 'gezalfde', in het Grieks is dat 'Christus', dat wil zeggen: door God geroepen tot een bijzondere taak. Zo werkte Gods Geest in de roeping van Israëls priesters, profeten en koningen. Nu is Jezus Gods Gezalfde, die Israël en de volken bij God terugbrengt en gelukkig maakt.'

Van hieruit kunnen we de overstap maken naar vraag en antwoord 49 en 50, want daar komt ons kernwoord 'geluk' ook weer terug. Vraag 49, 'Wat betekent het woord 'messias'?' Kern van het antwoord: dat betekent 'gezalfde', want Jezus is 'Gods Gezalfde, die Israël en de volken bij God terugbrengt en gelukkig maakt'. Men heeft hier in de vraag gekozen voor het Hebreeuwse woord 'messias' in plaats van het Griekse woord 'Christus', terwijl in het NT toch overal staat 'Jezus Christus'. Is dit om het jood-zijn van Jezus te benadrukken, of dat Hij de vervulling van OT-beloften is? Ik weet het niet.

Vervolgens wordt het feit dat Christus de gezalfde is verbonden met de profeten, priesters en koningen van het OT. Dat doet de HC ook. De structuur van de drie ambten is een specialiteit van Calvijn geweest, maar heeft nu oecumenisch carrière gemaakt, tot in de RK catechismus aan toe. Dat is mooi. Ik vind het nog steeds de beste manier om de betekenis van Jezus uit te leggen, doe het ook op de belijdeniscatechisatie. Beter dan de twee staten of de twee naturen.

Christus – christen

Maar een van de redenen waarom ik het zo'n goede manier vind, is dat via die drie ambten niet alleen het verband tussen Christus en het OT, maar ook het verband tussen Christus en ons, christenen, duidelijk gemaakt kan worden. Zondag 12 HC direct er achteraan: 'en wat betekent het om christen te zijn?! Christus en christen met elkaar verbonden. Jammer dat dit verloren gegaan is.

Waar komt dat door, kun je je dan afvragen? Ik denk dat het opnieuw laat zien dat in de GC een objectiverend spreken over Christus terugkeert. Dat betekent dat geloven in feite sterk wordt opgevat als 'het voor waar houden van bepaalde standen van zaken'. Maar de HC stelt: het geloof heeft betrekking op beloften, op het *pro me*. Jammer dat men op dit punt achter de HC teruggaat. Het creëert het probleem van hoofd en hart, verstand en gevoel/beleving. Maar er bestaat geen Christus buiten ons, er bestaat geen Christus dan alleen degene van wie de gemeente het lichaam is. Christus-zijn en christen-zijn hebben feitelijk alles met elkaar te maken, omdat Hij het hoofd is, en wij de leden zijn.

Verwachtingen

Dan vraagt vraag 50: 'Hoe maakt Jezus Christus jou gelukkig?' 'Door voor mij de weg, de waarheid en het leven te zijn.' Dat lijkt me een mooie vondst, om zo Jezus' identiteit en werk samen te nemen in de drieslag van Johannes 14, en die te verbinden later met de drie ambten. De dingen zijn hier meer in balans.

Toch heb ik dan eerlijk gezegd met een deel van de toelichting weer wat moeite. In de toelichting bij dit antwoord staat het woord 'nieuw' centraal. Christus 'omringt ons niet met alles wat ons hart begeert, maar Hij maakt door zijn opstanding ons leven nieuw, door zijn Geest ons hart nieuw en door zijn rijk onze toekomst nieuw.' We zien hier dat de opstanding van Christus centraal komt te staan, en niet de kruisdood. Dit sluit uiteraard naadloos aan bij de oriëntatie op het koninkrijk en het koningschap.

De GC schept hiermee grote verwachtingen. Een nieuw leven, een nieuw hart, een nieuwe toekomst. Wat te doen als die verwachtingen niet vervuld worden? Wat te doen met het simul iustus ac peccator (dat is tegelijkertijd rechtvaardig en zondaar)? Wat te doen met het onvervulde, waar ook een christenleven vol van is?

Christologie

Vraag 48: Waar komt Jezus vandaan? *'Jezus komt vanuit de hemel, waar God de Vader woont. Hij is de Zoon van God. Zijn aardse leven ontspringt aan de scheppende kracht van Gods Geest. Geboren uit het Joodse meisje Maria is Jezus een zoon van Abraham. Als de nieuwe Koning van Israël is Hij de Zoon van David. Als Messias is Jezus de Heer van hemel en aarde.'*

De vraag naar de herkomst van Jezus is in het evangelie van Johannes steeds opnieuw aan de orde is. Daar antwoordt Jezus ook steeds: Ik kom van boven, van de Vader, uit de hemel. En Hij contrasteert dat met ons mensen: jullie zijn uit de aarde, van beneden. Dat contrast is ook het eerste waar de GC zich aan oriënteert. Jezus is Gods Zoon. We noemen dit een christologie van boven, of een hoge christologie.

Tegelijk kunnen we dat nooit exclusief maken. Jezus is immers niet alleen de Zoon van God, maar ook de Zoon van Abraham en David (geslachtsregister Matt. 1), ja zelfs de Zoon van Adam, dat wil zeggen: dé mens, niet eens specifiek joods (geslachtsregister in Lukas 1). Hij heeft toch, mirabile dictu (wonderlijk om te

zeggen), ook een menselijke en joodse geschiedenis, al is dat in zekere zin een 'aangenomen geschiedenis'. Zo tekent de GC Hem ook, 'geboren uit het Joodse meisje Maria'. In hoeverre Jezus zélf ook jood of joods genoemd moet worden, laten ze een beetje in het midden. En dat kan misschien ook niet anders. Na WOII is er sterke nadruk gekomen op het joods-zijn van Jezus, op zijn besneden ten achtsten dage etc., maar dat is in het NT ook niet helemaal vol te houden. Zelfs als het over zijn mens-zijn gaat, spreekt het NT over Hem als 'de nieuwe mens' (Paulus, Efeze), en ligt de nadruk opnieuw op het universele.

Het is merkwaardig dat de GC déze herkomst van Jezus vanuit de toekomst niet noemt. Behalve een christologie van boven en van beneden bestaat er ook een christologie vanuit het verleden (Israëls geschiedenis) én vanuit de toekomst. Op de vraag: 'Waar komt Jezus vandaan?' zou je ook kunnen antwoorden: 'uit de toekomst'. Hij is immers 'de tweede Adam', de 'nieuwe mens', die wij nog niet zijn, maar die wij zullen worden. Hij is de aanwezigheid van Gods toekomst in het heden. Die lijn had volgens mij goed gepast bij het accent van de GC op Gods koninkrijk, maar ze noemen dit punt vreemd genoeg niet. Terwijl het antwoord 'uit de hemel' uiteraard bij moderne mensen allerlei vragen oproept. Waar is de hemel, wat is de hemel? Dat is niet zo begrijpelijk meer. Wij denken meer in tijds- dan in ruimte-categorieën. 'Verleden' en 'toekomst' begrijpen wij beter dan 'boven' en 'beneden', 'hemel' en 'hel/onderwereld'. Naar mijn idee leidt deze vraag 48 op deze manier voor moderne mensen meer af dan dat ze ons echt naar Jezus toe leidt.

Toeleidend

Het lijkt mij dan ook niet voor niets dat ook deze vraag in de HC niet voorkomt. Dat heeft te maken met het onderscheid tussen een Jezus 'op zichzelf' en een Jezus 'voor ons'. De HC vraagt niet 'wat is x', maar 'wat betekent x voor mij'? Als we naar de herkomst van Jezus vragen, dan raken we echter bij onszelf en de betekenis voor onszelf vandaan. We komen al gauw in de metafysica terecht, in een terrein dat de HC al gauw te speculatief zou vinden. 'Wat heb ik aan Christus' naturen, het gaat om Zijn weldaden', riep Melancton uit.

Nu zullen we niet kunnen ontkennen, dat we juist in onze tijd ook wel wat overtuigingen over Jezus moeten hebben. Maar wel beperkt, denk ik. Niet afleidend van Christus als Verlosser, maar toeleidend. Dat moet toch de kern blijven: 'Jezus is ónze Verlosser'. Gek genoeg komt dat woord niet voor in deze vragen. Daarnaast moet natuurlijk ook Christus' relatie tot God aan de orde komen, maar dan ook betrokken op ons. De oriëntatie aan het Johannes Evangelie en de geloofsbelijdenis van Nicea-Constantinopel (ipv de synoptici en het Apostolicum) moet de nuchterheid en praktische kant van Jezus' zijn, zijn betrokkenheid op ons niet teniet doen.

Dat betekent concreet dat we iets als de preëxistentie waar het hier over gaat, met wijsheid ter sprake moeten brengen, terughoudend. Miskotte zegt over de preëxistentie in zijn dagboek: 'De praeëxistentie moeten we niet objectiveren. Ze is correlaat met de Openbaring, nl met het impliciete 'prae' der Openbaring. De 'ego eimi'-uitspraken in het Johannes-evangelie zeggen hetzelfde. De exclusiviteit heeft tot keerzijde de praeëxistentie. Het hemels brood, het levend water is de middelaar en schépper! (voor onze kennis in déze volgorde) van het onvergankelijk leven. Hij is ons leven niet 'van terzijde ingekomen' (als de Wet), maar Hij is de vooronderstelling van ons leven.' (5A, 409, 13 januari 1934)

Samenvattend

In 'mijn' catechismus is het antwoord op de vraag 'wie is Jezus': 'Jezus is het grote Kind van God, in wie God mij aanneemt tot zijn kind'. In die formulering klinkt ook de notie van 'eigendom' mee, die in HC staat. In deze relatie bestaat onze redding, en omdat Jezus die relatie tot stand brengt, is Hij boven alles Redder, Verlosser. Dat is het eerste en belangrijkste dat we van Jezus moeten zeggen, dat Hij onze Verlosser is. Dan blijven we bij de andere uitspraken over zijn identiteit ook concreet. Dan kunnen we ook spreken over het nieuwe leven in Hem, maar dan in een ander deel, over de Heilige Geest. ('Jezus voor ons' en 'Jezus in ons', Gunning)

Gespreksvragen:

1. Wie is Jezus voor jou?
2. *Ik heb de indruk dat de HC ons steeds opnieuw terugbrengt bij Golgotha, terwijl de GC ons steeds op het spoor zet van het komende koninkrijk*. Wat vind je van de verschuiving van kruis naar koninkrijk, zoals die in de GC plaatsvindt?
3. Is discipelschap vooral ontspanning of vooral inspanning? Licht toe.
4. Vind je de vraag waar Jezus vandaan komt belangrijk? Waarom wel/niet?
5. Wat roept de zin *'Jezus is het grote Kind van God in wie God mij aanneemt tot zijn kind'* bij je op?

8. Jezus Christus, de weg tot God

51. Waarom noemt Jezus zichzelf 'de weg'?

Omdat Hij ons bij God brengt, ons met God verzoent en ons van mensen die met de rug naar God toe staan tot toegewijde kinderen van de Vader maakt.

52. Hoe brengt Jezus ons bij God?

Door als priester zijn leven vrijwillig te geven als offer voor onze zonde en ons tekort, door in onze beproevingen, twijfels en lijden voor ons te bidden, en door ons te zegenen in ons dagelijks leven.

53. Hoe zit het met het offer van Jezus?

Jezus liet zich in heel zijn leven leiden door de wil van zijn hemelse Vader. Hij heeft ons zo lief, dat Hij in onze plaats de straf droeg die wij met onze zonde verdienen. Dat deed Hij door zijn leven te geven in de dood aan het kruis.

54. Wat betekent het voor jou dat Jezus zijn leven voor je heeft gegeven?

Zijn vernedering aan het kruis maakt de weg naar God vrij, zodat ik zonder schaamte en hoopvol naar mijn hemelse Vader kan gaan. Zijn dood zet een kruis door mijn oude bestaan, waarin ik mij trots en ongehoorzaam van God afkeer. Zijn laatste woorden geven ook mij het vertrouwen dat ik veilig ben in de handen van God, ook als ik sterf.

Prof. dr. H. (Henk) van den Belt
*Hoogleraar systematische theologie
aan de VU te Amsterdam*

Verzoening is een heel belangrijk onderwerp, omdat het gaat over Jezus, de Verlosser, de eeuwige Zoon van God die naar deze wereld kwam om te zoeken en zalig te maken wat verloren was. Een mooier onderwerp om over na te denken is er eigenlijk niet. De GC verbindt het thema van de verzoening aan Jezus als 'de Weg'.

Eerst wil ik drie dingen noemen die me opgevallen zijn, waar ik heel blij mee ben. Ik ben sowieso erg blij met dit initiatief, omdat ik denk dat het ons ook echt verder helpt bij de overdracht van het geloof en bij het ontdekken van de kern van het geloof. Daarna wil ik reflecteren op wat er precies gebeurt in de GC en daar drie kritische vragen bij stellen. De waardering en de kritiek hebben wat met elkaar te maken. Ik wil mijn waardering niet meteen weer afbreken met kritische vragen, maar beide in evenwicht houden. Tenslotte wil ik naar de Schrift gaan, naar Hebreeë 4 en 5 en daar nog enkele lijnen uit trekken, een paar gedachten over hoe het ook zou kunnen. Niet dat ik de GC zou willen verbeteren, verre van dat, maar ik wil nadenken over de onderliggende vragen die deze catechismus bij mij oproept.

Waarom noemt Jezus zichzelf 'de Weg'? Het antwoord van de GC luidt: 'Omdat Hij ons bij God brengt, ons met God verzoent en ons van mensen die met de rug naar God toestaan tot toegewijde kinderen van de Vader maakt'. Mooi dat de verzoening zo nadrukkelijk in de GC aan de orde komt, al meteen vanaf de eerste vraag die over Jezus gaat. Christus is niet in de eerste plaats een inspirerend voorbeeld, een groot profeet. Hij is ook niet alleen maar de eeuwige Zoon van God, maar Hij is de Middelaar.

Klassieke verzoeningsleer

Als we het over Christus hebben, gaat het meteen ook over de verzoening en dat is oer-reformatorisch. Je zou kunnen denken aan de woorden van Philip Melanchthon: 'Christus kennen betekent zijn weldaden kennen, en niet (zoals de scholastici doen) zijn naturen en zijn manieren van menswording in ogenschouw nemen.' Het gaat erom dat wij weten wie Christus voor ons is en wat Hij voor ons gedaan heeft. En dan kun je niet zonder dat klassieke begrip van de verzoening.

Hoe leggen we dat uit? Hoe maken we dat duidelijk en wat heeft dat met het kruis te maken, met het offer van Christus? Dat is de vraag waar ik straks ook nog wat dieper en kritischer op in wil gaan. Maar dát het over de verzoening gaat, over het herstel van de relatie, de gebroken relatie, de gebroken verhouding tussen God en ons, dat is heel essentieel. Dat is niet eenvoudig en ook niet vanzelfsprekend. Je merkt aan de GC dat de auteurs toch zo dicht mogelijk bij de klassieke noties van de verzoeningsleer van het offerkarakter van de dood van Christus uit willen komen. En er zijn natuurlijk alternatieven. Die zijn er al heel lang in de kerkgeschiedenis. Er zijn ook kritische vragen bij de klassieke verzoeningsleer gesteld. Recent hebben we nog de publicatie gehad van Reinier Sonneveld, dat we helemaal af moeten van die klassieke verzoeningsleer. Want als Jezus voor onze zonden moet betalen, dan is het geen genade meer. Dan is het niet gratis meer. Hij gebruikte zelfs het woord 'blasfemisch'. Dat is echt helemaal 'over the top'. Ook als je kritisch bent, zelfs als je heel kritisch bent over de Anselmianse of klassieke verzoeningsleer, is het nogal wat om datgene waar de kerk eeuwenlang bij geleefd heeft meteen godslasterlijk te noemen. Ik vind het volstrekt overdreven. Dat gaat ook veel verder dan de kritiek van theologen als Herman Wiersinga of Cees den Heyer in de vorige eeuw. Er is de loop van de kerkgeschiedenis veel om de verzoeningsleer te doen geweest. Ik ben heel blij dat mijn collega's opkomen voor de klassieke verzoeningsleer. 'Atonement' in het Engels. Het verhaal gaat dat Tyndale, die de Bijbel voor het eerst in het Engels vertaalde, nog ver voor The King James, zou gekozen hebben voor het woord *at-one-ment*. In het Engels zou dan zo het woord verzoening zijn gesmeed: twee partijen die tegenover elkaar staan, worden samengebracht, verenigd.

Jezus als de Weg

Het tweede waar ik heel blij mee ben, is dat die verzoeningsleer verbonden wordt met Jezus als de Weg. Hoe brengt Jezus ons bij God? Als priester door zijn leven vrijwillig te geven als een offer voor onze zonden en ons tekort. Maar voordat de auteurs over die priester spreken, benadrukken ze met name ook in de uitleg van vraag 51 dat Jezus als 'de Weg' niet iets statisch is. Hij is geen weg die de afstand tussen twee verschillende plaatsen overbrugt, maar Hij is in beweging. De weg is - ik citeer uit de uitleg - meer dan een stuk asfalt dat ons van A naar B brengt. In de Bijbel staat de weg voor de totale richting van ons leven. Met wie trekken we op?

Waar gaan we voor? Waar loopt ons levenspad op uit? Die weg, daar zit dus beweging in.

In de Bijbel komt die Weg naar ons toe. Zoals Johannes het zei: Maak de weg van de Heere klaar. Hij komt eraan. Dat is niet alleen dat alle kuilen gevuld worden en de stenen uit de weg geruimd, maar vooral maak jezelf klaar voor zijn komst. Wij zijn - als het goed is - zoals ds. Glismeijer het in zijn inleiding zei, mensen van de weg, zoals Lucas in Handelingen daar over schrijft. Dus die weg, dat is ook een pad om te gaan. Jezus is de Weg, niet alleen omdat Hij verbindt en verzoent, maar Jezus brengt ons ook ergens, hij draagt ons daadwerkelijk op die weg. Hij is ook zelf, daar kom ik straks op terug, een weg gegaan. Misschien zou je dat nog aan de uitleg van de GC toe kunnen voegen. Jezus die zelf ook de weg is gegaan als de grote Voorganger en zo de weg voor ons geopend heeft. In de Hebreeënbrieff staat ook dat wij een grote hogepriester hebben die door de hemelen is doorgegaan en ons daarin heeft meegenomen. Ik zou die weg die Jezus is voor ons ook willen verbinden met de weg die hij zelf ging.

Priester, Profeet, Koning

Het derde wat ik heel mooi vind, is de verbinding van de weg, de waarheid en het leven met het drievoudige ambt van Christus. Dan heb je het over de drie ambten: priester, profeet en koning in de volgorde van de weg, de priester, de waarheid, de profeet, de koning, het leven met Hem door Hem. Het zijn geen losse functies of ambten, zoals iemand drie deeltijdbanen kan hebben. Meestal wordt er in de theologie gesproken over het *munus triplex*, het drievoudige ambt. Het ene ambt van de grote ambtsdrager de Middelaar Jezus Christus heeft drie kanten of aspecten die met elkaar verbonden zijn: priesterlijk, profetisch en koninklijk. Ik wil even citeren wat ik vond bij Franciscus Turretini, een theoloog uit het zeventiende-eeuwse Genève, uit de tijd van de gereformeerde scholastiek. Hij schrijft: *'Als Priester heeft Christus de weg geopend naar de hemel. Als Profeet openbaart Hij ons de waarheid van het evangelie en als Koning geeft Hij ons het leven en beschermt Hij ons.'* Ik weet niet of de auteurs aan dit citaat gedacht hebben, maar het heeft dus echt hele oude papieren in de gereformeerde traditie om die drieslag van Johannes 14 te verbinden met het drievoudige ambt van Christus. Turretini gaat nog even verder: 'De onkunde, de schuld en de heerschappij en van de zonde vragen om een drievoudige genezing. Profetisch licht verdrijft de duisternis van de dwaling van de onkunde. De verdienste van de Priester neemt de schuld weg en bewerkt de verzoening voor ons. De macht van de Koning verbreekt de slavernij van de zonde en de dood.' Wij hebben dus ook drie problemen: onkunde, schuld en verslaving, als het om de macht van de zonde gaat. De drie verschillende aspecten van het ene ambt van Christus staan tegenover onze drievoudige gebondenheid. We hebben verlichting nodig van ons verstand, verzoening van onze schuld en verlossing uit de slavernij. Nog een keer het citaat. 'De Profeet verlicht het verstand door de Geest van de Illuminatie. De Priester brengt het hart en het geweten tot rust door de Geest van de vertroosting en de Koning onderwerpt onze weerbarstige en opstandige neigingen door de Geest van heiligmaking.' Turretini gaat dus nog een paar stappen verder door dat drievoudige ambt, de Weg, de Waarheid en het Leven weer te verbinden met drie problemen die wij hebben en drie oplossingen waarin Christus door zijn Geest voorziet. Daar zou je eindeloos over door kunnen theologiseren, maar je moet er ook van ophouden weten natuurlijk. Het is in ieder geval heel mooi dat de GC met deze fundamentele keuzes aansluit bij de rijke gereformeerde traditie.

Priesterlijk

Het antwoord op vraag 52 'Hoe brengt Jezus ons bij God?' luidt: 'Door als priester zijn leven vrijwillig te geven als een offer voor onze zonde en ons tekort', maar dat is niet alles. Er staat geen punt, maar een komma. Dat offer wordt meteen verbonden met de Hogepriester het in de Hebreeënbrief ook over gaat. Jezus brengt ons ook bij God 'door in onze beproevingen, twijfels en lijden voor ons te bidden en door ons te zegenen in ons dagelijks werk.' Dat tweede stuk van Christus' priesterlijke werk ligt misschien nog wel dichter bij onze geloofsbeleving dan dat offer aan het kruis, waardoor onze schuld en zonden verzoend zijn.

Als priester heeft Jezus zijn leven gegeven als een offer voor onze zonden en ons tekort. Ik wil daar geen woord van afdoen. Ik ben dankbaar dat het er staat.

Prof. Pieter Smits schreef op Goede Vrijdag in 1959 in een meditatie onder de titel 'Waarvóór stierf Jezus?' de geruchtmakende woorden 'Het is ook mijn eer te na, dat iemand voor mijn schuld zou moeten boeten. Ik wens te staan voor de gevolgen van mijn eigen daden. En geef dan wat Paulus betreft mijn portie maar aan Fikkie.' Zo scherp als bij hem en bij Reinier Sonneveld zal het bij de meesten van ons niet liggen, maar misschien bekruipt ons soms ook een gevoel van onbehagen, van ongemakkelijkheid als het gaat over het diepste geheim van het offer van Christus. Licht dat aan de moderne context waarin we staan?

Hoe leggen we de verzoening goed uit in deze tijd? Want het gaat toch echt om de kern van ons geloofsvertrouwen? De verlegenheid zit veel dieper dan de moderne vraag bij de plaatsvervanging hoe iemand in onze plaats onze morele schuld kan dragen. Diep daaronder zit de vijandschap tegen het kruis van Christus en tegen de dwaasheid van de prediking van dat kruis. Christus, de Gekruisigde is voor de Joden een struikelblok en voor de Grieken een dwaasheid. Een struikelblok voor de Joden omdat het evangelie van het kruis alle identiteitskenmerken van het volk van God overbodig maakt. Als je door het geloof in de Gekruisigde zalig kunt worden dan heb je geen besnijdenis en andere wetswerken meer nodig. Het is en blijft voor ons heidenen echter een dwaasheid. Daar wil ik nog wat verder op inzoomen door drie kritische vragen te stellen bij de tekst van de GC en de keuzes die daarin gemaakt worden.

Mysterie

Mijn kritische vragen doen niets af van mijn waardering. Ik heb al gezegd hoe blij ik ben met de leer van de verzoening, met de uitleg van Jezus als de Weg die ons draagt en brengt bij het Vaderhart van God. En met de verbinding van die Weg met het priesterlijke ambt en het koninklijke en het profetische ambt van Christus. Maar toch. Hoe zit het nu met het offer van Jezus?

Bij mijn catechismuspreken probeer ik altijd alle aandacht te besteden aan de vragen. Een catechismusprek moet eigenlijk altijd een jeugddienst zijn, gericht op de tieners. De tieners moeten op de één of andere manier de vragen kunnen herkennen. Bij sommige vragen gaat dat makkelijk: 'Doet God de mens geen onrecht?'. Dat is een hele grote vraag. Als je maar een beetje vertaalt en uitlegt, dan herkennen onze jongeren dat. Dan kun je het antwoord van de catechismus gebruiken om op die vraag in te gaan. Ik probeer in de preek via de vragen dicht bij het hart te komen. Bij sommige vragen is wat lastiger. 'Wat is de zesde bede?' Daar kun je natuurlijk weer niet zo heel veel mee. Dat is een informatieve vraag, maar heel

veel vragen in de HC zijn existentieel van karakter, zoals de vraag 'Wat is een oprecht geloof?'

We mogen de GC niet te veel met de Heidelberger vergelijken, maar in de vorm van de vragen over de verzoening zit wel mijn eerste punt van kritiek. Vraag 53 'Hoe zit het met het offer van Jezus?' suggereert dat we dat dan even gaan uitleggen. Maar kan dat eigenlijk wel? Kun je deze vraag zo stellen? Hier past andere taal, de taal van de verwondering, van de aanbidding, van de stilte, van het diepe geheim. Ik waardeer de poging wel om het zo duidelijk mogelijk uit te leggen, maar wordt het niet te plat, met name bij de gebruikte beeldspraak. Juist als je je best doet om zo goed mogelijk uit te leggen hoe het zit, scheer je soms toch net langs het geheim van de verzoening. Ik geef een paar voorbeelden. In de uitleg bij antwoord 51 staat: 'Hier stuiten we op de realiteit van een weg die afgesneden en opgebroken is'. We kennen dat allemaal wel dat je de TomTom volgt en dan bij een omleiding terechtkomt. Ik heb het in het buitenland ooit anderhalf uur rondgereden omdat ik elke keer weer bij dezelfde wegafsluiting uitkwam en niet meer wist hoe ik er langs moest komen, omdat ik ook geen gewone kaart bij me had. Dan is TomTom echt een onding. Dat kan ik u verzekeren. De beeldspraak van een afgesloten weg is goedbedoeld, maar is de verzoening dan het opruimen van de blokkade? Zo staat het er wel: 'Voor straf, legt God een blokkade op de weg. Weglopers mogen niet zomaar weer binnenkomen in het leven van eeuwig geluk met Hem'. Waarom eigenlijk niet? Als God almachtig en eeuwig en alwetend is, dan is het voor Hem toch een koud kunstje om die blokkade uit de weg te ruimen. Als het niet meer dan een blokkade is, valt het nog wel mee. Zo gaan metaforen een eigen leven leiden.

Versimpeling

Het zijn blokkades van onze schuld en slechtheid. Helemaal mee eens, maar werk je met de beelden van blokkade en kloof – juist omdat je zo graag wilt uitleggen dat God dat voor straf doet – ook niet een zekere versimpeling in de hand. Priesters maken het weer mogelijk om te communiceren met God, ze helpen om de barrière – weer datzelfde beeld – tussen God en ons te slechten. Zo was het ook in het Oude Testament.

Het is alsof de auteurs ook wel een beetje nattigheid voelen. Bij de volgende vraag, de vraag over het zit het met het offer van Jezus, geven ze het eerlijk toe. 'Intuïtief staat het spreken over offers ons mogelijk tegen. In het Oude Testament lezen we veel over dieroffers die werden gebracht met het oog op de verzoening met God. En die offers werd uitgedrukt dat de relatie met God niet hersteld kan worden door een oppervlakkig excuus of door een emotionele belijdenis. De relatie met God is een kwestie van leven en dood. Door de relatie met God te verbreken had de mens de dood de voorkeur gegeven boven het leven.' Ik ben het er volledig mee eens. En toch begint het bij mij een beetje te kriebelen, omdat die vraag 'Hoe zit het met het offer van Jezus' in die vorm onbeantwoordbaar is. De gebruikte metaforen zijn goedbedoeld, maar versterken het gevoel van ongemakkelijkheid.

Heiligheid

Kan het ook anders? Ja, ik zeg dat met schroom, omdat ik ook aanvoel dat de auteurs terughoudend zijn geweest. Als het gaat om de zware taal van de HC waar het meteen na de kennis van de ellende – waarin alles tot op het laatste graadje afgebroken wordt – gaat over de Middelaar die daarom God en mens moest zijn omdat alleen iemand die waarachtig mens is onze plaats kan innemen en omdat

alleen God bij machte is om die verzoening tot stand te brengen. Als Jezus niet God is, zijn wij reddeloos verloren. In de vragen van de Heidelberger zit een lijn. De vragen of er nog een middel is om aan de straf te ontsnappen en weer tot genade te komen, wordt ontkennend beantwoord. Er is geen middel, er is een Middellaar! Die vraag of er nog een middel is, volgt op de tekening in felle kleuren van de ontzagwekkende heiligheid en heerlijkheid van God, die wil dat aan zijn gerechtigheid genoeg gedaan wordt. Wij kunnen dat niet omdat Hij heilig is en een ontoegankelijk licht bewoont. God is een God die de zonde haat, omdat Hij niet anders kan. Hij kan het kwade niet kan verdragen omdat Hij heilig is. Dat zijn geen gemakkelijke woorden in de catechismus. Maar zonder deze woorden over de volstreekte heiligheid van God kom je nooit dichtbij het geheim van het kruis en van de gekruisigde Christus. Onze God is een verterend vuur. Met andere woorden en laten we waakzaam zijn voor een te gemakkelijk en te troostrijk Gods beeld.

Eén van mijn eigen vragen is hoe leg je de kern van het evangelie uit aan mensen zonder enige kerkelijke achtergrond. Hoe leg je uit wat het woord verzoening voor je betekent? Hebben we die heilighedstaal in de Godsleer niet hard nodig om iets zinnigs te kunnen zeggen over de verzoening door de Christus? Alle antwoorden die je kunt geven roepen meteen de vraag op 'Had het ook niet een onsje minder gekund?' Was de kruisdood van Jezus, die verschrikkelijke lichamelijke en geestelijke kwelling en marteling het niet een grote vergissing? Was het niet gewoon het werk van mensen die dat Jezus hebben aangedaan? De zwartste bladzijde uit de wereldgeschiedenis. Waarom moest de Messias al deze dingen lijden? Dan voel je je machteloosheid om het offer van Christus uit te leggen. Jezus spreekt er zelf gelukkig over met zijn leerlingen op weg naar Emmaüs, vanuit de Schriften. Moest de Christus niet al deze dingen lijden en zo in Zijn heerlijkheid ingaan? Misschien ligt het aan mijn oppervlakkigheid. Dat kan natuurlijk. Misschien is het de secularisatie van mijn denken. Maar de GC roept bij mij meer vervreemding op dan de klassieke noties van de Anselmianse verzoeningsleer in de HC.

Psychologisering

Ik noem nog twee andere dingen die met mijn eerste kritische vraag te maken hebben. De GC spreekt met een zekere psychologisering over de kloof met God. De taal van de schaamte staat op één lijn met de taal van de schuld. De uitleg bij vraag 54 zegt 'Hoe gaan wij om met negativiteit in ons leven?' Nu weet ik ook wel dat je het woord zonde graag dichtbij wil brengen en wilt uitleggen. Maar moet je juist dan niet oppassen voor psychologiseren. Het is een heel gewone vraag in allerlei interviews tegenwoordig: 'Is iets waar u zich echt voor schaamt?' Dan volgt er meestal een onbeschaamd antwoord van mensen die zich over iets schamen waar ze zich natuurlijk helemaal niet voor hoeven te schamen. Antwoord 54 zegt dat Jezus de weg naar God vrijmaakt, zodat ik zonder schaamte en hoopvol naar mijn hemelse Vader kan gaan. Schaamte is natuurlijk een element om over na te denken in onze verhouding tot God vanaf Genesis 3. Wat gebeurt daar precies met kwetsbaarheid en naaktheid? Maar we moeten wel een beetje voorzichtig zijn met zo'n psychologische categorie, want mensen schamen zich natuurlijk soms voor datgene waar ze geen schuld aan hebben. En andersom. Soms is er sprake van een grote schuld, terwijl er ook sprake is van een grote schamteloosheid. Wij mogen de categorieën van schuld en schaamte niet verwarren. Het gaat in al onze relaties en in onze meest fundamentele relatie met de Heere om zonde, schuld en vloek en dus om diepere dingen dan om de dingen waar wij ons voor schamen, ook al hebben we

alle reden om ons voor de zonde te schamen. Ik signaleer een behoefte in de GC – een behoefte die ik herken – om het heil uit te leggen door het vooral psychologisch te duiden. Het is prima om de boodschap dichterbij te brengen, maar de breuk met God gaat dieper dan de psychologie kan peilen of oplossen.

Inclusiviteit

Het laatste wat ik wil noemen heeft te maken met die prachtige slotvraag en antwoord 54 ‘Wat betekent het voor jou dat Jezus zijn leven voor jou heeft gegeven? Zijn vernedering aan het kruis maakt de weg naar God vrij, zodat ik zonder schaamte en hoopvol naar mijn hemelse Vader kan gaan. Zijn dood zet een kruis door mijn oude bestaan, waarin ik mij trots en ongehoorzaam van God afkeer. Zijn laatste woorden geven ook mij het vertrouwen dat ik veilig ben in de handen van God, ook als ik sterf.’ Ik vind het heel mooi en ook wel ontroerend. Bevindelijk ook, existentieel. Toch zit er in de antwoorden van de GC ook een bepaalde inclusiviteit. Je wordt er gemakkelijk in meegenomen. Net als bij de HC trouwens. Wat is jouw enige troost in leven en sterven? Dan moeten die tieners en nog jongere kinderen dat gewoon opzeggen, om het zich ook eigen te maken en toe te eigenen. Ik heb helemaal niets tegen verbondsmatige inclusiviteit, integendeel.

Maar dan gaan er bij mij wel wat lampjes branden. Juist omdat de HC een tekst is uit de zestiende eeuw en we nu in de eenentwintigste eeuw leven. We hebben er misschien soms wat te rooskleurige voorstelling van bij die HC. Het is een tekst die door de overheid dwingend werd opgelegd – niet aan de kerkelijke meelevende kinderen van de keuzegemeente die wij nu hebben – maar aan alle kinderen van de onderdanen in de Palts. Ook de doopsgezinden moesten de vragen uit hun hoofd leren, een soort indoctrinatie dus van de gereformeerde overheid. Stel je voor dat je vandaag op een openbare school met de Bijbel in een theocratie alle kinderen – ook de kinderen van moslims, katholieken en baptisten – verplicht de HC uit hun hoofd te leren.

Scherpte

Het zijn natuurlijk prachtige woorden over de enige troost, daar wil ik niks van afdoen, maar de context waarin dat is ontstaan is wel een heel andere dan de context waar wij nu in leven. Dat is ook een vraag waar ik zelf mee zit. Ook bij de verkondiging in catechismuspreken. De scherpste van de Heidelberger heeft alles te maken met die context van de confessionalisering uit de zestiende eeuw. Daarom worden naast die inclusiviteit steeds ook de twee wegen worden benoemd. ‘Wat is een oprecht geloof?’ Je hebt immers ook andere varianten van geloof... Geloven zij ook in Christus, die hun heil bij zichzelf of elders zoeken? Nee, zij verloochenen daarentegen de enige Heiland Jezus al roemen ze met de mond. Die scherpste van de catechismus heeft te maken met de confessionalisering van het hele volk, met de volkskerk dus. Als je die scherpste dan weer gaat toepassen in een gereformeerde gemeente of een andere reformatische kerk en heel onderscheidenlijk gaat preken, alsof die meelevende en naar heil hunkerende schare ook voor het uit heidenen bestaat die allemaal nog bekeerd moeten worden, dan gebeurt precies het tegenovergestelde van wat er oorspronkelijk met die scherpste bedoeld was. Dat is dus een nogal ingewikkeld verhaal. De kerken die nu de scherpste van de Heidelberger omarmen zijn geen volkskerken, maar keuzekerken. Terwijl anderzijds in een bredere volkskerkcontext die scherpste ook niet kan ontbreken. Ik ben daar zelf nog niet helemaal uit, maar ik vind dat bij de toepassing van de HC vandaag te weinig rekening gehouden wordt met die dubbelheid van de inclusiviteit van het

verbond en de scherpste die in de context van een volkskerk nodig is. Misschien hebben wij als moderne mensen – en onze jongeren vooral – toch meer behoefte aan een diepgaande bespreking van de vragen rond de toe-eigening van het heil dan we meestal denken. Het is mooi dat ik mij veilig mag weten in de handen van God, maar hoe kan ik eigenlijk weten dat ik daar zo veilig ben? Op grond waarvan kan ik dáár op vertrouwen? Waar is die troost op gebaseerd? Natuurlijk, we kennen allemaal voorbeelden waarbij die vragen rond de toe-eigening een geheel eigen leven gaan leiden. Maar dat lijkt me dat ze in de GC nauwelijks expliciet aan de orde komen. In ieder geval niet in deze vragen en antwoorden over de verzoening, terwijl de gereformeerde traditie juist als het om de verzoening gaat ook de particulariteit van het heil benadrukt. Christus is niet voor Jan en alleman gestorven, maar voor hen die de Vader aan Hem gegeven heeft. Dát wil ik weten. Of ik daar ook bij hoor en dat wil ik weten op goede gronden zodat ik zeker kan zijn dat ik me niet vergis.

Kortom, ik ben blij met de verzoening, blij met de Weg, blij met de Hogepriester. Ik ben - uiteraard *con amore* – kritisch over de vraag hoe zit het precies zit en de metaforen die daarbij gebruikt worden, over de psychologisering van het heil en over de inclusiviteit waarmee we een beetje te gemakkelijk in meegenomen worden, terwijl ik me dan wat onrustig afvraag: 'Is dat wel zo? En hoe weet ik dat dan zo zeker?' Het zegt ongetwijfeld ook heel veel over mijn eigen geestelijke vragen dat deze dingen mij opvallen.

Gehoorzaamheid

Ik wil graag afsluiten met drie gedachten over de grote Hogepriester uit de Hebreeënbrief. Hij is door de hemelen doorgegaan, Jezus, de Zoon van God. Wij hebben een Hogepriester Die medelijden kan hebben met onze zwakheden, omdat Hij in alles op dezelfde wijze als wij is verzocht, maar zonder zonde. In Hebreeën 5:7-9 staat: 'In de dagen dat Hij op aarde was, heeft Hij met luid geroep en onder tranen gebeden en smeekbeden geofferd aan Hem, Die Hem uit de dood kon verlossen. En Hij is uit de angst verhoord. Hoewel Hij de Zoon was, heeft Hij toch gehoorzaamheid geleerd uit wat Hij heeft geleden. En toen Hij volmaakt was geworden, is Hij voor allen die Hem gehoorzamen een oorzaak van eeuwige zaligheid geworden.' Hier staat ontzettend veel. Het is een goudmijn aan allerlei gedachten over de persoon en het werk van Jezus Christus.

1) Ik onderstreep het voltooid deelwoord in vers 8. Hoewel Hij de Zoon was, heeft Hij toch gehoorzaamheid *geleerd*. Jezus is de Weg, maar Hij is ook de weg gegaan en Hij heeft ontdekt Wie Hij was. Hoe dat precies zit met die goddelijke en menselijke natuur? Met Melanchthon zeg ik 'Laten we daar maar niet over speculeren.' Jezus was wel waarachtig mens. Hij heeft leren lopen, leren lezen en schrijven en leren praten. Jezus heeft dus ook - hoewel de Bijbel daar verder over zwijgt - ontdekt dat Hij door zijn hemelse Vader geroepen was om priester te zijn, net als Aäron (5:4). We staan daar misschien te weinig bij stil. We weten van de 12-jarige Jezus in de tempel die Zijn moeder vraagt: 'Wist U dan niet dat ik hier moest zijn. Waar moest ik anders zijn dan in de dingen van mijn Vader?'. Al vragend en antwoord gevend leert hij wat daar in de tempel allemaal te doen is en wat dat allemaal betekent, het brandkoffer en het reukoffer en al die andere offers in het huis van Zijn Vader. Jezus is als Leerling. Hoe is dat voor hem geweest? We mogen niet speculeren. We moeten voorzichtig zijn, maar ik dacht eraan dat Jezus niet alleen de weg is, maar dat Hij ook zelf een weg gegaan is, hij heeft zijn roeping herkend, gaandeweg en is al

dieper en dieper gaan verstaan wat het betekent om Lam van God te zijn en tegelijk Hogepriester naar de ordening van Melchizedek.

2) Wat heeft Jezus dan precies geleerd op die weg van geleidelijke ontwikkeling? Hij heeft gehoorzaamheid geleerd. Niet de gehoorzaamheid van de kadaverdiscipline, bevel is bevel. Het moet omdat het moet. Hij heeft leren luisteren naar de roepstem van Zijn Vader om Priester te zijn. Hij heeft daaraan gehoor gegeven. Daar zit gewilligheid in. Jezus heeft dat wellicht ontdekt bij het lezen en overdenken van Psalm 110. U bent Priester in eeuwigheid naar de ordening van Melchizedek. Dat heeft Hij geleerd bij het zingen van Psalm 2. U bent mijn Zoon. Ik heb u verwekt. Jezus heeft al zingend in de psalmen en lezend in de Schriften ontdekt wie Hij was en geleerd gehoorzaam te zijn aan Zijn roeping om het Lam van God te zijn en Priester tegelijk.

Zo is Jezus erachter gekomen dat Hij gekruisigd zou worden. Net na die vraag aan Zijn discipelen 'Wie zeggen de mensen dat ik ben?' en 'Wie zeggen jullie dat Ik ben?' en net na het antwoord van Petrus 'U bent de Christus, de Zoon van de levende God' zegt Jezus: 'Maar weten jullie wel wat dat betekent? Als ik de Messias ben, dan ga Ik eraan.' De profeten hebben gezegd, dan Ik zal moeten lijden, sterven en de vloekdood zal ondergaan. 'Nee, nee, dat gebeurt helemaal niet', zei Petrus. Jezus was eenzaam juist in het leren van gehoorzaamheid aan Zijn roeping om de lijdende Knecht te zijn.

3) Daarom staat er ook bij dat 'Hij met luid geroep en onder tranen gebeden en smeekbeden geofferd heeft' Jezus heeft als Priester niet alleen Zichzelf geofferd aan het einde van Zijn leven, maar Hij heeft ook tijdens Zijn leven gebeden opgeofferd aan Zijn Vader. Bij de biddende Jezus denk ik altijd aan serene eerbied en stille gemeenschap met Zijn Vader. Hier staat iets anders. Hij roept heel hard: ABBA, VADER! Het klinkt oneerbiedig, zo hard schreeuwt Jezus het uit naar de hemel. Zo heeft Hij gebeden, in Gethsemané en boven op de berg, met luid geroepen en onder tranen.

Offer

Zo is Hij de weg gegaan van dat ultieme offer het offer van gehoorzaamheid, het offer van het lijden vanwege de ontzagwekkende heerlijkheid en heiligheid van God. Omdat de Christus, de Messias al deze dingen moest lijden. Het moest, maar niet als een opgelegde verplichting van buitenaf. Het moest van binnenuit, vanuit de liefde van zijn hart voor de heiligheid van Zijn Vader moest de Christus al deze dingen lijden.

Waarom moest dat dan? Dat is nog een andere vraag dan de vraag 'Hoe zit het met het offer van Jezus?' De Hebreeënbrief geeft het antwoord: zonder bloedstorting geen vergeving. Dat is de lijn van het Oude Testament. Uiteindelijk kom je uit bij de soevereiniteit van God. 'Het behaagde de Heere om Hem te verbrijzelen.' Dat is duizelingwekkend diep. Ongelooflijk, onbegrijpelijk. Dat is iets tussen de Vader en Zijn Zoon. Dat is een diep mysterie – theologisch het *pactum salutis* de eeuwige vrederaad van God – in het licht daarvan kunnen wij dus nooit uitleggen hoe zit het met het offer van Jezus. Onze God is een verterend vuur. Dat heeft Jezus geleerd toen hij gehoorzaamheid geleerd heeft. Zo is Hij volmaakt geworden (5:9). Hij was al volmaakt natuurlijk, zonder zonde, maar Hij is ook volmaakt geworden, toen Hij Zijn lijdensweg tot het bittere einde toe had afgelegd.

In die weg en door dat leerproces is Hij voor allen die hem gehoorzamen een oorzaak van de eeuwige zaligheid geworden. Dat is enerzijds heel inclusief, want we worden in Hem meegenomen, maar dat stelt ons anderzijds voor de vraag: als Jezus zo gehoorzaamheid geleerd heeft, hoe leer ik dan om Hem te gehoorzamen, om zijn stem te verstaan en Hem te volgen waar het Lam ook heengaat.

Gespreksvragen:

1. Hoe zou je het woord 'verzoening' aan iemand uitleggen die geen christen is?
2. Jezus die als Priester voor ons bidt en ons zegent... Wat troost jou daarin?
3. Vind je het moeilijk om te aanvaarden dat Jezus 'de straf droeg die wij met onze zonde verdienen'. Waarom (niet)?
4. Hoe weet je of je inderdaad veilig bent in de handen van God, ook als je sterft?
5. Wat zou jouw antwoord zijn op de slotzin: *'In die weg en door dat leerproces is Hij voor allen die hem gehoorzamen een oorzaak van de eeuwige zaligheid geworden. Dat is enerzijds heel inclusief, want we worden in Hem meegenomen, maar dat stelt ons anderzijds voor de vraag: als Jezus zo gehoorzaamheid geleerd heeft, hoe leer ik dan om Hem te gehoorzamen, om zijn stem te verstaan en Hem te volgen waar het Lam ook heengaat?'*

9. Jezus Christus, Gods waarheid

55. Waarom noemt Jezus zichzelf 'de waarheid'?

Er is niemand die in zijn leven zo overtuigend heeft laten zien wie God is, als Jezus.

56. Hoe laat Jezus zien wie God is?

Door als profeet Gods stem te zijn en onder ons mensen God te vertegenwoordigen. De Vader heeft Hem als zijn ware Getuige opgewekt uit de dood. Hij komt terug om te oordelen, levenden en doden. Zo zal Hij de waarheid over alles en iedereen aan het licht brengen.

57. Hoe zal dat zijn als Christus de waarheid over alles en iedereen aan het licht brengt?

Eindelijk zal alle duisternis overwonnen zijn. Wie onrecht lijdt, zal recht ontvangen. Voor wie in de leugen leeft en met onrecht denkt weg te komen, is dat een dreigende realiteit.

58. Leef je als christen automatisch volgens de waarheid van Jezus Christus?

Zeker niet. Vaak ben ik onecht, verstop ik mij achter een masker en heb ik de duisternis liever dan het licht. Verbonden met Christus ga ik Gods waarheid steeds dieper verstaan, liefhebben en doen.

Prof. dr. P.M. (Maarten) Wisse

*Hoogleraar dogmatiek aan de
Protestantse Theologische Universiteit
te Amsterdam*

In deze bijdrage staan de vragen 55 tot en met 58 van de GC centraal. Eerst wil iets zeggen over de plaats van deze vragen binnen het grotere geheel van de catechismus. En dan vooral het deel dat gaat over Jezus. Vervolgens concentreren we ons op vraag 55 en vraag 56, over de waarheid. Daarna gaan we verder met de noties van oordeel en de gedachte dat de waarheid praktisch is.

Eerst dus de plek van deze vragen 55 tot 58 in de GC. Het gedeelte over Jezus is opgebouwd aan de hand van twee reeksen die allebei drie delen hebben: Weg, Waarheid en het Leven (vgl. de uitspraak van Jezus in Joh. 14:6) en: Priester, Profeet en Koning. U bent misschien meer gewend aan de reeks Profeet, Priester en Koning zoals die volgorde voorkomt in de Heidelberger. Maar omdat de auteurs van de GC de twee reeksen graag op elkaar wilden leggen, hebben ze de volgorde van Priester en Profeet omgekeerd en past dus Priester bij Weg. Daarbij gaat het dan vooral over de verzoening en over het lijden van Jezus (zie de bijdrage van prof. Van den Belt) Waarheid past bij Profeet. Het gaat immers over de woorden van Jezus en het onderwijs van Jezus. Leven en Koning gaat dan vooral over hoe Jezus in ons

leven, in ons nieuwe leven, koning wordt. Daarover gaat het volgende hoofdstuk (zie de bijdrage van dr. Van Eck).

Nu dus het middendeel van de reeks, over waarheid, Jezus als de waarheid. En daar zit dan eigenlijk toch wel een tweedeling in, namelijk dat de auteurs het in 55 en 56 vooral hebben over waarheid en dan in 57 en 58 vooral over oordeel. Ze lezen dat zo dat Jezus het uiteindelijke oordeel over ons leven zichtbaar maakt.

Postmodern

Vraag 55 luidt 'Waarom noemt Jezus zichzelf de waarheid?' In de toelichting verknopen de opstellers dat met de gedachte: 'Ieder heeft zijn eigen waarheid'. Dat is ook wel kenmerkend voor de cultuur waarin we leven. In de keuze van de auteurs zitten twee componenten. De ene is cultuurfilosofisch kunnen noemen, de andere theologisch. De opstellers sluiten aan bij iets wat in onze cultuur leeft. En zij verhouden zich daartoe met theologie. Daar gebeurt dus nogal wat. Want de opstellers zeggen: 'De gedachte dat Jezus de waarheid is, die verhoudt zich op één of andere manier tot wat er in onze cultuur speelt'. En in die cultuur speelt wat we soms postmodernisme noemen. Postmodernisme, dat is de gedachte dat niemand echt toegang tot de waarheid heeft. Of in ieder geval dat we niet met elkaar kunnen beslissen wat de echte waarheid is.

Er is namelijk niet maar één toegang tot de waarheid. En dan zeggen de opstellers: 'Ja, dat kan wel de gedachte zijn in onze cultuur, maar Jezus zegt dat Hij de waarheid is'. Daar gebeurt dus nogal wat. Ze willen zich verhouden tot het culturele en filosofische frame van onze tijd. Over dat filosofische frame wil ik het eerst eens even hebben, om te verhelderen wat daar op het spel staat.

Objectief

Binnen het filosofische kader waarvan de opstellers zich bedienen, speelt naast het postmoderne relativisme – waarbinnen er geen vaste waarheid is – het tegenovergestelde een belangrijke rol, namelijk de moderne tijd. In de moderne tijd speelt sterk de gedachte over een objectieve waarheid gaat. Dat je iets zeker weet, dat wat jij denkt over de werkelijkheid helemaal overeenkomt met die werkelijkheid. Je beschikt bovendien over een soort trucje, een methode om waarheid objectief vast te stellen. En met behulp van die methode kom je bij de werkelijkheid zelf. Als je bij die werkelijkheid zelf komt, dan heb je het als het ware te pakken. Je weet hoe die in elkaar zit, je kan hem beheersen.

'Maar zo redeneer je vanuit 'kennis is macht', zegt de postmoderne tijd. Want als je de kennis van de werkelijkheid hebt, als je de werkelijkheid beheerst, dan kun je er macht over uitoefenen. En dat moet je nou juist helemaal niet doen. Want al die manieren om macht uit te oefenen over de werkelijkheid door te zeggen: 'Ik weet hoe de werkelijkheid in elkaar zit', 'dat zijn geen objectieve beschrijvingen van hoe de werkelijkheid is, maar dat zijn gewoon jouw eigen maniertjes om jouw eigen zin door te drukken. En dat kan helemaal niet, want die werkelijkheid, daar heb je helemaal niet als enige toegang toe. Iedereen heeft zijn eigen toegang tot die werkelijkheid en dus kan je helemaal niet claimen dat jij de enige bent die weet hoe het zit'.

Dat is natuurlijk alleen maar extra zo, als je over het geloof spreekt. Over een auto kunnen we met z'n allen nog wel iets zinnigs zeggen. En ook wel objectieve

beschrijvingen geven. Dan gaat het er dus niet om wat ik van die auto vind. Want mijn buurman vindt misschien wel iets totaal anders van de auto. Maar met het geloof is dat toch wel iets anders. God kun je nu eenmaal niet zien. Dus ja, dan heb ik mijn waarheid en mijn buurman, die heeft zijn waarheid. Dan is het dus nogal wat als je gaat zeggen dat het geloof in Jezus de enige waarheid is. Daarmee komt er een spel op gang, tussen het culturele wetenschappelijke frame van onze tijd en de theologie. In de moderne tijd dachten de mensen 'als er maar één waarheid is, dan is het een waarheid die we kunnen pakken zonder dat we daar zelf bij betrokken zijn'. Die ene waarheid is niet afhankelijk van wie het gezien heeft, het is gewoon waar.

Het postmodernisme zegt: 'Nee, nee, het is heel erg afhankelijk van wie jij als persoon bent en wat je allemaal wilt in het leven'. Vervolgens gaan de opstellers van de GC zich daartoe verhouden door te zeggen hoe Jezus daarin iets zegt. En zij zeggen: Jezus positioneert zichzelf als de waarheid. Zo staat het in het Johannes-evangelie, dus is het waar. Maar zo simpel is het nu ook weer niet, want het is wel typisch Johannes de Evangelist, Johannes die Jezus als de waarheid presenteert. Dat is niet zomaar iets wat overal in de Bijbel op die manier gebeurt. Want juist Johannes presenteert Jezus in deze uitspraken 'Weg, Waarheid en het Leven', als de alomvattende toegang tot wie God is.

Anti-modern

Bij 'weg' zou je kunnen denken aan de weg van de Wet. De weg van het Oude Testament voor de Joden. En dan gebeurt er hier dus iets. Johannes zegt dus dat niet de Wet de alomvattende toegang tot God is, maar Jezus. Jezus is hier bij Johannes de alomvattende toegang tot God en tot de werkelijkheid. Als je in Jezus bent voor Johannes, dan heb je het allemaal. En zegt Johannes, het kan ook alleen via Jezus. Dat is niet per se wat ook andere stemmen in de Bijbel te zeggen hebben. Als we dat nu een verbinding aan laten gaan met het culturele kader van onze tijd, met de filosofie van het postmodernisme, dan ontstaat er iets nieuws. Dan gaan we naar de waarheid over Jezus kijken vanuit dat moderne en postmoderne frame via die lens van Johannes. Dan lopen we het risico dat we de uitspraak 'Jezus is de Waarheid', gaan interpreteren op de manier van dat moderne en dat postmoderne schema. Dus ofwel één iemand heeft gelijk, ofwel niemand heeft gelijk. Of nog een derde mogelijkheid: we hebben allemaal een beetje gelijk en dus heeft niemand helemaal gelijk. En dus komt die uitspraak van Johannes dat we in Jezus alles vinden, de enige toegang vinden tot God in dat plaatje van de moderne tijd terecht en wordt daar eigenlijk wat we dan noemen een anti-moderne Jezus. Namelijk een Jezus die wel helemaal de toegang tot de waarheid is, maar die toch op één of andere manier alleen maar via de poort van de openbaring, alleen maar via Jezus toegankelijk is. Wat krijg je dan? As iemand uit onze cultuur dan vraagt: 'Jij gelooft in Jezus, waarom eigenlijk? Heb je daar eigenlijk goede redenen voor? Ja, dan zou ik haast geneigd zijn om te zeggen 'Nee, dat kan ik eigenlijk niet zo goed uitleggen. Ik heb het allemaal in Jezus gevonden en ik heb gelijk, want alleen in Jezus kun je dat vinden. In Hem kun je de waarheid over God vinden en de waarheid over de hele werkelijkheid'. Ja, maar als dat dus zo is, dan kan ik eigenlijk aan iemand om me heen die niet zo in Jezus gelooft, uitleggen waarom ik in Jezus geloof. Dan wordt het wat we dan wel eens noemen een ideologie. Want ik heb dan eigenlijk gelijk met mijn geloof, omdat ik gelijk heb. Want verder kan ik het niet uitleggen.

Ik denk niet dat de auteurs van de GC dit zo bedoelen, maar doordat ze zo duidelijk het schema van de Weg, de Waarheid en het Leven gebruiken en doordat ze zich in de toelichting op 55 en 56 zo duidelijk verhouden tot de postmoderne tijd, daardoor ontstaat er wel zoiets als 'Jezus is de enige waarheid'.

De waarheid als persoon

Jezus is de waarheid, maar Jezus is niet de waarheid zoals de waarheid over mijn auto of de waarheid over het weer, al is het wel heel moeilijk om daar de waarheid over te spreken. Het is niet vergelijkbaar met de waarheid over een ding, want die kan ik hebben zonder dat ik er een relatie mee heb. En dat gaat bij Jezus niet.

Jezus is de waarheid als een persoon. Dus als Jezus de waarheid in persoon is, dan moet ik een relatie met die persoon hebben, om die waarheid te ontdekken. En dat past helemaal niet in dat schema van de moderne tijd. Want die moderne tijd, die wil mij eigenlijk als gelovige, mij als kenner van de waarheid helemaal uitschakelen. Wie ik ben, dat doet er niet toe, want het gaat om een objectieve waarheid die los staat van mij als waarnemer. Het gaat er toch om dat ik het weet zoals het is. Ook die postmoderne tijd gooit me dan weer helemaal terug op mijn eigen ik. 'Het gaat eigenlijk alleen maar om jou. Iedereen heeft zijn eigen waarheid'.

Je zou kunnen zeggen dat die waarheid vanuit het Johannes evangelie daar tussenin zit. Die heeft iets van dat moderne: 'Jezus is echt de waarheid'. Niet zomaar een beetje in de zin van 'Nou ja, ik denk er wat over en een ander denkt weer wat anders'. Nee, Jezus is de waarheid en niet zomaar alleen voor mij, maar voor iedereen. Maar toch ook weer niet helemaal. Jezus is de waarheid als persoon en dus een waarheid die een relatie veronderstelt.

Dan moet er ook iets met mij gebeuren. Als je dat even terugbrengt naar woorden zoals het Johannes evangelie die gebruikt, dan, dan heb je dingen als 'in de waarheid zijn', dus met Jezus verbonden zijn. Als je in de waarheid bent, in Hem bent, dan ben je dus ook met de waarheid verbonden. Of met een ander beeld uit het Johannes-evangelie, het beeld van de wijnstok en van de ranken. Zoals jij in de wijnstok Jezus bent, als rank, zo blijf je dicht bij Hem. Maar dat vraagt dus ook iets van jou.

De wil van God doen

De opstellers raken dus aan iets wat ze wel een beetje benoemen, namelijk dat Jezus de Waarheid is, maar zo maar direct die conclusie trekken van 'O, dus als je dus gelooft wat er in de Bijbel staat of als je gelooft dat Jezus de zoon van God is, dan heb je eigenlijk de waarheid over God in je broekzak zitten'. Ja, zo simpel is het ook weer niet. Eigenlijk geven de opstellers van de GC daar ook wel aanleiding toe om dat te zeggen. Want hoewel ze enerzijds zeggen dat Jezus de waarheid is, zeggen ze anderzijds in de laatste zin van de toelichting: 'In de Bijbelse teksten is waarheid altijd praktisch'. Waarheid is de wil van God doen.

Nu komen er dus heel andere beelden langs. Beelden die niet goed passen bij dat idee van 'de waarheid is dat ik precies weet hoe het zit. En hoe ik dan verder leef, dat doet er allemaal verder niet zo heel veel toe'. Nee, die twee dingen horen juist bij elkaar. Dus enerzijds gaat het erom bij Jezus te horen en anderzijds is de waarheid inderdaad heel praktisch. En dan brengen ze ook materiaal binnen uit andere

evangelien, vooral de synoptische evangelien. Waar Jezus kennen ook heel dicht ligt bij bepaalde dingen doen, een bepaalde manier van leven. Ze noemen dan bijvoorbeeld het feit dat Jezus de woorden van God op een gezaghebbende manier uitlegt. Maar je ook kunnen denken aan de Bergrede. Daar gaat het erom, hoe je dingen doet, hoe je met Jezus leeft. Zoals Jezus bijvoorbeeld Zelf zegt: 'Niet de mensen die mijn familie zijn, horen bij Mij, maar de mensen die de wil van mijn Vader doen. Die hebben begrepen wie Ik ben en die horen bij Mij'.

Het oordeel

Een beetje bleek blijft dit wel in de GC, hoe die twee zich tot elkaar verhouden: bij Jezus (als de Waarheid) horen en 'de waarheid doen'. Willen de opstellers deze twee wel aan elkaar verbinden? Ze spreken ook over het oordeel. En oordeel gaat natuurlijk ook over het leven. Hoe heb je geleefd? Oordeel is niet zomaar een waarheid die los staat van jou, maar die juist helemaal over jezelf gaat. Over hoe de dingen werkelijk in je eigen leven zijn.

Je kunt zeggen dat de overgang van 56 naar 57, dus van het eerste blokje 55 en 56 naar het tweede blokje, 57 en 58, de notie van het oordeel de twee blokjes aan elkaar verbindt. Het oordeel houdt de twee bij elkaar. Antwoord 56: 'Hij komt terug om te oordelen, de levenden en doden. Zo zal Hij de waarheid over alles en iedereen aan het licht brengen'. Jezus als de waarheid wordt verbonden met het oordeel van Jezus. En dan vraag en antwoord 57: 'Hoe zal dat zijn als Christus de waarheid over alles en iedereen aan het licht brengt? Eindelijk zal alle duisternis overwonnen zijn. Wie onrecht lijdt, zal recht ontvangen. Voor wie in de leugen leeft en met onrecht denkt weg te komen, is dat een dreigende realiteit'.

Dus de link tussen 56 en 57 is de notie van het oordeel. En daar is wel iets speciaals mee aan de hand. Je ziet al heel sterk hoe dat dat relationele denken bepalend is. Het gaat er niet om de waarheid over dingen te weten, maar dat het gaat om de waarheid van de persoon van Christus – en de waarheid over jezelf. Daarom is de waarheid van het oordeel niet zozeer een soort droge feitenkennis, maar een heel persoonlijke kennis. Jezus brengt dus de waarheid over de werkelijkheid aan het licht.

Denken vanuit de toekomst

Hier zit de gedachte achter, die in de theologie van de twintigste eeuw heel belangrijk is geworden, dat de waarheid over iets spreken niet zozeer iets is dat over het verleden gaat of over het heden, hoe de dingen nu al zijn. De waarheid spreken, en zoals Christus de waarheid spreekt, is gedacht vanuit de toekomst. Vanuit hoe dingen kunnen of zullen worden. Zo spreek je werkelijk de waarheid over hoe de dingen zijn. En niet zozeer door te spreken en te denken vanuit hoe de dingen nu al zijn. Bijvoorbeeld: hoe spreek je de waarheid over de mens? Kun je dan een soort van essentie vaststellen over hoe die is, of hij goed is of slecht? Vanuit hoe die nu al is? Of moet je zeggen: Nee, hoe mensen werkelijk zijn, hoe de dingen werkelijk zijn, maar vooral hoe mensen werkelijk zijn, dat wordt niet bepaald door hun verleden, maar door hun toekomst, door hun mogelijkheden. Dat is kenmerkend voor de theologie van de 20e eeuw en de auteurs spreken op eenzelfde manier. Ze willen over Christus niet zozeer vanuit het verleden denken, maar juist vanuit de toekomst.

Wat schieten we daar mee op? Door vanuit de toekomst te denken over dit soort vormen van theologie, wordt geprobeerd de dingen op te schudden en vooral ook op elkaar te betrekken. Want als we de dingen zien zoals ze *kunnen* zijn, dan roept mij dat op om in beweging te komen. Terwijl als ik de dingen denk zoals ze al zijn, ik eigenlijk stil blijf staan. Dan kan ik namelijk ook vaststellen zonder dat ik daar zelf bij betrokken ben. Zo heb je dus opnieuw dat waarheidsbegrip dat te maken heeft met ergens bij betrokken zijn. Bij het oordeel, dus bij hoe de dingen uiteindelijk zullen zijn, daar ben ik natuurlijk vanzelf heel nauw bij betrokken, want dat gaat ook over mij.

De opstellers willen Jezus ook weer niet al te lief en aardig maken. Dus die notie van Jezus als Rechter, die moet je juist proberen vast te houden, want die is belangrijk. Die moet je niet zomaar achter Jezus als het licht van de wereld of Jezus als teken van de liefde van God verstoppen. Er mag best weer een beetje steviger over dat oordeel gesproken worden. Maar tegelijkertijd werkt dat naar iets uit wat niet makkelijk is, want dat werkt uit naar goede en slechte mensen. Er ontstaat namelijk een probleem.

‘Voor wie in de leugen leeft en met onrecht denkt weg te komen, is dat slecht nieuws’. *Dreigende* realiteit. En dan staat er in de toelichting dat ook gelovige christenen voor deze dag van het oordeel kunnen terugschrikken. Inderdaad is het confronterend om in het licht van Christus voor de dag te komen. Als kinderen van het licht, die door Christus aan het duister zijn ontruikt, hebben zij echter niets te vrezen. Niet door hun eigen prestaties, maar omdat hun namen in het boek van het leven, het boek van het lam geschreven staan zullen zij overleven’. En komt daar dat andere stukje over de verkeerde dingen.

Verbondenheid met Christus

Uiteindelijk brengt Christus de waarheid over ons leven aan het licht. Dan is natuurlijk de spannende vraag: ‘Aan welke kant sta ik? Hoe pakt het oordeel voor mij uit?’. En theologisch en gelovig is de vraag: ‘Wat maakt eigenlijk dat ik aan de goede kant terecht kom?’.

Wat ze dan in de toelichting bij 57 doen, is weer een antwoord geven dat uit, wat we dan de Johanneïsche traditie noemen, uit het boek Openbaring. Het boek Openbaring is nauw verbonden met het Evangelie van Johannes en de brieven van Johannes, dat is wat we het Johanneïsche corpus, dus de verzameling Johanneïsche geschriften. En daar staat dus in Openbaring 21 dat het erom gaat of je in het boek van het leven, van het boek van het Lam geschreven staat, want dan zit je aan de goede kant. En als je dan die verzameling geschriften van het Johannes Evangelie, Openbaring en de brieven bij elkaar neemt en je probeert dan te beantwoorden hoe je dan kunt weten dat je in dat boek van het Lam geschreven staat, dan kun je bijvoorbeeld met de bekendste tekst uit de Bijbel zeggen: ‘Als je in de Zoon gelooft, dan zul je het eeuwige leven hebben’.

Dus het geloof, dat horen bij Jezus, die relatie die je met Jezus hebt, de band met Jezus, die is beslissend of je aan de goede of aan de slechte kant terecht komt. Door het geloof in Jezus kom je aan de goede kant. Zo spreken heel veel christenen, zeker protestanten en evangelische mensen, over dat oordeel. Zij zullen zeggen: ‘Ja, als je in Jezus gelooft, dan hoef je niet bang te zijn. Want Jezus die herkent – weer een beeld uit het Johannes evangelie – zijn schapen. Zijn schapen horen zijn stem

en ze kennen Hem. En Hij kent de zijnen. Een schaapje van Jezus' kudde zijn, dat is bij Hem horen en dat is in Hem geloven.

Maar wacht even. Er stond nog iets in dat antwoord van 57. En dat spoort daar toch niet helemaal mee. En dat zien de schrijvers ook, er ontstaat een soort onevenwichtigheid. Om aan de goede kant terecht te komen, moet ik geloven en met Jezus verbonden zijn. Maar om aan de verkeerde kant terecht te komen, waar ik in ieder geval mezelf bezorgd moet maken (ze zeggen niet zoveel over wat er dan met me gaat gebeuren. Er zit niet zo'n massieve gedachte van een hel ofzo. Daar zijn ze heel voorzichtig mee. Terecht, zou ik zeggen. Hoewel er Bijbels ook wel iets meer gezegd zou kunnen worden), maar als ik dus aan de verkeerde kant zit, dan is dat niet omdat ik niet in Jezus geloof.

Goede werken of relatie?

Die verhouding tussen verbonden zijn met Jezus en mijn daden. Hoe zit dat nu? Hoe verhoudt zich dat tot elkaar? Nee, dan zeggen de opstellers: 'Als ik slechte dingen doe, moet ik me zorgen maken'. Ze zeggen niet 'Als ik niet in Jezus geloof'.

Aan de andere kant roepen deze formuleringen ook een probleem op, namelijk: 'Ik kan natuurlijk zeggen dat ik in Jezus geloof en dat ik bij Jezus hoor, dat ik naar de kerk ga en zo. Maar toch doe ik wel eens slechte dingen'. Hoe zit het dan? Kan ik dan zeggen: 'Ja, maar ik geloof in Jezus. En ja, ik ben ook als gelovige natuurlijk nog niet volmaakt. Dat is toch ook een gegeven?'

Op grond waarvan hoor je bij Jezus? Of op grond waarvan word je eigenlijk geoordeeld?' In vraag en antwoord 58 zeggen de opstellers: 'Leef je als christen automatisch volgens de waarheid van Jezus Christus?': 'Zeker niet. Vaak ben ik onecht, verstop ik mij achter een masker en heb ik de duisternis liever dan het licht. Verbonden met Christus ga ik Gods waarheid steeds dieper verstaan, liefhebben en doen'.

Bij 58 komt een ander stukje van de Bijbel binnen, Romeinen 7. We zijn nu eerst even aan de kant van de mensen die zeggen 'Ik hoor bij Jezus'. Maar geconfronteerd met die dreiging van dat oordeel zeggen ze: 'Ja, maar soms moet ik me toch zorgen maken, want ik ben allesbehalve volmaakt. En dus dat oordeel. Ja, daar ben ik toch nog niet van af'.

Ik denk dat het ook voor christenen een reële vraag kan zijn. Voor sommige christenen misschien ook weer helemaal niet, want die geven maar gewoon dat antwoord van Johannes. 'Als ik bij Jezus hoor, dan hoef ik nergens zorgen over te maken, dan ga ik naar de hemel'. Of 'In het laatste oordeel, dan kom ik aan de goede kant'. Werkelijk waar, sommige mensen die geloven, lijken nauwelijks last te hebben van de gedachte dat het misschien ook nog wel eens mis zou kunnen gaan. Maar er zijn ook genoeg die daar wel last van hebben. Misschien zou je zelfs wel kunnen zeggen dat altijd de verkeerde mensen daar last van hebben. Daarom zeg ik wel eens: 'Je preekt als dominee altijd voor de verkeerde mensen'. Dat zou je hierbij ook kunnen zeggen – altijd de verkeerde mensen hebben er last van en denken: 'O, ik weet niet of het met mij wel goed komt'.

Misschien zijn dat wel de mensen die zich niet zoveel zorgen zouden moeten maken. Maar de mensen die flierefluitend rondlopen en nergens last van hebben. Misschien zouden die zich soms een beetje meer zorgen mogen maken. Maar dat terzijde.

Probleem

Er komt een nieuw bijbelgedeelte binnen en dat is Romeinen 7. U kent het misschien wel uit uw hoofd: 'Wat ik wil, dat doe ik niet en wat ik niet wil, dat doe ik. Ik ellendig mens. Wie zal mij verlossen van het lichaam des doods?'. Die gedachte dus, de gedachte dat je ook als christen altijd zondaar blijft, die wordt hier in antwoord 58 ingebracht. 'Zeker leef ik niet automatisch volgens die waarheid van Jezus Christus. Vaak doe ik nog de verkeerde dingen, maar toch. Verbonden met Christus ga ik Gods waarheid steeds dieper verstaan, liefhebben en doen'.

Dat blijft toch wel een Johanneïsch antwoord. En dat is niet het enige. Sterker nog, als je het evangelie van Johannes op die paar plaatsen waar het Laatste Oordeel genoemd wordt, blijkt er iets anders te staan. In Joh. 3:16 staat dat wie in de Zoon geloof, het eeuwige leven leeft'. Als het over het laatste oordeel gaat, staat er iets anders, bij Johannes: De mensen die het goede gedaan hebben, die zullen tot de opstanding van het leven gered worden en degenen die het kwade gedaan hebben die zullen verloren gaan.

Als je dan even aan een ander Bijbelgedeelte denkt in dit verband, namelijk Mattheüs 25, het gedeelte over dat laatste oordeel. Dan zie je daar dat het eigenlijk over hetzelfde gaat. Daar worden de schapen en de bokken van elkaar gescheiden op basis van werken. Daar zegt Jezus: 'Wat jullie aan deze kleinsten gedaan hebben, dat hebben jullie aan Mij gedaan'. Daar vind je geen woord over geloven in Jezus. Daar vind je alleen iets over wat we dan protestants zouden noemen 'goede werken'.

Eigenlijk wordt ook in deze antwoorden weer een probleem opgeroepen dat niet helemaal opgelost wordt. Zeker in de toelichting van 58 blijft het allemaal heel erg gefocust op die relatie met Jezus, op dat geloof. Maar dan slaan ze toch een beetje die andere elementen over die er ook zijn. Hoe los je dat op?

Of kun je dat eigenlijk niet oplossen? Dat is wel een spannende vraag. Als je het echt oplost en ik denk dat er daarom in de Bijbel ook andere stemmen zijn dan alleen die bepaalde Johannes stem die eigenlijk alles beperkt tot Joh. 3:16. Als je de spanning helemaal oplost met dat Johannes antwoord, creëer je een valkuil. En die valkuil is goedkope genade, namelijk dat je je relatie tot God helemaal afhankelijk maakt, alleen van jouw persoonlijke relatie met God. Maar pas op. Die relatie is ook kwetsbaar, want jij kan wel een heel warm of diep gevoel hebben van God en van jouw relatie met God, maar toch niet met God leven.

En dat is wel iets wat echt gebeurt onder mensen, die helemaal alleen gaan voor die route van het geloof. Je zou wel kunnen zeggen: Uit die band met Christus haal jij elke keer de moed en de kracht om opnieuw te beginnen en om te groeien in dat leven met God. Om dat doen van goede dingen ook echt te kunnen doen. Anders gezegd: De bron voor dat leven met God, voor een nieuw leven, is Christus.

Spanning

Het finale oordeel over jouw leven, dat is dan misschien toch niet alleen een oordeel over je relatie met Christus, maar toch ook een oordeel over wat je gedaan hebt. Dat is in ieder geval op allerlei plekken in de Bijbel wel wat er gezegd wordt. Onder christenen is er nogal vaak de gewoonte om dat maar snel in elkaar te schuiven. Als we dat zo vasthouden, levert dat wel een bepaalde spanning op. Een spanning waar we als protestanten eigenlijk niet zo meer aan gewend zijn. En dat is een spanning

van een bepaalde kwalificatie van onze heilszekerheid. Namelijk dat het oordeel uiteindelijk van God over ons leven nog altijd uitstaat. En we dus niet zo makkelijk een greep kunnen doen naar dat uiteindelijke oordeel, de uiteindelijke waarheid over ons leven. Die staat dus nog uit. Wij hebben wel alle vertrouwen en alle reden om ons aan Christus vast te klampen en dicht bij Hem te zijn en daar onze rust en onze veiligheid en Zijn genade te vinden. We hebben er alle reden toe. We hoeven dus ook niet bang te zijn. Maar tegelijkertijd is er ook wel een waarschuwing, een heel serieuze waarschuwing voor ons leven, namelijk dat je wel echt bij Jezus moet zijn.

En uit Hem moet je ook echt leven. Want als je aan de ene kant dat allemaal braaf en mooi zegt en tegelijkertijd ver bij Hem vandaan leeft, dan heb je echt niet alle reden om gerust te zijn, omdat je toch wel in Jezus gelooft. Ons leven staat in die zin echt op spanning en dat is een bijbelse spanning. Daarom zijn die werken toch misschien iets belangrijker dan we soms als protestanten wel voor waar willen hebben. Best een beetje spannend en ook niet helemaal scherp getrokken, hier in deze Catechismus. Maar misschien vanuit wat er in de Bijbel staat wel een nieuwe uitdaging voor ons als kerkgangers en als gelovigen.

Gespreksvragen:

1. Jezus is de Waarheid in Persoon. *‘Dan moet ik dus een relatie met die persoon hebben, om die waarheid te ontdekken’*. Hoe onderhoud je die relatie?
2. In vraag 114 van de HC wordt gevraagd *‘Kunnen bekeerde mensen volmaakt gehoorzamen aan alle geboden uit de wet?’*. Het antwoord luidt dan *‘Nee, want zelfs de gelovigen die het meest toegewijd leven, hebben in hun leven maar een klein begin van de nieuwe gehoorzaamheid. Maar zij beginnen wel met een oprecht verlangen in hun hart naar alle geboden van God te leven.’* Welke link zie je naar deze lezing?
3. Surf naar <https://www.dordtse-leerregels.nl> en lees hoofdstuk 1 paragraaf 16, 18 en de verwerpingen 1, 3 en 4. Wat valt je daarin op?
4. *‘Werken zijn toch misschien iets belangrijker dan we soms als protestanten wel voor waar willen hebben’*. Welke consequenties zou je daardoor willen trekken voor je eigen leven?
5. Lees en bespreek Johannes 15:1-8

Gespreksvragen:

1. *‘Jezus is de waarheid als persoon en dus een waarheid die een relatie veronderstelt.’* Wat betekent dit nu concreet voor jouw geloofsleven?
2. Heeft de notie van ‘het oordeel’ iets bedreigends of bevrijdends?
3. Herken je iets van *‘Jezus te lief maken’*?
4. Is de vraag *‘O, ik weet niet of het met mij wel goed komt’* herkenbaar bij jezelf of in je omgeving?
5. Wat betekent het dat ik blijkbaar niet automatisch volgens de waarheid van Jezus Christus leef?

10. Jezus Christus, het leven

59. Wat houdt het in dat Jezus zichzelf 'het leven' noemt?

Ook al is Hij niet meer op aarde, Hij is nog altijd de Levende. De dood kon Hem niet vasthouden. Door zijn opstanding deel ik voor altijd in het leven van mijn Heer, die ik uit de hemel verwacht. Hij is Koning van het heelal.

60. Hoe komt het dat wij zo slecht in de gaten hebben dat Jezus Koning is?

Wij denken al gauw dat de Gekruisigde een verliezer is. Onze eigen ervaringen van lijden en het leed van anderen belemmeren het zicht op Christus' heerschappij. In zijn overwinning op de dood blijven de littekens van Jezus' lijden zichtbaar. Zo geloof ik dat ons lijden door Hem niet wordt vergeten.

61. Hoe merk je dat Jezus Christus Koning is?

Ik zie hoe het koningschap van Jezus verzet oproept, maar ook hoe wereldwijd mensen zich overgeven aan het goede nieuws van zijn opstanding. En ik ervaar dat de Heilige Geest in de gemeente de gaven en krachten van zijn Koninkrijk uitdeelt, zodat ook ik Jezus ga volgen en bij zijn Rijk ga horen.

62. Hoe hoor je bij het Rijk van Christus?

Omdat ik een vrij mens ben, laat ik mij door niets of niemand hinderen om het goede te doen. Ik leer in vrede te leven met alle mensen en bid voor koningen en leiders op aarde. Ik blijf alert om mijn Heer en Redder uit de hemel terug te verwachten. Tot die dag komt, verdraag ik door Gods genade de spot en de afwijzing die ook mijn Koning heeft ervaren.

Dr. J. (John) van Eck

Emeritus-legerpredikant en auteur van o.a. 'Vonken van het licht', 'God, mens, medemens' en 'In het hart gezien'

Je moet wel durven, om in een kerkelijke omgeving die door de Heidelbergse gestempeld is met een nieuwe, 'gewone' Catechismus voor het voetlicht te komen. Natuurlijk wist men altijd al dat na de invoering van de HC eind 16^e eeuw de tijd niet stil was blijven staan. Dat komt in de uitleggingen die tot in de 21^e eeuw bij dit geschrift verschenen zijn duidelijk naar voren. Iedere tijd en iedere theologische stroming heeft eigen Catechismusverklaringen opgeleverd: zo zijn er scholastieke, bevindelijke, Cartesiaanse, Kohlbruggiaanse en Barthiaanse verklaringen verschenen. Geleerde en eenvoudige voor het 'gewone' kerkvolk.

Zo heeft men al uitleggend (of inleggend) de Heidelbergse bij de tijd proberen te brengen. Tot het opstellen van een nieuwe catechismus is het nooit gekomen. Waarschijnlijk vanwege het enorme gezag dat de Heidelbergse in de loop van de

eeuwen had gekregen. Dat gezag lijkt in onze tijd wat af te nemen. Er wordt minder over gepreekt. In sommige gemeenten laat men het catechismuspreken achterwege en zoekt men naar andere vormen van 'leerdiensten', uitgaande van thema's of langere tekstgedeelten. Of men schrijft een nieuwe catechismus, zoals de opstellers van de GC hebben gedaan.

Of die ook het gezag van de Heidelberger zal bereiken staat te bezien. Ik verwacht het niet, al was het alleen maar omdat de Heidelberger op een tijdstip is ontstaan waarin bijna Europa-breed dezelfde vragen in de kerk aan de orde waren waarop vanuit Bijbel en traditie een nieuw geloofsantwoord werd gezocht waar hele kerkgemeenschappen zich dan aan verbonden. De HC is naast een leerboekje ook van het begin af een *geloofsbelijdenis* geweest waar een kerkgemeenschap – en in het geval van de Heidelberger zelfs een overheid – zich aan gebonden achtte. (De HC maakte oorspronkelijk deel uit van een kerkorde die in de Pfalz door de keurvorst werd ingevoerd en die niet alleen het kerkelijk leven maar ook het onderwijs en de omgangsvormen in de samenleving regelde). Vergeleken daarmee is de GC een meer particuliere onderneming van theologen die 'gewoon' weer eens opnieuw – vanuit de vragen van onze tijd – een catechismus wilden opstellen. Ze hebben niet de pretentie daarmee een nieuw belijdenisgeschrift het licht te doen zien. Toch weet ik van één gemeente waar de GC de vaste leidraad voor de leerdiensten geworden is. Misschien zijn er meer, dat weet ik niet.

Het geloof leren

Mogelijk moeten we voor een nieuwe opzet van leerdiensten terug naar een situatie die nog vóór de Heidelberger ligt. In mijn legerpredikantentijd vroeg een jonge militair mij heel elementair of ik hem 'het geloof' kon 'leren'. Een week of wat daarna moest hij op uitzending. 'Dan wil ik gedoopt zijn,' zei hij, 'voor als mij wat overkomt.' Ik voelde aan de ernst waarmee de vraag gesteld werd dat ik daar hoe dan ook op in moest gaan. Maar hoe moest ik hem 'het geloof leren'? 'Geloof, gebod, gebed en sacramenten' schoot het toen door mij heen. De basale dingen waarvan Karel de Grote al vond dat al zijn onderdanen ze moesten kennen, zodat ze in ieder geval wisten waartoe ze op aarde waren. Misschien ook handig voor het huidige Europa. Ik heb toen Apostolicum, Tien geboden en het Onze Vader voor hem uitgeprint en de instellingswoorden voor de beide sacramenten. Over alle vier hebben we een avondje gepraat en daarbij ook relevante Bijbelgedeelten gelezen met wat aanwijzingen erbij om hem een beetje de weg te wijzen in dat dikke boek. (Hij vond de verhalen prachtig. Aan iets als de zondvloed nam hij helemaal geen aanstoot. Hij kon Gods teleurstelling over de mensheid wel begrijpen: 'God is ook maar een mens', was zijn commentaar. Daar zat ook wel wat eigen teleurstelling in de mensheid achter). Nadat alle vragen die hij bij geloof, gebod en gebed te stellen had besproken waren en ik zoveel mogelijk geprobeerd had hem daarin 'uit de Schrift te voldoen' (om met het Kort Begrip te spreken) is hij als belijdend en gedoopt christen met de troepen mee naar de Balkan vertrokken en weer terug liet hij zich geregeld in Seedorf in de kerkdiensten zien.

De meeste catechismussen die ik in de loop van de jaren gelezen heb willen een uitleg bij geloof, gebod, gebed en sacramenten geven. Ook de GC doet dat. Ze opstellers kiezen daarvoor, net als de opstellers van de Heidelberger, een bepaalde volgorde om aan hun onderwijs enige structuur te geven. De sacramenten staan niet bij elkaar maar aan het begin en aan het eind. Aan het begin wordt over de doop

gesproken, aan het eind over het avondmaal als het centrum van het christelijk leven. Dat is zinvol en sluit aan bij de Pfalzer kerkorde die ik al heb genoemd en waarvan de HC een onderdeel was. Die kerkorde begint met het doopsformulier, dat voor een groot deel overeenkomt met het klassieke doopsformulier uit de Nederlandse kerkboeken. Dan volgt de Catechismus als uitleg van de betekenis van de doop. (Het is niet voor niets dat aan de kinderen als eerste gevraagd werd wiens eigendom zij waren.) Wie dat onderricht gevolgd had en het geloof dat daarin onderwezen werd beaamde had toegang tot het avondmaal. Heel logisch volgt in de kerkorde na de Catechismus dan ook het formulier om het avondmaal de bedienen, waar men dan even na de lagere-schoolleeftijd aan begon deel te nemen.

In de HC zelf worden doop en avondmaal samen, na de uiteenzetting van het geloof, behandeld, maar het catechismusonderricht als geheel werd als opleiding, vanuit de doop, tot deelname aan het avondmaal gezien. De opstellers van de GC gaan ook *binnen* hun catechismus de weg van doop naar avondmaal. Na de uiteenzetting over de doop volgt dan die over het geloof aan de hand van de Twaalf Artikelen. Onderweg worden daarin ook het Onzevader en de 10 geboden behandeld, waarna met de behandeling van het avondmaal het boekje afsluit. Wie zich de stof die in het boekje behandeld wordt eigen gemaakt heeft weet waarom – om Wie – het in het avondmaal gaat en zou eraan deel kunnen nemen. Dit over de GC als geheel.

Eigen route van de GC

De vragen 59 t/m 62 waar ik het in deze bijdrage over wil hebben, handelen over 'Jezus Christus, het leven', maken deel uit van de behandeling van het geloof. Ze cirkelen om het geloofsartikelen 'opgestaan van de doden', 'opgevaren ten hemel' en 'zittende aan de rechterhand van God' en gaan in op de betekenis van deze geloofsartikelen voor ons leven.

Nu moet ik hier meteen opnieuw iets zeggen over de opzet van het hele boekje. De opstellers behandelen niet alle twaalf artikelen onder het hoofd 'geloof' of 'gelooven'. Dat doen ze alleen bij het eerste geloofsartikel, waarin 'God, de Vader, de Almachtige, Schepper van hemel en aarde' wordt beleden. De vragen 13 t/m 46 behandelen het 'vertrouwen op God', waarbij de vraag behandeld wordt wat geloven is. Vertrouwen op Gods beloften, of op Gods stem zoals die tot ons komt in het evangelie, zeg ik nu maar even kort. Dan komt het 'Gelooven in de Drie-enige God' aan de orde, die als Vader, Zoon en Heilige Geest in de 12 artikelen wordt beleden. Daarna gaat het over het geloof dat 'God de Schepper ook mijn Vader' is. Waarna – ingeschoven tussen de geloofsartikelen – het Onzevader wordt behandeld. Daarna wordt het tweede deel van de geloofsbelijdenis behandeld, dat over Jezus Christus gaat. Maar dat gebeurt dan niet onder het hoofd 'gelooven' in Jezus, zoals men misschien zou verwachten en zoals het in de 12 artikelen ook beleden wordt: 'en in Jezus Christus, zijn eniggeboren Zoon, onze Heere'. Het is de bedoeling dat we daar de woorden 'ik geloof' bij denken zoals het er verderop weer nadrukkelijk bij gezegd wordt: 'Ik geloof in de Heilige Geest'. Maar de opstellers van de GC kiezen hier een eigen weg. Zij behandelen de geloofsartikelen die over Jezus gaan niet onder het hoofd 'gelooven' in Jezus maar het 'volgen' van Jezus. Dat heeft consequenties, zoals we zullen zien.

Persoonlijk

Vraag 59: 'Wat houdt het in dat Jezus zichzelf 'het leven' noemt?' Met die vraag verwijzen de opstellers naar de uitspraak van Jezus dat Hij 'de Weg, de Waarheid en

het Leven' is (Joh. 14:6). Aan de hand van dit woord behandelen zij het deel van de geloofsbelijdenis dat over Jezus handelt. Onder het hoofd 'Jezus, het leven' worden de geloofsartikelen 'opgestaan van de doden' en het koningschap van de levende Christus: 'zittende aan de rechterhand van God' behandeld. Het 'wederkomen om te oordelen de levenden en de doden' is al onder het hoofd 'Jezus, Gods waarheid' behandeld.

Het antwoord op de vraag luidt: 'Ook al is Hij niet meer op aarde, Hij is nog altijd de Levende. De dood kon Hem niet vasthouden. Door zijn opstanding deel ik voor altijd in het leven van mijn Heer, die ik uit de hemel verwacht. Hij is Koning van het heelal.' Dat Jezus is opgestaan van de doden betekent dat Hij de levende *is* en dat ik in zijn leven mag delen. Dat is de persoonlijke kant van het geloof in Jezus' opstanding. Het leven is niet iets van ons, ook niet iets wat we krampachtig moeten proberen vast te houden, het ligt in Hem en bij Hem is het 'voor altijd' veilig. Dat maakt niet roekeloos maar kan wel tot ontspanning leiden (bijv. ten tijde van een coronacrisis) en tot een meer ontspannen omgang met sterfelijkheid in het algemeen dan wanneer je enkel het fysieke, voor ons tastbare leven als 'het' leven ziet.

Kosmisch

Dat Jezus de levende is heeft ook een kosmische kant, namelijk dat hij 'Koning van het heelal' is. Dat roept het klassieke beeld van 'Jezus, Redder van de wereld' voor ogen: de verheerlijkte die de wereld in zijn hand houdt – de wereld waarop Hij om haar te behouden het kruis heeft geplant. Je kunt het zien in Harderwijk en op de glazen van de Sint Jan in Gouda. Jezus als de 'Koning der koningen', zittende aan de rechterhand van God. Een geloofsartikel dat ons ook politiek, zelfs wereldpolitiek gezien, zowel moed als enige relativisering zou kunnen geven. Ook de verwachting die met de hemelvaart gegeven is dat Hij eens terug zal komen kan ons moed en vertrouwen geven in het verwarde wereldgebeuren. Wat wereldleiders ook zeggen of schreeuwen: Hij heeft het laatste woord. Hij is Heer zelfs over de kosmos en de dreigingen die daarvan uitgaan. We zijn niet uitgeleverd aan onpersoonlijke natuurkrachten. Tegelijk worden we door dezelfde Koning geroepen om verantwoordelijk met de wereld om te gaan.

U ziet, ik ben wel blij met dit antwoord. In de toelichting op de rechterbladzijde wordt erop gewezen dat het bij de opstanding van Jezus om méér gaat dan om een dode die levend wordt. Gesprekken die men met niet-gelovigen over de opstanding heeft kunnen gemakkelijk op dat niveau blijven steken. Dan gaat het over de vraag of het *mogelijk* is dat een dode weer levend wordt. Iemand die daar aan twijfelt zal zich door het argument dat voor God *alles* mogelijk is niet gauw laten overtuigen en als gelovige houd je na zo'n gesprek het gevoel dat het niet gegaan is over dat waarover het *moest* gaan: dat Jezus ons Leven is en wat dat voor ons inhoudt.

Oude Testament

Het Oude Testament laten de opstellers hier goeddeels onbenut. Het enige dat ze er in de toelichting bij het antwoord over zeggen is dat het levend worden van doden in het Oude Testament al voorkwam maar dat het bij de opstanding van Jezus om iets anders gaat, namelijk om een opstanding in een nieuw leven waar de dood geen vat meer op heeft. Volgens mij biedt juist het Oude Testament de mogelijkheid om het gesprek over dood en opstanding op een dieper niveau te brengen. Dat die mogelijkheid weinig wordt benut ligt aan de indruk die men heeft dat het geloof in een mogelijke opstanding uit de dood in grote delen van het Oude Testament ontbreekt of dat die mogelijkheid soms zelfs uitdrukkelijk wordt tegengesproken. In vragen als

die in Psalm 88: 'Zult Gij wonder doen aan de doden? Of zullen de overledenen opstaan, zullen zij U loven?' 'Zal Uw goedertierenheid in het graf verteld worden, Uw getrouwheid in het verderf?' lijkt de mogelijkheid van een opstanding uit de doden te worden betwijfeld of zelfs rechtstreeks ontkend. 'Zullen Uw wonderen bekend worden in de duisternis, en Uw gerechtigheid in het land der vergetelheid?' (Ps. 88:11ev.) Hier lijkt iemand te spreken voor wie de dood het einde is. Er zijn ook andere stemmen in het Oude Testament maar voor een volledig ontwikkeld en algemeen gedeeld geloof in een opstanding van doden moet men tot het Nieuwe Testament wachten is dan de redenering.

Verlangen

Of moet men die vragen uit de Psalm anders lezen? Niet vanuit wat mogelijk is of niet mogelijk maar vanuit het VERLANGEN dat die vragen vertolken? De vragen die hier gesteld worden – eigenlijk is het woord 'vragen' hier te zwak – het gaat hier om kreten die opklinken vanuit het diepste van het hart, kreten van iemand die niet kan aanvaarden dat 'de dood bij het leven hoort' (om een dooddoener uit onze tijd te gebruiken), voor wie de dood ook geen vriend is die hem uit zijn lijden zou kunnen verlossen – – maar die er diep van overtuigd is dat de dood een vijand is – van God, van de mens, van het leven (de 'laatste vijand' noemt Paulus hem in 1 Korinthe 15), een macht die, hoezeer hij ook het laatste woord lijkt te hebben, er niet zou moeten zijn. Hier spreekt iemand die, in gevecht met de dood, een beroep doet op de God van het leven. Wie dat doet gelooft – hoe wanhopig zijn situatie hem ook mag maken – dat er bij God leven *is*. Die gelooft – zeg het maar gerust – in opstanding, niet als idee of mogelijkheid maar omdat hij met de dood niet kan leven.

Om weer een voorbeeld uit het legerpastoraat te geven. Iemand zegt tegen jou: 'Jij hebt het makkelijk. Jij gelooft in een leven na de dood, maar ik mis mijn vader.' Dan heeft het weinig zin om over de mogelijkheid van een opstanding uit de dood te beginnen. Wel misschien om – nadat hij heeft kunnen vertellen hoezeer hij zijn vader mist – nog eens te vragen, niet naar wat hij mogelijk zou kunnen geloven, maar wat hij zou *willen*. Dat zijn vader nog leefde natuurlijk. Dan zit je niet ver van Psalm 88 vandaan en kun je in dat 'Jij hebt het makkelijk met je leven na de dood' een verborgen beroep horen op een God die mogelijk leven zou kunnen brengen – al is dat voorlopig alleen nog de God van de dominee. Ik weet niet of een dergelijk afsteken naar de diepste gevoelslagen in een catechismus mogelijk is. In de toelichting bij de vragen op de rechterpagina's zou het kunnen, en misschien ook moeten als men dichter bij de mens van deze tijd – en daarmee bij de mens van alle tijden – wil komen.

Kortzichtigheid

Vraag 60: 'Hoe komt het dat wij zo slecht in de gaten hebben dat Jezus Koning is?' Ik weet niet of zo'n vraag in een catechismus ooit gesteld is. Maar ik vind dat wel verfrissend: een christen die op een centraal geloofspunt zijn kortzichtigheid belijdt. 'Wij denken al gauw dat de Gekruisigde een verliezer is,' luidt de eerste zin van het antwoord. Met andere woorden: die kortzichtigheid van ons is te wijten aan het competitie- en succes-denken dat we met de paplepel ingegoten krijgen. We voelen ons als christenen in de grote wereld zwak staan – zowel intellectueel, in de discussie, als in de mogelijkheid om in de wereld dingen klaar te krijgen. Dat maakt ons bedeesd en kan ons zelfs aan het koningschap van Christus doen twijfelen.

Ik denk hier ook aan de ontmoeting tussen christendom en islam zoals die in onze tijd opnieuw, nu ook *binnen* de westerse wereld, plaatsvindt. Pascal zei daar in de 17e eeuw al behartenswaardige dingen over: de tegenstelling tussen Christus en Mohammed is zo groot 'dat waar Mohammed de weg van het succes in menselijke zin koos, Christus ervoor koos om menselijk gezien ten onder te gaan, en dat men, in plaats van te concluderen: 'Mohammed had succes dus Christus kon zeker succes hebben', zeggen moet: 'Omdat Mohammed succes had, moest Christus wel ten onder gaan.' (209) Omdat Christus een andere *waarde* vertegenwoordigde: niet van het succes maar van het offer en de liefde. Het kruis *hoort* bij Christus, zoals het ook bij de weg van de kerk en van individuele christenen hoort. Een kerk die enkel successen boekt kan de kerk van Christus niet zijn. Mislukkingen en tegenslagen horen er wezenlijk bij en als we dat niet willen zien, dan helpt God ons wel een handje. Ik weet niet of de opstellers van de GC bij dit antwoord aan de islam hebben gedacht, maar wat ze hier zeggen past er wel bij. Het doet ons ook de soms verassende aantrekkingskracht van de islam op mensen wat beter begrijpen.

Ook 'onze eigen ervaringen van lijden en het leed van anderen belemmeren het zicht op Christus' heerschappij,' gaat het antwoord verder. Dat brengt ons weer in de buurt van de Psalmen: geloven is vaak geloven tegen de klippen op. 'In zijn overwinning op de dood blijven de littekens van Jezus' lijden zichtbaar. Zo geloof ik dat ons lijden door Hem niet wordt vergeten', sluit het antwoord af. Daar kan ik alleen maar van harte 'ja' op zeggen.

Overtuigd

Vraag 61: 'Hoe merk je dat Jezus Christus Koning is?' Eerlijk gezegd vraag ik me dat op deze manier nooit af. En als ik op deze vraag, als hij aan mij gesteld wordt, antwoord zou moeten geven, zou ik zeggen: 'Omdat Hij mij door zijn woord zo aangesproken heeft dat ik er geen 'nee' meer tegen *kon* zeggen.' Of, om het wat klassieker te zeggen: 'Omdat Hij mij overtuigd heeft door zijn woord en Geest en zo de leiding in mijn leven heeft overgenomen.' Vanuit de verwondering dat dat met mij gebeurd is, verblijd ik me erover dat ik dit ook bij anderen zie gebeuren en omdat ik weet dat het God is die het geloof in mensen schept weet ik ook dat het zin heeft om God daarom te bidden. Om de Dordtse Leerregels eens een keer aan te halen: 'En voor' degenen 'die nog niet geroepen zijn', bidden wij tot 'God, die de dingen die niet zijn, roept alsof zijn waren' (DL III, IV, 15). Dan troost het me ook als ik – terwijl ik de kerk in het Westen aan ledental en invloed zie verliezen – hoor dat zij in andere delen van de wereld bloeit. Maar het irriteert me als men met dergelijke argumenten probeert mij van het koningschap van Christus te overtuigen. Waarom zou me dat moeten overtuigen? denk ik dan. En misschien manifesteert Christus' koningschap niet daar waar ik het *denk* te zien maar op plaatsen en bij mensen bij wie ik het nooit zou zoeken. Is Christus niet 'Koning van het heelal' of – om het met de Heidelberger te zeggen: 'regeert' God 'door Christus' niet '*alle* dingen' (antw. 50) en *zien* we dat alleen niet?

Vanuit deze verwondering én met deze restricties wil ik het antwoord wel nazeggen: 'Ik zie hoe het koningschap van Jezus verzet oproept, maar ook hoe wereldwijd mensen zich overgeven aan het goede nieuws van zijn opstanding.' Ik zie het, maar raak nooit helemaal van mijn kortzichtigheid in deze verlost. Toch weet ik dat Christus Heer is van alle dingen. Hetzelfde geldt ook voor het tweede meer persoonlijke deel van het antwoord: 'En ik ervaar dat de Heilige Geest in de gemeente de gaven en krachten van zijn Koninkrijk uitdeelt, zodat ook ik Jezus ga

volgen en bij zijn Rijk ga horen.’ Amen, mits hier niet bedoeld wordt dat ik op grond van wat ik *ervaar* geloof dat Christus Koning over mijn leven en dat van zijn gemeente is, maar dat ik, ondanks het feit dat ik vaak het tegendeel *ervaar*, mag *verwachten* dat God mij en zijn gemeente dit alles zal geven. Daar bid ik Hem dan ook om.

Een iets terughoudender formulering was mij welkomer geweest. In de toelichting op de rechterbladzijde wordt dan ook terecht gezegd dat het koningschap van Jezus niet zomaar ‘af te lezen’ is ‘uit het wereldgebeuren’. En de uitbreiding van Christus’ gemeente in de wereld wordt ook niet als ‘bewijs’ voor zijn koningschap gezien maar als een ‘aanwijzing’. Terecht kiest men hier een voorzichtig woord want de verbreiding van het evangelie is ook met misstanden gepaard gegaan. Genoeg om er geen onverdeeld ‘succesverhaal’ van te kunnen maken.

Kerstening

In de zijlijn merk ik even op dat de opstellers het boek Handelingen voornamelijk als zendingsboek lezen: hoe het evangelie van Jeruzalem naar Rome gaat. Maar als Paulus in Rome komt is het evangelie daar allang. Hij komt daar om met de *keizer* over het koningschap van Christus te spreken (Hand 27:24). Ook de machthebbers – de ‘koningen’ (Hand. 9:15) – vormen een doelgroep voor het evangelie. Ook zij hebben te buigen voor Christus’ koningschap. Voor theologen als Noordmans en Van Ruler en later Berkhof was ook de kerstening van Europa een teken van het koningschap van Christus, een kerstening die goeddeels via overheden heeft plaatsgevonden en die niet alleen de vorming van een christelijke gemeente omvatte, maar ook de schepping van een christelijke cultuur. Een zeer dubbelzinnig teken uiteraard, zoals alle tekenen iets dubbelzinnigs aan zich hebben – het worden nooit ‘bewijzen’ –, maar toch een teken. Maar op zulk glad theocratisch ijs durfden de opstellers van de GC zich kennelijk niet te wagen. Vooruit, dan neem ik zelf dat risico maar.

Ook op individueel en kerkelijk niveau zien de opstellers aanwijzingen: hoe de Geest mensen tot liefde voor medemensen inspireert en tot zorg voor Gods schepping, dingen die je achter mensen soms niet gezocht zou hebben.

Verwachten, tegen ervaring in

Nog iets over de laatste zin van het antwoord: ‘En ik *ervaar* dat de Heilige Geest in de gemeente de gaven en krachten van zijn Koninkrijk uitdeelt, zodat ook ik Jezus ga volgen en bij zijn Rijk ga horen.’ Daar plaatste ik een restrictie bij: ‘Mits hier niet bedoeld wordt dat ik op grond van wat ik *ervaar* geloof dat Christus Koning over mijn leven en dat van zijn gemeente is, maar dat ik, ondanks het feit dat ik vaak het tegendeel *ervaar*, mag *verwachten* dat God mij en zijn gemeente dit alles zal geven.’ U merkt, ik ben er niet helemaal gerust op. Dat houdt verband met de keuze van de opstellers om het tweede deel van de 12 artikelen, de artikelen die over Jezus gaan, niet onder het hoofd ‘geloof’ te behandelen maar onder het hoofd ‘volgen van Jezus’. Waarom hier niet met het woord ‘geloof’ verder gegaan? Is *geloven* wat Jezus voor jou wilde doen en wat Hij voor je wil wezen niet genoeg? Wat heeft de opstellers ertoe gebracht bij Jezus van het geloven af te stappen en op ‘volgen’ over te gaan? Omdat wij bij ‘geloven’ buiten spel komen te staan zodat er voor ons niets anders overblijft dan ons te verwonderen over het werk van Christus en de weg die Hij voor ons wilde gaan? Waarom moeten wij daar meteen met ons ‘volgen’ tussenkomen?

Even dacht ik: ben ik niet te wantrouwig aan het lezen? Theologen kunnen muggenzifters zijn. Maar bij antwoord 62 geloofde ik even mijn ogen niet. De vraag luidt: 'Hoe hoor je bij het Rijk van Christus?' Antwoord: 'Omdat ik een vrij mens ben, laat ik mij door niets of niemand hinderen om het goede te doen. Ik leer in vrede te leven met alle mensen en bid voor koningen en leiders op aarde. Ik blijf alert om mijn Heer en Redder uit de hemel terug te verwachten. Tot die dag komt verdraag ik door Gods genade de spot en de afwijzing die ook mijn Koning heeft ervaren.' Wow! Ik word door van alles in het doen van het goede gehinderd en verstoort soms zelf de vrede die er om mij heen had kunnen zijn. Ja, voor de koningen bid ik, al weet ik vaak niet *wat* ik voor ze moet bidden. Ik ben ook vaak helemaal niet alert en ervaar het als een wonder als ik een valkuil zie en ook dan ben ik nog in staat er zomaar in te stappen. Spot maakt me nijdig en een snier terug is zo gemaakt. Gelukkig laten de opstellers in de toelichting op de rechterbladzijde zien dat zij zich van de 'weerbarstigheid' van het praktische leven bewust zijn. 'In het antwoord wordt de taal van het geloof gesproken: ik leef en ik bid,' zeggen ze dan. Daar ga ik niet in mee. In het geloof gaat het niet om wat *ik* doe maar om de persoon en de werken van Christus. Zoals het antwoord mij voorzegt kan ik over mijzelf niet praten.

Gebed

Liefst maak ik van het antwoord een *gebed*: 'Heer, U zet mij in Uw vrijheid, maar die kan ik kennelijk niet aan. Leer mij nu ook om vanuit Uw vrijheid te leven. Doe mij in vrede met mijn medemensen leven en laat mij zien wat mij daarbij in de weg staat. Neem zelf weg wat mij daarbij kan hinderen. Tem mijn felle hart en leer mij spot verdragen. Richt mijn verwachting op de komst van Uw koninkrijk.' Een beetje in de trant van de Heidelberger waarin aan het eind Gods beloften en geboden in gebeden worden omgezet: 'Geef, dat wij U recht kennen', 'Regeer ons door Uw woord en Geest', 'Geef, dat wij en alle mensen onze eigen wil verzaken', in die trant, en natuurlijk dit gebed: 'Wil ons, arme zondaren, al onze misdaden vergeven'.

En *als* je per se iets over jezelf wil belijden – dan liever in de trant waarin 'Recht-uit' in Kohlbrugges *Taal Kanaäns* dat doet: 'Waar gaat u heen?' wordt haar gevraagd. 'Waar ik vroeger niet heen wilde, en soms zie ik dat ik er nog niet heen wil.' 'Waarom loopt U dan deze weg?' 'Dat doe ik uit vrije keus; of ik al niet wilde en soms nog niet wil, zo wil ik toch niet anders, al kon ik anders.' Ja, zo dubbel is het christelijk leven. Zelfs Paulus kwam daar niet bovenuit. In de toelichting blijken de opstellers van de GC dat ook te begrijpen: dat je je als gelovige 'voortdurend tussen twee polen in bevindt. Aan de ene kant de weerbarstige realiteit van elke dag, je eigen oude ik dat helemaal niet wil, en aan de andere kant de heerlijke beloften van Christus' Rijk en je nieuwe leven dat vorm krijgt. 'Heer,' bidden we dan, 'geef ons dat.'

Gespreksvragen:

1. Zit er een verschil in 'geloven in Jezus' en 'volgen van Jezus'? Licht toe!
2. Herken je iets van de dubbelheid van het christelijk leven '*Dat doe ik uit vrije keus; of ik al niet wilde en soms nog niet wil, zo wil ik toch niet anders, al kon ik anders*'.
3. Merk jij dat Christus Koning is? (v&a 61).
4. 'Het kruis *hoort* bij Christus, zoals het ook bij de weg van de kerk en van individuele christenen *hoort*'. Reageer!
5. Wat vind je van de suggestie om van antwoord 62 een gebed te maken?

11. Hoe Jezus volgen gelukkig maakt

63. Hoe volg je Jezus na?

In een wereld vol prikkels en informatie laat ik mij leiden door Gods Geest en richt ik mijn aandacht op het Woord van God. Ik ontvang kracht in het avondmaal om met andere gelovigen vergeving en vrede in praktijk te brengen..

64. Vraagt navolging van Jezus veel inspanning?

Ja, Jezus heeft gezegd: 'Als iemand achter Mij aan wil komen, moet hij zichzelf verloochenen, zijn kruis opnemen en Mij volgen.¹ Ons ware geluk ligt in de overgave aan de Heilige Geest en het leven naar Gods geboden.

¹ Mat. 16:24.

65. Hoe kunnen Gods geboden je gelukkig maken?

Gods geboden wijzen de richting naar Gods nieuwe wereld en laten zien hoe God ons leven heeft bedoeld: dat we geen slaaf zijn van anderen, van werk, lust of hebzucht. Door ons doen en laten te begrenzen, stelt God ons in de vrijheid en maakt Hij ons gelukkig.

66. Wat houdt het eerste gebod in?

Dat wij God liefhebben boven alles. Geen andere macht mag als God ons leven beheersen. Israëls God is de enige die ons kent zoals wij zijn en Hij weet hoe wij tot ons recht kunnen komen. Echte vreugde vinden we door Hem te aanbidden en ons aan Hem toe te wijden.

67. Wat is toewijding aan God?

Toewijding is dat wij erkennen dat God groter is dan de beelden die wij van Hem hebben, dat wij met ontzag en liefde over Hem spreken en dat wij onze tijd, en daarmee ons hele bestaan, in zijn dienst stellen.

68. Wat betekent het gebod dat wij van God geen afbeelding maken?

Dat wij God aanbidden en dienen zoals Hijzelf wil. In de omgang met God laten wij onze voorstellingen van Hem vernieuwen, totdat wij lijken op Jezus Christus, die zelf Gods beeld is, en wij God zullen zien zoals Hij is.¹

¹ 1 Joh. 3:2

69. Wat betekent het gebod om Gods Naam niet te ontheiligen?

Gods Naam is te gewichtig om luchtig, uit gewoonte of als krachtterm te gebruiken. Wie God respectvol aanroept als eeuwige Vader, mag Hem in Jezus' Naam alles vragen.¹ Wie Gods Naam hooghoudt, respecteert ook de medemens.²

¹ Joh. 14:13.

² Jak. 3:9.

70. Wat betekent het gebod om op de zevende dag te rusten?

De rustdag ordent de tijd die God ons geeft. Wie de week begint vanuit Christus' opstanding, leeft bij de dag, maakt tijd voor gezamenlijke aanbidding van God en leeft toe naar Gods nieuwe wereld.

71. Wat betekent het gebod om je ouders te eren?

Dat wij in het netwerk van verbanden en familierelaties waarin wij leven, de wijsheid erkennen van ouders en eerdere generaties. Wij zijn geroepen aan volgende generaties het goede leven voor te doen en door te geven.

72. Waarom mogen wij niet doden?

Omdat ons broze en begrensde bestaan een geschenk van God is. We zijn geroepen om te zorgen voor het leven; we doen anderen en onszelf geen geweld aan. Ieder mens is naar Gods beeld gemaakt¹ en onze tijd is in Gods hand.²

¹ Gen. 9:6.

² Ps. 31:16.

73. Wat heeft God tegen overspel?

Onbeteugelde lust, misbruik van macht en gebrek aan trouw bedreigen elke relatie en daarmee elk mens. God heeft het huwelijk gegeven, waarin wij elkaars naaktheid en kwetsbaarheid beschermen, elkaar veiligheid bieden en van elkaar genieten.

74. Waarom mogen wij niet stelen?

Alles is van God. Wie steelt, steelt van God. Daarom gebruiken wij de aarde goed, betalen we eerlijk voor werk dat een ander voor ons doet en gebruiken we ons bezit om andere mensen te helpen.¹ Wij volgen daarin onze Heer, die arm werd om ons rijk te maken.²

¹ Ef. 4:28.

² 2 Kor. 8:9.

75. Wat is er verkeerd aan liegen?

Liegen ondermijnt het vertrouwen in elkaar, en God wil niet dat je in de leugen leeft. Jezus Christus, die de Waarheid is, bevrijdt ons van wantrouwen en argwaan. Door zijn Geest kunnen we opbouwend en oprecht met elkaar omgaan en over elkaar spreken.

76. Waarom mogen we onze zinnen niet zetten op wat van een ander is?

Rusteloos jagen naar eindeloos meer, maakt ontevreden en ongelukkig. Door Gods Geest vind ik vreugde in God, het geluk dat ik ook een ander gun.

77. Hoe houd je het vol om Christus te volgen?

Door bij Christus te blijven, die ook voor mij de weg van Gods geboden is gegaan.¹ Vaak dwaal ik af of blijf ik achter, maar samen met anderen, in de kracht van de Geest, kan ik volharden op de weg naar Gods Koninkrijk.

¹ Heb. 12:2

Prof. dr. M.J. (Maarten) Kater
*Hoogleraar praktische theologie aan
de Theologische Universiteit
Apeldoorn*

We vervolgen de weg die de GC als 'geluksboekje' wijst. Want ook deze keer is er weer de verbinding tussen wat we nu aan de orde komt en de inzet: de vraag naar het echte geluk. Het thema voor de vragen 63 t/m 77 is dan ook *Hoe Jezus volgen gelukkig maakt*. En dat volgen van Hem kan weer niet los gezien worden van het gedeelte dat vorige

keer besproken is. Daarin gaat het over het grondwoord 'vertrouwen'. De relatie tussen volgen en vertrouwen lijkt me niet ingewikkeld. Het is immers verstandig om alleen iemand te volgen die je kunt vertrouwen. Dat is geen blind vertrouwen, maar een vertrouwen dat gewekt, ingeboezemd wordt. De ánder is het geheim van ons vertrouwen. Al vertrouwend gaan we volgen, omdat je wordt (aan)getrokken. Dat is wat de Heilige Geest doet. Daarover gaat het in het gedeelte dat hierna volgt: volgen in het spoor vanwege en dankzij de aantrekkingskracht van Jezus Christus. Dit eerst even als afbakening van de weg die we in dit onderdeel gaan.

Nu zal over het algemeen niet spontaan een link gelegd worden tussen 'geboden' en 'geluk'. Een gebod of verbod functioneert voor ons besef eerder als een geluks- en genotsbederver. Dat we de verbinding tussen gebod en geluk niet leggen, openbaart ook ons verzet tegen het geluk dat God ons wil geven onder de schijn van een ons verzetten tegen het gebod. Welnu, wat dit onderdeel van deze catechismus duidelijk maakt is dat alleen de overgave aan het geluk dat ligt in het gevonden zijn door Jezus Christus een mens echt gelukkig maakt. Dat is de weg van de navolging van Christus. Dan zal blijken dat je onderweg kunt zingen over Gods geboden en dat je je geluk niet op kunt.

Zo'n groot loflied op de Torah – de wet als wegwijzer – van God klinkt in Psalm 119. Deze Torah kun je samengevat zien in de Tien geboden of Tien Woorden. Het zijn als het ware tien lampen die ons levenspad willen verlichten. De Torah is immers een zaak van *Weisung* ('En wijzen u de weg die gij zult wand'len'). Deze geboden zijn ook te typeren als gezangen voor onderweg. Je zingt het hoogste lied. Je ziet immers een weg van heil afgebakend. Je hebt een bron van blijdschap gevonden. In de oude berijming, die denk ik een heel aantal van u, van jullie ook wel kennen, klinkt het zo: 'Wat vreê heeft elk, die Uwe wet bemint!'. 'Uw liefdedienst heeft mij nog nooit verdrot'. Gebod en geluk gaan dus samen. Je bent echt wel gelukkig op zulke momenten.

Het is niet de bedoeling dat hieronder bij iedere vraag en antwoord wat opmerkingen gemaakt worden. Dat lijkt me aan de ene kant te veel en aan de andere kant te weinig. Te veel, omdat we in een beperkte omvang te veel details zouden moeten laten zien. Te weinig, omdat we zonder de grote lijnen helder te hebben we het gevaar lopen de geboden toch te veel te gaan zien als een set regels van een

reglement. Daarom slechts enkele hoofdlijnen, die dan hopelijk juist helpen de afzonderlijke geboden op hun waarde te schatten.

Jezus en de Wet van Zijn Vader

De Tien Geboden zijn – zo zou je kunnen zeggen – oudtestamentische geboden. Dat kun je constateren, maar soms is daarmee ook een waardering gegeven. Zo'n negatieve waardering hoor je ook nog wel eens ten aanzien van de wekelijkse lezing van de Tien Geboden, los van of naast andere paranetische gedeelten uit het Nieuwe Testament. Waarom staan ze veel minder ver weg van de christelijke gemeente vandaag dan soms gedacht? Het zijn deze die geboden die onze Heiland ook liefgehad heeft als de wil van Zijn Vader. Het zijn de geboden van de God van Israël, de God die sprak vanaf de Horeb, die de Vader is van deze Zoon. Bovendien heeft Hij ze niet alleen maar gehoorzaamd vanuit de liefde tot God, maar ook vervuld. Dat wil zeggen: die geboden zijn als het ware zo vlees en bloed geworden in Zijn leven dat ze nu voor het eerst 'vol' worden, hun doel werkelijk bereiken waartoe ze gegeven zijn. Het volgen van Jezus is het volgen van de Zoon die de geboden van Zijn Vader lief heeft. Daarom is het helemaal zo vreemd niet als het lijkt, de verbinding tussen het volgen van Jezus en de gehoorzaamheid aan de geboden van God. Liefde is typerend voor die relatie, vanuit een diep ontzag voor de Wetgever.

Navolgen, niet nabootsen

Navolgen is niet na-apen of nabootsen. Het alleen maar nabootsen, kan juist één van de oorzaken zijn waarom de weg van Gods geboden als vermoeiend ervaren wordt. Dan wordt het echt een kwestie van moeten gehoorzamen, als je de innerlijke drive mist (liefde!) en als je het alleen maar aan het nadoen bent. Je doet een kunstje na. Je zegt tegen een hond 'Geef me eens een poot' en als dat een beetje lukt, dan zeg je 'braaf!'. Zo moet het nou net niet. Net als de kinderen keurig 'dankuwel' zeggen, als moeder gezegd heeft 'zeg eens dankuwel!'. Dat doen ze op moment en ze hebben groot gelijk trouwens, maar ze doen hun kunstje. Dan kun je verzet wel fatsoeneren en zelfs breken, maar ze hebben er ten diepste gewoon een hekel aan. Waarom noem ik dit? Volgens mij is dit ook theologisch van belang om duidelijk te hebben. Niet alleen maar richting jongeren als het gaat over verzet en overgave. Dat zit in ouders en ouderen net zo goed en dat moet je ook gewoon eerlijk tegen de jongeren zeggen. Maar als godsdienst niet meer is dan na-apen, aapjesgedrag vertonen, dan is dat juist wat godsdienst voor hen tot een aantal do's en dont's maakt. 'Ik doe het net als mijn vader en moeder, maar ik ga alleen maar dingen nadoen.' Werkt dat? We moeten denk ik de waarde van rituelen (tanden poetsen!) niet onderschatten, maar zonder verinnerlijking, zonder een 'van binnenuit' wordt het niet meer dan een bepaalde discipline, zonder hart. Het heeft natuurlijk ook wel met de leeftijdsfase te maken. Je leert kinderen dingen te doen, ook na te doen, in de hoop en met het gebed dat het hun innerlijk eigen wordt door de Geest. Het gaat juist om de verbinding met de Heere Jezus en zo vanuit die relatie volgen in het spoor.

De gelukkige weg is geen gemakkelijke weg

Toch blijkt het niet altijd gemakkelijk te zijn. Kruisdragen en in de weg van Gods geboden gaan, zijn onlosmakelijk aan elkaar verbonden in de Bijbel. Dat is wat ook de GC ons aanreikt.

Er is dus een koppeling tussen de 'gelukkige weg' en 'geen gemakkelijke weg'. Daar ligt stof tot nadenken. Als navolging niet méér is dan na-apen, dan geef je het vroeg of laat een keer op. Het houden van de geboden en het gaan van de weg van Jezus,

dus het volger zijn van Hem, zijn door de Heiland Zelf aan elkaar gekoppeld. Dát maakt immers de vreugde over de wet uit! Die ontvang je door de Heilige Geest in verbinding met Christus. Navolgen is echt het wandelen op een gelukkige weg, maar geen gemakkelijke weg.

Hoezo is de weg van Gods geboden gaan niet gemakkelijk? Dan luisteren we eens even naar het citaat van een tekst uit het Evangelie naar Mattheüs bij vraag 64: Vraagt navolging van Jezus veel inspanning? Het antwoord is zondermeer bevestigend: 'Ja, Jezus heeft gezegd 'Als iemand achter Mij aan wil komen, moet hij zichzelf verloochenen, zijn kruis opnemen en Mij volgen.' (Matth. 16:24).

Dat valt misschien nog wel mee, denk je. Totdat dit stukje tekst even iets dichters op de huid wordt 'vertaald': 'Als iemand achter Mij aan wil komen, moet hij *nee zeggen tegen zichzelf*. Zijn kruis opnemen en mij volgen'. Nou, daar kun je genoeg werk aan hebben. Je hebt van die teksten in de Bijbel die je soms wel eens eventjes het zwijgen op zou willen leggen. Of waarbij je gauw even een bladzijde verder zou willen omslaan. Zo gaat het soms toch? Er zijn weerbarstige Bijbelteksten. En je kunt zo maar blijven haken bij het navolgen en het kruis dragen. 'Als iemand tot Mij komt en niet haat zijn eigen vader en moeder en vrouw en kinderen en broers en zussen, ja ook zelfs zijn eigen leven, die kan Mijn discipel, die kan Mijn leerling niet zijn' (Luk. 14).. En dan volgen de woorden die ook in antwoord 64 geciteerd worden. En dan ben ik er niet door, wat je natuurlijk netjes uitlegt, te zeggen: 'Ja, maar haten dat betekent niet een hekel hebben aan'. Gelukkig maar. Maar haten staat tegenover liefhebben en liefhebben betekent kortweg gezegd, de ander in ieder geval nummer één laten zijn. Maar dan begint de ellende pas zichtbaar te worden. Want als ik de tekst nog een keer ga lezen dan zegt die tegen mij dat als ik iemand anders op de eerste plaats in mijn leven heb staan dan Jezus: jij bent mijn discipel niet, want je houdt meer van je vrouw, van je kinderen enz. dan van Mij. Dan merk je iets van dat weerbarstige ervan en dat die gelukkige weg dan toch wel een kruisweg is en dat er soms ook wel eens iets moet sterven en zo toch ook weer de liefde de overhand krijgt.

Het geluk van begrensde vrijheid

Geboden en geluk. Dat betekent in ieder geval een verbinding met twee andere dingen. In de eerste plaats vrijheid en in de tweede plaats bescherming. Ze komen samen in begrensde vrijheid. Dat lijkt een wonderlijke combinatie van woorden en toch blijkt iedere keer weer dat onbegrensde vrijheid mensen diepongelukkig maakt.

Geboden hebben te maken met vrijheid. Daar wijst vraag en antwoord 65 op als antwoord op de vraag 'Hoe kunnen Gods geboden je gelukkig maken?'. Gods geboden wijzen de richting naar Gods nieuwe wereld. Hier klinkt het derde trefwoord uit de GC in door, namelijk het woord verwachten. In het antwoord klinkt door hoe God ons leven heeft bedoeld. Dat we geen slaaf zijn van anderen, van werk, lust of hebzucht. Geen slaaf: dat is vrij! 'Door ons doen en laten te begrenzen, stelt God ons in de vrijheid en maakt Hij ons gelukkig'. Dus vrijheid en begrenzing in één adem. Geboden en vrijheid, dat gaat natuurlijk tegen ons gevoel in. Tegelijkertijd, de Bijbel is daar duidelijk in, Jakobus bijvoorbeeld, van de wet die van de vrijheid is, die je vrijheid geeft (Jak. 2:12).

Als het gaat over vrijheid, kun je wat mij betreft ook denken aan de woorden uit 1 Johannes 5: 3: 'Dit is de liefde tot God...'. Dan heb je God echt wel vrijwillig lief. Wat

is dan die liefde? 'Dat we zijn geboden in acht nemen; en Zijn geboden zijn geen zware last'. Dus op een of andere manier blijkt dus dat juist deze grenzen van de geboden ons niet beknotten, maar werkelijk vrijheid schenken. En daar zit toch altijd iets tegendraads in voor ons besef. Deze weg van volgen, de veilige weg, is een heilige weg. Een afgebakende weg, de weg met paaltjes.

Wij hebben de neiging: 'O, ik wil eigenlijk wel tussen die paaltjes door'. God heeft in Zijn wijsheid echter gezegd: 'Wil je echt vrij zijn, dan zal Ik daarvoor zorgen'. Je moet ook altijd even aan de oorspronkelijke geschiedenis denken. Egypte! Dat was het leven in de onvrijheid, in de slavernij. De exodus is de bevrijding van deze slavernij. Maakt God dit volk dan weer tot slaven bij de Horeb, onderweg naar Kanaän? Ja, dan krijgen ze nog een keer een juk opgelegd. Maar dat is het juk waarvan Jezus straks zal zeggen: 'Mijn juk is zacht en Mijn last licht.' (Matth. 11:30). De HEERE heeft immers juist de wet gegeven om straks in een vrij land in vrijheid te kunnen leven. Maar ook om vandaag als vrije mensen te kunnen leven, zodat je dus iedere keer weer tot de ontdekking komt dat wanneer we deze grenzen overtreden we in de ellende terechtkomen: 'Telkens als wij menen dat we het zonder Gods gebod kunnen stellen en dat we beter zelf ons leven kunnen vormgeven, blijkt dat we onszelf verstrikken in slavernij.' (blz.159). En dan komt zo'n hele opsomming van slavernij, die immers vele vormen heeft: hebzucht, carrièredrang, hedonisme, luiheid, onzekerheid ten opzichte van anderen, lust.

Je herkent Dante hier een beetje in, met de beschrijving van de zeven hoofdzonden in zijn *Divina Comedia*. En als je ooit een beetje van één van deze dingen, hebzucht of één van de anderen last hebt, kun je natuurlijk in je Bijbel lezen. Soms is het misschien ook niet verkeerd om dan nog eens te kijken welke schrikbarende beschrijvingen Dante geeft van de terrassen op de Louteringsberg, om bepaalde zonden in hun lelijkheid te tekenen, ook bijvoorbeeld ééntje die je zomaar te pakken kan nemen, de luiheid ofwel de verlamming en futloosheid (*acedia*).

Zo leer je weer inzien – dat is niet alleen maar een kwestie van je hoofd – hoe wáár het is: mijn geluk is de weg van Gods gebod gaan. Dan kan ik weer ademen. Dat je denkt 'Ja, eigenlijk is het echt waar! Gods wil is heilig en echt goed voor mij en het geeft me zuurstof. Het geeft me adem en het geeft mij ook een beleving van vrijheid en vreugde.' En dan is dan toch op zo'n moment die weg van Gods geboden echt een gelukkige weg. Laten we dat ook de wereld om ons heen laten weten en voorleven.

Laten we eerlijk erkennen dat het anders *lijkt* en dat zit vast op die grenzen. Het is natuurlijk een geijkt voorbeeld, maar toch even de bekende vis in het water ten tonele voeren. Ik bedoel: verzet en overgave. Die tweestrijd merk je op moment dat ik in mijn levenselement ben – zoals een vis in het water – maar ik stoor mij er geweldig aan dat ik alleen maar in het water kan zwemmen en niet op het land mag leven. Wanneer erger ik me? Iedere keer als ik mijn neus stoot tegen de oever en ik er dan toch wel heel veel behoefte heb om ook eens een keertje buiten de oever te kijken hoe het land en leven daar is.

Voorspelbaar? Jawel, maar soms ook wel weer goed om weer eens een keer te beseffen juist rond begrippen als vrijheid en grenzen. Dat niet het grenzeloze je gelukkig maakt, maar dat dat iets dodelijks in zich heeft, iets wat de dood tot gevolg heeft. Ook dat verzet tegen grenzen. Terwijl in de overgave aan je levenselement in het water je ook werkelijk tot ontplooiing komt. Ook daarin zie je toch iets van Gods wijsheid.

Wij zijn pas in ons levenselement als we – ik volg de beeldspraak - zwemmen in het water dat God ons gegeven heeft. Hij wil ons daarin beschermen en daarin oefent Hij ons ook om in die vrijheid te leven. Want het gaat wel echt om vrijheid. In deze weg van Gods geboden. Daar zit niks wettisch in of zelfs niet iets moralistisch in. In alles wat ook hier aangedragen wordt, wat betreft de uitleg van de Tien Geboden in deze GC.

Dus de weg naar het geluk, een gelukkige weg, niet een gemakkelijke weg, daar ligt vaak al een heel stuk strijd. Tussen navolger en na-aper. Het feit dat navolgen ook niet alleen maar niet na-apen is, maar ook echt kruis dragen. En dat kruis dragen en gelukkig zijn dus elkaar niet uitsluiten.

Dat de weg van Gods geboden gaan kruisdragen betekent, een aantal keren 'nee' zeggen (zelfverloochening), brengt een stuk verzet met zich mee. Heerlijk als de Heilige Geest je de overgave geeft om in de vrijheid en onder Gods bescherming weer in je levenselement te komen en daarin te gaan leven. Dat is floreren, dat is zelfontplooiing, een wandelen – hoe ontspannen – in de wegen van de HEERE.

Het eerste gebod

Niet alle geboden kunnen aan de orde komen. Wel wil ik toch even iets meer zeggen over het eerste en het tweede gebod. Vervolgens daar iets omheen over de andere geboden en ten slotte even terugblikken naar alles wat er gezegd is.

Wat houdt het eerste gebod in volgens vraag en antwoord 66? 'Dat wij God liefhebben boven alles. Geen andere macht mag als God ons leven beheersen. Israëls God is de enige die ons kent zoals wij zijn en Hij weet hoe wij tot ons recht kunnen komen.' Dat is dus ons levenselement waar het zojuist over ging. 'Echte vreugde vinden we door Hem te aanbidden en ons aan Hem toe te wijden.' Het eerste gebod geeft een absolute grens aan. 'Geen andere goden'. Er is er maar Eén! Dit is één van de lastige dingen, zeker wel in onze tijd als het gaat om het exclusieve karakter van het christelijk geloof. Een claim die vanuit het eerste gebod aan ons verteld wordt. Gods gebod wijst een absolute grens aan. Hij alléén is onze ultieme liefde en verering waard. Daarmee wordt de neiging ontmaskerd om dan toch maar andere goden te willen gaan vereren en je onder andere machten te laten brengen.

God alleen dienen. Maar welke God is dat dan? Zeker, dat is Jahwè als de drie-enige God. Je kunt echter veel meer benamingen aan Hem geven vanuit de Bijbel. Maar wij vormen onze godsbeelden. Die moeten voortdurend scherp gesteld worden, wil je toch niet ongemerkt soms en heel sluipend langzamerhand meer bezig zijn met het dienen van je eigen beeld van God dan met de openbaring van God, Die Zelf zegt wie Hij is: 'Zo ben Ik'. Dat is zonde: 'Zoals jij nu over Mij denkt, zo ben Ik helemaal niet.' Dat is meteen een koppeling natuurlijk met het tweede gebod.

Het tweede gebod

De filosoof Feuerbach was van mening dat God eigenlijk alleen maar een projectie van ons denken is. En hij was de eerste niet. Dergelijke gedachten kun je bij oudere Griekse wijsgeren ook nog wel terugvinden. Ondertussen hebben we er wel mee van doen natuurlijk. We kunnen allemaal zeggen dat we leven vanuit de openbaring en dat klinkt prachtig. Maar ik denk dat je altijd weer jezelf kunt betrappen. Soms sluipt

dat er een beetje in dat je soms een heel sterk accent op één aspect van Wie God is gaat leggen. Het beeld van God is zo vol en zo rijk dat de ene periode in je leven soms iets meer de schijnwerper valt op een bepaald aspect. En dan heb je ook je leven lang weer wel andere accenten die je tegenkomt in je Godsbeeld. Het gaat erom dat over het geheel genomen dat we geen andere God dienen. Laat je daarom voortdurend corrigeren door van die ongemakkelijke teksten over de 'schaduwzijden van God' (Peels) en laat je ook jezelf tegenspreken om zo weer een scherper beeld te krijgen van Wie God is.

Bij het tweede gebod moet ik altijd denken aan vroeger, aan bijeenkomsten met een diaprojector. Het duurde even voordat de dia scherp werd. Waarom dienen wij voortdurend in de Bijbel te blijven lezen? Dat is om het beeld weer scherp te krijgen. Het beeld van God, en dat ik echt God dien zoals Hij is. In het besef dat ik Hem echt niet kan bevatten.

Het eerste gebod, dat we alleen God mogen aanbidden en niet een ander. Er staat nog een mooi woord in antwoord 66, toewijden. In toewijding horen we wijding – zo geef je God een plek apart, heilig je Zijn Naam – en de overgave aan Hem. Toewijding is dat wij erkennen dat God groter is dan de beelden die wij van Hem hebben, dat wij met ontzag en liefde over Hem spreken en dat wij onze tijd en daarmee ons hele bestaan, in Zijn dienst stellen. Ja, God is altijd groter, dan woorden kunnen zeggen, dan wij kunnen bedenken. God die kan doen boven bidden en denken. Het duizelt een mens. We zijn in de kerk soms veel te weinig duizelig van verwondering en verbazing.

Onuitsprekelijk groot

Ik ga niet een pleidooi voeren voor de zogenaamde apophatische theologie uit het Oosten. Toch ben ik er soms ook wel eens een beetje jaloers op. Waarom stoppen wij nooit eens een keer met spreken over God en valt onze mond open van verbazing en komt er geen woord meer uit omdat we zo overweldigd worden door de grootte van God. Ik zeg niet dat het nooit gebeurt, maar vraag me wel af: waarom gebeurt het zo weinig? Zijn we soms toch veel te praterig? Het eerste gebod zegt: alleen God eren, het tweede: zó eren. Daar hoort ook een keer bij dat je leert zwijgen en stopt met praten en dat bidden overgaat in aanbidden en dat soort elementen. In het tweede gebod gaat het ten diepste over Jezus die hét beeld van God is. Dat is karakteristiek is voor de christelijke kennis van God. We kennen God uit de geschiedenis van het volk Israël, jazeker. Meer nog – niet anders dan – uit de geschiedenis van Zijn Zoon Jezus Christus. Samengevat door Jezus in Johannes 14: 'Wie Mij gezien heeft, die heeft de Vader gezien.'

Volhouden

Het is waar, het is kruisdragen, het is leren nee zeggen. Toch rond de reeks aan het eind af met een heel pastorale vraag. Hoe houd je het vol om Christus te volgen? (vraag en antwoord 77).

Laten we maar niet doen alsof wij zulke volhouders zijn in het geloof. Soms geven we dan misschien toch wel de indruk dat we heel veel moeten. Een beetje een slofferig christenleven, zoals in de brief aan de Hebreëën. Met van die slappe handjes, knikkende knieën en luisteren wil ook niet meer zo en het is allemaal een beetje ingedut en we raken buiten adem. We rennen niet meer op loopbaan door

Hem, maar we lopen beetje op de pantoffels langzamerhand. Hoe hou je het alleen maar vol?! Nou, door bij Christus te blijven, die ook voor mij de weg van Gods geboden is gegaan. En dan wordt hier eerlijk beleden: 'Vaak dwaal ik af of blijf ik achter, maar samen met anderen...' – ik denk dat dit aspect ook heel wezenlijk is, juist in deze corona crisistijd, het samen met anderen. En dan wordt vervolgd: 'in de kracht van de Geest kan ik volharden' – dat is hét woord uit de Hebreënbrieff – 'op de weg naar Gods Koninkrijk'.

Gespreksvragen:

1. Zijn voor jou de geboden nou geluks- en genotsbedervers, of geluks- en genotsbevorderaars?
2. Waarom is de 'gelukkige weg', 'geen gemakkelijke weg'?
3. *'Je hebt van die teksten in de Bijbel die je soms wel eens eventjes het zwijgen op zou willen leggen. Of waarbij je gauw even een bladzijde verder zou willen omslaan'. Welke teksten zou jij het zwijgen op willen leggen? Waarom?*
4. 'In de geboden gaat het niet zo zeer om mijding, maar om toewijding'. Reageer!
5. Herken je iets van het 'slofferig christenleven'?
6. Zou je de vraag *'Hoe houd ik het vol'* ook om kunnen draaien naar *'Hoe houd Hij het vol (met mij)'*?

12. De kracht van de Heilige Geest

78. Wie is de Heilige Geest?

Hij is God die nog dichterbij komt dan ons eigen hart. Hij geeft energie, zelfs in situaties waarin zonde en dood gewonnen lijken te hebben. Hij is Gods helende en vernieuwende aanwezigheid onder ons. Zo voltooit Hij wat door de Vader in de Zoon is begonnen.

79. Wat merk je van de Heilige Geest?

Overall waar mensen tot bekering komen, zie ik de Geest aan het werk. Mensen veranderen van bange slaven van de zonde in vrije kinderen die gericht zijn op Gods wil en die zijn nieuwe wereld verwachten. Onze wil en ons karakter gaan de vrucht van vrede, vriendschap en vreugde vertonen.¹

¹ Gal. 5:22-26.

80. Wat heeft de Geest nog meer te bieden op weg naar Gods Rijk?

Christus geeft ons de Heilige Geest als grote gave: het voorschot tot het moment dat Hij alles en in allen zal zijn.¹ Dit geschenk ontvouwt zich in een veelheid aan gaven waarmee gelovigen tot bloei komen en elkaar tot bloei brengen. Bezield en samengebracht door de liefde, worden wij aan elkaar gegeven om samen het lichaam van Christus te vormen.²

¹ Ef. 1:13-14; 1 Kor. 15:28.

² Ef. 4:7-15.

81. Hoe brengt de Geest bezieling in de kerk?

Gods Geest brengt mensen rondom Christus bij elkaar in een duurzame gemeenschap. Als we oude tradities of nieuwe menselijke ideeën op een voetstuk zetten, wordt de kerk doods, stilstaand water. Zolang we dicht bij de levende Christus blijven, worden tradities en culturen creatief, levend en fris.

82. In welke richting waait de Geest van God?

Als Geest van Christus verbindt Hij mensen aan de levende Heer. Als Geest in mensen bereikt Hij elke cultuur en elke taal met Gods heil. Als Heilige Geest richt Hij alles op de glorie van de heilige God. Zo werkt Hij toe naar Gods Stad, de hemel op aarde.

83. Hoe maakt de Geest je gelukkig?

Hij vult mij met de liefde van Christus, zodat ik met hart en ziel aan Hem verbonden ben.¹ Hij zucht met mij mee als angst en verdriet mij de adem benemen. Hij troost mij en verzekert mij dat niets mij van de liefde van God zal scheiden.²

Dr. P.J. (Paul) Visser

Predikant van de Hervormde Gemeente Rotterdam-Zuid, de Maranathakerk en verbonden als staflid aan IZB-Areopagus. Hij publiceerde onder andere: 'De hemel dichterbij', 'Alleen samen - over leven in relaties', en: 'Toen ongeloof nog heel gewoon was'.

We gaan het met elkaar hebben over de Heilige Geest. Hoe zit dat met de Geest? Waar werkt die? Wat schenkt die? Hoe is die onder ons en in ons? Het is een thema waar ik altijd weer enthousiast van word. Dat woord *enthousiast* is hier op zijn plaats. Want het betekent letterlijk: vol van God. Mijn bijdrage is geen integrale uitleg van het vele wat in de GC wordt ontvouwd over de Heilige Geest. Het is een nadere doordenking, met hier en daar een kritische kanttekening.

De Geest schept

Bij alle waardering die ik heb voor wat de GC aanreikt, viel het mij op dat het Oude Testament er in het hele geschrift nogal bekaaid afkomt. Zeker ook als het gaat over de Geest, want de Geest komt op Pinksteren niet zomaar uit de lucht vallen. De Geest was er vanaf het begin. Al in Genesis 1:2 wordt gesproken over de Geest. Met dat God hemel en aarde schiep, broedde de Geest op de wateren. Als levens-scheppende kracht. Zo is die vanaf het begin in het werk van God betrokken. Op een manier die net niet helemaal kan te volgen en te vatten is, maar die wel verwoordt en belijdt dat God door Zijn Geest op deze aarde leven wekt. Zonder de Geest breekt dat niet door, heerst de dood.

De Geest werkt waar het Woord klinkt. Met dat God spreekt, geschiedt wat Hij gebiedt (Psalm 33:9). Israël ontdekte: zó werkt de Levende. En belijdt: zó was het van den beginne. Psalm 104 zingt ervan dat God door de Geest op een verborgen manier op al wat leeft betrokken blijft en dat gaande houdt: zendt Hij Zijn Geest uit dan komt alles wat doodging opnieuw tot bloei. Alles ademt Gods Geest. Daarmee wordt geen natuurwetenschappelijke verklaring gegeven van het bestaan, maar wordt het geheim vertolkt in en achter de natuurwetten: dat de schepping haar (voort)bestaan permanent dankt aan God. Zonder het verder te ontrafelen impliceert het dat als God Zijn handen ervan af zou trekken het gedaan is met het geschapene. Dit gelovig besef vraagt om een zorgvuldig omgaan met de schepping. Wie haar kapotmaakt, bedroeft de Geest.

Het heeft ook te maken met ons eigen bestaan. Want we zijn, zo verhaalt Genesis 1, door Hem geschapen. Door Zijn woord en Geest in het aanzijn geroepen. Mannelijk en vrouwelijk, naar Gods beeld en gelijkenis. Genesis 2 verhaalt daar nog weer op een andere manier van: gevormd zijn we uit het stof van de aarde, uit de elementen die er al waren. Op een uiterst kunstige manier daaruit gemaakt. Voortgaande biologische kennis leidt tot stijgende verbazing over de complexe werking van ons lichaam en onze geest. Ons leven danken we ten diepste echter aan de *Ruach Jahweh*, de adem of Geest des Heren. Die *Ruach Jahweh* betekent meer dan lucht in je longen. Dankzij Gods adem werden wij tot levende ziel, tot een mens die leeft

dankzij God en voor God. Innerlijk verbonden aan en betrokken op Gods denken en doen.

Leven door de Geest betekende leven in de liefde, tot God, tot elkaar, tot onszelf en tot de schepping. Zo waren we mensen naar het beeld en de gelijkenis van onze Schepper, die Zelf liefde is en liefde leeft. Daarin kwamen we tot onze bestemming. Op zo'n manier dat je er als mens blij van werd en God er vreugde in vond. Hij benoemde het als 'zeer goed'. Van dat getuigenis moet je geen woord afdoen. Het is de basis voor alles wat de Bijbel daarna vertelt, ook na de zondeval, over God, over de mens, over Christus, over de Geest tot en met de herschepping toe in Openbaringen 21 en 22. Als je het maar niet verkeerd interpreteert en er geen biologie van maakt. Het is veel meer. Het is openbaring. Het is theologie. Het is het verhaal van God met ons en daarin heeft de Geest van meet af aan een beslissende rol. Zonder de Geest waren we dood, al ademden we. Dood voor God. Denk maar aan wat het Nieuwe Testament later getuigt over ons leven los van God, los van de Geest - dood in zonde en misdaden (Efeze 2:1-4) - en je hoort de overeenkomst. Het is de Geest die Heer is en levend maakt. Vanaf het begin en altijd weer.

De Geest twist

Na dit goede begin verhaalt de Bijbel van een andere geest die zich indringt en weet in te winnen. De geest uit de afgrond. Hij duikt ineens op. Hoe precies? Geen mens die het precies kan uitleggen. Het heeft iets te maken met verzet, dat begon in de hemel en via de slang een vervolg kreeg op deze aarde. Satan dreef een wig tussen God en ons. 'Is het ook dat God gezegd heeft?' We werden meegenomen in het kwaadaardige denken over God. Dat leidde tot een breuk, waardoor de Geest van God van ons week. Het leven in en uit de liefde ging teloor. We waren overgeleverd aan een andere manier van denken en doen. De Bijbel is er sinds onze val vol van. De gevolgen zijn desastreus. Richting God worden we beheerst door vijandschap, die zich uit in angst of in een grote mond. Onderling is het onbevangen vertrouwen weg. Adam en Eva schermen zich naar elkaar af met zelfgemaakte schorten. Kaïn kan zijn eigen broer Abel niet meer luchten of zien. Ondanks Gods herhaalde pogen hem te behoeden voor deze broedermoord vergrijpt hij zich aan diens leven omdat Abel leeft met God. De geest van liefde, leven en vrede heeft plaats gemaakt voor de geest van haat, dood en verderf. En de Geest van God? Waar is die gebleven? Hij is niet weg, maar blijkt aan het kortste eind te trekken. Genesis 6:3 spreekt over de Geest die met ons twist. Daarmee wordt precies gezegd hoe de verhoudingen nu zijn. Overmand door die andere geest in denken en doen, blijft Gods Geest echter in de weer om op de één of andere manier ingang bij ons te vinden. Hij is daarbij voortdurend verwikkeld in een gevecht. Geest tegen vlees.

Apart genoeg krijgt Hij bij de mens echter geen gehoor, want er staat dan 'dat al de gedachtespinsels van zijn hart elke dag alleen maar slecht waren' (Gen. 6:5). Erger kun je het niet krijgen. Dat betekent niet gelijk dat het één grote goddeloze toestand was. Misschien hielden mensen wel hun fatsoen, maar het betekent wel dat er voor God niks meer in zat. Dat de geest uit de afgrond het won van de Geest van God. Dat is de realiteit door heel de Bijbel heen. De Geest kon en kan worden weerstaan. Zelfs gelovigen, mensen bij wie de Geest het opnieuw voor het zeggen kreeg, blijken daartoe in staat. De Geest van boven heeft niet automatisch overwicht. Al is het de kracht van God, die op een onweerstaanbare manier weet te werken, toch heeft de Geest het niet meer vanzelf voor het zeggen. Dat komt, en dat is heel principieel, omdat Hij geen Geest is van geweld. We hebben in God niet te maken met een tiran,

maar met een God die in Zijn diepste wezen liefde is en blijft. En liefde zet de ander niet met geweld naar haar hand, maar voert een geding om ons hart. Daarom kan zij vertrapt, genegeerd en afgedankt worden. Liefde dient zich aan. Eindeloos in Gods geval. Zijn liefde twist daarom door de Geest om onze gedachten en daarin om ons hart (Gen. 6:3). Maar ze overweldigt niet. Liefde wacht, trekt zich terug, probeert het nogmaals, maar kan keer op keer worden verworpen. Het vervolg van de Bijbel bewijst dat. Daarom is het ook zo'n dik boek geworden.

De Geest twist met ons maar delft steeds het onderspit. Aangrijpend is dat. Ook het nieuwe begin na de zondvloed loopt al gauw op niks uit. Op een toren gebouwd die reikt tot in de hemel, terwijl God het voor het nakijken heeft. U weerstaat, zou Stefanus later zeggen maar dan tegen de geestelijke elite in Jeruzalem, altijd de Heilige Geest (Hand. 7:51) U bent niet gediend van de Geest die nieuw te denken geeft. Waardoor Hij Zijn liefde en genade aan je kwijt kan en je hart opnieuw inwint voor Hem. In het beste geval willen we een afgeleide van God: een goddelijke kracht die jij tot je beschikking hebt. Die vruchtbaarheid en gezondheid geeft, die welvaart en voorspoed schenkt. Een kracht om jou te helpen overleven en voor als de nood aan de man komt. Dat Godsgeloof is wijd verbreid. In allerlei variaties. Het is het Gouden-Kalf-geloof. Het vloekt met wat God bedoelt. Het wil God in de hand hebben, maar leeft niet bij Gods hart. Het is geen vreze des Heren, maar zoekt God te manipuleren. Het is geen vrucht van de Geest, maar een activiteit van het vlees.

Toch was en is daarmee niet alles gezegd. Hoe ook weerstaan, de Geest is niet helemaal verdwenen uit deze wereld. Hij bleef en blijft met ons twisten. Hij is in de weer om mensen op zijn minst menselijk te houden. In de theologie heet dat 'algemene genade'. Dat blijft een ingewikkeld begrip, maar de realiteit is verrassend: we zijn nooit helemaal aan onszelf overgelaten. Er is iets van een rem en dat heeft te maken met God, die door de Geest op zo'n manier in deze wereld blijft werken dat het kwaad niet zomaar ongeremd zijn gang kan gaan. Je kunt die werking niet altijd op het spoor komen of precies aanwijzen. Slechts af en toe, hier of daar, waar het goede het wint van het kwade. In het klein of in het groot. Vaak lijkt dat iets van ons en dat is in zekere zin ook zo. We hebben een geweten. Maar toch. Dat we meer dan eens niet gewetenloos onze gang gaan, danken we mede aan het verborgen werk van Gods Geest.

Het is een strijd tegen de demonen en goddeloze mensen, volgens artikel 12 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis. Want zowaar de boze overste van de wereld werd, zowaar kunnen de demonen ons te pakken nemen en kunnen goddelozen de overhand krijgen. Zodat het van kwaad tot erger gaat en het soms al helser wordt op deze aarde. Wat is het dan geweldig dat de Geest van God met ons blijft twisten en ook zonder dat wij ons aan Zijn liefde gewonnen geven, toch kwade ontwikkelingen weet af te remmen. Psalm 46 belijdt van God dat Hij oorlogen doet ophouden, het kwaad een halt toeroept. Dat is ook de reden waarom wij elke zondag voorbeden doen voor de wereld en voor mensen om je heen. Als Gods Geest niet met ons twisten zou, zou die voorbede zinloos zijn. Dat is het echter niet. In 1 Tim. 2 roept Paulus op om te bidden voor machthebbers, te bidden dat God via hen het recht doorzet tegen allerlei onrecht in. Dat Hij overheden zo zal beïnvloeden dat zij zullen gaan voor het goede. Omdat we geloven dat Hij de harten van koningin kan omkeren als een waterbeken (Spreuken 21:1).

Wat mij betreft had bovenstaande in de GC meer expliciet benoemd mogen worden. Het komt nu alleen zijdelings in vraag en antwoord 82 voorbij, terwijl het voor het reilen en zeilen in deze wereld wezenlijk verschil maakt. We danken er de nodige humaniteit aan. Het voorkomt dat deze wereld is overgeleverd aan demonie.

De Geest overtuigt

Ondanks het feit dat de Geest stuit op de hardheid van ons hart, geeft God niet op. Dat heeft alles te maken met Zijn eeuwige liefde, die hoe ook vertrapt, steeds weer opstaat. De geschiedenis van Israël is daar het levende bewijs van (vgl. Jer. 31:3). Daarmee komen we op het terrein van de zogenaamde 'bijzondere openbaring' of 'bijzondere genade'. Al is het theologisch juist het algemene en het bijzondere te onderscheiden, in het leven lopen ze nogal eens door elkaar heen en in elkaar over. Maar dat laat ik nu voor wat het is.

De bijzondere openbaring, waar Israël haar bestaan als volk van God aan te danken heeft, begon bij Abraham. In een wereld waarin God geen zeggenschap meer had, vernam hij Zijn stem (Gen. 12:1). Op zo'n manier dat hij zich eraan gewonnen gaf. Al luisterend drong het tot hem door: dit is de Levende! Tegelijk hoorde hij er zoveel liefde en genade in dat hij er niet voor weg kon lopen. Verkiezing heet dat: verkoren was hij om Gods stem te horen. Dankzij de Geest die daar een open oor en hart voor gaf. Al was Abraham zich nog niet van het bestaan van de Geest bewust, hij ervoer intussen wel Zijn kracht, Zijn werk.

Overtuigd door Jahweh en horig aan Zijn stem, stond Abraham op en ging. In geloof en vertrouwen. Ingewonnen door de Geest, was het echter geen gelopen race. Integendeel. Aan het eind Genesis 12 is Abram beland in Egypte en heeft hij alles er aan gegeven. Zijn vrouw en daarmee Gods belofte. Hij werd er schatrijk van, maar was de zegen van God kwijt. Of anders gezegd: God was hem weer kwijt. Het is dat God het toen niet opgaf, anders was dit einde verhaal geweest. Weer moest de Geest twisten. Weer was het Gods Geest tegen ons vlees. Het bijzondere is echter, dat Gods Geest hem met vallen en opstaan uiteindelijk zo wist te overtuigen dat het leidde tot een vast vertrouwen. Tot volkomen overgave aan God en Zijn belofte. In Gen. 22:1 horen we hem zeggen: *Hineni - zie hier ben ik!* Dat klinkt daar voor het eerst uit de mond van een mens. En uit zijn bereidheid zijn zoon te offeren in geloof dat God voorzien zou in het beloofde, blijkt dat God zijn hart helemaal voor Zich gewonnen had. Een staaltje van levend geloof was dat. Dankzij de Geest!

Al lezend in het Oude Testament blijkt dat dit niet vanzelf een vervolg kreeg. Heel de geschiedenis van Israël werd één lang gevecht van God, van Zijn Geest, om het hart van Israël. Ze bleken keer op keer zo hardnekkig als wat. Ze waren dan ook niet verkoren omdat ze zo meegaand waren, maar omdat God liefde voor hen had opgevat, verkiezende liefde, verdubbelde liefde die door aanvankelijk verzet weet heen te breken (vgl. Deut. 10:15,16). Van een verlost en vrijgevochten slavenvolk moest het gemaakt worden tot een volk van priesters. Toegewijd aan Hem en elkaar. God was er eindeloos mee in de weer, maar werd even zo vaak teleurgesteld. De Geest kreeg het maar moeilijk voor elkaar. Hoe kan dat toch? Zoals eerder gezegd, omdat God Zijn liefde is en blijft. En liefde geeft vrijheid, laat de keus aan ons. Daarbij, geschapen naar Zijn beeld, ontnemt God ons het mens-zijn niet. We blijven vrij in denken en doen en laten. De keus was dan ook voortdurend aan Israël. En die pakte, ondanks Zijn keus voor hen, Zijn verkiezende liefde, stelselmatig verkeerd uit. Van een gesloten systeem wat er later van gemaakt is, waarin onze vrije keus wordt

weggestreept tegen Gods soevereine wil, was geen sprake. Het is in de Schrift geen vraag wat God wil - bekering en leven! - het is de vraag wat wij willen, of wij van Zijn ontfermen gediend zijn. Dat maakt het ingewikkeld, want God heeft ons niet mee. Door de Geest anticipeert God op onze onwil. Dat leidt tot een voortdurende dynamiek tussen Geest en vlees. Tussen Gods hart en ons hart. Het bijzondere is echter dat God al sprekend mensen door de Geest zo weet aan te spreken en in te winnen, dat zij zich vrijwillig gewonnen geven. Iemand die het zelf ervaren had zei eens treffend: God gaat daarin elegant te werk. Intussen blijft het een gecompliceerd proces. Niet vanwege God, maar vanwege ons. In Jesaja 63:7 e.v. wordt daar op indringende wijze over verhaald. Terwijl Israël door de Geest was geleid in de rust die Hij had bereid, dwaalde het vervolgens eigenzinnig weg van Zijn wegen. Door hen weerstaan, liet Hij hen toen begaan. Dat bracht Jesaja tot de klacht: Waarom laat U ons dwalen op onze wegen? En tot het gebed: Och dat U de hemelen scheurde en neerdaalde! (Jes. 64:1) Het was een regelrechte roep om de Geest. Verrassend genoeg lees je dan even later: Ik ben gezocht door hem die naar Mij niet vroegen. Ik ben gevonden door hen die Mij niet zochten (Jes. 65:1)

Dat is de Bijbel. Ze leert ons af om idealistisch te dromen over het verleden, dat mensen vroeger anders waren en dat die bijbelse tijden voorbij zijn. Nee, het was toen als nu en het is nu als toen. Wat wij beleven aan wegdwalen en afvallen, ondanks het werken van de Geest, is in principe identiek aan wat je in de bijbelse tijden ziet. Juist dat echter maakt de Bijbel zo actueel én beloftevol: het is nooit mooier, vromer en beter geweest en toch is God altijd doorgegaan. Daarom heb ik hoop. Hoop voor vandaag, als er wordt gevraagd in de GC: 'Is er hoop voor de kerk van nu?'. Ondanks alle tegenwerking werkte de Geest door. Ondanks ons verzet, won Hij in. Uitgerekend in Amsterdam ben ik me bewust geworden van de overeenkomst tussen toen en nu; van de zogenaamde hermeneutische horizonversmelting tussen wat je leest in de Bijbel en om je heen ziet. Hoe ook genegeerd en afgewezen, Gods liefde weet niet van ophouden. NT-isch gezegd: de steeds weer Gekruisigde duikt als de Opgestane op in deze wereld en buigt om wat onbuigzaam is, maakt zacht wat hard was. Door Zijn Geest weet Hij nog altijd zó aan te spreken door Zijn woord, dat wie niks met God heeft, alles met Hem krijgt. Dat geeft moed. Moed ook om te zeggen: 'God, waarom laat U ons dwalen?'. Moed om door te bidden om de Geest en het verzet om me heen tot Zijn zorg te maken. Op hoop tegen hoop dat Hij Zijn handen 'uitstrekt naar een weerstrevend en tegensprekend volk' (Jes. 65:2)

Bij het vele goede dat in de GC over de Geest ter sprake komt, had meer expliciete aandacht gegeven kunnen worden aan deze weerbarstige werkelijkheid, waarin de Geest van God van meet af aan werkzaam is. Juist de herkenbare dynamiek tussen Geest en vlees, waarvan indringend verhaald wordt in het Oude Testament, verdiept en verbreedt de actualiteit van de Schrift met betrekking tot de hedendaagse weerzin om te geloven én de tomeloze inzet van de Geest.

De Geest wereldwijd

We maken nu de stap naar het Nieuwe Testament en richten de focus op de uitstorting van de Heilige Geest op Pinksteren (Hand. 2). Het eerste wat opvalt is dat de Geest wordt uitgestort in Jeruzalem. Dat was de stad van God, maar ook het hol van de leeuw. Want daar was Jezus gekruisigd. Op dringend verzoek van de geestelijke leiders nota bene. Daar was voor Hem, als Gezondene van de Vader, het

ultieme teken van Zijn reddende liefde, geen oog en oor. Daar was Hij afgedankt en verworpen. God Zelf echter beantwoordde hun verwerping met verzoening en hun overmoedige roep 'Zijn bloed kome over ons en onze kinderen' met de uitstorting van Zijn Geest. Een ongekend genadig gebeuren! Gods trouw zoals we die zagen in het Oude Testament komt hier tot een climax, tot volle vervulling. Zeker, er waren 120 volgelingen die er biddend op wachtten. Intussen werd de Geest uitgestort over duizenden die niks met Jezus hadden en niks met Hem wilden.

Deze uitstorting van de Heilige Geest staat niet op zichzelf. Het is, zoals Petrus in zijn Pinksterpreek ontvouwt, vervulling van de eerder gedane belofte uit Joël 2:32: En het zal zijn in de laatste dagen, zegt God, dat Ik zal uitstorten van Mijn Geest op alle vlees. Dat deze belofte nú vervuld wordt, heeft alles te maken met de kruisiging, opstanding en verhoging van Jezus. Door de zondeval waren we de inwoning van en het leven door de Geest kwijtgeraakt en wereldwijd onderworpen aan de duistere machten van de boze. De aanklager kon tot in de hemel toe zijn rechten op ons laten gelden. De zeggenschap was rechteus aan hem, omdat wij hem die gegeven hadden. Met dat er echter verzoening was gedaan en de hel zich op Hém had kunnen uitleven, had Christus hem dat recht op zeggenschap ontnomen. De machten die over ons heersten waren onttroond (Kol. 2:12-15). Aan Jezus werd alle macht gegeven in hemel en op aarde. Verhoogd aan Gods rechterhand ontving Hij de Geest, om door die Geest het voor het zeggen te krijgen in ons leven. Om naar de sterkte van het recht (L. Kievit) en zodoende naar het recht van de sterkste ons vrij te maken van alle mogelijke tegenkrachten (vgl. Hand. 2:22-36 en Openb. 12:7-12). Het eeuwenlange twisten van de Geest, waarin die steeds aan het kortste eind trok, heeft plaatsgemaakt voor een overweldigende uitstorting en onweerstaanbare doorwerking van de Geest, waarin Hij van nu af aan het langste eind trekt. Wereldwijd, vanuit Jeruzalem tot aan de einden van de aarde (Hand. 1:8). Zo wordt de Schrift vervuld (Gen. 3:15).

De GC had aan inhoud gewonnen als de uitstorting van de Geest was gezet in dit heilshistorische perspectief, waardoor de eenheid van het Oude en Nieuwe Testament aan het licht komt.

De Geest geeft nieuw te denken

In de brieven van het Nieuwe Testament wordt het werk van de Geest in allerlei toonaard ontvouwd. In de GC worden daar veel behartenswaardige dingen over gezegd. Ik wil daar slechts een paar aanvullende opmerkingen bij maken, om het werken van de Geest nog wat nader te expliciteren en helderder in beeld te krijgen. Ik denk dan aan wat Paulus schrijft en 2 Kor. 4:6: Want God die gezegd heeft dat het licht uit de duisternis zou schijnen, is ook Degene die in onze harten geschenen heeft tot verlichting met kennis van de heerlijkheid van God in het aangezicht van Jezus Christus. Wat is dat: schijnen in je hart? Is dat een warm gevoel? Waardoor je denkt dat het toch wel eens waar kunnen zijn? Nee, dat kan wel het gevolg zijn, maar dat is niet het geheim. Belangrijk is te bedenken wat je hart is en waar dat zit. Het is niet onze hartspier, waarnaar vaak letterlijk verwezen wordt als het over ons hart gaat. Het hart waar de bijbel het over heeft zit tussen je oren. Het hart is je binnenste gedachte, hoe je ten diepste over de dingen denkt. Dus ook over God, over Zijn woord, over Jezus. De Geest werkt door in je diepste denken en dringt daar zo door met het Woord van God, dat je overtuigd raakt dat het God is die spreekt. Met als gevolg dat er in je diepste denken iets om gaat: wat je tot dan toe ontging wordt zonneklaar. Je komt iets aan de weet, waar je geen weet van had. Het geeft kennis

die tot dan toe jouw begrip te boven ging (vgl. 1 Kor. 2:7-14). Kennis aan God, aan de waarheid van Zijn woord, aan de realiteit van de zonde, aan het heil in Christus. In het NT wordt dat samengevat in het woord dat voor bekering wordt gebruikt: *metanoia*, verandering van inzicht. Uiteraard heeft dat zijn uitwerking op je willen en voelen. De Bijbel verwoordt dat door te zeggen dat het je raakt tot in je nieren toe. Tot op de bodem van je ziel, zeggen wij. Overigens kunnen de gevoelens die dat geeft, heel wisselend zijn: van verslagenheid in het hart tot een onuitsprekelijke vreugde (Hand. 2:37 en 1 Petrus 1:8).

Zo wekt en schept de Geest in ons het geloven, als een zeker weten en een vast vertrouwen (Heid. Cat. Zondag 7). Zo gaat de heerlijkheid van God, die wij van huis uit missen, opnieuw over ons op, in het licht van Jezus Christus.

De Geest woont in ons

Dit werk van de Geest aan ons krijgt een vervolg door Zijn inwoning in ons, wat in het Nieuwe Testament ook wel de verzegeling met de Heilige Geest wordt genoemd (vgl. Efeze 1:15, 16 en 2:22). Wat in Genesis 3 teloorging, het leven door de *Ruach Jahweh*, wordt daarmee weer werkelijkheid! Middenin deze wereld, die van God los is, wordt een volk geboren dat leert denken en doen door de Geest van God. Tegen de stroom in en als voorschot en voorbode op wat wacht: dat wij wonen bij God, Hij alles in allen zal zijn en al het Zijne het onze. Door het hele Nieuwe Testament worden gelovigen individueel en de gemeente als geheel aan deze inwoning herinnerd. Met als doel ons aan te sporen om in het hier en nu door de Geest te leven, afstand te doen van de werken van het vlees en vrucht te dragen door de Geest (bv. Gal. 5:16-23). Steeds weer merk ik, tot in mijn eigen leven toe, dat het besef van deze realiteit niet vanzelf spreekt, maar keer op keer bewust bedacht moet worden. Ik vind dat overigens tegelijk iets moois, dat er in het Nieuwe Testament zo vaak gezegd wordt dat wij de dingen die ons van God gegeven zijn moeten bedenken. Want dat betekent dat we ons geloven niet afhankelijk hoeven te maken van ons willen en voelen - wil en voel ik wel genoeg? - maar dat wij tegen allerlei bedenkelijk verlangens in en ondanks tegenstrijdige gevoelens ons (verlichte) verstand mogen gebruiken. Om zodoende met ons hoofd ons hart te houden bij Gods hart, bij Zijn genade en bij wat wij in Christus zijn (vgl. 1 Petrus 1:13). Voelen verlamt. Bedenken versterkt.

De Geest geeft gaven

Dankzij de inwoning van de Geest ontvangen wij de gaven van de Geest. In de GC (78, 79) worden daar mooie en ware dingen over gezegd. Kort gezegd: de Geest maakt een tegencultuur gaande in de zondige en kwaadardige structuren van dit bestaan. Het is de cultuur van het gekomen en komende Koninkrijk van God. Opvallend is echter dat de genoemde gaven, zoals die in Rom. 14 en 1 Kor. 12 worden benoemd, niet expliciet ter sprake komen. Dat is echt een gemis. Hebben de auteurs hun vingers niet willen branden aan de tegenstrijdige visies die er op dit punt onder christenen bestaan? Wat mij betreft hadden ze er beter aan gedaan om deze gaven wel duidelijk te noemen, met aandacht voor twee gevaren: de onderbelichting van deze gaven én de overspanning rond deze gaven. Het voert te ver hier nu nog een exposé aan te wijden, maar we doen het werk van de Geest schromelijk tekort als deze gaven genegeerd worden.

In de voortgang van het evangelie in deze wereld doen de gaven, als tekenen en wonderen van de reddende heerschappij van Christus, voluit mee. Zowel om voor het evangelie in deze wereld deuren te openen als om gelovigen bij tijd en wijle te

zegenen met de zegeningen van het komende Koninkrijk. Juist in tijden van verdrukking, waarin je soms niets gewaar wordt van de heerschappij van Christus, zijn het deze zichtbare tekenen die moed en hoop geven. Uit de getuigenissen van vervolgte christenen blijkt dat zij er geregeld mee worden verrast en door worden versterkt.

De Geest wordt bedroefd

De inwoning van de Geest impliceert ook de mogelijkheid van het bedroeven van de Geest (Efeze 4:30). Ook over deze verdrietige en veel voorkomende realiteit zwijgt de GC. Mijns inziens ten onrechte. De vermaning 'Bedroeft de Heilige Geest van God niet waarmee u verzegeld bent tot de dag van de verlossing' zet het leven van gelovigen op scherp. Bijzonder is dan het woord 'bedroeven' in dit verband. Het laat zien dat wij in de Geest te maken hebben met de macht van Gods liefde. Want een gewone macht maakt zich alleen maar kwaad als die niet gehoorzaamd wordt. Een tiran wordt boos. De liefde echter wordt bedroefd. Leven tegen de Geest van God in door toe te geven aan zondige verleidingen raakt Gods Geest in het hart. Andersom is er niets wat ons dieper raken kan dan het besef dat wij dit verdriet veroorzaken. De gekwetste liefde van de Geest dringt tot hernieuwde bekering. Tegelijk - en dat is opnieuw dezelfde taaie liefde waar het al eerder over ging - wat de Geest ook van ons te verduren heeft, Hij laat niet los, al kan Hij zich tijdelijk wel terugtrekken en ons laten begaan. Psalm 139 zingt daar al van: *Al legde ik mij neer in de hel - hoe diep ook gezonken -, zie U bent daar. Woonde ik aan het uiterste van de zee - hoe ver ook van huis -, ook daar zou Uw Hand mij leiden en Uw rechterhand mij vasthouden* (8b-10). Altijd weer weet de Geest ons zo terug te halen, dat we met David op onze schreden terugkeren en knielend bidden: *Neem Uw Heilige Geest niet van mij weg!*

De Geest sterkt in onze strijd

Behalve dat wij de Geest kunnen bedroeven, is het juist ook de Geest die ons staalt en sterkt in de blijvende strijd tegen de boze, de geest uit de afgrond die niet ophoudt ons aan te vechten in een poging ons het geloof, de hoop en de liefde te ontfutselen die de Geest in ons leven werkte. Ook daarover spreekt de GC nauwelijks, terwijl we dagelijks met deze strijd te maken hebben (vgl. Efeze 6:10 e.v., 1 Petrus 5:8,9 en 1 Joh. 4:4). De strijd die er vanaf het begin is blijft tot het einde bestaan. Dankzij Christus' zege in kruis en opstandig zijn de rollen echter wel omgekeerd. Door Zijn Geest zijn wij bij machte om de tegenpartij in geloof te weerstaan en te overwinnen (vgl. 1 Joh. 2,13,14). De vermaning blijft dan ook actueel: *Wordt krachtig in de Here en in de sterkte van Zijn macht... om staande te blijven in de boze dag!* (Ef. 6:10).

Onvermoeibaar

Als je bedenkt dat de Geest dagelijks in de weer is om mensen overal vandaan te overtuigen en in te winnen én dagelijks bezig is om de tallozen die Hij erbij haalde erbij te houden, dan duizelt het je. De Geest leeft daarmee dezelfde verborgen, nederige en vasthoudende liefde als de Vader en de Zoon. Juist dit onvermoeibare werken van de Geest leidt keer op keer tot uitbundige aanbidding: Wie is als U?!

Gespreksvragen:

1. Wordt niet te vaak gedacht dat de Heilige Geest pas met Pinksteren is gekomen?
2. Herken je iets van het 'Gouden-Kalf-geloof'?
3. 'Gods liefde weet niet van ophouden'. Hoe heb je dat zelf ervaren, of hoe ervaar je dat concreet?
4. Als het gaat om de gaven van de Geest. Is er dan meer sprake van onderbelichting of van overspanning?
5. '*Voelen verlamt. Bedenken versterkt*'. Reageer daar eens op!
6. In het geloof zijn er groeiremmers en groeibevorderaars. Maak twee rijen en schrijf ze eens op. Praat er over door en bid met en voor elkaar.

13. De Kerk, gemeenschap van gelovigen

84. Wat is de kerk?

De kerk is het lichaam van Christus in deze wereld, een bonte verzameling gelovigen. Zij is vol van de Heilige Geest, zodat zij blijft bij het Woord. Zo houdt ze de hoop levend op de nieuwe wereld die God aan Israël en de volken beloofd heeft.

85. Hoe ga je bij de kerk horen?

Door de doop.

86. Wat doet de kerk?

De kerk verwacht het Koninkrijk van God door Gods lof te bezingen, het avondmaal te vieren en het evangelie te verkondigen; het is een gemeenschap waarin gelovigen elkaar in liefde dienen, zich verzetten tegen de machten van de duisternis en bidden voor alle mensen.¹

¹ 1 Tim. 2:1-5.

87. Hoeveel kerken zijn er?

Christus heeft maar één kerk: gelovigen uit alle volken en culturen, die verschillen in gewoonten en persoonlijkheden.

88. Is het erg dat er verschillende kerken bestaan?

Ja, want Christus is niet verdeeld en er is maar één Redder.¹ Nee, want de verschillen tussen kerken laten de veelkleurige genade van God zien. De gescheidenheid tussen kerken spoort ons aan om de eenheid te zoeken, eigen getrokken grenzen te doorbreken en in conflicten elkaar vast te houden.

¹ 1 Kor. 1:13

89. Hoe moeten we omgaan met onenigheid, conflict en zonde?

Elkaar aanvaarden, recht doen en vergeven. Omdat God ons onze zonden vergeeft, kunnen wij door de kracht van de Heilige Geest ook elkaars zonden vergeven.

90. De kerk wordt ook de gemeenschap van heiligen genoemd, maar zo heilig zijn christenen toch niet?

Nee, er is er maar één echt heilig, Jezus Christus. Alleen door het geloof in Christus zijn wij voor God heilig en woont zijn Geest in ons. Hij zet ons steeds weer op de weg van God als wij daarvan afdwalen, leert ons om recht te doen en om elkaars tekorten te verdragen.

91. Wat geloof je over het leven na de dood?

Samen met alle heiligen ben ik met lichaam en ziel gericht op mijn Schepper. Mijn leven is nu al met Christus verborgen in God. Ik geloof dat als Jezus komt, ik een vernieuwd lichaam ontvang, niet gehinderd door gebreken.

92. Wat is het eeuwige leven?

Dat God mij kent en ik Hem.¹ Dat Hij voor altijd bij ons woont en wij bij Hem. Uiteindelijk zullen we Hem volkomen liefhebben en ongestoord genieten van zijn Rijk van vrede in een vernieuwde schepping.

¹ Joh. 17:3

93. Gaat iedereen Gods Rijk binnen?

Dat is aan God, die liefde is. Wie zijn liefde afwijst, zal niet binnengaan in zijn eeuwige Rijk van vrede en recht. Van hen zegt Jezus: Ik heb jullie nooit gekend.¹

¹ Mat. 7:23 en 25:12.

Dr. W. (Wim) Dekker

Emeritus-predikant, oud-stafid IZB en auteur van diverse boeken, waaronder 'Marginaal en missionair', 'Tegendraads en bij de tijd' en 'Verbonden en vervreemd'

De opstellers van de GC hebben volgens mij over het antwoord op de vraag 'Wat is de kerk?' heel goed nagedacht. Het is de moeite waard dit antwoord te spellen: 'De kerk is het lichaam van Christus in deze wereld, een bonte verzameling gelovigen.'

Daarmee zet de GC hoog in: de kerk is het lichaam van Christus. De lage inzet komt in dezelfde zin, meteen daarna: de kerk is óók een bonte verzameling van gelovigen. Soms zo bont dat we moeite hebben te zien dat het om één grote gemeenschap gaat met eenzelfde identiteit. Wie Koptische christenen ikonen ziet kussen, rooms-katholieke christenen vol devotie ziet knielen om de hostie op de tong te ontvangen, charismatische christenen ziet dansen en springen en soms 'vallen' in de Geest en reformatorische christenen in een volstrekt kale kerk een preek van een uur tot zich ziet nemen, waarbij in twee rondes pepermunten worden uitgedeeld, zal niet meteen denken, dat het in al deze verschijningsvormen om het ene lichaam van Christus gaat.

Daarom is het belangrijk bij de definitie van wat kerk is niet in te zetten bij de bonte verzameling gelovigen, maar bij het eerste deel van de zin: de belijdenis dat het hier gaat om het ene lichaam van Christus. De uitdrukking is afkomstig uit het Nieuwe Testament, waar Paulus in Efeze 4 spreekt over de gemeente als één lichaam met Jezus Christus als Heer en hoofd. In Romeinen 12 en 1 Korinthe 12 werkt hij dit uit in zijn gelijkenis van het ene lichaam met de vele leden, die elkaar allemaal nodig hebben.

De kerk als het lichaam van Christus. Dat is niet zomaar een mooi beeld, zoals bijvoorbeeld andere beelden van de kerk als kudde of als bouwwerk. Dat zijn inderdaad veelzeggende beelden. Maar de kerk als het lichaam van Christus, dat is haar *identiteit*. Christus is in de hemel, maar tegelijk is Hij ook op deze aarde. De kerk is zijn lichaam op deze aarde. Daarom belijden we van de kerk ook dat ze heilig

is. De Geloofsbelijdenis van Nicea stelt: 'Wij geloven één heilige, katholieke en apostolische kerk.' Heilig betekent: geheel aan God gewijd. In de kerk woont Christus, de kerk is zijn lichaam en daarom is ze heilig. De kerk is het lichaam van Christus in deze wereld. Dat is wat wij geloven en belijden.

Actueel en kritisch

Deze inzet is bijbels, maar ook actueel. In twee opzichten. We leven vandaag in een cultuur die wanneer het om kerk en geloof gaat alles van onderop benadert.: Er zijn verschillende religies in deze wereld, die allemaal hun eigen vorm en institutionalisering kennen. Het christelijk geloof is ook zo'n religie en de geïnstitutionaliseerde vorm daarvan, dat is de kerk. Zo kunnen buitenstaanders er inderdaad naar kijken.

Problematischer wordt het wanneer ook christenen zelf er zo naar gaan kijken. De kerk is dan een genootschap van religieuze mensen die met zingeving bezig zijn, daarbij geïnspireerd door Jezus. Zo kan deze kerk zich dan vervolgens missionair presenteren op de markt waar mensen op zoek zijn naar een zinvol leven. Het christelijk geloof functioneert op deze manier als één van de inspiratiebronnen voor spiritualiteit en zingeving en de kerk vervult de rol van een flexibele organisatie daaromheen.

Wanneer je inzet met de kerk als het lichaam van Christus zeg je principieel iets anders. Je spreekt daarmee uit dat Hij niet een inspirerende figuur uit het verleden is, maar dat Hij als de Levende vandaag bij ons woont, dat de geloofsgemeenschap zijn lichaam op aarde is en missionair is je boodschap, dat mensen de levende Christus vandaag ontmoeten in zijn kerk, je nodigt hen uit zich te laten dopen, waardoor ze zelf ook tot dat lichaam mogen gaan behoren.

Actueel en kritisch is dus deze hoge inzet vandaag in een cultuur waar van beneden af, van de mens en zijn al dan niet religieus zijn, wordt gedacht.

Uitverkoren

Actueel en kritisch is deze inzet óók in een cultuur, die heel individualistisch is. Als de kerk het lichaam van Christus in de wereld is, dan is dat een collectivum, een voorgegeven gemeenschap, die er al lang was voordat jij er was en die er ook nog lang zal zijn ná jou. Een collectivum waar je niet naar geloven voor kunt kiezen, want je bent al zelf gekozen, omdat je bijvoorbeeld in die kerk geboren werd. Van de kerkvader Cyprianus is het beeld van de kerk als moeder afkomstig. Later is het door Calvijn overgenomen. Niemand heeft zelf zijn moeder gekozen. In die kerk word je ingelijfd door de doop, maar niet dan pas ga je erbij horen, je hoorde er al bij. De doop is slechts de bezegeling daarvan. En als je als volwassene gedoopt wordt, doe je dat niet omdat je op dat moment kiest voor Jezus, maar omdat je zo graag het teken en zegel ontvangt, dat je gekozen *bent*. Ik denk hier aan de HC die in zondag 21 van de kerk belijdt, dat het een gemeenschap is die door de Zoon van God tot het eeuwige leven is *uitverkoren*.

Onze cultuur is heel individualistisch. Daarom zijn woorden als verbond en verkiezing nagenoeg verdwenen uit het taalregister van gelovige mensen. Ze hebben het over hun keuze voor Jezus en in het vocabulaire van de kerk zijn woorden als 'gemeentestichters' en 'kerkplanting' binnengeslopen. Maar Jezus zelf was geen gemeentestichter en ook geen kerkplanter. Hij vergaderde mensen om zich heen, die door de Vader waren verkoren. Tijdens zijn werkzaamheid op aarde waren dat de verloren schapen van het huis van Israël.

Na zijn verhoring en na Pinksteren komen daar de verloren zonen en dochters uit de volkeren bij. In Johannes 10 zegt Hij over zichzelf als de goede Herder: 'Ik heb nog andere schapen die van deze stal niet zijn, ook die moet Ik binnenbrengen en zij zullen Mijn stem horen en het zal worden één kudde en één Herder'. (vs. 16). Even verderop zegt Hij dan nog: 'Mijn Vader, die hen aan Mij gegeven heeft, is meer dan allen, en niemand kan hen uit de hand van mijn Vader rukken. Ik en de Vader zijn één.' (vs. 29,30).

De kerk is er dankzij de verkiezing van de Vader en dankzij de goede Herder die zijn leven gaf voor de schapen, die uit Israël en die uit de volken: 'Ik heb nog andere schapen, die van deze stal niet zijn'.

Joodse volk

Dat brengt ons nog bij een ander belangrijk punt wanneer het over de kerk gaat en dat is de bijzondere plaats van het Joodse volk. Jezus kwam in de eerste plaats om de verloren schapen van het huis van Israël op te zoeken.

In ons spreken over de kerk gaan we de fout in, wanneer we doen alsof die kerk pas met het Pinksterfeest is begonnen en we gaan nog een keer de fout in, wanneer we vergeten dat de 3000 die op het Pinksterfeest tot geloof kwamen allemaal Joodse mensen waren. Jezus was geen gemeentestichter en geen kerkplanter. De Heilige Geest ook niet. Wat met Pinksteren gebeurt, dat is dat er een radicale vernieuwingsbeweging ontstaat binnen het Joodse volk, waarin het handelen van God in de opstanding van Jezus centraal staat. Pas later komen mensen uit de volkeren erbij, de andere schapen die van de stal van Israël niet waren en zo worden de beide schaapskudden omgesmeed tot één nieuw volk van God.

De eerste splitsing in de kerk had dus niet plaats in 1054 toen de kerken van het Oosten en van het Westen uit elkaar gingen. De eerste splitsing in de kerk betrof het schisma tussen de gemeenschap uit Jood en heiden rond de Messias Jezus en dat deel van het Joodse volk, dat Jezus niet als Messias erkende.

Verbond

Het Pinksterfeest is niet de verjaardag van de kerk. De kerk kent geen verjaardag. De kerk is er altijd geweest. De kerk is er al in de eeuwigheid. Van eeuwigheid verkoren, zoals Paulus zegt in Efeze 1, vóór de grondlegging van de wereld in Christus uitverkoren. (vs.4). Deze kerk verschijnt in de tijd op het moment dat de eerste mensen door God worden geroepen: Adam en Eva, zij zijn bestemd om te leven in een verbond van liefde en trouw met hun God. Daarom zegt de Nederlandse Geloofsbelijdenis volgens mij zeer terecht in artikel 27, dat de kerk er geweest is vanaf het begin der wereld. Adam en Eva waren geen Joodse mensen. Adam betekent mens en Eva moeder van alle levenden. Abraham en Sara waren wel Joodse mensen. Toen de volkeren steeds weer ontrouw werden, begon God opnieuw met twee mensen te roepen in een verbond van liefde en trouw met hun God. Zij werden stamvader en -moeder van het Joodse volk. Van dit verbond zingen wij, mensen uit de volkerenwereld: *'t Verbond met Abraham zijn vrind, bevestigt Hij van kind tot kind.'* (Ps. 105:5). We zingen dat bij de doop van onze kinderen. En dat is heel bijzonder. Dat is het wonder dat God die ooit begon met Adam, representant van alle volken, via zijn focus op Abraham en het volk uit hem gesproten, uiteindelijk weer terecht kwam bij al die volken, zelfs bij de Friezen, Franken en Saksen. Het is het ene werk van de ene God, die één volk heeft, dat Hem mag kennen en dienen uit Israël en de andere volken beide, die uiteindelijk heel zijn schepping blijft zoeken,

want het einde zal zijn dat God zal zijn alles en in allen, zegt Paulus in 1 Korinthe 15.(vs. 28).

Verdeeldheid

Maar het feit dat God dit doel zal bereiken via de verkiezing van dat ene volk Israël, dat de Messias voor de wereld heeft voortgebracht, kan dan toch niet betekenen dat sinds Pinksteren of even daarna het Joodse volk net zo belangrijk of onbelangrijk geworden is als alle andere volken? Integendeel, de kerk lijdt – als het goed is- aan het schisma met het Jodendom, anders dan ze lijdt aan haar verschillen met de Islam of het Boeddhisme. De verschillen met deze religies zijn van een heel andere orde. Met de Islam of het Boeddhisme vormde de kerk nooit een eenheid. Met het jodendom wel. Abraham en Sara, Mozes en David waren lid van de kerk, de gemeente die God van eeuwigheid had uitverkoren. Die kerk is nu gescheurd. Het schisma tussen de kerk en het Joodse volk en het Joodse geloof gaat aan alle andere schisma's vooraf en het zoeken van eenheid en verzoening tussen de kerken kan daarom nooit zonder het zoeken van het gesprek met Israël over onze gezamenlijke afkomst en onze gezamenlijke verwachting en in dit alles over de vraag: Wie was Jezus?

Het woord schisma is intussen enkele malen gevallen. Dan denken we niet alleen aan de breuk tussen kerk en synagoge, maar dan zijn we ook bij al die andere breuken in de kerk zelf aangeland.

De GC zet in met te spreken over de kerk als het lichaam van Christus. Wie zo inzet voelt ogenblikkelijk aan, dat er dan ook eenheid behoort te zijn.

Een lichaam, waarvan de ledematen uiteen gerukt op de grond liggen, dat is toch een ramp.

De GC spreekt vervolgens over de kerk als een 'bonte verzameling' gelovigen. Dat klinkt al anders dan het 'lichaam van Christus'. Het klinkt menselijker, aardser, diverser. Maar daarvan geldt dat het een het ander niet hoeft uit te sluiten. De GC zegt dan ook verder op de vraag 'Hoeveel kerken zijn er?: Christus heeft maar één kerk - gelovigen uit alle volken en culturen, die verschillen in gewoonten en persoonlijkheden (vraag en antwoord 87). Dat is die bonte verzameling.

Gescheidenheid als probleem

Maar is dat ook een reden gescheiden op te trekken? Daarin vind ik de GC niet duidelijk genoeg. Het antwoord op vraag 88: Is het erg dat er verschillende kerken bestaan? luidt enerzijds: Ja, want Christus is niet verdeeld. Maar anderzijds: Nee, want de verschillen tussen kerken laten de veelkleurige genade van God zien. Dat laatste is wel waar, maar dan spreek je dus over verscheidenheid en niet over gescheidenheid. De GC had het probleem van de gescheidenheid als een echt probleem moeten benoemen. Ik ben het eens met dr. van de Beek, die tijdens de Nationale Synode in Dordrecht in 2019 zei dat de eenheid van God geen gedeelde kerk verdraagt. Daarom moet de paus van Rome spreken met de kerken van het oosten en de eenheid, die in 1054 verloren ging herstellen . En daarom moeten protestanten terugkeren naar Rome.

Schuldbelijdenis

Ik heb daar wel een kanttekening bij. Terugkeren naar Rome veronderstelt dat Rome nog steeds de ene katholieke kerk van het begin vertegenwoordigt. Maar sinds de breuken in de 16e eeuw zou die katholiciteit ook voor Rome zelf een probleem

moeten zijn. Terugkeer naar Rome kan alleen als Rome de legitimiteit van theologie en liturgie binnen de protestantse kerken erkent en daar ruimte voor wil bieden. Binnenkort komt een beraadgroep Rome - Reformatie in Nederland (met o.a. dr. Arjan Plaisier en bisschop Gerard de Korte) naar buiten met het voorstel dat Rome ruimte biedt aan de Protestanten om een soort orde binnen deze kerk te vormen, met ruimte voor eigen regels, maar wel met erkenning van het leergezag van Rome en de betekenis van de paus en het petrusambt. Misschien vinden velen van u dit allemaal niet realistisch en niet nodig. Nodig is het volgens mij wel. Er is maar één God, één Christus, één doop, dus de gemeenschap rond deze ene God kan zelf niet anders dan één zijn. Alle afscheidingen en afsplitsingen die er in de loop van de eeuwen geweest zijn, zijn zonde, waarbij de schuld vaak aan twee kanten lag. Die schuld moet beleden worden en de weg van verzoening moet worden ingeslagen. De Geest van Jezus die bad om eenheid zal ons daarin voorgaan. Daarmee is ook wel iets gezegd over hoe realistisch het is. Ziende op onszelf is het niet realistisch, maar wanneer we ons laten leiden door de Geest is het dat wel.

Geloofsmysterie

Ik ben mij er persoonlijk, in de loop van mijn leven steeds meer over gaan verwonderen, dat de Heilige Geest de kerk van Rome sinds de Reformatie geenszins heeft verlaten. Daar zijn talloze bewijzen voor in vroomheid, theologie en dienstbetoon.

Uiteindelijk heeft de kerk van Rome met het centrale leergezag ook minder ruimte gegeven aan vrijzinnigheid dan de protestantse kerken.

En hoe komt het toch dat bij alle grote verscheidenheid die er ook binnen de Rooms Katholieke wereldkerk met 1 miljard leden is, er nauwelijks afscheidingen hebben plaatsgevonden? Regelmatig kraakt de kerkorganisatie in haar voegen, bijvoorbeeld rond vragen wat betreft de vrouw en het celibaat. Maar zelden begint iemand een nieuwe kerk, waar dan bijvoorbeeld wel vrouwelijke priesters kunnen zijn en geen celibaat. Het gebeurt wel eens, maar meestal komen dit soort vrije katholieke kerken niet echt van de grond.

Hoe komt dat? Wel, omdat bij Rome veel meer de gedachte heerst van de kerk als het ene ondeelbare lichaam van Christus, die als zodanig ook ons aller moeder is. De kerk is in die traditie een geloofsmysterie. De kerk staat niet voor niets ook in de geloofsbelijdenis. Ik geloof in God, maar ik geloof ook in de kerk, namelijk als sacrament, als mysterie van de aanwezigheid van God in deze wereld.

Vereniging

De kerk is niet een vereniging van gelovige mensen, die je kunt verlaten wanneer je het met de leiding niet eens bent en dan begin je zelf eventueel een nieuwe vereniging.

In het protestantisme is deze gedachte wel her en der gaan heersen. In het protestantisme is het geloof persoonlijker - en dat is wel goed - maar ook subjectiever - en dat is niet goed. Niet hoe ik het beleef of voel is belangrijk wanneer het over kerk zijn gaat. Dan zou op het laatst iedereen wel een kerk voor zichzelf kunnen beginnen, zeker in onze individualistische cultuur. Je ziet het vandaag ook gebeuren. Mensen zoeken een kerk waarin zij zich thuisvoelen. Maar hoe meer dit de leidraad wordt, hoe menselijker zal het toegaan in de kerk. Een nieuwe kerk beginnen en het daar zo gaan doen, dat jij je daarbij zo prettig mogelijk voelt, is een vorm van 'kerkje spelen' die op den duur op zal breken. Want waar is het eeuwige,

ons tijdelijke en subjectieve overstijgende? Waar is de God, over Wie het geloof der eeuwen het heeft? Wij moeten het heil toch vinden buiten onszelf?

In plaats van nog meer afsplitsingen hebben we dus een krachtige beweging van eenheid nodig. Ieder van ons is geroepen die eenheid te bevorderen waar hij dat ook maar kan.

Appèl

Waar loopt dit nu op uit? Ik bedoel: Gods bewogenheid met mensen, zijn verbond, zijn verkiezing, het ene lichaam waarin Jood en heiden verzoend zijn, de kerk die op aarde het lichaam van Christus vormt? Het loopt uit op wat de bijbel 'Gods Koninkrijk' noemt of Gods nieuwe wereld. Die nieuwe wereld is hier en nu al helemaal aanwezig in de gemeenschap met Christus, in het avondmaal.

We vieren wat komt: God die zal wonen bij de mensen als alle dingen nieuw zullen zijn en 'God zal zijn alles en in allen'.

Dat woord van Paulus haalde ik al eerder aan en dat woord heeft ook altijd iets opgeroepen van een verlangen, dat uiteindelijk alle mensen aan die nieuwe wereld deel zullen krijgen. Terecht mag dit verlangen er zijn. Toch zegt de GC ook terecht dat er geen alverzoening is. Wie volhard heeft in het kwaad zal geen deel hebben aan Gods nieuwe wereld. Veel meer moeten we er niet van willen zeggen. Het gaat om het appèl: Haat het kwade en jaag het goede na. Het gaat ook om de troost: God zal recht doen. Al het kwade dat hier op aarde is bedreven blijft niet ongestraft. Het gaat niet om speculatie over hemel en hel. Wij moeten niet meer willen weten dan God ons heeft bekend gemaakt. Het gaat ook niet om getob over de vraag wie er wel en niet goed terecht zullen komen. Ook niet -hoe moeilijk dat soms is- als het gaat over onze kinderen of onze geliefden. God roept ons met vreugde tot zijn dienst. Daarin mogen we anderen voorgaan, zo leven en sterven met verwachting. God gaat met ieder mens een eigen weg. Dat mogen we dan ook loslaten en bij God zelf laten: Hem bidden om ontferming zonder kramp. Op de vraag of er velen of weinigen zijn, die zalig worden, zegt Jezus: 'Strijdt gij om in te gaan'.

Hier aangekomen kan ik eindigen met wat de HC ten laatste zegt over de kerk: mijn geloof in de heilige algemene christelijke kerk betekent dat ook ik mag geloven, dat ik van die kerk een levend lidmaat ben en eeuwig blijven zal, een lid van het levende lichaam van Christus, dat niet sterven zal, omdat Hij is opgestaan. Eeuwigheidsleven hebben we nu al in Hem.

Gespreksvragen:

1. Wat zegt het dat Jezus geen 'gemeentestichter' of 'kerkplanter' was?
2. Zou in de kerk, zou er in gemeente weer meer over de uitverkiezing gesproken moeten worden?
3. *'Een lichaam, waarvan de ledematen uiteengerukt op de grond liggen, dat is toch een ramp'*. Ervaar jij de breuk met het Jodendom en de kerkelijke verdeeldheid als een ramp? Licht toe.
4. *'De kerk is niet een vereniging van gelovige mensen, die je kunt verlaten wanneer je het met de leiding niet eens bent en dan begin je zelf eventueel een nieuwe vereniging'*. Reageer!
5. Surf naar <https://www.heidelbergse-catechismus.nl> en zoek dan zondag 21 op. Bespreek met elkaar vraag en antwoord 54 en 55.

14. Avondmaal vieren tot Christus komt

94. Welk teken van eenheid geeft God ons om zijn Koninkrijk te verwachten?
God heeft ons het avondmaal gegeven, ook wel eucharistie, communie of maaltijd van de Heer genoemd. Omdat Jezus zegt: 'Doe dit tot mijn gedachtenis', delen wij brood en wijn en verkondigen wij zijn dood, totdat Hij komt.

Instellingswoorden avondmaal

Want wat ik heb ontvangen en aan u heb doorgegeven, gaat terug op de Heer zelf. In de nacht waarin de Heer Jezus werd uitgeleverd nam Hij een brood, sprak het dankgebed uit, brak het brood en zei: 'Dit is mijn lichaam voor jullie. Doe dit, telkens opnieuw, om mij te gedenken.' Zo nam Hij na de maaltijd ook de beker, en hij zei: 'Deze beker is het nieuwe verbond dat door mijn bloed gesloten wordt. Doe dit, telkens als jullie hieruit drinken, om mij te gedenken.' Dus altijd wanneer u dit brood eet en uit de beker drinkt, verkondigt u de dood van de Heer, totdat Hij komt.

1 Korinthe 11:23-26.

95. Wat proef je in het avondmaal?

De hoogte, de diepte, de breedte en de lengte van de liefde van Christus: de hoogte, door de gemeenschap met Hem te ervaren; de diepte, door zijn lijden, sterven en opstanding te gedenken; de breedte, door de eenheid onder broeders en zusters te laten zien; en de lengte, door zijn komst te blijven verwachten.

96. Wat betekent 'gemeenschap met Christus' in de viering van het avondmaal?

In het gebroken brood en de vergoten wijn voedt Christus ons met zichzelf.¹ De tekenen van brood en wijn bevestigen dat Hij ons met God verzoend heeft, dat Hij van ons is en dat wij altijd van Hem zijn.

¹ Joh. 6:35.

97. Wat betekent het dat Hij van ons is en wij van Hem?

Met zijn bloed heeft Christus ons gekocht. In het eten van het brood maakt zijn Geest ons één met Hem. Zo ervaren wij zijn vriendschap¹ en sporen we elkaar aan om samen Jezus te blijven volgen.²

¹ Joh. 15:15.

² 1 Kor. 10:31-11:1.

98. Hoe raakt het avondmaal aan je gewone, dagelijks leven?

Door het avondmaal staat heel mijn leven in het hoopvolle perspectief van Jezus' komst en gaat er een andere wind waaien in mijn leven: die van Gods Geest. Doordat ik van de verzoening leef, zoek ik de vrede met alle mensen.

99. Wat vier je in het avondmaal?

In het avondmaal gedenken wij de dood van Christus, danken wij God voor zijn onuitsprekelijke genade, beoefenen wij de gemeenschap met Christus die met

zondaren samen wil zijn, en verwachten wij met Israël de tijd dat God het feestmaal klaarmaakt voor alle volken.¹

¹ Jes. 25:6.

100. Hoe vaak vier je avondmaal?

Zo vaak als wij het nodig hebben om de verwachting van Jezus' komst te voeden. Zo vaak als ik aan zijn tafel het levensgeluk proef, groeit mijn verlangen om bij Hem te zijn, onze Redder en Heer. Als Hij komt, is ons geluk volkomen.

Dr. M. (Maarten) Verduin

Emeritus-predikant en auteur van diverse boeken, waaronder 'Canticum Canticorum', 'De lofzang uit Dordt', 'Daarom ben ik gedoopt', 'Man van smarten', 'Avondmaal vieren in de enige troost' en 'Zwart doch liefelijk'.

Al is het niet de bedoeling de vragen op de voet te volgen en in detail aan de orde te stellen, wil ik wel eerst met u stilstaan bij vraag 94: 'Welk teken van eenheid geeft God ons om zijn Koninkrijk te verwachten?'

Antwoord: 'God heeft ons het avondmaal gegeven...'

In de voorgaande lezing hoorden wij dr. Wim Dekker over de ene Kerk, het lichaam van de Here. De gescheurdheid en gescheidenheid van dat lichaam kwamen toen aan de orde, met de ontboezeming: dit mag, dit kan niet bestaan! Dit moeten we niet op zijn beloop laten. Dekker opperde als uiterste consequentie van ons reageren op de verdeeldheid: 'Terug naar Rome'.

Het klassieke formulier voor het avondmaal luidt: '... wij zullen allen samen één lichaam zijn en dat niet alleen met woorden, maar ook metterdaad jegens elkaar bewijzen'.

Lijden aan de Kerk?

'Is het erg dat er verschillende kerken bestaan?' vragen de opstellers van de GC). Antwoord: 'Ja en nee'. 'Ja, want Christus is niet verdeeld'; 'Nee, want de verschillen tussen kerken laten de veelkleurige genade van God zien'. Toelichting: '... het lukt mensen niet om de eenheid in Christus vast te houden'. Bijna aan het einde van de GC gekomen, schrik ik. Gewoon kan blijkbaar ook betekenen dat we ons bij de verdeeldheid neerleggen. Gesteld dat er nog vragen uit het hoofd worden geleerd, dan groeien er generaties op die niet leren er onder te lijden dat de Kerk – het lichaam van Christus dus – in stukken is gebroken. Ik begrijp niet dat dit soort uitlatingen de eindredactie is gepasseerd. Betreft dit een 'compromistekst' met een antropologische insteek? Van dit laatste lijkt mijns inziens reeds sprake te zijn bij de

start van het leerboek: de eerste vraag en het antwoord. Op geen stukken na zo diepgravend als de inzet van de *Catechismus van Heidelberg*.

Als ik zo zeg, voel ik mij een spelbreker. Maar dit gevoel is er niet sinds vandaag of gisteren. Toen ik bestuurslid was van het Contactorgaan Gereformeerde Gezindte [COGG] werd er jaar in, jaar uit gediscussieerd over 'Streven naar kerkelijke eenheid'. 'Indrukwekkende' lezingen werden gehouden, 'mooie' artikelen geschreven. Zeer ernstig-klinkende titels moesten 'het lijden aan de Kerk' onderstrepen. Zodra het echter over concrete stappen ging, werd het lastig en de sfeer was soms grimmig. Tijdens een vergadering van het COGG werd geciteerd uit een brief van dr. H.F Kohlbrugge aan ds. Brummelkamp – die zich had afgescheiden van de Ned. Hervormde Kerk –, een schrijven als reactie op de uitnodiging van Brummelkamp een vacature te komen vervullen binnen de beweging van de Afscheiding. Kohlbrugge typeerde kerkelijk afscheiden als 'de weg van het vlees': 'Wie denkt vanuit de rechtvaardiging van de goddeloze, kan nooit tot afscheiding komen'. Wat het COGG betreft: een aantal bestuursleden verliet boos de vergadering.

Vandaag, 40 jaar later, lijkt het klimaat gunstiger te zijn. Maar wat is 'gunstiger', wanneer 'het teken van eenheid' – het avondmaal – in allerlei kerken en kerkjes (apart) wordt gevierd? Een soort eenheid in praktische zin komt slechts af en toe voor, op en rond de Hervormingsdag, of als er handtekeningen nodig zijn rond ethische kwesties. Ik weet ook wel van goedbedoelde initiatieven tot toenadering, maar – *katholiek* bezien – wat is dat meer dan een beetje peuteren in de marge? Hoe zwaar weegt 'het teken van eenheid'? In veel gemeenten zijn wij gewend een keer of vier – vijf per jaar het sacrament te ontvangen. Minstens 45 zondagen dus niet! Dan ben je als het ware gewend geraakt aan een liturgie waarin sporadisch het een plaats heeft. Dan valt het mogelijk niet al te zwaar wanneer de overheid ons nu in de coronacrisis (voorjaar 2020) bovendien die ene zondag per kwartaal het sacrament afpakt. We zijn immers gewend geraakt aan het ritme dat de Kerk zelf de Gemeente des Heren bijna het hele jaar door het avondmaal ontnemt!

De beker der dankzegging

Wij zijn vertrouwd met de uitdrukking 'heilig avondmaal'. De Romeins-katholieken spreken van 'de eucharistie', ontleend aan 1 Korinthiërs 10: 'De beker der dankzegging' (*eucharistia*). Het Nieuwe Testament leert ons dat de *dankzegging* geschiedt *tijdens* het avondmaal. De Vroegchristelijke Kerk – let wel: dat is de vervolgde Kerk! – kent de viering van het Sacrament als een dienst van dankzegging, lofprijzing, aanbidding. En wel zo dat men gelooft dat we hier op aarde verbonden zijn met de liturgie in de hemel. Het laatste Bijbelboek, de Openbaring van Jezus Christus aan Johannes, functioneert bij de eerste christenen in de eredienst als een *liturgisch* boek (H. Jonker). De climax van de samenkomst wordt beleefd wanneer 'geschiedt'(!) wat Johannes op Patmos zag: 'Er was een deur geopend in de hemel ...' (Openb. 4) en ik raakte in geestvervoering. Ineens was ik omgeven door engelen die dag en nacht roepen: 'Heilig, heilig, heilig is de Here God, de Almachtige. Ik was bij de verlost en. En vooral: 'Ik zag een Lam, staande als geslacht'. En toen gingen de zaligen zingen: 'Gij, Lam Gods, zijt geslacht en hebt ons voor God gekocht met Uw bloed (...) Aan Hem die op de troon zit en het Lam zij de dankzegging, de eer, de heerlijkheid en de kracht ...' Op die hoogte gaat het door, het hele bijbelboek Openbaring, met daarin zo'n zeventig (70) zinspelingen op en

citaten uit het oudtestamentische boek Daniël, met de profetie van de Mensenzoon die 'komt met de wolken van de hemel' (Dan. 7). Eucharistie en wederkomst!

De hemel op aarde

Wanneer we goed luisteren en 'schouwen', bemerken wij dat het in de liturgie van het avondmaal oorspronkelijk niet zonder meer gaat om het gedenken van de *lijdende Christus*, maar om Hem die door Johannes op Patmos wordt gezien als het Lam Gods in *heerlijkheid*! De Overwinnaar – *Pantokrator* – met de littekens van het Kruis! Het Lam geslacht en zo de Almachtige. Hij regeert! 'Laten wij onze harten opwaarts in de hemel verheffen ...' *'Sursum corda'*.

Het mysterie in het sacramentele gebeuren is dat wij niet omhoog behoeven te klauteren, maar dat de hemel neerdaalt naar de aarde. Ik sprak van de 'vervolgde Kerk'. Johannes ziet in zijn visioenen de Kerk, in het strijdperk van dit leven, als een *Vrouw*, permanent onder de dreiging van demonische machten, een vrouw in de woestijn (Openb. 12), waar zij van Hogerhand wordt gevoed met 'het brood der engelen' (Psalm 78:24 -25), 'Manna' uit de hemel.

Een levende hostie

Het avondmaal is niet bedoeld als een momentopname tijdens een kerkdienst. De liturgie kent een vervolg in wat de Catechismus van Heidelberg als volgt verwoordt: '... dat ik Christus' belijd en mijzelf als een levend dankoffer aan Hem offer en met een vrij en goed geweten tegen de zonde en de duivel strijd...' (zondag 12). Om met Calvijn te spreken: ik word een levende hostie! Praktisch gezien, wat de Bijbel zegt: 'Wandelen met God', 'wandelen in alle goede werken', 'wandelen in het licht', 'wandelen in Gods Geboden'. De gemeenschap met de Here krijgt dus handen en voeten in de gemeenschap met broeders en zusters, in de omgang met de naaste. Hier valt te denken aan het ethisch spreken en handelen van de Kerk, aan de plaats van de diaconia en zoveel meer. Maar ook dit: wanneer de hemel de aarde raakt, is er ook gemeenschap met degenen die ons zijn voorgedaan in de heerlijkheid. Het gaat om de ene Kerk, 'voor Gods troon en hier beneden' (Psalm 150).

Het brood dat wij breken...

'Het brood dat wij breken, is dat niet de gemeenschap met het lichaam van Christus?' (1 Kor. 10). De apostel Paulus schrijft dat de Here Jezus een brood nam, en – nadat Hij gedankt had – dat brood brak en zei: 'Neem, eet, dit is Mijn lichaam dat voor u gebroken wordt' (1 Kor. 11). Let wel: 'Het brood dat wij BREKEN ...' en '... dit is Mijn lichaam dat voor u GEBROKEN wordt'. Wij zouden verwachten dat de Here Jezus – na gesproken te hebben van de beker en zijn bloed, vervolgens zegt: '... dit is Mijn vlees ...'

Zo niet dus, maar: 'Dit is Mijn lichaam', Mijn GEBROKEN lichaam! Hoe deelt Christus Zijn lichaam, dus Zichzelf uit? GEBROKEN!

In dit verband wijs ik erop dat in het Nieuwe Testament 'het lichaam van Christus' nog een andere betekenis heeft als Zijn 'vlees'. Zijn lichaam is Zijn gekruisigd lichaam, maar ook de Kerk, de Gemeente, de heilige katholieke Kerk, de gemeenschap der heiligen, de ledematen van het ene lichaam des Heren, het GEBROKEN lichaam. Door de Heilige Geest zijn wij deel van *dat* lichaam, delen wij in de GEBROKENHEID, op de wijze van het geslachte Lam in heerlijkheid, van de Koning der koningen die de littekens draagt van de KRUISdood. Zo ziet Johannes Hem tot zegen voor de wereld, zo zal de Kerk, de *Ecclesia*, zullen wij zijn tot zegen op de weg van onze missie, uitgezonden naar buiten toe (*'missa est'*). In Christus!

Tot zegen, niet als krachtpatsers, niet stoer, maar – zoals Paulus het verwoordt: ‘*Christus leeft in mij*’, de Opgestane die gekruisigd was, Hij die ons door Zijn Geest leert wat de consequenties zijn van het deel uitmaken van Zijn lichaam.

De eenheid van de Sacramenten

Van de Vroege Kerk leren wij dat de Geest ons toe-eigent de beloften die ons in de doop zijn geschonken (verg. klassieke formulier voor de bediening van de doop). Deze toe-eigening staat niet los van het avondmaal. Het avondmaal vormt een eenheid met de doop, waarin ons is toegezegd dat wij ‘met Christus zullen sterven en opstaan in een nieuw leven, dat wij deel krijgen aan Christus’ dood en opstanding, aan Zijn lijden en verheerlijking. Met andere woorden: door doop en avondmaal worden wij opgenomen in de strijd van het geloof, gaat onze weg door aanvechting heen, is ons bestaan gebroken (zie de voorgaande paragraaf). Wanneer de Heere de doopbeloften in ons leven waarmaakt, zullen wij dagelijks onze doop beleven – aldus Luther - in het gevecht met de machten, de demonen, de afgoderij en *dus* het avondmaal niet kunnen missen.

Geen compromissen

Wat de strijd tegen de demonen betreft, niet zomaar plaatst Paulus zijn onderricht aangaande het avondmaal onder zijn oproep zich verre te houden van de *afgoderij*. Wij leven – zegt de apostel – in de tegenstelling van ‘de tafel des Heren’ en ‘de tafel der demonen’, religieuze machten met de rituelen van het heidendom, ook vandaag. Het komt erop aan dat we het onderscheid leren herkennen, opdat wij geen *compromissen* sluiten – zoals de gemeente van Korinthe dat *wel* deed door van twee walletjes te eten. Zij ging mee in de *mode* en de *waan* van de dag, ingepakt, ingepalmd door de tijdgeest, die ons wil inprenten dat wijzelf de maat van alle dingen zijn en dat we gerust mogen doen wat er in ons opkomt en niet voor alles moeten luisteren naar de stem van Jezus: ‘Volg Mij!’ Het ene lichaam van Christus zal herkenbaar zijn in de samenleving: in woord en gedrag. Wij zullen niet opvallen omdat we nooit ziek worden en ons geen tegenslag treft, geen zorgen ons neerdrukken; we nooit (meer) depressief of bedroefd zijn, maar alles ‘onder de knie’ hebben, inclusief onszelf en onze ‘boezemzonden’; *dus* niet begrijpen wat Paulus over zichzelf schrijft: ‘Ik, ellendig mens’ (Rom.7). In de Franse Bijbel: ‘... *homme miserable*. Denk nog eens aan het voorgaande: GEBROKEN! Ergens ontwricht, zoals Jakob (Gen. 32), in elkaar gebeukt als Paulus (2 Kor. 12). Maar toch: ‘Mijn genade is voor u genoeg, want Mijn kracht wordt in zwakheid volbracht’. En dan nog een voorbeeld in het kader van de oproep de afgoderij te ontvluchten: de eerdergenoemde Daniël. Hij weigert te eten van ‘de tafel der demonen’ in Babel. Zo jong als hij is, hij past zich niet aan bij de religie en de cultuur van de heidenen. De HEERE zegent hem, maar ondertussen wordt hij blijvend aangevochten! Zijn collega’s zoeken zijn ondergang, vanwege zijn God. ‘Mijn God heeft Zijn engel gezonden!’ Daniël’s vrienden beleven hetzelfde te midden van de vlammen. Alweer een engel!

Gods engelenwacht

Dergelijke geschiedenissen zijn van grote betekenis geweest in de geloofsstrijd van de Vroege Kerk en in het verstaan van doop en avondmaal. Terwijl de woorden van Christus klinken, raakt de hemel de aarde. In het ontvangen van het Sacrament worden de ogen der gelovigen gericht op het Lam van God, omstuwd door Zijn engelen: ‘voor Zijn troon en hier beneden’! Dit houdt tevens in dat Gods kinderen, als

vrucht van het avondmaal, niet slechts aan de Tafel van het verbond, maar voortgaand in het dagelijkse leven, voor rekening van de Almachtige zijn, onder de hoede van Diens engelenwacht (Psalm 91). In Psalm 34 wordt het 'proef en zie dat de HEERE goed is', verbonden met 'de engel des HEEREN legt zich rondom hen die Hem vrezen ...'

Gemalen en geperst

De Gemeente in de verdrukking en onder doodsdreiging - vandaag 350-miljoen christenen! - is aangewezen op 'de maaltijd der onsterfelijkheid'. De kerkvader Augustinus gebruikt bij Paulus' woorden over 'het lichaam des Heren' en het avondmaal [verg. het klassieke formulier van het avondmaal] de gelijkenis van de 'vele graankorrels' die worden gemalen en verwerkt tot een brood; en van de 'vele druiven' die worden geperst tot een drank: de Kerk zal een eenheid zijn onder de verdrukking, onder het malen en persen!

Maar ook dit: zo, gebroken, zullen we 'in Christus' tot zegen zijn, onderling en naar buiten toe. Onder omstandigheden die om te huilen zijn, uiterst kwetsbaar en nochtans vrij, bevrijd. Niet in de zin van de heersende cultuur, want die zet je achter slot en grendel in nieuwe vormen van slavernij en dictatuur. Dat is overal te merken: op het grondvlak – bij het 'gewone volk' - en in vaak onbegrijpelijke besluitvorming van de Overheid, die blijkbaar ook zelf *slaaf* is van de tijdgeest. Daar moeten we echter niet zo vreemd van opkijken. 'Vrijheid' is gebondenheid aan Gods Woord, een leven binnen de vuurzuilen van de Tien Geboden, restloos ter beschikking van Jezus en *dus* dienstbaar, hoe dan ook.

Hij komt!

Al met al komt dit voor de gelovigen neer op de praktijk van 'een sacramenteel leven', als *vreemdelingen* onderweg naar Huis, uitziende naar de Heiland die heeft beloofd dat Hij spoedig komt. In de liturgieën van het avondmaal is opgenomen dat wij verlangend uitzien naar die dag waarop alle beloften die in de Sacramenten zijn verzegeld, in vervulling gaan. Wij vieren het avondmaal 'in de enige troost ...' Hoe vaak zijn we samen voor 'de maaltijd des Heren'? 'Hoe vaak vieren we het avondmaal?', luidt vraag 100. Ik kan ook vragen: Hoeveel dagen per jaar kijken we uit naar Jezus' verschijning op de wolken?

Christus die ons zegt: 'Dit is Mijn lichaam' en 'Dit is Mijn bloed', heeft ons ook geleerd te bidden om *dagelijks brood*! Deze bede heeft de Kerk vanouds mede betrokken op het avondmaal: Dagelijks brood. Wij hebben het over 'een gewone dienst' en over 'een avondmaalsdienst'. Zodoende zijn gaandeweg veel gemeenten ondervoed geraakt. Van alles wilden we eeuwen achtereen om het onderste uit de kan te halen, overal voorraden op te slaan 'voor veel jaren' (Luk. 12), terwijl het 'verzamelen van schatten in de hemel' (Mat. 6) op de achtergrond is geraakt en dus het uitzien naar Jezus! Na een 'spannende avondmaalsweek', inclusief een formulier dat de puntjes op de i zette, kon je weer drie maanden voort in het sloven en slaven, gericht op het hier en nu. Wanneer de burens zien wat we ons kunnen veroorloven, hoor je ze denken: 'Waar doet – ie het van?' Het 'Onze Vader' is niet afgeschaft, maar dat 'dagelijks' schuurt nogal. *Avondmaal* dagelijks? We zijn niet Rooms! Zijn we *katholiek* dan? Blijven we – nu we een GC hebben – daarnaast ook de oude Belijdenisgeschriften bestuderen? De erfenis uit de katholieke traditie.

Frequentie

Dit laatste lijkt me wel nodig, nu we leren antwoorden op de vraag: 'Hoe vaak vier je het avondmaal?' 'Zo vaak als we het nodig hebben om de verwachting van Jezus' komst te voeden'. Is dat niet erg 'zwak' met een antropologische ondergrond? Bepaal ik zelf of ik het 'nodig heb'? Zegt mijn *gevoel* dat dan? Of kan ik het avondmaal niet missen omdat de *Here* mij zegt dat het noodzakelijk is, hoe ik mij ook voel?

In *Bediening van het Heil* (dr. J. van Oort) lees ik het volgende: 'Augustinus gebruikt voor de bediening van het Woord dezelfde terminologie als voor de avondmaalsviering. Cathedra et mensa (katheder en tafel) zijn twee brandpunten van dezelfde ellips'. Prediking en avondmaal zijn een *eenheid*! Calvijn – leerling van Augustinus – verzucht: 'Het ware zeer te wensen dat de viering van het heilig avondmaal van Jezus Christus minstens elke zondag zou plaatsvinden'.

Hooglied

Meer dan eens sprak ik in het voorgaande over 'de Vroege Kerk'. Graag deel ik met u wat ik op het spoor ben gekomen binnen de context van de avondmaalsviering. Vanaf de tweede eeuw na Christus heeft het Bijbelboek *Hooglied* een beslissende plaats gekregen in de liturgie van doop en avondmaal. De relatie tussen de Bruidegom Christus en Zijn bruid, de Kerk, wordt daarin verwoord. Wat het avondmaal betreft, citeer ik een aantal Hooglied-teksten.

'Laat Hij mij kussen met de kussen van Zijn mond, want Uw uitnemende liefde is beter dan wijn' (1:2).

'Trek mij mee, wij zullen achter U aan snellen. De Koning heeft mij gebracht in Zijn binnenkamers' (1:4).

'Hij brengt mij in het wijnhuis en de liefde is Zijn banier over mij' (2:4).

'Sta op, Mijn vriendin, Mijn allermooiste, en kom!' (2:10).

En het besluit: 'Kom haastig, mijn Liefste ...' (8:14)

De duiding van het Hooglied, zoals hierboven aangehaald in de viering van het avondmaal, van de Eucharistie, wordt sinds de tweede eeuw, door de Middeleeuwen en de Reformatie heen, tot op heden gepraktiseerd in de Romeins-katholieke Kerk, zowel als in de Oud Gereformeerde Gemeente(n) en de Gereformeerde Gemeenten in Nederland. En hier en daar ook nog wel elders in de rechterflank van de Gereformeerde gezindte.

Gespreksvragen:

1. Zucht je mee met Calvijn als hij zegt '*Het ware zeer te wensen dat de viering van het heilig avondmaal van Jezus Christus minstens elke zondag zou plaatsvinden*'? Zijn (of worden) wij ondervoed? Licht toe.
2. Hoe ben je een '*levende hostie*'?
3. Hoeveel dagen per jaar kijk je uit naar Jezus' verschijning op de wolken?
4. Herken je het geschetste beeld van een 'spannende avondmaalsweek', nadat het klassieke avondmaalsformulier bij de voorbereiding nog even de 'puntjes op de i zette'? Licht toe.
5. Op de vraag '*Hoe lang heb je nodig om de eerste vraag en het eerste antwoord van de HC te leren*' antwoordt Kohlbrugge '*Mijn hele leven lang*'. Zou je dat van de eerste vraag en het eerste antwoord van de GC ook kunnen zeggen? Waarom?

In de veertien lezingen over de GC is ons veel aangereikt. Daarbij zijn naast lovende of instemmende woorden ook kritische opmerkingen en kanttekeningen bij de vragen en antwoorden (en de toelichting) gemaakt. En dat lijkt mij alleen maar winst. Net als ik het winst vind dat mensen elkaar over kerkmuren heen vonden bij het schrijven van de GC en de lezingen. Hij Die ons bindt is veel meer dan wat ons scheidt.

Het doel van de GC is om in deze tijd door middel van 100 vragen en antwoorden het geloofsgesprek te voeren. Daarbij is geprobeerd met name de twintigers en dertigers iets in handen te geven om naast het onderlinge gesprek ook het gesprek met (eventuele) kinderen aan te gaan. De kernstukken van het christelijk geloof zijn dan ook besproken.

De drieslag 'Vertrouwen, volgen en verwachten', is daarbij vooral bij mij blijven hangen. De drieslag 'Vertrouwen, volgen en verwachten' is net als de drieslag van de Heidelberger ('Ellende, verlossing, dankbaarheid') geen schema van het christenleven, maar een blijvend thema. Na vraag en antwoord 100, kun je dus gerust weer beginnen bij vraag en antwoord 1.

Wending

De kritiek op de GC is vooral de wending van Kruis naar Koninkrijk, van 'eigendom' naar 'volgeling', van 'troost' naar 'geluk'. De nadruk op discipelschap en Koninkrijk is inderdaad iets van onze tijd. Een tijd waarin mensen doodmoe kunnen worden van het 'wij moeten', omdat wat 'Hij doet' vergeten wordt. Daarom is het ook goed te benadrukken wat Paulus aan de Filippenzen schrijft '...want het is God, Die in u werkt zowel het willen als het werken, naar Zijn welbehagen'. Tegelijkertijd passen we op voor 'goedkope genade'.

Hopelijk zal de GC, naast haar eigen vragen en antwoorden, eraan bijdragen dat de katholieke belijdenissen en de gereformeerde nog eens gespeld worden. Niet omdat daar geen vragen gesteld bij mogen worden, maar opdat we zo leren beseffen dat we in een bepaalde traditie staan. Wij zijn de eersten niet, en zullen ook de laatsten niet zijn. Treffend vond ik wat dat betreft hetgeen dr. Wim Dekker zei: 'Mensen zoeken een kerk waarin zij zich thuisvoelen. Maar hoe meer dit de leidraad wordt, hoe menselijker zal het toegaan in de kerk. Een nieuwe kerk beginnen en het daar zo gaan doen, dat jij je daarbij zo prettig mogelijk voelt, is een vorm van 'kerkje spelen' die op den duur op zal breken. Want waar is het eeuwige, ons tijdelijke en subjectieve overstijgende? Waar is de God, over Wie het geloof der eeuwen het heeft? Wij moeten het heil toch vinden buiten onszelf?'

Gevonden

Laat ik daarom besluiten met een vraag en antwoord in meervoudsvorm:

'Waarin vinden wij ons geluk? Ons geluk is dat Jezus Christus ons gevonden heeft. Hij offerde zichzelf op om ons thuis te brengen in de liefde van God. Zijn Geest maakt in ons de hoop wakker op Gods nieuwe toekomst, voor ons en heel de wereld.'

Vertrouwend, volgend en verwachtend leven we vandaag, hier en nu naar Zijn Toekomst. Biddend, belijdend en gehoorzamend: Jezus is Heer! 'Eén lichaam en één Geest, zoals u ook geroepen bent tot één hoop van uw roeping, één Heere, één geloof, één doop, één God en Vader van allen, Die boven allen en door allen en in u allen is.'